

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
SOCIALINĖS POLITIKOS FAKULTETO
SOCIALINIO DARBO KATEDRA**

INDRĖ KISLY

VAIKO TEISŲ APSAUGOS MAGISTRANTŪROS NUOLATINĖS STUDIJOS

**PATYČIOS MOKYKLOJE: PROBLEMOS IR GALIMI JŲ
SPRENDIMO BŪDAI**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė: *doc. dr. Eglė Vileikienė*

VILNIUS, 2013

TURINYS

IVADAS	3
1. PATYČIOS KAIP SOCIALINĖ PROBLEMA.....	8
1.1. Patyčių sąvokos samprata	8
1.2. Patyčių samprata vaikų ir suaugusiųjų tarpe	12
1.3. Patyčių atsiradimą lemiantys veiksniai	15
1.4. Patyčių pasekmės.....	19
2. PATYČIŲ PREVENCIJA BEI TĖVŲ IR MOKYKLOS VAIDMUO JOJE	22
2.1. Pagrindiniai patyčių prevencijos organizavimo principai	22
2.2. Patyčių prevencinė veikla Lietuvoje	26
2.3. Tėvų vaidmuo patyčių prevencijoje	35
2.4. Mokyklos vaidmuo patyčių prevencijoje	37
3. PATYČIŲ MOKYKLOJE PROBLEMŲ IR GALIMŲ JŲ SPRENDIMO BŪDŲ EMPYRINIS TYRIMAS	41
3.1. Tyrimo metodologija	41
3.1.1. Patyčių situacija mokykloje.....	43
3.1.2. Patyčių prevencija mokykloje	48
3.1.3. Tėvų įsitraukimo bei dalyvavimo prevencinėje veikloje galimybės	55
3.1.4. Pagalba patyčių atveju vaikui ir jo šeimai	60
3.1.5. Patyčių problemos sprendimas	63
IŠVADOS	69
REKOMENDACIJOS	71
LITERATŪROS SĄRAŠAS	72
ANOTACIJA.....	77
ANNOTATION.....	78
SANTRAUKA.....	79
SAMMARY	80
PRIEDAI	82

IVADAS

Temos aktualumas. Patyčiomis pradėta domėtis Skandinavijos šalyse maždaug XX amžiaus 7-8-me dešimtmetyje. Nuo to laiko yra atliekama daugybė tyrimų įvairiose pasaulio šalyse, siekiant nustatyti patyčių priežastis, paplitimo mastą, geriausias prevencines priemones.

Lietuvoje vis dažniau galima išgirti apie vaikų tarpusavio skriaudimą bei patyčias, o ypač tada, kai žiniasklaida nušviečia žiaurius šio reiškinio atvejus. Mūsų šalies dienraščiuose (Lietuvos rytas ir kt.) neretai galima rasti įvairių publikacijų šia tema. Pavyzdžiui: „didžiausia mokyklų bėda – patyčios“, „po skambučio – savižudybė, apkaltintas dėl patyčių internete paauglys palūžo“, „šeštųjų klasę kausto smurto ir patyčių baimė“ ir panašiai. Tačiau tokio pobūdžio susidomėjimas dažniausiai būna momentinis, nesuvokiant tikrojo problemos masto, priežasčių bei pasekmių.

Nors mūsų visuomenėje ši problema jau po truputį pripažįstama, tačiau, deja, patyčios dar yra pateisinamos arba toleruojamos kaip „maža blogybė“, vaikams įprastas reiškinys. Tarp suaugusiųjų kartais vyrauja įvairūs klaidingi įsitikinimai, pavyzdžiui, kad tai tik juokai arba normalus gyvenimo etapas, kurį visi praeina, kad patyčios užgrūdina, padeda sustiprėti. Taip pat posakis „kiekvienas turi mokėti apsiginti“ rodo, kad vaikas paliekamas vienas, jeigu iš jo ir toliau yra tyčiojamas, vadinasi, jis to nusipelno, nes pats nemoka susitvarkyti su savo problemomis (Povilaitis, Valiukevičūtė, 2006). Tačiau skirtingai nei daugelis žmonių mano, vaikystėje ir paauglystėje patirti išgyvenimai, susiję su patyčiomis užaugus ne visada pasimiršta, gali būti jaučiamos tam tikros trumpalaikės ir ilgalaikės pasekmės – bendravimo sunkumai, žema savivertė, didesnė depresijos išgyvenimo tikimybė, vengimas susitikti su buvusiais klasės draugais, o kartais gali baigtis net savižudybe.

Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos (1995), 19 str. deklaruojama vaiko teisė būti apsaugotam nuo įvairiausio pobūdžio fizinio, psichologinio smurto, įžeidimų bei piktnaudžiavimo, priežiūros nebūvimo ar nerūpestingo, grubaus elgesio, ar išnaudojimo, įskaitant ir seksualinį piktnaudžiavimą. Tačiau ar vaikas tikrai jaučiasi saugus ir ar ši teisė įgyvendinama? Deja tyrimai rodo, kad Lietuvoje apie 70 proc. vaikų bent kartą yra patyrę bendraamžių patyčias. Tuo tarpu, beveik trečdalis vaikų mokykloje patiria dažnas 2-3 kartus per mėnesį arba dažniau kitų patyčias (Zaborskis, Cirtautienė, Žemaitienė, 2005; Zaborskis, Vareikienė, 2008). Nors mokykla deklaruoja, kad šioje ugdymo institucijoje kiekvienas vaikas turėtų jaustis reikalingas, saugus, reikšmingas, tačiau tyrimų rezultatai atskleidžia, kad realybė esti visai kitokia.

Kovai su patyčiomis mokykloje visame pasaulyje buvo sukurta nemažai įvairių prevencinių programų. Taip pat ir Lietuvoje patyčių problema mokykloje yra aktualizuojama bei vykdomi įvairūs projektai, siekiant mažinti šios problemos mastus. Pavyzdžiui, „Nustok tyčiotis“, „Draugystės karnavalas“, „Savaitė Be patyčių“ ir kiti. Tačiau mokykla viena išspręsti šios

problemos yra nepajėgi, nes vaikai ateina iš šeimų ir atsineša pirminį skirtingą suvokimą apie žmonių santykius ir pagal tai kuria savo socialinio elgesio ir santykių su bendraamžiais modelį (Žakaitienė, 2008, p.17). Jeigu tėvai rodo netinkamą elgesio pavyzdį – keikiasi, smurtauja arba naudoja fizinės bausmės, kaip efektyvų auklėjimo metodą, tai vaikas jį perima ir taiko savo aplinkoje. Anot R. Šalaševičiūtės (2008), net ir lengvos fizinės bausmės jau yra pažeminimas, galintis vėliau sukelti vaiko pykčio protrūkius, paniekos demonstravimą silpnesniam visuomenės nariui ar apskritai eskaluoti dar pavojingesnį smurtą. O gal būt tėvai nežino kitų bendravimo su vaiku būdų, nes patys taip buvo auklėjami savo tėvų ir dabar tą patirtį perteikia vaikams. Taip pat patyčios palieka pėdsakus, tiek vaiko patiriančio patyčias, tiek vaiko, kuris tyčiojasi iš kitų, šeimose. Ir vieni, ir kiti tėvai dėl to išgyvena, jaudinasi ir ne visada žino kaip elgtis. Todėl patyčių atveju mokykla turėtų teikti pagalbą ne tik nuo patyčių nukentėjusiems moksleiviams ar jų iniciatoriams, bet ir visai šeimai. Pasak R. Šalaševičiūtės (2008), smurtas prieš vaikus yra bendro visuomenėje vyraujančio smurto dalis, dėl šios priežasties smurto ir patyčių prevencija bei pagalbos teikimas jį patyrusiems vaikams gali būti veiksmingi tik tuo atveju, jeigu bus užtikrintas visais lygiais ir požiūriais suderintas poveikis vaikui ir šeimai su socialinių, teisinių, pedagoginių, finansinių ir kitų priemonių sistema. Kaip teigia R. Žakaitienė (2008), „reikėtų suprasti, kad smurto prevencija nėra vieno specialisto ar vienos kurios nors specialistų grupės prerogatyva, nes tik dirbant komandoje, kurią turėtų sudaryti tėvai, vaikai, mokyklos personalas ir kiti specialistai bei, remiantis bendradarbiavimo principais, galima tikėtis pozityvių poslinkių mažinant smurto elgesio apraiškas“ (p. 17).

Jeigu mokykla siekia sukurti saugią aplinką ją lankantiems vaikams bei nori užtikrinti, kad kiekvienas jų, nepaisant socialinio statuso, materialinės padėties ar kitų veiksnių, išskiriančių jį iš bendraamžių, jaustųsi vertingas, saugus, nusipelnantis pagarbos, turintis teisę mokytis, tai labai svarbu, kad patyčių prevencijoje dalyvautų visi bendruomenės nariai – tiek tėvai, tiek pedagogai, tiek vaikai, tiek mokyklos administracija, tiek psichologas, tiek socialinis darbuotojas (Plaušinitienė, Masiliauskienė, 2009).

Temos mokslinis aktualumas. Patyčios kaip tyrimų objektas yra nagrinėjamos tiek Lietuvos tiek ir užsienio mokslininkų darbuose. Lietuvoje daug dėmesio patyčių problemai skyrė psichologai R. Povilaitis ir J. Valiukevičiūtė (2006), jie išsamiai analizavo patyčių reiškinių: pateikė patyčių formas, priežastis bei pasekmes, nurodė vietas kuriose dažniausiai jos reiškiasi, pateikė klaidingas visuomenės nuostatas apie patyčias bei aptarė patyčių prevencijos galimybes mokykloje. R. Povilaitis ir kt., (2007), daug dėmesio skyrė patyčių prevencinei veiklai mokykloje, analizavo užsienio šalių patirtį, aptarė Lietuvoje įgyvendinamas prevencines programas bei pateikė rekomendacijas vaikams ir jų tėvams. Taip pat šiuo reiškiniu domisi ir kiti Lietuvos mokslininkai: edukologai V. Targamadzė, Dž. Valeckienė, B. Kairienė, D. Ščerbakova, G. Girdvainis, R.

Pocevičienė; psichologai E. Karmaza A. Kurienė; medicinos mokslų atstovai I. Vareikienė. A. Zaborskis.

Mūsų šalies mokslininkai nagrinėjo patyčių paplitimą (Valeckienė, 2007; Vareikienė, Zaborskis, 2008; Laurinavičius, 2009; Girdvainis, Pocevičienė, 2009), ieškojo sąsajų tarp patyčių ir kontrolės lokuso (Ačienė, Čepukienė, 2008), patyčių ir sveikatos gyvensenos rodiklių (Cirtautienė, Žemaitienė, Zaborskis, 2005; Zaborskis, Vareikienė, 2008), mokinių dalyvavimo patyčiose ir šeimoje patiriamos fizinės, emocinės prievartos (Legkauskas, Jakimavičiūtė, 2007; Pivorienė, Jurkonytė, 2009). Į patyčių priežastis, pasekmes bei formas gilinosi (Targamadzė, Valeckienė, 2007), į galimus sprendimo būdus gilinosi (Karmaza ir kt, 2006). Smurto ir patyčių raišką mokykloje tyrinėjo (Kairienė, Ščerbakova, 2008).

Patyčių reiškiny yra nagrinėjamas ir magistrinių darbų lygmenyje. I. Vektorienė (2009), magistriniame darbe tyrinėjo mokinių prevencines galimybes pradinėje mokykloje, G. Girdvainis (2009), tyrinėjo patyčių prevencija bendrojo lavinimo mokykloje edukaciniu bei vadybiniu aspektu, o J. Liubeckaitė (2012), patyčių prevencijos organizavimo bei įgyvendinimo ypatumus gimnazijoje. A. Urbonas (2010), nagrinėjo sportuojančių ir nesportuojančių paauglių sąsajas su patyčiomis. D. Kunickaitė (2009), tyrinėjo 11-13 metų paauglių patyčių prevencijos galimybes interaktyviais dramos metodais. A. Grigaliauskaitė (2010), nagrinėjo patyčių paplitimo tendencijas, A. Zamalinė (2010), magistriniame darbe tyrinėjo patyčių prevencijos programos „Olweus“ įgyvendinimo svarbą.

Patyčių problema yra aktuali ir užsienio šalių mokslininkų tarpe. Iš užsienio šalių mokslininkų daug dėmesio patyčių reiškiniui skyrė D. Olweus, jis siekė paaiškinti, kodėl vieni vaikai patiria patyčias, o kiti tampa persekiotojais, bei pateikė išsamų šio fenomeno apibrėžimą ir sukūrė veiksmingą patyčių prevencinę programą, kuri šiuo metu gan plačiai ir sėkmingai yra taikoma daugelyje pasaulio šalių (Olweus, 1993, 1994, 1999, 2008). Į patyčių reiškinių atsiradimo priežastis gilinosi (Pelegrini, Long, 2002), sąsajų tarp patyčių ir įvairių somatinių negalavimų ieškojo (Rigby, 1999; Smokowski, Kopasz, 2005). Pateikė išsamias aukų ir jų skriaudėjų charakteristikas (Robichaud, 2007; Olweus, 1993, 1994, 1999; Banks, 1997; Smokowski, Holland Kopasz, 2005). Ieškojo būdų padedančių sumažinti patyčių reiškimąsi mokykloje (Rigby, Smith, Pepler, 2004; Whitted, Dupper, 2005; Olweus, 1993, 1994, 1999; Robichaud, 2007). Apžvelgus prieš tai minėtų mokslininkų darbus, galima įžvelgti, jog atliktų tyrimų apie visos šeimos dalyvavimo galimybes mokykloje vykdomoje patyčių prevencinėje veikloje, iškylančias tarpusavio bendradarbiavimo problemas, nėra daug. Todėl šiame magistriniame darbe nuspręsta dėmesį skirti šiai sričiai.

Problema. Įvairių, Lietuvoje atliktų tyrimų duomenys rodo, kad patyčios mokyklose tampa kasdieniu reiškiniu ir neretai pripažįstamos kaip „norma“. Šis plačiai paplitęs socialinis reiškiny

reikalauja didesnio dėmesio atkreipimo į šią problemą, kadangi trikdo ugdymo procesą bei sukelia daug kitų neigiamų pasekmių. Būtina sukurti ilgalaikę bei efektyvią šią problemą šalinančių priemonių sistemą mokykloje. Tačiau viso to neįmanoma sėkmingai atlikti be visos mokyklos bendruomenės narių įsitraukimo ir atsakomybės už patyčių atvejus prisiėmimo. Tiek tėvų, tiek mokinių, tiek mokytojų bei mokykloje dirbančių specialistų įsijungimas į patyčių prevencinę veiklą yra vienas iš pagrindinių jos sėkmę lemiančių veiksnių. Šiame darbe siekiama atsakyti į šiuos **pagrindinius tyrimo klausimus**: su kokiomis problemomis tenka susidurti mokykloms vykdant patyčių prevenciją, kokia yra pasiekama pažanga ar visi bendruomenės nariai įtraukiami, kokią pagalbą patyčių atveju gali suteikti mokykla ir kas ją gali gauti bei kokie galimi patyčių problemos sprendimo būdai.

Tyrimo objektas. Patyčių problemos mokykloje.

Tyrimo tikslas. Atskleisti patyčių mokykloje problemas bei pateikti galimus jų sprendimo būdus.

Uždaviniai.

1. Išanalizuoti patyčių sąvokos sampratą bei patyčių sampratą vaikų ir suaugusių tarpe.
2. Atskleisti patyčių atsiradimą lemiančius veiksnius bei patyčių pasekmes.
3. Išryškinti patyčių prevencijos organizavimo principus bei išanalizuoti Lietuvoje vykdomą patyčių prevencinę veiklą.
4. Atskleisti tėvų ir mokyklos vaidmenį patyčių prevencijoje.
5. Kokybinio tyrimo pagrindu ištirti pagrindines problemas susijusias su patyčiomis mokykloje bei pateikti galimus jų sprendimo būdus.

Darbe naudoti metodai. Teoriniai: mokslinės literatūros, įstatymų, lyginimas, interpretavimas bei dokumentų analizė.

Empiriniai: pusiau standartizuotas kokybinis interviu specialistams, mokykloje dirbantiems su patyčių problemomis.

Darbo struktūra. Darbą sudaro trys dalys. Pirmoje dalyje analizuojama patyčių sąvokos samprata bei šio termino samprata vaikų, suaugusiųjų (mokytojų, tėvų) tarpe. Taip pat atskleidžiami patyčių atsiradimą lemiantys veiksniai bei patyčių pasekmės. Antroje dalyje aptariami pagrindiniai patyčių prevencijos organizavimo principai bei pati prevencinė veikla Lietuvoje ir atskleidžiamas tėvų, mokytojų vaidmuo joje. Trečioje dalyje pristatomas empirinis tyrimas ir jo metodologija, atlikta tyrimo duomenų analizė bei interpretacija. Darbo apimtis – 125 puslapiai. Darbe panaudota 70 šaltinių. Darbą iliustruoja 5 lentelės. Prieduose pateikiami interviu klausimai (priedas nr. 1), informantų atsakymai – kategorijų, subkategorijų, teiginių pavyzdžiai (priedas nr.2), transkribuota interviu medžiaga (priedas nr. 3).

Sąvokų žodynas

Patyčios – tai toks elgesys, kai prieš vaiką nuolat naudojami negatyvūs veiksmai, kurie apibrėžiami kaip tyčiniai sąmoningi veiksmai, kurių tikslas – įskaudinti kitą žmogų ar sukelti jam diskomfortą, o šių veiksmų pagrindas – agresyvus elgesys, nukreiptas į kitą asmenį (Olweus, 1993).

Mitas – visuomenės sąmonėje funkcionuojantis supratimas, schematizuotas emociškai nuspalvintas kokio nors objekto vaizdinys (Leonavičius, 1993).

Prevenција – (lot. Preventio) – išankstinis kelio užkirtimas, užbėgimas už akių ypač teisės normų pažeidimui (Tarptautinių žodžių žodynas, 2001).

Skriaudėjas – tai yra tam tikras lyderis, kuris dažniau pradeda, inicijuoja patyčias ir ieško palaikymo, stengiasi įtraukti kitus (Povilaitis, Valiukevičiūtė, 2006).

Mokyklos bendruomenė – vienos mokyklos mokytojai, mokiniai, jų tėvai ir kiti asmenys, kuriuos sieja mokymosi toje mokykloje santykiai ir bendri švietimo tikslai (LR Švietimo įstatymas. Žin., 1991, Nr. 23 – 593).

Smurtas – veikimu ar neveikimu daromas tyčinis fizinis, psichinis, seksualinis, ekonominis ar kitas poveikis, dėl kurio asmuo patiria fizinę, materialinę ar neturtinę žalą (LR apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas. Žin., 2011, Nr. 72 – 3475).

Antisocialus elgesys – nukrypimas nuo vyraujančių socialinių normų (Kvietkienė, 2002).

1. PATYČIOS KAIP SOCIALINĖ PROBLEMA

Lietuvoje atliktų tyrimų duomenys atskleidžia, jog patyčios mokykloje yra labai rimta problema. Moksliniuose straipsniuose šis reiškinys yra įvardijamas kaip sudėtingas bei kompleksinis socialinis reiškinys arba plačiai paplitusi socialinė problema (Girdvainis, Pocevičienė, 2009). Šiam reiškiniui būtina skirti ypatingą dėmesį, kadangi jis trikdo ugdymosi procesą, apsunkina mokinių ir mokytojų darbą, komplikuoja mokyklos bendruomenės tarpusavio santykius (Gumuliauskienė ir kt., 2010).

Šiame skyriuje analizuojama patyčių sąvokos samprata bei jos suvokimas vaikų, mokytojų bei tėvų tarpe. Taip pat atskleidžiami patyčių atsiradimą lemiantys veiksniai ir pasekmės.

1.1. Patyčių sąvokos samprata

Patyčiomis susidomėta gan neseniai, maždaug XX amžiaus 7-8 dešimtmečiuose, kadangi iki to laiko bet koks agresyvus elgesys mokykloje buvo traktuojamas kaip smurtinis elgesys arba visa tai buvo bandoma aiškinti įvairiomis agresijos teorijomis (Targamadžė, Valeckienė, 2007). Sistemingos studijos patyčių tematika buvo pradėtos apie 1970 m. Skandinavijoje. Pirmieji tyrimai šioje srityje buvo atlikti Švedijos, kiek vėliau Norvegijos ir Suomijos mokyklose. Pavyzdžiui, Norvegijoje patyčiomis susidomėta 1982-aisiais metais, kuomet nusižudė trys paaugliai. Atlikus tyrimą paaiškėjo, kad tokį jų žingsnį lėmė nepakeliamas bendraamžių priekabiavimas (Povilaitis, Valiukevičiūtė, 2006). Norvegų profesorius Dan Olweus yra laikomas vienu pirmųjų mokslininkų pradėjusių domėtis šia problema. Šis mokslininkas siekė paaiškinti, kodėl vieni vaikai patiria patyčias, o kiti tampa persekiotojais bei pateikė išsamų šio fenomeno apibrėžimą ir sukūrė veiksmingą patyčių prevencinę programą, kuri šiuo metu gan plačiai ir sėkmingai yra taikoma Švedijoje, Norvegijoje bei daugelyje pasaulio šalių, taip pat, ir Lietuvoje (Targamadžė, Valeckienė, 2007; Kovalev, Muranova, 2011).

Skandinavijos šalyse atlikto tyrimo rezultatai privertė švietimo ir mokslo atstovus atkreipti dėmesį į patyčias mokykloje bei sulaukė atgarsio Europoje, Šiaurės Amerikos šalyse, Tolimuosiuose Rytuose (Targamadžė, Valeckienė, 2007). Dar viena priežastis, lėmusi kitų šalių susidomėjimą patyčių problema, buvo 1987-ais metais Stavangeryje (Norvegijoje) vykusio Europos konferencija. Joje buvo paskelbti, Norvegijoje atlikto patyčių paplitimo masto ir sėkmingos nacionalinės intervencinės kampanijos prieš patyčias, įgyvendinimo rezultatai (Olweus, 1993; Targamadžė, Valeckienė, 2007). Lietuvoje patyčių susidomėjimo laikotarpiu galima įvardinti 1994-uosius metus. Šiais metais A. Zaborskis buvo vienas pirmųjų Lietuvos mokslininkų, pradėjusių domėtis Lietuvos moksleivių gyvensena bei sveikata. Šis mokslininkas, kartu, su kolegėmis L. Citrautiene, N. Žemaitiene 1994, 1998 bei 2002 metais vykdė tyrimus, kurių tikslas buvo įvertinti

moksleivių patyčių paplitimą Lietuvos mokyklose ir nustatyti jų pokyčius 1994-2002 m. bei gautus duomenis palyginti su, kitų šalių moksleivių, analogiško tyrimo duomenimis (Zaborskis ir kt., 2005). Šie mokslininkai, atlikę tyrimus, padarė išvadą, kad „patyčių paplitimo Lietuvos mokyklose rodikliai skatina neatidėliotinai imtis kryptingos patyčių profilaktikos Lietuvos mokyklose“ (Zaborskis ir kt., 2005, p. 614).

Lietuvoje patyčių reiškinys įvardijamas skirtingai. Viena iš Lietuvos mokslininkių D. Valeckienė (2007) teigia, aiškos ir visiems priimtinos patyčių sampratos kol kas nėra. Pasak tos pačios autorės lietuvių kalboje dar nerandama termino, kuris tiksliai ir aiškiai apibūdintų patyčias ir atspindėtų elgesio įvairovę, būdingą šiam reiškiniui. Anot D. Pūro ir kt. (2006), mokslinėje literatūroje galima rasti nemažai šį reiškinį apibūdinančių žodžių: patyčios, priekabės, užgauliojimas, žeminimas, skriaudimas, žalojimas ir t. t. Dabartinės Lietuvių kalbos žodyne (2000), taip galima rasti daug žodžių apibūdinančių patyčias pavyzdžiui, užgaulioti, įžeidinėti, skriausti, daryti skriaudą, engti, laikyti nieko vertu, niekinti, priekabiauti, ieškoti priekabių, kibti, erzinti, pajuokti, tyčiotis, pažeminti, sumenkinti, paniekinti ir pan. Tačiau Lietuvoje kaip sinonimai dažniausiai vartojami patyčių ir priekabiavimo terminai (Targamadzė, Valeckienė, 2007; Valeckienė, 2007). Bet „nėra bendros nuomonės, kuri sąvoka yra priimtinesnė, nes priekabiavimas, nors ir tiksliau apibrėžianti patį reiškinį sąvoka, tačiau dažnai plačiąją prasme suprantama, kaip seksualinis priekabiavimas“ (Targamadzė, Valeckienė, 2007, p. 164). Šiuo metu mūsų lietuviškoje terminijoje visgi dažniau naudojamas „patyčių“ terminas.

Skandinavijos šalyse patyčios dažniausiai yra įvardijamos „mobbing“ arba „mobbing“ sąvokomis, o angliškai kalbančiose šalyse dažnesnė yra „bullying“ sąvoka (Targamadzė, Valeckienė, 2007). Taip pat ši sąvoka vartojama ir tarptautiniu lygiu, kuri įprasmina gąsdinimą ar skaudinimą silpnesnio asmens panaudojant jėgą ar galią bei siekiant priversti jį kažką atlikti (Targamadzė, Valeckienė, 2007).

Ilgai buvo ieškoma tinkamo patyčių apibrėžimo, kuris atspindėtų visą elgesio įvairovę būdingą šiam fenomenui. Tačiau mokslinėje literatūroje vyrauja gan didelė patyčių apibrėžimų gausa, nes Lietuvių bei užsienio šalių mokslininkai, besidomintys šia problema pateikia skirtingas šio reiškinio sampratas išskirdami vieną ar kitą aspektą. Siekiant atskleisti patyčių termino turinį bei jam būdingus pagrindinius bruožus, kuriuos išskiria Lietuvos ir užsienio mokslininkai, pateikiamos dvi lentelės (žr. 1 lent. ir 2 lent.) su šių mokslininkų patyčių sąvokos apibrėžimais.

1 lentelė. Lietuvos mokslininkų pateikti patyčių sąvokos apibrėžimai

Autorius	Patyčių apibrėžimas	Šaltinis
A. Zaborskis, L. Citrautienė, N. Žemaitienė	Tai reiškinys apimantis platų elgesio spektrą – nuo fizinių išpuolių iki pravardžių, žodinių užgauliojimų, nuo ignoravimo iki gąsdinančių žvilgsnių, nuo individualių išpuolių iki grupės veiksmų ar anoniminių žinučių	A. Zaborskis ir kt., 2005, p. 614.
D. Valeckienė	Mokykloje dominuojanti žemo intensyvumo agresijos forma.	D. Valeckienė, 2007, p.53.
B. Kairienė, D. Ščerbakova	Tai viena iš psichologinio smurto raiškos formų.	B. Kairienė, D. Ščerbakova, 2008, p.3.
A. Kurienė	Patyčios – tai agresyvus, pasikartojantis elgesys, kai stipresnieji skriaudžia silpnesnius.	A. Kurienė, 2007, p.27.
I. Vareikienė	Tai santykių problema, kai jėga ir agresija panaudojama, siekiant sukelti sielvartą kitam.	I. Vareikienė, 2008, p. 594.

Apžvelgus Lietuvos mokslininkų pateiktus patyčių sąvokos apibrėžimus (žr. 1 lent.) galima teigti, kad kiekvienas mokslininkas šį reiškinį apibrėžia šiek tiek skirtingai, išskiriant vieną ar kitą jam būdingą bruožą. A. Zaborskis ir jo kolegės L. Citrautienės, N. Žemaitienės (2005), patyčias įvardija kaip reiškinį, apimantį platų elgesio spektrą, o mokslininkė A. Kurienė (2007), šį reiškinį įvardiją jau kaip agresyvų pasikartojantį elgesį, dar kita mokslininkė I. Vareikienė (2008), patyčias apibrėžia kaip santykių problemą. Mokslininkės D. Valeckienė (2007) bei B. Kairienė, D. Ščerbakova (2008), patyčioms apibūdinti vartoja žodį forma, tik pirmuoju atveju šis reiškinys įvardijamas kaip agresijos forma, o antruoju atveju, kaip viena iš psichologinio smurto raiškos formų. Tačiau daugelis minėtų mokslininkų apibūdinant patyčias apibrėžimuose visgi išskiria vieną bendrą patyčių požymį, tai, kad patyčioms būdinga agresija, smurtas, jėga.

Apibendrinant užsienio šalių mokslininkų pateiktus patyčių sąvokos apibrėžimus (žr. 2 lent.) galima teigti, kad visų šių mokslininkų pateiktų apibrėžimų turinys labai panašus, tik suformuluotas vartojant kitus žodžius, bet esmė išlieka ta pati. Visuose pateiktuose šių mokslininkų apibrėžimuose išryškėja trys bendri dalykai būdingi patyčioms, kuriuos jie turėjo omenyje apibrėždami šią sąvoką:

1. Veiksmų supratimas, tai reiškia, kad visi veiksmai, atliekami prieš kitą asmenį yra sąmoningi, tyčiniai, iš anksto apgalvoti;
2. Tie veiksmai yra neigiamūs bei jų pagrindą sudaro agresyvus elgesys, pavyzdžiui, terorizavimas, gąsdinimas ir panašiai;
3. Šie veiksmai atliekami siekiant įskaudinti, užgauti kitą asmenį.

2 lentelė. Užsienio šalių mokslininkų patyčių sąvokos apibrėžimai

Autorius	Patyčių apibrėžimas	Šaltinis
P. K. Smith	Sistemingas piktnaudžiavimas galia bei atkaklūs ir nuolat pasikartojantys veiksmai nukreipti į kitą asmenį, siekiant jį įskaudinti ir pažeminti.	cit. pagal G. Girdvainis, R. Pocevičienė, 2009, p. 2.
M. G. R. Robichaud	Sistemingas piktnaudžiavimas nuolatine ir pasikartojančia galia – dominavimu, kai siekiama gąsdinti, manipuliuoti arba užgauti kitą.	M. G. R. Robichaud, 2007, p. 14.
T.V. Sapukh	Sąmoningi, tyčiniai, priešiški veiksmai, skirti terorizuoti ir pakenkti kitiems pasitelkiant grasinimus ir agresyvų elgesį.	T.V. Sapukh, 2011, p. 97.
C. Lila, H. Fleming, K. Jacobsen	Tyčinis, iš anksto apgalvotas, fizinis ar psichologinis, tos pačios grupės asmenų (bendraamžių) persekiojimas, kuris gali apimti sklindančius gandus, erzinimus, tyčinį pašalinimą iš grupės veiklos ir fizinį smurtą, pavyzdžiui, kaip smūgiavimą, trenkimą, mušimą ar spardymą.	C. Lila et al., 2009, p. 73.
S.E. Williams	Nuolatinis ir tyčinis vieno asmens dominavimas ir priekabiavimas prie kito asmens prieš jo ar jos valią.	S.E. Williams 2008, p. 62.
D. Olweus	Patyčios – tai toks elgesys, kai prieš vaiką nuolat naudojami negatyvūs veiksmai, kurie apibrėžiami kaip tyčiniai sąmoningi veiksmai, kurių tikslas – įskaudinti kitą žmogų ar sukelti jam diskomfortą, o šių veiksmų pagrindas – agresyvus elgesys, nukreiptas į kitą asmenį.	D. Olweus, 1993, p.12.

Nors patyčių apibrėžimų yra daug ir įvairių, tačiau dažniausiai visame pasaulyje yra vartojamas D. Olweus (1993), pateiktas patyčių apibrėžimas, kuriame šis reiškinys įvardijamas kaip tyčiniai sąmoningi, prieš kitą vaiką nuolat naudojami negatyvūs veiksmai, kurių tikslas – įskaudinti kitą žmogų ar sukelti jam diskomfortą, o šių veiksmų pagrindas – agresyvus elgesys, nukreiptas į kitą asmenį. Šia D. Olweus pateikta patyčių samprata vadovaujamosi šiame darbe.

Vienas iš mokslininkų S. E. Williams (2008) pastebėjo, kad smurtiniai ir prievartos aktai gali būti vienoje aplinkoje traktuojami kaip patyčios, o kitoje jau ne. Pasak S. E. Williams (2008), „nė viename apibrėžime, atrodo, neįvertinami su patyčiomis susijusių šalių patyčių iniciatoriaus, aukos, stebėtojo, išorinių susijusių šalių ketinimai ar suvokimai“ (p. 64). Mokslininkas išskyrė keletą faktorių, jo nuomone, turinčių įtakos patyčių suvokimui tai: sąlygas, lytį, amžių ir kultūrą. Pasak autoriaus apibrėžimai gali keisis dėl to, ko ir kokiomis sąlygomis klausiama. Pavyzdžiui, tiek

patyčių iniciatoriai, tiek aukos, tiek stebėtojai ir kitos susijusios šalys gali turėti šiek tiek skirtingus patyčių apibrėžimus. Mokslininkas atkreipia dėmesį, kad gali būti tik mažytė riba tarp to, kaip suvokiamos patyčios ir pokštavimas, erzinimas ar pajuoka, flirtavimas ir seksualinis priekabiavimas. Dažnai patyčios gali baigtis perėjimu iš vienos patyčių barikadų pusės į kitą. Lytis gali būti dar vienas iš faktorių galinčių prisidėti prie skirtingo suvokimo, kas yra patyčios. Autorius teigia, kad bendrai priimtas požiūris, kad mergaitės tyčiojasi labai retai. Jos beveik niekada nevartoja fizinio smurto, net ir tada, kai mergaitės įvykdo tuos pačius patyčių aktus kaip ir berniukai, jos rečiau kviečiamos pasiaiškinti, o baudžiamos gauna švelnesnes bausmes. Anot mokslininko taip pat ir amžius yra dar vienas iš faktorių galinčių pakoreguoti patyčių suvokimą ir apibrėžimą. Pavyzdžiui 1-3 klasės mokiniai patyčias apibrėžia vienaip, o sakykim 4-5 klasės kitaip ir panašiai. Patyčios dar gali būti skirtingai apibrėžiamos pagal kultūrinę susijusio individo priklausomybę. Vienos kultūros vaikai gali iškęsti veiksmus, kuriuos kitos kultūros vaikai traktuoja kaip patyčias, ir sakyti, kad tiesiog „šaunu“ taip daryti arba „tiesiog taip yra“ (Williams, 2008, p. 64).

Dar būtų galima paminėti, kad „kartais patyčios yra painiojamos su humoru – sakoma, kad vaikai taip tik juokauja. Tačiau esminis skirtumas nuo pajuokavimo yra tas, kad patyčių tikslas – įskaudinti, pažeminti kitą“ (Povilaitis, Valiukevičiūtė, 2006, p.6). Patyčios nuo humoro skiriasi dar tuo, kad tas, iš kurio yra juokiamasi labai kenčia, jam yra be galo skaudu, o juokinga ir labai smagu gali būti tik besityčiojantiems ir patyčias stebintiems vaikams (Povilaitis ir kt., 2007).

Apibendrinant galima teigti, kad dar ir šiandien nėra bendro sutarimo mokslininkų bendruomenėje dėl vieningo patyčių sąvokos apibrėžimo. Tiek įvairių šalių, tiek Lietuvos mokslininkai šią problemą apibrėžia skirtingai, išskirdami vieną ar kitą šiam reiškiniu būdingą aspektą. Pateiktų apibrėžimų įvairovė parodo, jog egzistuoja patyčių sampratos apibrėžimo problema, kadangi gan sudėtinga pateikti vieną tikslų apibrėžimą, kuris atspindėtų visas šio reiškinio sampratos daugiaprasmiškumo puses.

1.2. Patyčių samprata vaikų ir suaugusiųjų tarpe

Tam, kad būtų galima efektyviai vykdyti prevencinę veiklą, yra reikalingos aiškos vertybės ir nuostatos tuo klausimu. Jeigu bus vadovaujamasi nuostata, kad tam tikras elgesys yra nepriimtinas, tada bus galima efektyviai kovoti su nepageidaujamu reiškiniu. Tačiau jeigu bus vadovaujamasi požiūriu, kad tam tikras reiškinys yra normalus, priimtinas, tai neverta tikėtis, kad bus norima keisti tokį elgesį.

Nagrinęjant patyčių problemą mokykloje čia svarbus vaidmuo tenka visiems bendruomenės nariams – tėvams, mokytojams ir vaikams. Labai svarbu, kaip kiekvienas iš jų supranta ir įvardija šį reiškinį ir kiek pripažįsta kaip esamą problemą. Nes tik atsiradus aiškiam ir vieningam supratimui,

tiek tėvų, tiek mokytojų, tiek ir vaikų tarpe, jog patyčios nėra normalus reiškinys, galima būtų pradėti įgyvendinti tam tikras priemones galinčias padėti efektyviai kovoti su patyčiomis (Povilaitis, Valiukevičiūtė, 2006). Tačiau, jeigu tėvai ar pedagogai toleruos patyčias, ar tam tikras jų formas ir nesupras, kokią stiprią žalą jos daro vaiko psichinei, dvasinei ar emocinei sveikatai, tada bus labai sunku suteikti tinkamą ir efektyvią pagalbą, nebus tarpusavio bendro supratimo ir pasitikėjimo vieni kaitais. Tik dirbant vieningai galima surasti tinkamus sprendimus.

Nors suaugusieji teigia, kad patyčios – tai rimtas dalykas, tačiau vaiko patirtis rodo, kad dažnai į patyčias jie žiūri atlaidžiai, vadindami jas „vaikų žaidimais“ (Gilbert, 2008). Taip pat visuomenėje, tarp suaugusiųjų vyrauja ir įvairūs įsitikinimai apie patyčias. Jie linkę galvoti, kad vaikai vieni kitus užkabinėja tik norėdami pajuokauti; tyčiojimasis vaikų brandos reiškinys, todėl neverta į tai kreipti dėmesio; patyčių aukos gali pačios apsiginti; patyčios paliečia tik nedidelį skaičių vaikų; nedidelės patyčių dozės grūdina, padeda sutvirtėti, moko pakovoti už save, skūstis yra kvaila ir vaikiška; žodinės patyčios tai nieko tokio, juk tai ne kumštis, kuris galėtų palikti mėlynę ir panašiai (Povilaitis, Valiukevičiūtė, 2006). Tačiau visi šie įsitikinimai yra klaidingi arba dar vadinami mitais, nes realybė yra visai kitokia (Povilaitis, Valiukevičiūtė, 2006). Vaikui, iš kurio tyčiojamasi, tai nėra juokinga. Jis jaučiasi blogai, negali pats apsiginti. Kadangi patyčioms yra būdingas nelygiavertis jėgų santykis, todėl patyčias patiriantiems vaikams reikalinga tėvų, mokytojų pagalba bei parama, nes patyčių situacijose neretai būna keletas skriaudėjų bei besityčiojantys vaikai yra vyresni ir stipresni (Povilaitis, Valiukevičiūtė, 2006). Taip pat tyrimais yra įrodyta, kad patyčios gali palikti ir sukelti daug įvairių trumpalaikių ir ilgalaikių pasekmių vaiko elgesiui, emocinei būsenai, bendravimui, tai nėra ta patirtis, kuri padeda sutvirtėti ar grūdina (Povilaitis ir kt., 2007).

Deja, papasakojimas apie patyčias, patirtus užgauliojimus ir panašius dalykus yra suvokiamas kaip silpnumo požymis, rodantis, jog nemokama apsiginti arba vadinamas „skundimu“ (Povilaitis, Valiukevičiūtė, 2006). Skundimasis taip pat yra laikomas netinkamu arba netgi smerktinu elgesiu. Viso to pasekmė yra tai, kad vaikai apie savo sunkumus vengia pasakoti. „Netgi neretai ir patys suaugę vaikui pasako „Nesiskųsk!“, „Tvarkykis pats“, „Kiek gali skūstis?“ (Povilaitis, Valiukevičiūtė, 2006). p. 28). Netiesa yra ir tai, kad patyčios paliečia tik nedidelį skaičių mokinių. Pasak mokslininkų A. Zaborskio ir kt., (2005), „Lietuvoje kas trečias 11–15 metų moksleivis 2–3 kartus per mėnesį arba dažniau patiria kitų moksleivių patyčias ir beveik tiek pat moksleivių patys tyčiojasi“ (p. 617). Taip pat Lietuvos tyrėjų grupės A. Laurinavičiaus, R. Žukauskienės, L. Ustinavičiūtės 2009 – 2011 m. atlikto tyrimo duomenys parodė, kad per pastaruosius 12 mėnesių, 17,7% Lietuvos vaikų patyrė patyčias tiek internetinėje erdvėje, tiek kitoje juos supančioje aplinkoje.

2008 metais Švietimo ir mokslo ministerijos ir Specialiosios pedagogikos bei psichologijos centro užsakyму VŠĮ „Vaiko namas“ atliko tyrimą „smurto mokyklose paplitimas, formos, priežastys, prevencija ir pagalbos priemonės“ (Smurto paplitimas ir jo prevencija Lietuvoje, 2011). Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti kokias iš pateiktųjų elgesio formų, tėvai, mokytojai ir patys vaikai įvardija arba priskiria prie smurto, patyčių. Tyrime dalyvavo atsitiktiniu būdu atrinktos 17 mokyklų: 1 pradinė, 4 pagrindinės, 10 vidurinių, 1 gimnazija, 1 jaunimo mokykla. Iš viso buvo išdalinta 2731 anketų, iš jų pilnai užpildytų grįžo 2323 (85 proc.): 957 mokinių (91,3 proc.), 537 mokytojų (83,7 proc.) ir 829 tėvų (79,5 proc.) anketos. Tyrimo metu buvo pateiktos šios elgesio formos: „vaiką atstumia/ignoruoja bendraklasiai“; „vienas vaikas pravardžiuoja kitą“; „vaikas tyčiojasi iš kito vaiko“; „vaikas reketuoja kitą vaiką (gąsdinimais reikalauja pinigų, daiktų)“; „vaikas rėkia ant vaiko“; „vaikas grasina sumušti kitą vaiką“; „vaikas kitiems grasina ginklu“; „vaikas filmuoja ar fotografuoja, kai vaiką muša kiti vaikai“ (Grigutytė ir kt., 2008, p. 14; 17). Tyrimo metu gauti rezultatai pateikti 3 lentelėje.

3 lentelė. Tėvų, mokytojų ir vaikų pateiktų elgesio formų vertinimas¹

Elgesio forma	Pateiktą elgesio formą priskiria prie patyčių, smurto		
	Mokytojai	Tėvai	Vaikai
Vaiką atstumia/ignoruoja bendraklasiai	72%	62%	52%
Vienas vaikas pravardžiuoja kitą	70%	47%	65%
Vaikas tyčiojasi iš kito vaiko	92%	74%	76%
Vaikas reketuoja kitą vaiką (gąsdinimais reikalauja pinigų, daiktų)	98%	91%	87%
Vaikas rėkia ant vaiko	61%	47%	45%
Vaikas grasina sumušti kitą vaiką	93%	89%	86%
Vaikas kitiems grasina ginklu	97%	92%	85%
Vaikas filmuoja ar fotografuoja, kai vaiką muša kiti vaikai	92%	99%	78%

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis N. Grigutyte ir kt., 2008.

Lyginant mokytojų, tėvų, vaikų požiūrį į smurtą, patyčias pastebėti šie statistiškai reikšmingi skirtumai: mokytojai, tėvai bei vaikai akivaizdžiausiai prie patyčių, smurto priskiria: reketavimą, grasinimą sumušti ir grasinimą ginklu. Tuo tarpu vaiko ignoravimą, atstūmimą bendraklasių rate mokytojai šiek tiek dažniau priskiria prie patyčių, smurto lyginat su tėvais. Vaikai linkę šiek tiek

¹ Pateikiami tik teigiami atsakymai.

atlaidžiau vertinti pravardžiavimą negu mokytojai. Tėvai ir vaikai panašiai vertina tyčiojimąsi, bei grasinimą sumušti. Tėvai dažniau už vaikus patyčiomis, smurtu laiko reketavimą ir grasinimą ginklu, o vaikai dažniau už tėvus patyčiomis, smurtu laiko tyčiojimąsi. Tuo tarpu, mušimo filmavimą vaikai žymiai liberaliau vertina bei rečiau priskiria prie patyčių, smurto negu tėvai ir mokytojai. Mokytojai ir tėvai panašiai vertina grasinimą ginklu bei grasinimą sumušti, o tuo tarpu vaiko filmavimą ar fotografavimą, kai jį muša tėvai – dažniau negu mokytojai priskiria prie patyčių. Labai žymus atotrūkis pastebimas tarp mokytojų ir tėvų, vertinat vaiko tyčiojimąsi iš kito vaiko. Tėvai daug liberalesni už mokytojus. Mokytojai beveik visas elgesio formas neabejodami priskiria prie patyčių, smurto, išskyrus vaiko atstūmimą/ignoravimą iš bendraklasių, vaiko rėkimą ant vaiko ir pravardžiavimą. Labiausiai išsiskyrė mokytojų ir vaikų požiūriai, daugelį netinkamo elgesio apraiškų mokytojai priskiria prie patyčių, smurto tuo tarpu vaikų požiūris liberalesnis.

Pasak L. Gilbert (2008), vaikai yra skatinami pranešti apie patyčių atvejus bei incidentus, susijusius su patyčiomis, tačiau jie neketina pranešti apie patyčias, jeigu jiems atrodo, jog yra menkinami arba, netgi, kad jais netikima. Kaip teigia autorius, čia yra labai svarbi suaugusiųjų (tėvų, mokytojų) parama bei reakcija. Anot Gilbert (2008), „svarbu, kad mes rimtai vertintume pranešimus ir išklausytume bei reaguotume taip, kad pasiskundęs vaikas jaustų mūsų palaikymą ir paramą“ (p. 42).

Apibendrinant galima teigti, kad suaugusiųjų (tėvų, mokytojų) tarpe vyraujantys mitai apie patyčias formuoja netinkamą požiūrį, iškreipia tikrovę, turi įtakos šio reiškinio vertinimui bei supratimui. Tokias patyčioms būdingas elgesio formas kaip, pavyzdžiui, pravardžiavimą vaiko ignoravimą ar atstūmimą tarp bendraamžių, dažniausiai tiek tėvai tiek pedagogai linkę pateisinti, toleruoti, nesusiekti. Suaugusieji linkę neįžvelgti, kad šios netinkamo elgesio formos veikia bei atsiliepia vaiko dvasinei, psichinei, emocinei sveikatai, nes bet kuri patyčių forma ar tai būtų ignoravimas ar tai būtų sumušimas yra skaudi bei nekelianti juoko. Galima daryti prielaidą, jog tėvai, pedagogai bei vaikai yra linkę užtikrintai priskirti prie patyčių elgesio formas, kurios palieka ar gali palikti akivaizdžias pasekmes, pavyzdžiui, kaip reketavimas, sumušimas, grasinimas ginklu ir panašiai. Vaikai linkę atlaidžiau, liberaliau vertinti tyčiojimąsi, pravardžiavimą, rėkimą ant kito vaiko bei mušimo filmavimą lyginant su tėvais bei mokytojais. Nevienodas požiūris bei patyčių supratimas gali peraugti į didesnes problemas, kurias laikui bėgant bus sunkiau išspręsti. Svarbu formuoti supratimą tiek vaikų, tiek suaugusiųjų tarpe jog bet kuri patyčių forma nėra priimtina ir vienaip ar kitaip neigiamai veikia vaiką bei jį skaudina.

1.3. Patyčių atsiradimą lemiantys veiksniai

Norint sumažinti patyčių paplitimą tarp vaikų ir paauglių, pirmiausiai, reikia geriau pažinti ir suprasti šį reiškinį (Ačienė, Čepukienė, 2008). Kadangi kiekvienas vykstantis reiškinys turi tam

tikras priežastis, tai ir tyrinėjant patyčias svarbu suprasti, kokie veiksniai bei priežastys įtakoja šio reiškinio atsiradimą tarp mokinių. Tik išsiaiškinus pagrindinius veiksnius ir išanalizavus jų sąsajas su patyčiomis galima būtų kurti efektyvias patyčių prevencines programas.

Dažnai manoma, kad skriausti skatina tam tikras vaikų išskirtinumas, pavyzdžiui tai, kad vaikas priklauso kitai etninei grupei, išsiskiria iš kitų savo išvaizda – nešioja akinius arba turi kalbos defektą ir panašiai. Tačiau aukomis gali tapti tiek išsiskiriantys iš kitų bendraamžių, tiek nepasizymintys jokiais išskirtiniais bruožais vaikai (Targamadzė, Valeckienė, 2007). Išskiriami individualūs, šeimyniniai ir mokykliniai veiksniai, kurie skatina tyčiojimąsi. Individualūs veiksniai apima įgimtas ir įgytas asmens savybes (Patyčios Lietuvos mokyklose..., 2009). Išskiriami tam tikri asmeniniai bruožai, kurie sudaro palankias sąlygas tapti patyčių auka ar skriaudėju. Pavyzdžiui, pastebėta, kad skriaudėjais daugiau būna impulsyvūs, rečiau jaučiantys kaltę, pasižymintys empatijos stoka vaikai, jie dažniau būna fiziškai stipresni ar agresyvesni (Povilaitis, Valiukevičiūtė, 2006; Povilaitis ir kt., 2007). Prie šeimyninių veiksmų priskiriama: meilės, šilumos stoka; vaiko žeminimas ir fizinės bausmės šeimoje; tėvų priežiūros ir tvirtų elgesio ribų nebuvimas; nepastovi, išplėsta šeimos struktūra (Patyčios Lietuvos mokyklose..., 2009). Mokykliniai veiksniai įtakoja tyčiojimąsi: didesnis dėmesio skyrimas neigiamam vaikų elgesiui negu teigiamam; suaugusiųjų priežiūros stoka; mokytojų tyčiojimasis, gėdinimas, grasinimai siekiant suvaldyti klasę; patyčių toleravimas – mokytojų nuostata, kad patyčios – tai nieko blogo; vyraujantys klaidingi įsitikinimai apie patyčias tarp suaugusiųjų ir tarp vaikų; nesugebėjimas ugdyti bendradarbiavimo, bendros veiklos įgūdžių (Patyčios Lietuvos mokyklose..., 2009).

J. Pivorienė, R. Jurkonytė (2008), akcentuoja, kad mokykla, kaip ir šeima, gali veikti vaiko psichologinį ir emocinį vystymąsi teigiamai ir neigiamai. Pasak mokslininkų, vaikui įtaką gali daryti nekompetentingi pedagogai, leidžiantys sau daugiau nei galima, peržengiantys padorumo ir darbo drausmės ribas. Taip pat netinkamą vaikų elgesį gali lemti ir agresyvus pedagogų elgesys – susierzinimas, priešiškus, ignoravimas, įžeidinėjimai, fizinės bausmės ir panašūs dalykai. Kaip pažymi autorės, kad mokykloje vaikas gali išmokti ir įgyti ne tik pozityvių įgūdžių bei žinių, bet taip pat smurtinio elgesio pradžiamokslį, paremtą praktika ir patyrimu bendraujant ne tik su bendraamžiais, bet ir su pedagogais. Anot W. M. Craig et al., (2000), mokytojai turi sunkumų atpažįstant patyčias, jie labiau identifikuoja fizines nei verbalines ar socialines patyčias. Pasak minėtų autorių, mokytojai gali būti tiek pripratę matyti patyčias, kad nustoja į jas reaguoti.

R. Šalaševičiūtė (2008) išskiria šeimos aplinką bei visuomenės požiūrį, kad vaiką galima bausti fizinėmis bausmėmis, kaip didelę įtaką turinčius veiksnius smurto atsiradimui. Pasak J. Pivorienės, R. Jurkonytės (2008), vaikas augdamas šeimoje, kurioje tėvai smurtauja vienas prieš kitą, mato neigiamą pavyzdį, todėl jis gali pradėti save kaltinti dėl to, kas vyksta šeimoje, o savo patirtas neigiamas emocijas išlieti ant kitų asmenų. Egzistuoja ryšys tarp smurto šeimoje ir

agresyvumo išsivystymo bei antisocialinio elgesio pas vaikus gyvenančius tokiose šeimose (Baldry, 2003). Vaikai susiduriantys su smurtu šeimoje priklauso didesnei rizikai būti paveiktiems trumpalaikio ir ilgalaikio negatyvaus poveikio, nei tie, kurie nesusiduria. Anot A. C. Baldry (2003), mokykloje šie vaikai linkę daugiau būti agresyviais, ar net padaryti nusikalstamas veikas, arba priešingu atveju, patys tapti kitų aukomis. R. Valintėlienė, L. Narkauskaitė (2010), pažymi jog tėvų elgesys ir santykiai šeimoje yra vienas iš pagrindinių veiksnių lemiančių smurto pasireiškimą tarp jaunimo (Smurtas – visuomenės sveikatos..., 2010).

Tėvai dažniai pasirenka ir naudoja fizinį smurtą kaip vieną iš efektyvių priemonių siekiant nutraukti netinkamą vaiko elgesį reikiamu momentu, o kartais taip išlieja savo pyktį (Jonikaitė-Kievišienė, Ivanauskienė, 2008). Kaip teigia R. Povilaitis ir kt., (2007), „fizinių bausmių naudojimas vaikus moko, kad smurtinis, agresyvus elgesys yra priimtinas, siekiant gauti kitų pagarbą ir pelnyti autoritetą. Jau pats bausmės taikymas yra pažeminimas, kuomet aiškiai parodoma, kas yra viršesnis ir kas turi paklusti“ (Povilaitis ir kt., 2007, p. 48).

Pasak V. Legausko, A. Jakimavičiūtės (2007), šeimoje patirta fizinė ir emocinė prievarta gali būti dvejopai susijusi su vaiko dalyvavimu patyčiose mokykloje. Anot autorių, visų pirmą, agresyvus elgesys šeimoje gali veikti kaip modelis, kurį vaikas perima stebėdamas ir perkelia į savo bendravimą su bendraamžiais mokykloje. Visų antrą, fizinės ir emocinės prievartos patyrimas namuose turi neigiamos įtakos vaiko savigarbai, dėl ko vaikas tampa labiau pažeidžiamas patyčioms mokykloje ir yra labiau linkęs tyčiotis iš kitų tam, kad bent šiek tiek kompensuotų savo nepilnavertiškumo jausmą. Tačiau vaikai pasižymintys didele savigarpa linkę į patyčias įsitraukti rečiau, nes jie žino kitus socialiai priimtinus būdus palaikančius jų savigarbą (Gilligan, 2002).

„Vaikams, kurie jaučiasi vertingi ir mylimi, nereikia to įrodinėti sau ir kitiems, todėl yra žymiai mažesnė tikimybė, kad jie įsitrauks į patyčias“ (Povilaitis, Valiukevičiūtė, 2006, p. 31). Tačiau R. Povilaitis, J. Valiukevičiūtė (2006) pastebi, kad šeimose vaikai dažnai barami už netinkamą elgesį, žymiai rečiau jie sulaukia pagyrimų už gerus rezultatus. Minėti autoriai teigia, kad daug paprasčiau yra pastebėti, ką vaikas daro blogai, kuo nusikalto ar ko neišmoko. „Vaikai, augdami aplinkoje, kurioje jie sulaukia per mažai meilės, šilumos, gali pradėti naudoti patyčias kaip būdą įrodyti sau ir kitiems, kad „esu kažko vertas“ (Povilaitis, Valiukevičiūtė, 2006, p. 31). P. K. Smith (2004), dar pastebi, kad patyčių kaltininkai, vadinamieji skriaudėjai, dažniausiai kilę iš tų šeimų, kurios palankiai vertina agresiją arba vaikas nejaučia meilės ir yra perdėtai kontroliuojamas. Labai svarbu, kad vaikas jaustų tėvų meilę ir būtų mylimas, tada jis pasitikės savimi ir lengviau susidoros su gyvenimo iššūkiais.

Mokslininkai B. Weinhold, J. Weinhold (2000), išskiria keletą veiksnių, didinančių šeimos poveikį vaiko agresyviai elgesiui:

- tai, kad nėra saugaus prierašumo prie vaikai svarbių asmenių per pirmuosius trejus gyvenimo metus;
- tai, kad ignoruojami vaiko poreikiai, trūksta suaugusiųjų priežiūros;
- tai, kad šeima palankiai vertina agresyvią elgesį.

Mokslininkas D. Olweus (1994) nustatė keturis reikšmingus veiksnius skatinančius agresiją bei patyčias:

- vaiko emocinį ryšį su jį globojančiu asmeniu pirmaisiais gyvenimo metais: neigiamas emocinis ryšys, kuris dažniai išreiškiamas šilumos ir vaiko priėmimo stoka, padidina agresyvią ir priešiško elgesio formavimosi tikimybę;
- vaiko agresyvią elgesio toleravimą šeimoje: jeigu vaiką globojantys suaugę yra nuolaidūs ir toleruoja agresyvią elgesį, nenustatydami aiškių tokio leistino elgesio su bendraamžiais ar suaugusiais ribų, agresyvią elgesį stiprėja;
- auklėjimo stilių: fizine jėga, smurtu ar emociniais protrūkiais grindžiami vaiko auklėjimo metodai skatina agresyvią elgesio perėmimą ir demonstravimą prieš silpnesnį asmenį;
- vaiko prigimtines psichines savybes: vaikai, kurių jaudinimo ir slopinimo procesai neturi pusiausvyros, dažniau yra aukštesnio agresyvumo lygio.

Mokslininkės V. Targamadzė ir D. Valeckienė (2007) teigia, kad patyčių atsiradimą taip pat būtų galima paaiškinti ir socialinių įgūdžių trūkumu, nes mokiniai siekdami į save atkreipti kitų dėmesį, atsiskleisti ar įsitvirtinti savo bendraamžių grupėje susiduria su gan dideliais sunkumais. „Socialinių įgūdžių stoka, kaip ir agresyvią elgesio formavimasis, dažniausiai aiškinamas vaikui artimiausios aplinkos įtaka“ (p.166).

Pasak R. V. Pivorienės, N. Sturlienės (2005), vaikai mokosi žiūrėdami į suaugusius ir perima jų elgesio modelį. Pavyzdžiui, jeigu tėvai namuose apkalbinėja, niekina ar kitaip negražiai atsiliepia apie savo kaimynus ar draugus, tai nereikėtų stebėtis, jeigu ir vaikas taip elgsis su savo draugais ar klasiokais. Tėvai, pedagogai ir kiti vaikui artimi žmonės savo elgesiu formuoja vaiko pasaulėžiūrą, kaip elgsis tėvai ir kiti suaugusieji tai tikėtina, kad taip elgsis ir vaikai. Kaip pažymi A. Mellor (1997), kad suaugusieji turi galvoti net ir apie žodžius, kuriuos jie vartoja.

Taigi, apibendrinat galima būtų išskirti šeimos bei mokyklos aplinką kaip vieną iš pagrindinių veiksnių turinčių įtakos patyčių atsiradimui tarp vaikų. Mokykloje dirbantys pedagogai bei vaiką supantys artimieji savo elgesio pavyzdžiu gali veikti vaiko psichologinį, emocinį, socialinį vystymąsi bei tobulėjimą teigiamai arba neigiamai. Mokslininkai nustatė, kad egzistuoja ryšys tarp smurto šeimoje ir antisocialinio elgesio išsivystymo pas vaikus gyvenančius tokiose šeimose.

Būtina atkreipti dėmesį į tai, jog fizinių bausmių taikymas kaip vieno iš efektyvių auklėjimo metodų bei smurto naudojimas šeimoje sprendžiant tarpusavio konfliktus išlieka vaiko atmintyje, formuoja iškreiptą supratimą apie santykius, bei leidžia manyti, kad fizine jėga galima pelnyti kitų pagarbą, autoritetą. Toks elgesio modelis gali būti taikomas bendraujant su bendraamžiais. Nemažiau svarbu, kad tiek tėvai, tiek mokytojai pastebėtų, kad ir mažus vaikų pasiekimus ir nepamirštų jų pagirti, o ne tik akcentuotų neigiamą, netinkamą elgesį.

1.4. Patyčių pasekmės

Ten kur vyksta patyčios pralaimi visi. Kaip teigia M. G. R. Robichaud (2007), su skaudžiomis patyčių pasekmėmis susiduria tiek patyčias patiriantys vaikai, tiek besityčiojantys iš kitų. Tik kartais vyrauja paplitusi klaidinga nuostata, „kad patyčios gali padėti vaikui išmokti tinkamų socialinių įgūdžių, nuo patyčių vaikas stiprėja, tampa tvirtesnis, drąsesnis, atsparesnis“ (Povilaitis, Valiukevičiūtė, 2006, p. 35). Tačiau įvairūs tyrimai rodo, kad patyčių poveikis yra neigiamas, o padariniai visada būna traumuojantys (Pūras ir kt., 2006). „Tai, kad suaugęs žmogus nejaučia rimtų vaikystėje patirtų patyčių pasekmių, visiškai nereiškia, kad patyčios neturi neigiamo poveikio – tai veikiau reiškia to žmogaus psichologinį atsparumą, kuris atsvėrė patyčių keliamus neigiamus efektus (Povilaitis, Valiukevičiūtė, 2006, p.35). Labai svarbus artimųjų ir mokyklos vaidmuo. Kaip teigia R. Povilaitis ir kt. (2007), kiek ir kokių neigiamų pasekmių sukels patyčios, labai priklauso nuo suaugusiųjų – tėvų, mokytojų reakcijos bei nuo jų suteikiamos pagalbos ir paramos. Ir tik veikiant apsauginiams veiksniams, prie kurių galima būtų priskirti šeimos, pedagogų palikimą bei paramą ir socialinius įgūdžius galima tikėtis, kad patyčių pasekmės nebus tokios skaudžios (Šalašavičiūtė, 2008).

Patyčių poveikis gali būti ilgalaikis bei trumpalaikis. Trumpalaikis poveikis pasireiškia: depresija, savižudybe nerimu, pykčiu, mokymosi rezultatų pablogėjimu. Ilgalaikis poveikis gali pasireikšti: nesaugumu, pasitikėjimo stoka, jautrumu, keršto troškimu (Salukhova, 2011). Mokslininkai tyrinėjantys patyčių reiškinį išskiria pasekmes aukai, skriaudėjui, mokyklos mikroklimatui bei patyčių stebėtojams (Rigby, 1999; Aluede 2004; Povilaitis, Valiukevičiūtė, 2006; Povilaitis ir kt., 2007; Robichaud 2007; Valeckienė, 2007).

Vaikui, kuris nuolat patiria kitų užgauliojimus, pažeminimą, patyčias, visa tai sukelia daug įvairių pasekmių. Pasak mokslininkų nuolatinis patyčių patyrimas aukai pasireškia ne tik trumpalaikėmis, bet ir sukelia ilgalaikes pasekmes (Thompson et al., 2002; Targamadze, Valeckienė, 2007). Vaikai, kurie patiria skriaudą, jaučiasi bejėgiai toje situacijoje bei nuolat patiria įtampą, o visa tai neigiamai atsiliepia jų sveikatai (Olweus, 1993). Taip pat tokie vaikai yra nelaimingi, jaučiasi vieniši, nesaugūs, liūdni (Rigby, 1999; Povilaitis, Valiukevičiūtė, 2006). Anot M. G. R. Robichaud (2007), patyčių aukos pasižymi žemu savęs vertinimu bei pasitikėjimo ir

savigarbos stoka. Todėl jaučiams bejėgiškumas ir galvojama, kad esamos situacijos jau niekaip nebegalima pakeisti geresne, kad neįmanoma sustabdyti patyčių (Povilaitis Valiukevičiūtė, 2006; Povilaitis ir kt., 2007). Vaikai apimti bejėgiškumo jausmo neisima jokių veiksmų tam, kad pakeistų savo situaciją, nepasitiki savimi bei nebeieško kitų pagalbos ir paramos. Patyčios taip pat gali sukelti įvairius psichosomatinčius simptomus: galvos, pilvo skausmus, pykinimą, miego, apetito sutrikimus ir panašius dalykus (Rigby, 1999; Aluede 2004; Zaborskis, Vareikienė, 2008). Patyčių pasekmės aukoms dar gali pasireikšti: bendravimo sunkumais; priešišku mokyklai; pamokų nelankymu arba mokymosi rezultatų suprastėjimu; depresija; savižudybe; smurto protrūkiais.

Pasak V. Targamadzės ir D. Valeckienės (2007), patyčių aukos gali turėti bendravimo sunkumų, joms sunkiau užmegzti ir palaikyti santykius su bendraamžiais, prisitaikyti prie jų bei pasitikėti priešinga lytimi. Taip pat vaikai pradeda vengti vietų, kuriuose gali nukentėti. Anot R. Povilaičio, J. Valiukevičiūtės (2006), bei Aluede (2004), tyčiojimas gali būti viena iš priežasčių, dėl kurios vaikas gali vengti mokyklos, nelankyti pamokų. Mokykloje tokiam moksleiviui yra labai sunku susikoncentruoti bei įsisavinti pamokų metu perteikiamas žinias, o tai savaime aišku turi neigiamos įtakos mokymosi rezultatams (Rigby, 1999). Baimė susitikti su skriaudėju ar skriaudėjais dar gali būti viena iš priežasčių, dėl kurių vaikas bijo eiti į mokymo įstaigą. Nuo patyčių kenčiantys vaikai suserga depresija, o kartais neištvėrę patyčių nusižudo arba jiems kyla minčių apie pasitraukimą iš gyvenimo (Povilaitis, Valiukevičiūtė, 2006; Povilaitis ir kt., 2007; Aluede, 2004). Smurtinis reagavimas į skriaudėjus yra vienas iš būdų, kurį renkasi nuo patyčių kenčiantys vaikai, siekdami jas sustabdyti (Povilaitis, Valiukevičiūtė, 2006; Povilaitis ir kt., 2007). Agresijos pasitelkimas yra vienas iš kraštutinių, kai jau nežinoma, kaip sustabdyti patyčias.

Netgi laikui bėgant jaučiamos patyčių pasekmės. Vaikystėje patirtos patyčios gali būti susijusios su vėlesniame amžiuje kylančiomis problemomis, pavyzdžiui, yra vengiama susitikti bei bendrauti su klasiokais, skaudžiai prisimenamos vaikystėje turėtos pravardės (Povilaitis, Valiukevičiūtė, 2006; Targamadzė, Valeckienė, 2007).

Patyčių pasekmės taip pat palieka savo pėdsaką ir skriaudėjų gyvenime. Pasak A. Milsom, L. Gallo (2006), patyčios susijusios su tokiomis sunkiomis problemomis kaip: nusikalstamas elgesys, alkoholis, piktnaudžiavimas narkotikais bei pašalinimu iš mokyklos. M. G. R. Robichaud (2007) manymu, yra labai didelė tikimybė, kad iš kitų nuolat besityčiojantys vaikai susidurs su bendraamžių atstūmimu, turės didelių mokymosi sunkumų, taps socialinių bei teisinių institucijų globotiniais. D. Olweus (1991), atliko tyrimą, kuris parodė, kad 60% šeštos-devintos klasės mokinių, kurie mokykloje skriaudė kitus, būdami 24 metų amžiaus jau buvo įvykdę bent vieną teisės pažeidimą, o 40% iš jų turėjo daugiau nei tris areštus (cit. pagal Targamadzė, Valeckienė, 2007, p.168). Šis atliktas tyrimas patvirtina faktą jog labai dažnai skriaudėjai yra įtraukiami arba dalyvauja įvairioje nusikalstamoje veikloje bei įsitraukia į antisocialia veikla užsiimančių

bendraamžių grupes. Dar viena iš galimų pasekmių – patyčių tęstinumas. Skriaudėjai gali tęsti patyčias savo šeimoje ir juos supančioje aplinkoje. Anot V. Targamadzės, V. Valeckienės (2007), asmenys, kuriems “vaikystėje susiformuoja jėga ir dominavimu grįsti socialiniai įgūdžiai būdami suaugę siekia valdyti kitus ir tokius netinkamus socialinius įgūdžius perduoda vaikams” (p. 167). Todėl skriaudėjai gali sukurti naują skriaudėjų kartą, jeigu nebus imamasi jokių priemonių.

Vaikai didžiąją dalį dienos praleidžia mokymo įstaigoje. Mokykla yra viena iš tų vietų, kurioje vyksta patyčios, todėl visa tai veikia mokyklos mikroklimatą. Visų pirma vykstančios patyčios įtakoja mokinių ir mokytojų saugumą. Pasak R. Povilaičio, J. Valiukevičiūtės (2006), mokykloje, kur dažnai tyčiojama, mokiniai jaučiasi nesaugūs, yra mažiau patenkinti mokyklos gyvenimu, joje vyraujančia atmosfera. Anot tų pačių autorių, jeigu mokiniai mato, kad nereaguojama į tyčiojimąsi arba netgi tam yra pritariama, tuomet formuojasi nuostata, kad toks elgesys yra priimtinas. Dėl tokio požiūrio gali dar didėti patyčių mastas. Taip pat yra iškreipiama ir vertybių sistema. Tyčiojimasis tampa tokiu elgesiu, kuris leidžia vaikams tapti lyderiais, užimti aukštą statusą klasėje, būti vertinamu ir gerbiamu, o tolerancija, pagalba kitam, supratingumas tampa nebevertinami (Povilaitis Valiukevičiūtė, 2006; Povilaitis ir kt., 2007).

Kaip teigia R. Povilaitis ir kt., (2007), kad patyčios veikia visus vaikus ne tik tuos, kurie patiria patyčias ar tyčiojasi iš kitų, bet paliečia ir tuos vaikus, kurie tai stebi. Patyčių stebėjimas gali sukelti nemalonius pojūčius: stresą, baimę tapti patyčių auka, nemalonumo jausmą, įtampą (Valeckienė, 2007). Visa tai gali atsiliepti ir mokymosi rezultatams, nes sunku susikonscentruoti ir išlaikyti dėmesį.

Apibendrinant, galima teigti, jog patyčios sukelia tik neigiamas pasekmes bei paveikia daugelį vaiko kasdienio gyvenimo sričių: bendravimą, santykius su bendraamžiais, savijautą, socialinį bei psichologinį prisitaikymą, požiūrį į save, pasitikėjimą savimi. Tai pat vaikų tarpusavio skriaudimas bei patyčios mokykloje siejamos su daugeliu ilgalaikių bei trumpalaikių pasekmių visiems jose dalyvaujantiems asmenims. Tačiau būtina atkreipti dėmesį į tai, kad nors daugelis mokslininkų akcentuoja bei pažymi šeimos vaidmens svarbą sprendžiant su patyčiomis susijusias problemas, bet neišskiria, kokias pasekmes patyčios palieka ne tik vaikų gyvenime, bet ir jų artimų žmonių rate. Todėl yra neaišku, kiek ši problema svarbi vaikui, kuris susiduria su patyčiomis mokykloje tėvams ir kokios pagalbos jiems gali reikėti. Tėvai tarsi lieka nuošalyje, nors jie yra neatsiejama vaiko gyvenimo dalis.

2. PATYČIŲ PREVENCIJA BEI TĖVŲ IR MOKYKLOS VAIDMUO JOJE

Išanalizavus pirmame skyriuje patyčių atsiradimą lemiančius veiksnius, nustatyta, jog pagrindiniai veiksniai yra siejami su vaiko artima aplinka – šeima, mokykla. Taip pat yra akcentuojama tėvų ir mokyklos partnerystė, sprendžiant patyčių problemas. Siekiant atskleisti mokyklos ir tėvų vaidmenį bei vietą patyčių prevencinėje veikloje, šiame skyriuje aptariami pagrindiniai patyčių prevencijos organizavimo principai bei Lietuvoje vykdoma prevencinė veikla. Atskleidžiamas tėvų bei mokytojų vaidmuo joje.

2.1. Pagrindiniai patyčių prevencijos organizavimo principai

Mokytojai, mokiniai ir jų tėvai gali prisidėti prie smurto bei patyčių mažinimo pirmiausia jo neignoruodami, net ir mažiausias smurto ar patyčių pasireiškimo atvejis turi būti paviešinamas ir analizuojamas tiek klasės, tiek ir visos mokyklos lygiu (Žakaitienė, 2008). Tačiau kartais pasitaiko atvejų, kai patyčias stebintys mokiniai bijodami patys tapti patyčių objektais, arba paprasčiausiai nežinodami, kaip padėti aukai, nesiima jokių priemonių, galinčių sustabdyti patyčias (Banks, 1997). Taip pat ne visada gali padėti tėvai ar pedagogai. Norint pakeisti šią situaciją, yra būtina mokyklose diegti efektyvias patyčių mažinimo programas ir įgyvendinti griežtą patyčių netoleravimo politiką (Girdvainis, Pocevičienė, 2009). Pasak M. R. G. Robichaud (2007), už tai, kad „džiunglių“ įstatymai neviešpatautų vaikų grupėse yra atsakingi visi suaugusieji.

Pirmasis sėkmingas intervencinis patyčių mažinimo projektas įvyko 1983-1985 metais Bergene (Norvegijoje). Šio nacionalinio projekto rezultatai parodė, kad patyčios sumažėjo per pusę taip pat buvo pastebėtas ir tokio asocialaus elgesio, kaip, pavyzdžiui, vandalizmo, konfliktų su policija, vagysčių, girtavimo ir neatėjimo į pamokas, žymus sumažėjimas bei įvairių klasės „socialinio klimato“ aspektų pagerėjimas (Olweus, 1993, 2008). Vykdam šią prevencinę programą buvo nustatyta, kad atliekant patyčių prevenciją aktyviai turi dalyvauti visa mokyklos bendruomenė, o pačią programą reikia vykdyti trimis lygmenimis: mokyklos, klasės ir individualiu (Olweus, 1999; Valeckienė, 2007). Toliau bus trumpai aptariamas kiekvienas lygmuo išskiriant svarbiausius aspektus.

Mokyklos lygmuo. Visų pirma mokyklos lygmenyje turi būti vykdoma griežta patyčių netoleruojanti mokyklos politika. Vykdam patyčių prevenciją, labai svarbu atskleisti pačios problemos paplitimo mastą, todėl reikia mokykloje atlikti patyčių raiškos tyrimus (Povilaitis, Valiukevičiūtė, 2006; Povilaitis ir kt., 2007; Olweus, 2008). Šių tyrimų metu būtina išsiaiškinti, kaip dažnai vaikai mokykloje patiria kitų vaikų patyčias, kokiais būdais vaikai tyčiojasi iš kitų, kuriose mokyklos vietose dažniausiai susiduriama su šiuo reiškiniu, kokios pagalbos vaikai sulaukia iš suaugusiųjų. Atlikus gautų tyrimų analizę, sekančiu žingsniu būtų patyčių mažinimo strategijos

sukūrimas mokykloje, kurioje būtų aiškiai įvardijama, kaip mokykla vertina tyčiojimąsi ir ko ji siekia. Pasak R. Povilaičio ir kt., (2007), strategijoje galėtų atsispindėti tokie pagrindiniai principai: mokykla nepritaria patyčioms bei siekia sukurti draugišką ir saugią atmosferą; visi mokyklos bendruomenės nariai žino, koks elgesys laikomas patyčiomis; mokykla kuria atvirumo atmosferą – tai reiškia, kad kiekvienas, kuris patiria patyčias ar mato jas vykstančias, turėtų galimybę papasakoti apie tai suaugusiems; patyčių stabdymas tai visos mokyklos bendruomenės pareiga, tiek mokytojų, tiek tėvų, tiek mokinių, tiek administracijos; pozityvus suaugusiųjų elgesio pavyzdys ir pagarbūs santykiai – vienas iš svarbiausių patyčių prevencijos veiksnių. Ši strategija turi būti pristatyta visai mokyklos bendruomenei. Daugelis mokslininkų rekomenduoja suformuoti ir patyčių prevencijos koordinavimo komandą (Povilaitis Valiukevičiūtė, 2006; Povilaitis ir kt., 2007; Olweus, 2008). Šią komandą turėtų sudaryti atstovai iš skirtingų mokyklos bendruomenės grupių: administracijos, mokytojų, mokinių, tėvų, psichologo, socialinio pedagogo. Kaip pažymi R. Povilaitis ir J. Valiukevičiūtė (2006), šios komandos pagrindinė funkcija būtų veiksmų plano koordinavimas ir vykdomos patyčių prevencijos rezultatų vertinimas. Minėti mokslininkai taip pat teigia, kad nemažiau svarbu, kad mokykloje būtų surengta konferencija patyčių problemai aptarti bei, kad joje dalyvautų visa mokyklos bendruomenė. Be to, labai svarbu organizuoti įvairius mokymus suaugusiems – tėvams, mokytojams ir kitam mokyklos personalui. Šių mokymų metu suaugusiems turi būti suteikiamos žinios apie tai, kaip identifikuoti patyčių auką, kaip tinkamai reaguoti ir atsakyti į patyčias, taip pat, kaip modeliuoti ir sustiprinti teigiamą problemos sprendimą.

K. Rigby (1999), pastebėjo tam, kad vykdoma patyčių prevencija duotų teigiamų rezultatų reikia, kad suaugusieji pripažintų, jog patyčios mokykloje yra labai didelė problema. Mokslininkas D. Olweus (2008) mano, kad suaugusiųjų – tėvų, mokytojų bei kito mokyklos personalo įsitraukimas į patyčių prevenciją, tai vienas iš pagrindinių veiksnių lemiančių jos sėkmę. Taip pat ir daugelis kitų mokslininkų besidominčių patyčių reiškiniu sutinka bei pritaria, kad efektyvios yra tos programos, kurios skirtos visoms šalims – moksleiviams, mokykloms, šeimoms. t.y., visai bendruomenei (Fekkes et al., 2005; Milsom, Gallo, 2006; Valeckienė, 2007). Pasak R. Šalaševičiūtės (2008), smurto ir patyčių prevencija nėra ir negali būti vieno specialisto ar vienos srities specialistų prerogatyva. Anot autorės tik dirbant komandoje ir vadovaujantis bendradarbiavimo principais galima tikėtis pozityvių rezultatų. „Šią komandą turėtų sudaryti patys vaikai, jų tėvai, pedagogai, mokyklų psichologai, socialiniai pedagogai, vaiko teisių apsaugos tarnybų darbuotojai, nepilnamečių reikalų inspektoriai ir kiti specialistai“ (Šalaševičiūtė, 2008, p.16).

Klasės lygmuo. Kaip teigia D. Valeckienė (2007), klasės lygmenyje patyčių prevencija turi būti integruota į mokymo programą. Čia labai svarbus vaidmuo tenka klasės auklėtojams, jie gali įtraukti mokinius į klasės taisyklių, nukreiptų prieš patyčias, kūrimą, drauge nagrinėti patyčių

stebėtojų indėlį, akcentuodami, kad mokiniai, būdami patyčių stebėtojais, gali arba paremti arba sudrausminti skriaudėją, skatinti mokinių tarpusavio bendradarbiavimą. Pagrindinė pedagogų veikla, dirbant klasės lygmenyje, turi būti nukreipta į mokinių sąmoningumo didinimą, gebėjimo nagrinėti savo elgesį ugdymą, patyčių netoleravimą ir tinkamo elgesio skatinimą. Visa tai įmanoma įgyvendinti, kuriant bendras tinkamo elgesio klasėje taisykles, diskutuojant ar nagrinėjant teminę literatūrą apie patyčias, kuriant vaidybines patyčių situacijas ir jas aptariant.

Individualus lygmuo. Šis lygmuo apima mokinių socialinių kompetencijų tobulinimą, keičiant jų nuostatas, požiūrį į patyčias bei suteikiant informacijos apie šį reiškinį (Valeckienė, 2007). Svarbu, kad mokiniai suprastų, jog jų abejingumas patyčioms gali sumažinti, o agresyvus atsakas ar bejėgiškumo demonstravimas – tik dar labiau paskatinti tyčiojimąsi. Siekiant apsaugoti patyčių aukas, yra svarbu įvardinti jų tapimo patyčių aukomis priežastis numatant šių aukų elgesio keitimo tendencijas (Whitted, Dupper, 2005 cit. pagal Valeckienė, 2007, p. 60). Pasak D. Olweus (1994), intervencija šiame lygmenyje apima paramos ir apsaugos teikimą patyčių aukoms, diskusijas su skriaudėjais bei skriaudėjų ir aukų tėvais. Todėl tėvai taip pat turi dalyvauti patyčių prevencijoje. Jų įtraukimas į patyčių mažinimo procesą vykdytinas, juos šviečiant patyčių aspektu, skatinant suteikti informacijos mokyklai, jeigu turima įtarimų, kad jų vaikas patiria patyčių ar pats yra skriaudėjas. Intervencija individo lygmeniu gali būti vykdoma, teikiant konkrečią pagalbą patyčių aukai ar dirbant su skriaudėju (Olweus, 2008).

Vykdant patyčių prevenciją bei kuriant prevencines programas mokyklose yra svarbūs šie aspektai:

- aiškus patyčių apibrėžimas, kuriame turėtų atsispindėti emocinei, fizinei bei psichologiniai aspektai (Karmaza, Grigaitytė, Karmazė, 2007);
- aiškių taisyklių nustatymas ir jų laikymasis (Karmaza, Grigaitytė, Karmazė, 2007);
- svarbu skurti pranešimų apie patyčias registravimo sistemą (Karmaza, Grigaitytė, Karmazė, 2007);
- nustatyti pranešimo apie patyčias procedūrą, čia svarbu, kad: liudininkai ir aukos būtų apsaugoti nuo tolimesnio persekiojimo; būtų užtikrinti realistiški konfidencialumo standartai bei asmenys dirbantys su aukomis ir pažeidėjais, būtų kvalifikuoti ir turėtų pakankamai žinių, kaip suteikti pagalbą (Karmaza, Grigaitytė, Karmazė, 2007);
- aiškiai apibrėžti kokiais atvejais aukų ir skriaudėjų tėvai gali būti kviečiami į atvejo nagrinėjimą (Karmaza, Grigaitytė, Karmazė, 2007);
- imtis priemonių, kad aukoms būtų suteikiamas neatidėliotinas palaikymas, taip pat, kad jos būtų mokomos pavojingų situacijų atpažinimo ir vengimo bei įveikimo įgūdžių (Karmaza, Grigaitytė, Karmazė, 2007);

- nurodyti skriaudėjams tarnybas, kur jie galėtų gauti pagalbą (Karmaza, Grigaitytė, Karmazė, 2007);
- svarbu, kad prevencinės programos turėtų aiškias ir konkrečias priemones bei pageidaujamus rezultatus (Karmaza, Grigaitytė, Karmazė, 2007);
- būtinas prevencinių programų su visais jose esančiais patyčių mažinimo elementais atidus ir rūpestingas koordinavimas (Rigby, Smith, Pepler, 2004, cit. pagal. Girdvainis, Pocevičienė, 2009);
- kasmet turi būti atlikta išsami analizė, diegiamos prevencinės programos efektyvumui įvertinti (Whitted, Dupper, 2005, cit. pagal. Girdvainis, Pocevičienė, 2009, p.130);
- patyčių prevencija turi tęstis keletą metų, ji turi būti nuosekli, labai gerai ir kruopščiai apgalvota, pasitelkiant gerai išbandytas, standartizuotas intervencijas su išsamiais pamokų planais (Whitted, Dupper, 2005, cit. pagal. Girdvainis, Pocevičienė, 2009, p.130);
- prevencijos metu būtina skirti didelį dėmesį socialinių įgūdžių ugdymui, nelaukiant kol pasireikš nepageidaujamas elgesys (Abromaitienė, 2006);
- akcentuojamas griežtas kiekvienos programos įgyvendinimo taisyklių laikymasis, nes dalinis patyčių prevencijos programos įgyvendinimas (dažniausiai pasirenkamas dėl laiko stokos ar ribotų materialinių išteklių) neduos pageidaujamo efekto (Smith, 2000).

Daugelio mokyklų siekimas sumažinti patyčių mastą ne visada yra sėkmingas dėl to, kad į šį procesą neįsitraukia visa mokyklos bendruomenė, o intervencijos programų iniciatoriai yra pavieniai asmenys, į kuriuos dedama pernelyg daug vilčių (Acker, 2001. cit. pagal Girdvainis, Pocevičienė 2009, p.130). Taip pat reikalingas tinkamas įdiegimo modelis, nes net ir gera mokyklos sukurta programa gali nepavykti, jei įdiegimo modelis neprilygsta pačios programos kokybei (Olweus, 2008).

Apibendrinat galima teigti, kad organizuojant patyčių prevenciją, yra labai svarbu neignoruoti bei pripažinti, kad patyčios tai problema, kurią būtina spręsti. Vienas pagrindinių sėkmės veiksnių – visų suinteresuotų šalių bendradarbiavimas. Daugelis mokslininkų pripažįsta, kad sprendžiant patyčių problemą mokykloje labai svarbus visos bendruomenės – tėvų, pedagogų ir kito mokyklos personalo bei mokinių aktyvus bendradarbiavimas ir dalyvavimas prevencinėse programose. Nemažiau svarbu, kad mokykla bendradarbiautų ir su kitomis institucijomis. Reikėtų atkreipti dėmesį jog įgyvendinamos prevencinės programos turėtų aiškų tikslą bei konkrečias priemones ir pageidaujamus rezultatus. Taip pat būtina rūpestingai jas koordinuoti bei kasmet atlikti išsamią diegiamos prevencinės programos analizę siekiant įvertinti jos efektyvumą.

2.2. Patyčių prevencinė veikla Lietuvoje

Lietuvoje vis daugiau dėmesio skiriama smurto problemai prieš vaikus, ieškant efektyvių būdų užkirsti kelią šiam reiškiniui bei patyčių plitimui (Kasperavičiūtė, Valiukevičiūtė, 2005). Pasak R.Žakaitienės (2008), švietimo įstatyme bei kituose teisės aktuose yra įtvirtintos socialinės pedagoginės ir kitos pagalbos teikimas vaikams mokykloje, tėvų konsultavimas smurto ir patyčių klausimais, įtvirtinta mokyklos vadovų atsakomybė už saugios aplinkos mokykloje užtikrinimą (Žakaitienė, 2008).

Nuo 2004 m. buvo siekiama atkreipti visuomenės dėmesį į patyčių problemą. Viešoji įstaiga „Vaikų linija“ tais metais inicijavo kampaniją „Nustok tyčiotis“, kuri vėliau pervadinta į „Be patyčių“ (Smurto paplitimas ir jo prevencija Lietuvoje, 2011). Vykdam šią kampaniją buvo pavišinti tarptautinių tyrimų duomenys, parengti pranešimai žiniasklaidai, kreiptasi į valstybės vadovus ir pagrindines valstybės institucijas galinčias inicijuoti problemų sprendimą, išleista metodinė medžiaga, organizuoti mokymai mokyklų darbuotojams, pasitelkti visuomenei žinomi žmonės (Smurto paplitimas ir jo prevencija Lietuvoje, 2011). Tačiau tik 2007-uosius metus galima vadinti lūžio metais, nes į patyčių problemą buvo atkreiptas valstybės vadovų bei įvairių valstybės institucijų dėmesys. 2007 m. pabaigoje vyko tarptautinė konferencija „Modernūs požiūriai į patyčių ir smurto prevenciją mokyklose“, kurioje buvo pristatyta įvairių šalių geroji patirtis, dalyvavo tarptautinio lygio ekspertai. 2008 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybė siekdama mažinti smurto prieš vaikus ir tarp vaikų paplitimą, patvirtino Nacionalinę smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2008-2010 m. programą². Šios programos priemonės skirtos vaikams, galintiems nukentėti ar nukentėjusiems nuo psichologinio, fizinio, seksualinio išnaudojimo, nepriežiūros ir jų šeimoms, bei smurto ir patyčių prevencijai mokyklose. Vienas iš programos uždavinių imtis veiksmų ir priemonių padėsiančių pašalinti smurtą ir patyčias mokykloje. Programoje buvo numatytos šios priemonės bei veiksmai padedantys eliminuoti smurtą ir patyčias iš mokyklos:

1. 2008 metais plėtoti ikimokyklinio ugdymo įstaigose smurto mažinimo programą „Žipio draugai“;
2. 2008–2009 metais inicijuoti ir įdiegti pradinio ugdymo programą vykdančiose mokyklose smurto prevencijos programą „Second Step“ (antras žingsnis);
3. 2008–2010 metais palaipsniui įdiegti pagrindinėse ir vidurinėse mokyklose smurto prevencijos programą OLWEUS;

² Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Dėl Nacionalinės smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2008 – 2010 m. programos patvirtinimo. Prieiga internete: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=319006&p_query=&p_tr2= [žiūrėta 2012 08 05].

4. 2008–2009 metais įgyvendinti švietimo ir mokslo ministro įsakymu patvirtinto Krizių valdymo mokyklose aprašo nuostatas;
5. 2008 metais įsteigti vaikų socializacijos centrus apskrityse;
6. 2008–2010 metais organizuoti vaikų prieš smurtą grupių veiklą mokyklose.

Taip pat buvo siekiam skatinti šalyje pozityvios tėvystės raišką šeimoje bei visuomenėje, propaguoti vaikų auklėjimą be smurto. Prie šio skatinimo nemažai prisidėjo Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, kuri 2010 m. parengė ir išleido “pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo metodines rekomendacijas (Smurto paplitimas ir jo prevencija Lietuvoje, 2011). Taip pat ši ministerija organizavo akciją “Smurtui prieš vaikus Ne” (Smurto paplitimas ir jo prevencija Lietuvoje, 2011). Buvo pagaminta informacinių leidinių, įtvirtinančių šią nuostatą bei formuojančių visuomenės nepakantumą smurtui prieš vaikus šeimoje ir visuomenėje. Dar buvo užsakyta reklama mokykliniuose sąsiuvinuose apie Konvencijos nuostatas vaiko teisių apsaugos srityje bei kita praktine informacija ir sukurtas internetinis tinklapis www.socmin.lt/vaikams.

Mokyklose vykdomi įvairūs projektai „Saugūs ir sveiki mokykloje“, „Savaitė be patyčių“, „Nustok tyčiotis“, „Mokykla be smurto“, „Tolerancijos diena“, organizuojamos piešinių parodos, vedamos klasių valandėlės, diskutuojama patyčių, smurto tema, organizuojamos filmų peržiūros, kurios vėliau aptariamos ir kita. Vykdoma ir kitokia veikla: paskaitos, diskusijos kuriama informaciniai stendai, atliekami įvairūs tyrimai, leidžiami leidiniai patyčių tema, pavyzdžiui, „Šiuolaikinis požiūris į smurto ir patyčių prevenciją“, „Patyčių samprata“, „Patyčių ir konfliktų skirtumai“ ir kiti (Smurto paplitimas ir jo prevencija Lietuvoje, 2011). Švietimo ir mokslo ministerija siekdama įgyvendinti švietimo ir mokslo ministro įsakymu patvirtintą „krizių valdymo mokyklose aprašo nuostatas“ parengė krizių valdymo komandas mokyklose (Smurto paplitimas ir jo prevencija Lietuvoje, 2011). Taip pat buvo parengta 30 krizių valdymo konsultantų, kurie iki 2011 spalio turėjo visoje Lietuvoje apmokyti mokyklų krizių valdymo komandas pagrindinių krizių valdymo mokyklose strategijų ir principų (Smurto paplitimas ir jo prevencija Lietuvoje, 2011). Švietimo ir mokslo ministerija prevencinę veiklą taip pat orientuoja ir į ilgalaikės pasaulyje efektyviomis pripažintas smurto ir patyčių prevencijos programas. Šiuo metu mokyklose įgyvendinamos šios prevencinės programos, susijusios su patyčiomis, smurtu: „Olweus“, „Zipio draugai“, „Antras žingsnis“, Lions Quest programos dalis „Paauglystės kryžkelės“. Toliau trumpai apžvelgiama, kiekviena paminėta prevencinė programa.

Prevencinė programa „Olweus“

Prevencinės programos „Olweus“ esmė – išmokyti visą mokyklos personalą atpažinti, pastebėti patyčias ir tinkamai į jas reaguoti (Smurto paplitimas ir jo prevencija Lietuvoje, 2011). Šią patyčių prevencinę programą sudaro keturi pagrindiniai principai, kurie apima mokyklos – idealiu atveju ir namų – aplinkos sukūrimą, kuriuos galima apibūdinti taip: šiluma, domėjimasis, tėvų

įsitraukimas; tvirtos nepriimtino elgesio ribos; nuolat taikomos nebaudžiamosios, nefizinės sankcijos už nepriimtina elgesį ar taisyklių pažeidimą; suaugusieji elgiasi kaip autoritetai ir yra pavyzdinio vaidmens modeliai (Olweus, 2008).

Svarbiausia šios programos nuostata yra patyčių netoleravimas mokykloje ir siekimas, kad jos pasibaigtų. Programa išsiskiria tuo, kad dirbti smurto prevencijos srityje yra mokoma visa mokyklos bendruomenė, nuo mokyklos vadovo iki pagalbinio darbuotojo. Taip pat stengiamasi, kad patys mokiniai būtų įtraukti į smurto ir patyčių problemų sprendimą (Olweus, 2008).

2009 m. Lietuvoje „Olweus“ programa buvo įgyvendinama 90 mokyklų, rengiami instruktoriai, organizuojami mokymai mokyklų komandoms – administracijos atstovams, mokyklų prevencinio darbo grupių nariams, psichologams, socialiniams pedagogams, klasių auklėtojams, mokytojams (Patyčios Lietuvos mokyklose..., 2009). Per pastaruosius metus mokyta per 1 300 mokytojų ir švietimo pagalbos specialistų, išleista metodinių leidinių mokytojams: „Smurtas mokykloje: prevencija ir pagalba“, „Mokykla gali įveikti patyčias“, „Mokytojams apie patyčias ir jų prevenciją“. Išleisti mokiniams skirti leidiniai: „Vaikams ir paaugliams apie patyčias“, „Moku bendrauti be patyčių“, „Ką kiekvienas vaikas turi žinoti apie smurtą ir kaip išlikti saugiam“ ir tėvams „Galiu padaryti vaiko gyvenimą saugų“. Organizuojama vaikų veikla prieš smurtą mokyklose. Mokiniai skatinami aktyviai dalyvauti prevencinėje veikloje, pavyzdžiui, organizuojant įvairaus pobūdžio renginius, diskusijas (Patyčios Lietuvos mokyklose..., 2009).

80% Lietuvos mokyklų įgyvendinusių prevencinę programą „Olweus“ 2008 – 2009 metais, toliau tęsė programos veiklas, dėl to šiose mokyklose mažėjo patyčios (Smurto paplitimas ir jo prevencija Lietuvoje, 2011, p. 22). Dar buvo pastebėta, kad mokyklos įgyvendinusios 2009 – 2010 m. šią programą žodinių patyčių skaičių pavyko sumažinti nuo 21,6% iki 17,3% (Smurto paplitimas ir jo prevencija Lietuvoje, 2011, p. 22). Tačiau buvo ir tokių ugdymo įstaigų, kurioms nepavyko įgyvendinti šios programos ir jos nutraukė programos diegimą. Pagrindiniai sunkumai, kurie trukdė sėkmingai taikyti programą – nepakankamas mokyklos administracijos įsitraukimas bei tai, kad mokyklos vadovui nepatiko programos idėja (Patyčios Lietuvos mokyklose..., 2009). Tačiau dažniausiai „Olweus“ programa mokyklose veikia sėkmingai, nes ištekliai – žinios, pinigai ir laikas bei suinteresuotumas, dėmesys, motyvacija ir parama mokytojų, auklėtojų, specialistų, mokyklų, savivaldybių bendradarbiavimas ir bendradarbiavimas nacionaliniu lygmeniu yra pagrindiniai sėkmingo programos veikimo garantai (Patyčios Lietuvos mokyklose..., 2009).

Prevencinė programa „Zipio draugai“ (Zippy's friends)

Lietuvos ikimokyklinio ugdymo įstaigose įgyvendinama ankstyvosios smurto prevencijos programa „Zipio draugai“, orientuota į 5–7 metų vaikus. Šios programos tikslas – siekiant geresnės emocinės vaikų savijautos padėti jiems įgyti socialinių ir emocinių sunkumų įveikimo gebėjimų (Bieliauskienė, 2008). Manoma, kad dar vaikystėje įgiję šių gebėjimų vaikai lengviau susidoros su

keblėmis ir kritinėmis situacijomis ne tik ankstyvajame amžiuje, bet ir paauglystėje bei suaugę (Bieliauskienė, 2008). Sunkumų įveikimo gebėjimai yra labai svarbūs mažinant savižudybių skaičių, taip pat jie prisideda prie patyčių problemos sprendimo. Programoje daug dėmesio skiriama vaikų gebėjimui priimti ir suteikti pagalbą. Programa remiasi šešių pasakojimų ciklu, pavadintu „Zipio draugai“. Zipis yra vabaliukas, o jo draugai – keletas mažų vaikų. Pasakojimuose jie susiduria su daugumai vaikų pažįstamais dalykais: draugyste, bendravimu, vienatve, priekabiavimu, pasikeitimų ir netekties išgyvenimu. Kiekvienas pasakojimas iliustruotas ryškiomis spalvingomis iliustracijomis. Programos trukmė – 24 savaitės, vaikai kartą per savaitę dalyvauja vienoje 45 minučių valandėlėje. Kiekvienos valandėlės pradžioje pedagogas perskaito pasakojimo ištrauką, kalbasi su vaikais apie pasakojimo veikėjų ir pačių vaikų jausmus, sunkumus ir problemas, atkreipia dėmesį į sunkumų įveikimo būdus.

2009-2010 mokslo metais programa „Zipio draugai“ vykdoma visose Lietuvos apskrityse, 47 rajonuose (Bieliauskienė, 2008). Programoje dalyvauja ne tik didžiųjų miestų, bet ir mažųjų Lietuvos miestelių bei kaimo vaikai, kalbantys lietuvių, rusų ir lenkų kalbomis (Bieliauskienė, 2008). Lietuvoje buvo atlikti palyginamieji programoje dalyvavusių ir nedalyvavusių vaikų tyrimai. Šie tyrimai parodė, kad programa „Zipio draugai“ turi teigiamą įtaką vaikų gebėjimams įveikti kasdieninius sunkumus. „Išsaugo vaikų pasitikėjimas savimi ir savo gebėjimais, atsparumas neigiamai aplinkos įtakai, gebėjimas suvaldyti, vaikai tapo jautresni draugų ir artimųjų emocinei būsenai bei problemoms, draugiškesni, gebantys drauge surasti išeitį“ (Smurto paplitimas ir jo prevencija Lietuvoje, 2011, p. 22). Taip pat pasikeitė ir programoje dalyvavusių pedagogų požiūris – jie suprato, kad ir su mažais vaikais galima kalbėtis apie jausmus, problemas ir panašius dalykus. Buvo apklausti ir tėvai. 72 % apklausoje dalyvavusių tėvų teigė, kad jie pastebėjo pasikeitusį vaiko elgesį ir šį pasikeitimą jie susėjo su dalyvavimu programoje (Smurto paplitimas ir jo prevencija Lietuvoje, 2011). „Tai viena sėkmingiausių prevencinių programų, įgyvendinamų Lietuvos ugdymo sektoriuje“ (Patyčios Lietuvos mokyklose..., 2009, p.6).

Prevencinė programa „Antras žingsnis“ (Second Step)

Programa „Antras žingsnis“ skirta pradinį klasių vaikų socialinių – emocinių įgūdžių lavinimui bei stiprinimui (Smurto paplitimas ir jo prevencija Lietuvoje, 2011). Programos tikslas – mažinti vaikų agresyvių elgesį, mokyti vaikus susitvarkyti su savo jausmais, atsispirti impulsyviui elgesiui, spręsti konfliktus, susitvarkyti su problemomis ir suprasti savo elgesio pasekmes (Smurto paplitimas ir jo prevencija Lietuvoje, 2011). Ši programa remiasi trimis pagrindiniais socialiniais gebėjimais: empatija arba atjauta, impulsų kontrole bei problemų sprendimu, pykčio valdymu. Šių socialinių bei emocinių įgūdžių vaikai mokomi, modeliuojant gyvenimiškas situacijas, kartojant išmokus įgūdžius bei gaunant teigiamus mokytojo pastiprinimus.

Nors ši programa Lietuvoje įgyvendinama nuo 2004 m., tačiau jos efektyvumas gali būti pagrįstas tik užsienyje atliktais tyrimais, nes Lietuvoje programos poveikis dar nebuvo vertinamas (Smurto paplitimas ir jo prevencija Lietuvoje, 2011).

Prevencinė programa „Paauglystės kryžkelėse“

Lietuvoje įgyvendinama Lions Quest programos dalis „Paauglystės kryžkelėse“, skirta mokykloms. Programos tikslas – lavinti esminius socialinius ir emocinius mokinių įgūdžius: ugdyti savimone, savitvardą, lavinti bendravimo, sprendimų priėmimo gebėjimus (Slušnys, 2008; Domijonaitis, 2009). Tai nuosekli ir visapusiška 10-14 metų mokinių ugdymo programa, kuri vienija mokytojus, tėvus ir bendruomenės narius, siekiančius padėti paaugliams plėtoti kompetencijas bei socialinius ir emocinius įgūdžius (Slušnys, 2008). Duomenų trūkumas neleidžia spręsti apie šios programos efektyvumą Lietuvoje.

Taip yra dar viena prevencinė programa, kuri rekomenduoja mokykloms, tai „Vyresnis brolis/vyresnė sesė“ (Big Brothers Big Sisters – BBBS).

Prevencinė programa „Vyresnis brolis/vyresnė sesė“ (Big Brothers Big Sisters – BBBS)

Tai prevencinė ir intervencinė programa, skirta socialinės atskirties ir agresyvumo mažinimui tarp mokinių. Programa į Lietuvą pateko 1995 m. Ją įkūrė paramos vaikams centras Vilniuje. Programos pagrindinis tikslas – padėti jauniems žmonėms 7-14 metų, kurie gyvena socialiai apieisti, neturi tvirto ir teigiamo suaugusio žmogaus pavyzdžio. Ši programa vaikui naudinga tais atvejais jeigu jis yra patyręs emocinį, fizinį smurtą, seksualinį išnaudojimą, apleistumą, nepriežiūrą, bendraamžių atstūmimą bei patyčias, išgyvena tėvų skyrybas, jo šeimos nariai piktnaudžiauja alkoholiu ar narkotikais, namuose yra taikomos fizinės bausmės, kuomet jis neturi su kuo pasikalbėti apie savo rūpesčius. Šiems vaikams gali labai padėti juos išklausančią, suprantantį, palaikantį ir išmokantį, kaip elgtis įvairiose gyvenimiškose situacijose, žmogus. Programoje tokiais žmonėmis tampa programos savanoriai – Didieji draugai (Povilaitis ir kt., 2007). Mokykloje aukštesnių klasių mokiniai tampa didžiaisiais draugais ir draugauja su žemesnių klasių vaikais. Individualus savanorio darbas su moksleiviu duoda daug naudos sėkmingai moksleivių brandai bei savivertės formavimuisi. Vaiko ir savanorio draugystę profesionaliai prižiūri ir draugauti padeda programos koordinatoriai. Ugdymo įstaigoje programos koordinatoriumi gali būti aukštąjį mokslą baigęs pedagogas, socialinis pedagogas, psichologas ar kitas mokyklos darbuotojas, išklaęs mokykloje šios programos vadybos kursus ir gavęs pažymėjimą.

Lietuvoje 2003-2004 metais buvo atliktas tyrimas „Moksleivių sugebėjimų įvertinimas“ siekiant įvertinti „Big Brothers Big Sisters“ mokykloje programos efektyvumą. Šiuo tyrimu buvo siekiama nustatyti, ar turi įtakos draugystė su savanoriais vaiko asmenybiniais, socialiniams, pažintiniams, mokymosi sugebėjimams ir žalingo elgesio prevencijai. Išanalizavus tyrimo duomenis paaiškėjo jog draugystė su savanoriu gali sustiprinti vaiko pasitikėjimą savimi, kadangi tyrimo

pradžioje gerai ir labai gerai savimi pasitikėjo 29,7% (11 iš 37) vaikų, po 6 - 8 mėn. mokytojai jau įvertino 56,7% (21 iš 37) vaikų, turėjusių savanorį draugą, kaip labai gerai ir gerai pasitikinčius savimi. Taip pat paaiškėjo, kad ši programa daro didelę įtaką vaiko bendravimui su bendraamžiais, kadangi draugystės pradžioje su savo bendraamžiais labai gerai ir gerai bendravo 17 vaikų, vidutiniškai – 12 vaikų ir blogai arba labai blogai – 7 vaikai; tyrimo pabaigoje ir po 6 – 8 mėn. draugystės labai gerai ir gerai su klasiokais pradėjo bendrauti 27 vaikai ir vidutiniškai – 10 vaikų. Bei buvo gauti duomenys, kad blogai besimokančių vaikų skaičius nepakito (7 ir 7), vidutiniškai besimokančių sumažėjo nuo 21 iki 14 vaikų, bei padaugėjo gerai (nuo 8 iki 12) ir labai gerai besimokančiųjų skaičius (nuo 1 iki 4).

Labai daug mūsų šalyje prie patyčių bei smurto problemų sprendimo prisideda nevyriausybinių organizacijų. Viena ryškiausių iš jų tai vaikų ir jaunimo psichologinės pagalbos tarnyba „Vaikų linija“, kuri savo veiklą pradėjo 1997 m. Pagrindinė šios tarnybos veikla psichologinės pagalbos teikimas vaikams ir paaugliams telefonu, todėl į ją kreiptis gali vaikai ir paaugliai dėl įvairių jiems iškilusių sunkumų: nesutarimų su draugais, tėvais ar mokytojais, turint sunkumų moksluose, dėl patiriamos prievartos, patyčių, kai jaučiasi vieniši ar nemylimi, bei dėl įvairių kitų rūpesčių, kuomet sunku ir norisi pasitarti. „Vaikų linijoje“ pagalba teikiama ir laiškais bei internetu. Ši tarnyba yra anonimiška ir konfidenciali tai reiškia, kad paskambinus ar parašius laišką vaikui ar paaugliui nebūtina prisistatyti bei visa informacija liks tik tarp vaiko ir darbuotojo. Jeigu vaikui reikalinga papildoma pagalba jo aplinkoje, specifinė socialinė ar teisinė informacija, „Vaikų linijos“ konsultantai gali skambutį sujungti su kita tarnyba – „Pagalbos vaikams linija“, Vaiko teisių apsaugos tarnyba, kurios specialistai galės inicijuoti tolesnę pagalbą, palaikyti ryšį problemos sprendimo metu. Ši organizacija įkūrė interneto svetainę <http://www.bepatyciu.lt/>, kuri skirta mokiniams, jų tėvams, pedagogams bei visiems besidomintiems patyčių problema. Šioje interneto svetainėje galima rasti daug naudingos informacijos apie patyčias. Svetainėje pristatomi tyrimai, naudinga literatūra, straipsniai, interneto svetainės, filmai apie patyčių ir smurto prevenciją, pristatoma užsienio šalių patirtis patyčių prevencijos srityje bei įgyvendinti ir vykdomi projektai, renginiai taip pat galima surasti patarimų kaip kovoti su šiuo reiškiniu (<http://www.vaikulinja.lt/>). Šios organizacijos savanoriai bei darbuotojai bendradarbiauja su mokyklomis, veda seminarus, paskaitas tėvams, vaikams, pedagogams patyčių, smurto temomis, taip pat teikia rekomendacijas.

2004 m. ši organizacija vykdė kampaniją „Nustok tyčiotis“, kuria buvo siekiama skatinti draugiškus vaikų ir suaugusiųjų tarpusavio santykius bei kurti saugią mokyklą, kurioje būtų mažiau patyčių ir smurto. Kampanijos metu buvo iškelti šie uždaviniai: siekti, kad patyčių reiškinys būtų įvardintas kaip viena svarbiausių problemų Lietuvos mokyklose; siekti, kad valstybės institucijos aktyviai dalyvautų, diegiant moderniausias smurto prevencijos programas; formuoti nuostatą, kad patyčios yra nenormalus reiškinys, kurio mastą galima ženkliai sumažinti; mokyti mokyklų

bendruomenės modernių patyčių prevencijos metodų; informuoti visuomenę apie patyčių mastą bei efektyvias patyčių prevencijos programas. Siekdama pratęsti šią kampaniją „Vaikų linija“ kartu su „Nordea bank“ įgyvendino iniciatyvą „Be patyčių“. Ja buvo siekiama pagerinti vaikams skirtos pagalbos tarnybos galimybes atsiliiepti į daugiau vaikų ir paauglių skambučių, taip pat iš esmės keisti vaikų, tėvų, mokytojų ir visuomenės požiūrį į patyčias. 2006 metais „Vaikų linija“ išleido pirmąją Lietuvoje patyčių prevencijai skirtą knygą „Patyčių prevencija mokykloje“, 2007 metais pasirodė antrasis leidinys – „Kuriam mokyklą be patyčių“.

Dar viena iš organizacijų – „Paramos vaikams centras“. Šio centro misija yra užtikrinti vaikų psichinę gerovę, teikiant profesionalią efektyvią kompleksinę pagalbą vaikams ir šeimoms. Taip pat „Paramos vaikams centras“ yra ir įvairių projektų bei socialinių kampanijų iniciatorius, tokių kaip „Mokykla be prievartos“ (2001-2006), „Ištiesk ranką“ (2001-2002), „Vaikystė be smurto – mokausi gyventi iš tavęs“, (2006), „Kuriant mokyklą be patyčių Lietuvoje ir Latvijoje“³. Šiame centre dirbantys specialistai bendradarbiauja su mokyklomis, veda mokyklos bendruomenei seminarus, smurto patyčių temomis, organizuoja mokymus pedagogams apie prevencinių programų įgyvendinimą – supažindina su kliūtimis, sunkumais, kurie gali iškilti programos eigoje ir t.t.

2008 metais mobiliųjų telekomunikacijų bendrovė „Omnitel“ ir visuomeninė organizacija „Gelbėkit vaikus“ įgyvendino iniciatyvą „Augink atsakingai“, kuria siekė iki 2010-ųjų perpus sumažinti smurto prieš vaikus toleravimą ir taikymą šeimose. Pasak visuomeninės organizacijos „Gelbėkit vaikus“ direktorės Rasos Dičpetrienės, „vaikų patirtas smurtas palieka randus visam gyvenimui, jie užauga neinicatyvūs, prisitaikantys, mušimas dažnai užkerta vaikams kelią tapti kūrybiškomis asmenybėmis“. Taip pat buvo atliktas tyrimas, kurį užsakė šios iniciatyvos organizatoriai, kuris parodė, kad beveik pusė – 48 proc. – Lietuvos vaikų patiria fizinės bausmės. Tos pačios organizacijos „Gelbėkit vaikus“ direktorės nuomone „šis ir kiti tyrimai rodo, kad fizinių bausmių toleravimas šeimose pagrįstas bendra visuomenės nuomone, susiklosčiusia dėl tradicijų ir dėl nežinojimo, kaip kitaip auklėti vaiką“ („Augink atsakingai“ pradeda..., 2012)

Iniciatyva „Augink atsakingai“ buvo vykdoma trimis žingsniais. Pirmasis – aštri socialinė reklama, skirta sužadinti susidomėjimą problema. Antrasis žingsnis – suteikiama informacija tėvams, kad jie sužinotų, ką apie bendravimą su vaikais ir pozityvų auklėjimą kalba Lietuvos ir pasaulio specialistai. Tokia pagalba buvo ypač naudinga tiems tėvams, kurie smurtą prieš vaikus naudojo nesąmoningai, tiesiog nežinodami, kaip kitaip nuraminti vaiką, ar patys būdami pavargę ir suirzę, neįsigilinę į vaiko jausmus ir problemas, dėl šios priežasties buvo sukurta tėvams interneto svetainė www.augink.lt. Trečiasis žingsnis – bendruomenės tinklo subūrimas. Šios svetainės

³ Paramos vaikams centras. Prieiga internete: <http://www.pvc.lt/apie-mus> [žiūrėta: 2012 11 05]

lankytojai gali išreikšti savo norą užauginti naują kūrybingą kartą prisijungdami prie iniciatyvos ir pakviesdami prisijungti savo draugus ir artimuosius („Augink atsakingai“ pradeda..., 2012).

2010-ais metais buvo pradėtas vykdyti kitas iniciatyvos „Augink atsakingai“ projektas tai – nacionalinė šeimų saviugdos programa „Šeimų universitetas“. Tarptautinė šeimų vystymosi federacija (IFFD) Jungtinių Tautų patarėja šeimos klausimais, „Šeimų universitete“ pritaikė pasauliniu mastu pasitvirtinusi ir unikalų atvejo analizės (angl. Case study) metodą. Šeimoms yra organizuojami kursai, jų metu dalyviai diskutuoja aktualiais šeimos klausimais. Kryptingai diskutuoti poroms padeda paruošti savanoriai – šeimų universiteto moderatoriai. Kursų metu tėvai analizuoja kasdienės šeimos situacijas asmeniškai, vėliau diskutuoja apie tai grupėse su kitomis šeimomis, dalijasi savo patirtimis, nuomonėmis ir taip tobulėja. Tokiu būdu tėvai mokosi išklausyti bei suprasti vienas kitą, tampa vieningesni, abu lygiaverčiai įsitraukia į vaikų auklėjimą ir tą patirtį perduoda savo vaikams. Šeimų kursų dalyviais gali tapti bet kuri vaikus auginanti ar jų besilaukianti Lietuvos pora, nes IFFD metodas yra paremtas būtent abiejų tėvų diskusija. Dalyvauti kviečiamos poros, auginančios vaikus iki 16 metų arba jų besilaukiančios. Šeimų kursai šiuo metu vyksta šiuose Lietuvos miestuose – Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose, Panevėžyje, Kaišiadoryse, Marijampolėje ir Vilkaviškyje. Šeimų universitetas rekomenduoja poroms iš karto telktis į grupes su savo draugų poromis. Kiekviena šeima turi užsiregistruoti atskirai. Pildydama anketą, pora gali užregistruoti savo draugų grupę arba nurodyti, prie kurios grupės norėtų prisijungti. Tam, kad prasidėtų kursas, turi susidaryti nuo 12 iki 15 porų grupė. Užsiregistravusias pavienes poras Šeimų universiteto komanda sugrupuoja arba priskiria jas prie nepilnų grupių pagal jų gyvenamąją vietą ir vaikų amžių. Visą kursą sudaro 21 susitikimas. Kaip greitai šeimos išeis kursą, priklauso nuo jų pačių motyvacijos ir nusiteikimo. Šie kursai yra nemokami („Augink atsakingai“ pradeda..., 2012).

Pasak D. Pūro ir kt., (2006), pati prevencinė veikla Lietuvoje dar nėra vertinama labai teigiamai. Lietuvos mokslininkai išskiria bei pabrėžia mūsų šalyje įgyvendinamų prevencinių programų trūkumus, kurie jų nuomone turi įtakos prevencinės veiklos efektyvumui.

Apžvelgus Lietuvos mokslininkų pateikiamus mūsų šalyje įgyvendinamų prevencinių programų trūkumus (žr. 4 lent.), galima teigti, kad daugelis autorių pabrėžia šias pagrindines kliūtis: nepakankamą prevencinių programų finansavimą, bendradarbiavimo stoką bei nepakankamą sąveiką su mokinių tėvais. Taip pat I. Čižienė (2010) akcentuoja, kad Lietuvoje pernelyg maža prevencinių programų dalis skirta mokyklos bendruomenei (tėvams ir pedagogams) – vienai efektyviausių prevencinio darbo formų. R. Aukšelio (2011) nuomone, reikėtų daugiau dėmesio ir lėšų skirti programoms, apimančioms visą mokyklos bendruomenę, ypač darbui su mokinių tėvais. Kaip teigia R. Šalaševičiūtė (2008), „Lietuvoje reikėtų plėtoti visuomenės be smurto kultūrą ne tik tvirtinti strategijas ir jų įgyvendinimo planus, bet ir keisti visuomenės požiūrį į smurtą ir patyčias, šalinti smurtą prieš vaikus ir tarp vaikų sąlygojančias priežastis, finansiškai remti bei skatinti

patyčių prevencijos programas įvairiuose lygiuose – mokyklose, klasėse, individualiai skriaudžiamiems vaikams ir skriaudėjui” (p.15).

4 lentelė. Lietuvoje įgyvendinamų prevencinių programų trūkumai

Autorius	Įgyvendinamų prevencinių programų trūkumai	Šaltinis
D. Pūras, R. Petkevičius, N. Žemaitienė, A. Mikalauskaitė, R. Povilaitis, E. Karmaza, 2006.	Finansinių žinių, materialinių bei žmogiškųjų išteklių trūkumas.	D. Pūras ir kt., 2006.
Kurienė, 2007.	Vis dar bendruomenės nariams stinga žinių ir adekvataus supratimo apie smurto prieš vaikus priežastis bei pasekmes bei pačioje visuomenėje dar labai menkas supratimas apie vaiko emocinio gyvenimo svarbą ir įtaką jo kasdieniniam funkcionavimui ir elgesiui; nevieningas požiūris dėl smurto ypač auklėjant vaikus; stinga bendradarbiavimo dažnai specialistai nežino, ką daro kitų profesijų atstovai ir kokios yra jų prevencinio darbo galimybės.	Kurienė, 2007.
I.Čižienė, 2010.	Nepakankamas prevencinių programų finansavimas; tarpinstitucinio bendradarbiavimo stoka, nepakankama sąveika su mokinių tėvais, maža prevencinių programų dalis skiriama mokyklos bendruomenei – tėvams ir pedagogams.	I.Čižienė, 2010.
R. Aukšelis, 2011.	Mokyklose vykdomoms prevencinėms programoms labai trūksta vientisumo ir nuoseklumo; permažai dėmesio skiriama ugdymo įstaigų tarpusavio bendradarbiavimui; nekaupiami ir neanalizuojami ugdymo įstaigų patirtis prevencinio darbo srityje; nevykdoma prevencinių programų analizė, jų veiksmingumo vertinimas; daugelyje ugdymo įstaigų į prevencinius renginius neįtraukiami ar nepakankamai įtraukiami mokinių tėvai.	R. Aukšelis, 2011.

Skandinavijos šalyse, ypač Norevegijoje bei Švedijoje, patyčių prevencinės programos yra vertinamos kaip gerai išvystytos. Šios šalys laikomos gerosios patirties pavydžiu. Tiek vienos, tiek kitos šalies kovos su priekabiavimu intervencija gauna paramą iš aukščiausių šalies institucijų: Ministro pirmininko, Švietimo ministerijos ir kitų. Pavyzdžiui, Norvegijoje 2002 m. Ministras pirmininkas bei organizacijų, susijusių su mokyklų sistema, atstovai pasirašė manifestą prieš patyčias, siekiant išgyvendinti šį reiškinį mokykloje. Nuo 2004 metų mokyklos teisinėmis priemonėmis verčiamos aktyviai įgyvendinti kovos su priekabiavimu programas. Švedijoje taip pat

daug dėmesio skiriama patyčių problemai. 1998 metais buvo priimtas įstatymas, kuriame buvo numatyta, kad mokykloje visi privalo aktyviai kovoti su įvairaus pobūdžio smurtiniu bei įvairių formų įžeidžiančiu elgesiu. Šioje ugdymo įstaigoje siekiama sukurti tarpusavio pagarba grįstus santykius. Daug prisideda ir Švietimo ministerija, kuri veikia nacionaliniu mastu – gamina leidinius, organizuoja konferencijas ir remia mokslinių tyrimų projektus šioje srityje. Čia švietimo politika yra grindžiama tuo, kad mokyklos vadovas turi prisiimti ypatingą atsakomybę už priemones bei programas, kurios skirtos kovai su patyčiomis ar kitu įžeidžiančiu elgesiu. Labai svarbu paminėti bei atkreipti dėmesį, kad abi šios šalys yra priėmusios įstatymus nukreiptus prieš patyčias. Tai parodo, kad labai rimtai kovojama su šiuo reiškiniu ir siekiama sukurti saugią mokymosi aplinką, kurioje patyčioms nėra vietos (Minton ir kt., 2004).

Taigi galima teigti, jog mūsų šalyje į patyčių problemą jau atkreipimas dėmesys, tiek valstybiniu tiek nevyriausybinių organizacijų lygiu. Įgyvendinamos pasaulyje pripažintos prevencinės programos, leidžiami smurto, patyčių prevenciją reglamentuojantys teisės aktai, leidiniai patyčių tema bei numatomos ir kitos įvairios priemonės padedančios kovoti su šia skaudžia socialine problema. Gan aktyviai šioje srityje reiškiasi nevyriausybinių organizacijų, jose dirbantys specialistai veda prieš patyčias, smurtą nukreiptus seminarus mokyklos bendruomenei, vykdo įvairias akcijas, prevencines kampanijas bei užsiima panašia veikla. Tačiau atkreiptinas dėmesys jog trūksta programų, projektų kuriuose galėtų dalyvauti visa šeima, kur tėvai ir vaikai būtų mokomi stiprinti tarpusavio santykius, būtų mokomi spręsti racionaliai tarpusavio konfliktus, supratingumo, įsiklausymo vienas į kitą ir pan. Dabar prevencinė veikla orientuota daugiau į pačius vaikus, bet ne į visą šeimą. Siekiant sumažinti patyčių pasireiškimą nepakanka vien tik tėvų informavimo apie patyčių reiškinį arba įtraukimo į veiklą kai jau susiduriama su šia skaudžia problema. Reikalingas šeimų švietimas bei mokymas, pavyzdžiui, tokiais svarbiais klausimais: kaip elgtis smurto, patyčių atvejais, kaip tėvų tarpusavio santykiai veikia bei įtakoja vaiko elgesį, kokias pasekmes sukelia fizinių bausmių naudojimas ir pan. Būtina suteikti kuo daugiau žinių apie tėvų elgesio pasekmes bei įtaką vaikui, patį patyčių reiškinį bei akcentuoti jų vaidmens svarbą patyčių prevencijoje.

2.3. Tėvų vaidmuo patyčių prevencijoje

D. Olweus (2008) teigia, jog „suaugusieji turi būti aktyvūs, žinoti apie patyčių iniciatoriaus/aukos problemos pobūdį bei lygį konkrečioje mokykloje ir privalo turėti pakankamai žinių apie įvairias intervencines priemones bei praktinių taikymo įgūdžių“ (p. 22). Tačiau tam, kad būtų galima išpildyti šią sąlygą labai svarbu, jog ši švietimo institucija ir tėvai bendradarbiautų bei pasitikėtų vieni kitais. Tėvų, mokytojų bei kito mokyklos personalo įsitraukimas į patyčių prevenciją – tai vienas iš pagrindinių veiksnių, lemiančių jos sėkmę (Olweus, 2008). „Šeimos,

mokytojai ir mokiniai turi būti pasirengę kalbėtis ir dirbti kartu taip, kad kiekvienas suprastų ir išgristų vienas kitą“ (Mellor, 1997, p.1). Anot A. Mellor (1997), nors tai nėra lengva, tačiau tai vienintelis veiksmingas būdas stabdant patyčias.

Tam, kad vaikai mokykloje jaustųsi saugūs, tėvai turi prisidėti prie saugios mokyklos kūrimo. Suaugusieji, besirūpinantys vaiku, gali jam padėti mokytis neagresyvaus elgesio: parodydami gerų tarpusavio santykių pavyzdį; patys demonstruodami tinkamus agresijos kontrolės būdus; mokydami vaiką, kad kitą žmogų žeidžianti ar žalojanti agresija yra nepriimtina; įvardydami, kokios yra agresijos pasekmės; padėdami vaikui suprasti kitų jausmus; mokydami rūpintis kitais (Povilaitis, Valiukevičiūtė, 2006, Povilaitis ir kt., 2007). Tėvai taip pat prisidedami prie bendradarbiavimo su mokykla, turėtų šią įstaigą informuoti apie vykstančias patyčias. Tačiau pasak R. Povilaitčio, J.Valiukevičiūtės (2006) bei R. Povilaičio ir kt., (2007), svarbu to nedaryti skubotai, neapgalvotai ar nepasitarus su vaiku, antraip tėvų įsikišimas gali pabloginti situaciją. Labai svarbu vaikams parodyti, kad kreipimasis pagalbos yra teigiamas dalykas, kad pasakodami apie patyčias jie didins ir savo, ir kitų mokinių saugumą. Šioje vietoje tėvų vaidmuo, skatinant vaikus pasakoti apie patyčias, yra labai reikšmingas (Povilaitis, Valiukevičiūtė, 2006; Povilaitis ir kt., 2007). Taip pat tėvų vaidmuo yra svarbus bei reikšmingas patyčių prevencijoje. Jų įsitraukimas į prevencinę veiklą kartais gali nulemti jos sėkmę. Todėl yra svarbu, kad mokykla šeimas įtrauktų į prevencines veiklas, padedančias užtikrinti vaiko gerovę mokykloje. Vieni iš tinkamiausių būdų padedančių jas įtraukti patyčių prevencines veiklas galėtų būti: tėvų informavimas apie patyčias, jų priežastis, pasekmes susitikimų ir susirinkimų metu (Povilaitis, Valiukevičiūtė, 2006). Taip pat galima būtų pasitelkti plakatus arba lankstinukus su pateiktomis svarbiomis rekomendacijomis tėvams apie tai, kad pavyzdžiui, jie neduotų brangių daiktų ar daug pinigų savo vaikams einant į mokyklą ir panašius dalykus (Povilaitis, Valiukevičiūtė, 2006). Tačiau kartais mokyklos padaro didelę klaidą ir į patyčių prevencinę veiklą tėvus įtraukia tuomet, kai patyčios jau būna įvykusios. Šis klaidingas mokymo įstaigos žingsnis gali turėti įtakos prevencinio darbo kokybei bei sėkmei. Pasak R. Povilaičio ir kt., (2007), rekomenduojama tėvus į prevencines veiklas įtraukti kuo anksčiau, kol dar nėra incidentų. Tada tėvai į pokalbį su mokyklos darbuotojais eis tikėdamiesi pasitarti, o ne būti išbarti už netinkamą vaiko elgesį. Nors tėvų įsitraukimas į patyčių prevenciją yra labai svarbus ir kartais netgi gali nulemti prevencinės veiklos sėkmę, kadangi vieniems vaikams yra labai sunku ar net neįmanoma sumažinti patyčių. Tačiau labai svarbu, kad tėvų rodama iniciatyva būtų priimama ir sulauktų atsako.

Apibendrinant galima teikti, jog šeimoje formuojasi vaiko vertybės, nuostatos, elgesio, bendravimo, įpročiai, individualios savybės, kurias jis vėliau atsineša į mokyklą. Tėvai atlieka labai svarbų vaidmenį formuojant vaiko požiūrį patyčių, smurto atžvelgiu, gebėjimą spręsti konfliktus bei skatinant vaikus pasakoti apie patyčias. Todėl nemažiau svarbus yra ir jų įsitraukimas į patyčių

prevenciją mokykloje, nes tik bendradarbiaujant galima keistis informacija bei ieškoti naujų sprendimo būdų. Manoma, kad tėvų dalyvavimas prevencijoje gali nulemti net jos sėkmę.

2.4. Mokyklos vaidmuo patyčių prevencijoje

Mokykla yra neatsiejama kiekvieno vaiko gyvenimo dalis svarbiausiu jo gyvenimo momentu – kai dar tik formuojasi vaiko asmenybė, pasaulėžiūra. Todėl ne tik tėvų bet ir mokyklos vaidmuo yra labai svarbus ugdant įvairius gebėjimus bei įgūdžius. Pagrindinis mokyklos uždavinys „suteikti gebėjimų mokytis visą gyvenimą, ugdyti bendruosius gebėjimus, padedančius prisitaikyti prie kintančios aplinkos, pasirengti gyventi bendruomenėje ir būti atsakingais ir aktyviais piliečiais“ (Žakaitienė, 2008, p. 16).

Tuo metu kai moksleiviai būna mokykloje, tai ji turi atsakyti už jų saugumą. Taip ir už tai, kad iš jų nebūtų tyčiojamosi nepaisant to, kur jie bebūtų ar klasėje, ar žaidimų aikštelėje, ar tualete, ar už mokyklos ribų (Mellor, 1997). Čia labai svarbų vaidmenį vaidina pedagogų suvokimas ir požiūris į patyčių reiškinių. Jeigu mokytojai siekia sutrukdyti arba sumažinti patyčių mastą, tai jie gali šioje srityje nuveikti gan daug. Pasak E. Karmazos ir kt., (2007), abipusė pagarba – tai pirmas žingsnis mažinant smurtą mokykloje. Anot A. Mellor (1997), pedagogai turi formuoti mokinių supratimą apie tai, koks elgesys mokykloje klasifikuojamas kaip chuliganizmas. Taip pat mokymo metodai bei veikla gali būti naudojami, siekiant padidinti mokinių supratimą apie patyčias bei plečiant jų galimybes ir praktikuojant naujus elgesio modelius (Milsom, Gallo, 2006). Pavyzdžiui, informacija apie patyčias gali būti dėstoma per mokymosi bendradarbiauti metodus tai galėtų būti mažų grupių projektai, kurie gali palengvinti mokinių sėkmingą tarpusavio ir su kitais bendravimą (Milsom, Gallo, 2006). Be to mokytojai gali naudotis įvairia literatūra sprendžiant patyčių problemą. Pasak E. Karmazos ir kt. (2007), kadangi rizikos grupės paaugliai teigiamai reaguoja į asmeninį dėmesį, mokytojai gali padėti jiems susilaikyti nuo agresyvių impulsų, padėdami su namų darbais, suteikdami neformalių konsultacijų ar tiesiog išklausydami.

Anot mokslininkų M. Fekkes et al., (2005), patyčios turi neigiamą įtaką vaikų psichinei ir fizinei sveikatai, todėl čia svarbus vaidmuo tenka pedagogams. Labai svarbu, kad jie imtųsi priemonių, skirtų nutraukti arba sutrukdyti tokį elgesį, kad galėtų apsaugoti vaikus nuo skaudžių pasekmių. Minėti mokslininkai M. Fekkes et al., (2005), konstatavo patyčių sumažėjimą vien dėl mokytojų paruošimo, kuris apėmė patyčių atpažinimą, intervenciją, pagalbą aukoms. Buvo pastebėta, kad mokytojai, kurie savanoriškai dalyvavo patyčių mokymo programoje jautėsi labiau pasitikintys savo sugebėjimais įsikišiant į patyčias, nei mokytojai, kurie nedalyvavo mokymuose (Fekkes et al., 2005).

Psichologas E. Karmaza ir kt. (2007), akcentuoja komandinį darbą mokykloje. Pasak autorių smurto prevencija nėra vien socialinio pedagogo ar psichologo atsakomybė, todėl yra labai svarbu,

kad mokykloje veiktų komanda. Reguliarūs tokios komandos susitikimai padėtų veiksmingiau vykdyti prevencines programas taip pat sumažintų mokytojų baimes, suteiktų jiems palaikymo. Pasak tų pačių autorių, kadangi mokytojai ir kitas mokyklos personalas pirmieji užtikrina saugumą mokykloje, jie turi turėti atitinkamą kvalifikaciją, todėl mokyklos turi suteikti galimybę mokyklos personalui tobulintis tokiais pagrindiniais klausimais: konfliktų valdymo, sprendimo bei tarpininkavimo; priešiško ir pykčio valdymo; aukos atpažinimo ir palaikymo; krizinių situacijų valdymo; priekabiavimo atpažinimo prevencijos ir intervencijos; mokinio bei jo šeimos informavimo, kaip ir kur galima gauti socialinę-psichologinę pagalbą; klasės valdymo; kaip mokytojų bei kito mokyklos personalo elgesys gali išspręsti arba padidinti konfliktą; rizikos grupės ar turinčio sunkumų mokinio atpažinimo; bendravimo ir bendradarbiavimo su nusižengusio mokyklos taisyklėms mokinio tėvais (Karmaza ir kt., 2007).

Mokykla gali atlikti labai svarbų vaidmenį ir įtraukdama į smurto ir patyčių į prevenciją visą šeimą. Kadangi tėvas ar motina, kurių niekas nemokė kaip spręsti sudėtingas vaikų auklėjimo situacijas arba patys vaikystėje buvo auklėjami griežtai ar baudžiami fizinėmis bausmėmis, tokį auklėjimo pavyzdį naudos su savo vaikais bei perduos jiems netinkamus įgūdžius. Svarbu, kad, teikiant pagalbą tiek patyčių aukai, tiek skriaudėjui, dalyvautų ir jų tėvai. M. Fekkes et al., (2005), akcentuoja, kad yra labai svarbu, kad mokytojai aktyviai įtrauktų skriaudėjų tėvus sprendžiant patyčių problemas, nes skriaudėjai taip pat turėtų išmokti, kad namų aplinkoje jų elgesys yra nepriimtinas. Taip pat tarp tėvų neretai būna paplitusios klaidingos nuostatos apie patyčias, jie mano, jog iš patyčių yra išaugama, kad vaikas turi pats kovoti su skriaudėjais, o vietoj to, kad kreiptųsi pagalbos, kad skūstis nederėtų (Povilaitis ir kt., 2007). Būtina šias nuostatas keisti siekiant efektyviai vykdyti patyčių prevenciją. Čia tėvai būtų mokami kartu su vaikais keisti savo elgesį bei jiems būtų parodomi kiti elgesio būdai ir modeliai. Pavyzdžiui, mokymo įstaiga gali būti ta vieta, kur tėvai apskritai pirmą kartą gali išgirsti, kad smurtas yra nepriimtinas bei žalojantis, kad galima elgtis ir kitaip. Taip pat svarbu juos visapusiškai supažindinti su patyčių reiškiniu ir paneigti egzistuojančius klaidingus įsitikinimus apie šį reiškinį.

Pasak G. Girdvainio, R. Pocevičienės (2009), svarbu sudaryti sąlygas abiejų grupių tėvams – tiek turintiems agresyviai besielgiančių vaikų, tiek turintiems nukentėjusiųjų nuo patyčių, susitikti ir ieškoti bendrų sprendimų. Anot minėtų autorių, jiems reikalingos individualios įvairių specialistų (pvz., psichologo, socialinio pedagogo) konsultacijos. O kartais reikalinga ir tolimesnė kitų institucijų specialistų pagalba. Tačiau kartais atsitinka taip, kad tėvai vengia kreiptis į mokyklos darbuotojus dėl vaiko sunkumų, kadangi mokykla juos į problemų sprendimą įtraukia tuomet, kai patyčios jau yra įvykusios. „Pavyzdžiui, skriaudėjo tėvai yra kviečiami pasikalbėti po incidento, o tokie pokalbiai būna sunkūs ir ne visada produktyvūs, nes tėvai į pokalbius ateina nusiteikę būti „pabarti“ ar pasijausti netikusiaisiais tėvais dėl to, kad nesusitvarko su savo vaiku“ (Povilaitis,

Valiukevičiūtė, 2006, p.53). Mokykla dar gali informuoti tėvus per informacinius lankstinukus apie mokyklos patyčių politiką ir aiškiai paprašyti tėvų, kad jie praneštų mokytojams, jeigu jų vaikas patiria patyčias (Fekkes et al., 2005). Taip pat dar gali surengti mokymo sesiją patyčių tema ir informuoti tėvus apie jų kovos su patyčiomis taisyklės ir politiką (Fekkes et al., 2005). Be to, mokytojai turėtų spręsti patyčių klausimus nuolat susitikdami su tėvais kartu.

Atsižvelgiant į užsienio šalių patirtį, pavyzdžiui, Škotijoje daugelis mokyklų turi įvairias organizavimo formas padedančias tėvams ir mokykloms dirbti kartu. Ten veikia tėvų, mokytojų asociacijos (Mellor, 1997). Jeigu mokykla atsisako priimti atsakomybę už patyčių incidentus tuo atveju galima pasinaudoti teisinių konsultacijų paslauga, nes Škotijos vaikų teisės centras turi įsteigęs konsultacijų telefoninę liniją šeimoms (Mellor, 1997). Panaši paslauga dar yra teikiama ir Anglijoje bei Velse (Mellor, 1997). Taip pat dar išskiriamos kitos organizacijos, kurios teikia socialines paslaugas. Tai gali būti piliečių konsultavimo biuras ar paguodos draugijos nariai bei organizacijos, kurios teikia konsultacijas dėl kovos su rasizmu. Nyderlanduose yra daug kovai su patyčiomis skirtų internetinių svetainių tiek tėvams, tiek vaikams. Anot A. Ruigrok (2008), yra svetainių skirtų specialiai vaikams, tapusiems patyčių aukomis. Šiose svetainėse pateikiama praktinių patarimų, kaip susidoroti su patyčiomis ir, galbūt svarbiausia, siekiama parodyti, kad jie nėra vieninteliai, patyrę patyčias. Pavyzdžiui, Suomijos visa švietimo sistema grindžiama trimis principais: pasitikėjimu, bendradarbiavimu ir atsakomybe. Daug dėmesio skiriama bendradarbiavimui, kurio vienas iš sudedamųjų dalių yra konsultavimas (Beresnevičiūtė ir kt., 2010). Daugeliu atvejų konsultavimas nėra formalus, jis yra tiesiogiai skiriamas problemai išspręsti. „Kaip teigia Švietimo ministerijos pareigūnai, jei mokyklai duosi išteklį, ji pati ras kaip išspręsti problemą“ (Beresnevičiūtė ir kt., 2010, psl. 132). Mokytojai ir visa mokykla dalyvaudami įvairiuose teminiuose tinkluose, dirba kartu konsultuodami vieni kitus ir gauna pagalbą bei konsultacijas iš įvairių institucijų, todėl randa būdų, kaip padėti sunkumus patiriantiems mokiniams (Beresnevičiūtė ir kt., 2010). Suomijoje daug dėmesio skiriama geram mokytojų parengimui, nes dėl efektyvios mokytojų rengimo sistemos pedagogais tampa aukštos kompetencijos bei didelę motyvaciją turintys asmenys. Pavyzdžiui, organizuojant pradinį ugdymą konsultuojamasi su moksleivių tėvus, kai mokytojai ir tėvai gali konsultuoti vieni kitus ir oficialiai organizuojamų susirinkimų ir privačių susitikimų metu. Tėvams suteikiama teisė dalyvauti sudarant vaiko ugdymo planą. Taip pat „vidurinio lavinimo mokyklose tęsiamos konsultacijos su moksleivių tėvais, siekiant geresnio „namų–mokyklos“ bendradarbiavimo“ (Beresnevičiūtė ir kt., 2010, psl. 135).

Apibendrinant galima teigti, kad mokykla, kaip ir šeima, yra viena iš pagrindinių ir svarbiausių vaiko auklėjimo bei paruošimo gyvenimui institucijų. Ši ugdymo įstaiga gali labai daug prisidėti prie saugios mokyklos aplinkos kūrimo, kurioje nebūtų vietos patyčioms. Tačiau šios funkcijos atlikimas priklauso nuo keleto veiksnių: požiūrio į problemą, komandinio darbo, rodomo

elgesio pavyzdžio bei turimų gebėjimų ir žinių sprendžiant šią problemą. Yra labai svarbu, jog ši ugdymo institucija tėvus įtrauktų į problemų sprendimą bei patyčių prevenciją kuo anksčiau, o ne tada, kai susiduriama su šia opia problema. Tėvai norėdami išvengti pažeminimų, o ypač patyčių iniciatorių arba nenorėdami pasijusti netikusiais tėvais gali pradėti vengti kreiptis pagalbos į mokyklą, nutruks partneriški santykiai bei atsiras baimė, nepasitikėjimas šia ugdymo institucija.

3. PATYČIŲ MOKYKLOJE PROBLEMŲ IR GALIMŲ JŲ SPRENDIMO BŪDŲ EMPYRINIS TYRIMAS

Šiame skyriuje yra pristatomas empirinis tyrimas bei jo metodologija. Taip pat yra aprašyta atlikta tyrimo duomenų analizė ir interpretacija.

3.1. Tyrimo metodologija

Tyrimo tipas. Siekiant atskleisti mokykloje patyčių problemas bei pateikti galimus jų sprendimo būdus buvo pasirinktas kokybinio tyrimo tipas. Mokslo metodologinėje literatūroje šis tyrimo tipas apsibūdinamas kaip natūralistinis, kurio tikslas – suprasti asmenį, jo elgesį, jautimus bei fizinės, socialinės ir psichologinės aplinkos poveikį jam (Kardelis, 2002). Kokybinis tyrimas taip pat padeda giliau suprasti nagrinėjamo reiškinių esmę bei leidžia sužinoti individualią tiriamųjų patirtį apie socialinę tikrovę. Dar viena šio tipo tyrimo ypatybių yra tai, kad leidžiama pažvelgti į pasaulį realių, jame gyvenančių, žmonių akimis (Kardelis, 2002).

Duomenų rinkimo metodas. Buvo atliktas pusiau standartizuotas interviu. Šis kokybinio tyrimo duomenų rinkimo metodas pasirinktas dėl to, jog tyrėjas iš anksto numato būtinus ir galimus klausimus, kuriuos aptars interviu metu, tačiau paliekama galimybė klausimų patikslinimui arba papildomų klausimų uždavimui, siekiant gauti išsamesnius informantų atsakymus. Pusiau standartizuoti interviu buvo atliekami tiesiogiai bendraujant su informantais.

Duomenų apdorojimo metodas. Tyrimo metu visi gauti duomenys buvo apdorojami taikant kontent analizės (angl. *content*) metodą. Kontent analizė yra ta technika, kuri leidžia objektyviai bei sistemiškai išnagrinėti teksto ypatybes ir daryti patikimas išvadas (Tidikis, 2003). Taikant šį metodą bei daug kartų skaitant analizuojamą tekstą yra išskiriami „raktiniai“ žodžiai, pasikartojančios kategorijos, o kategorijų turinys skaidomas į subkategorijas (Židžiūnaitė, 2005). Taip pat tyrimo metu kategorijos ir subkategorijos interpretuojamos bei pagrindžiamos.

Tyrimo eiga. Tyrimas buvo atliekamas Vilniaus miesto mokyklose. Siekiant išlaikyti bei užtikrinti informantų konfidencialumą, jie yra neįvardijami. Su kiekvienu informantu individualiai buvo suderintas jam patogus laikas. Tyrimas buvo atliekamas 2012 m. gruodžio – 2013 m. sausio mėnesį. Atliekant tyrimą buvo atsižvelgta į visus pagrindinius tyrimo etikos principus. Informantai nebuvo verčiami dalyvauti tyrime. Tyrimas buvo atliekamas tik gavus žodinį jų sutikimą. Prieš pradedant interviu tiriamieji buvo supažindinti su atliekamo tyrimo tikslais, uždaviniais bei pagrindiniais klausimais. Informantai buvo patikinti, kad bus užtikrintas visiškasis anonimiškumas, t.y. be tyrėjo niekas negalės naudotis tyrimo metu gauta informacija, nebus atskleistas įstaigos

pavadinimas, kurioje atliktas tyrimas ar kiti duomenys leidžiantys identifikuoti tyrimo dalyvius. Surinkti kokybiniai duomenys yra panaudoti tik tinkamai juos užkodavus, suteikiant kiekvienam informantui skaičių.

Prieš pradėdant interviu buvo gautas žodinis leidimas jo įrašymui į diktofoną. Visi interviu buvo įrašyti, o vėliau įrašai klausomi ir transkribuojami, surašomas interviu protokolas.

Tyrimo metu neiškilo jokių problemų. Beveik visi informantai į klausimus atsakinėjo aiškiai ir gan trumpai. Du interviu truko apie 1 - 1.5 valandos. Kiti trys – apie 35 minutes.

Tyrimo dalyviai. Tyrime dalyvavo penki specialistai dirbantys skirtingose mokyklose patyčių srityje. Jie buvo atrinkti tikslingai, taikant kriterinės atrankos tyrimo imties sudarymo būdą. Tačiau dar du informantai atsisakė dalyvauti tyrime.

Tyrimo instrumentarijus. Tyrimo instrumentarijus parengtas atlikus operacionalizaciją, kai remiantis mokslinės medžiagos analizės pagrindu buvo sudarytas pusiau standartizuoto interviu planas. Šį planą sudaro 24 klausimai (žr. priedas nr. 1). Pirmąją klausimų grupę buvo siekiama atskleisti patyčių situaciją mokykloje (ar aktuali ši problema, kas dažniausiai susiduria su patyčiomis bei, dėl kokių priežasčių sunku jas išspręsti). Antrąją klausimų grupę buvo siekiama atskleisti tėvų įsitraukimo ir dalyvavimo galimybes mokyklos prevencinėje veikloje bei pagrindines problemas. Trečiąją klausimų grupę buvo siekiama išstirti, kokios pagalbos patyčių atveju gali sulaukti vaikai (auka, skriaudėjas) ir jų šeimos. Ketvirtąją klausimų grupę buvo siekiama išsiaiškinti galimus patyčių sprendimo būdus.

Tyrimo dalyvių charakteristika. Atliekant tyrimą buvo apklausiami 5 specialistai dirbantys mokyklose patyčių srityje – dvi socialinės pedagogės ir trys psichologės. Abi socialinės pedagogės dirba vidurinėse mokyklose, dvi psichologės – gimnazijoje, o viena – pradinėje mokykloje. Pasirikti specialistai buvo iš skirtingų mokyklų tipų, siekiant išsiaiškinti ar patyčių problemos yra panašios/skirtingos, priklausomai nuo mokyklos tipo.

Atlikus kokybinio tyrimo duomenų analizę bei sugrupavus teiginius, išryškėjo 5 pagrindinės kategorijos ir 15 subkategorijų, kurias sudaro empirinių indikatorių (informantų teiginiai) pavyzdžiai.

5 lentelė. Patyčių mokykloje problemos ir galimi jų sprendimo būdai

Kategorija	Subkategorija
Patyčių situacija mokykloje	Patyčių problemos aktualumas mokykloje
	Tikslinės grupės, kurios patenka į dažniausiai patiriančiųjų patyčias kategoriją
	Priežastys dėl, kurių būtent tos tikslinės grupės patenka į dažniausiai patiriančiųjų patyčias kategoriją
	Kliūtys, trukdančios išspręsti patyčias mokykloje

5 lentelės tęsinys

Patyčių prevencija mokykloje	Mokykloje vykdoma patyčių prevencinė veikla
	Pažanga pasiekta vykdant prevencinę veiklą
	Organizacijos, specialistai su kuriais bendradarbiauja mokykla patyčių prevencijos klausimais bei bendradarbiavimo nauda mokyklai
	Sunkumai, kuriuos teko patirti vykdant prevencinę veiklą
Tėvų įsitraukimo bei dalyvavimo prevencinėje veikloje galimybės	Tėvų dalyvavimas bei vaidmuo patyčių prevencinėje veikloje
	Priežastys dėl, kurių tėvai pasyviai įsitraukia į patyčių prevencinę veiklą
	Formos, būdai kuriais mokykla siekia tėvus įtraukti į patyčių prevenciją
	Mokyklos ir tėvų bendradarbiavimo sunkumai prevencinėje veikloje
Pagalba patyčių atveju vaikui ir jo šeimai	Pagalba mokykloje patyčių aukai ir jos šeimai
	Pagalba mokykloje skriaudėjui ir jo šeimai
Patyčių problemos sprendimas	Pasiūlymai kaip aktyviau įtraukti tėvus į mokyklos bendruomenės gyvenimą
	Galimi patyčių problemos sprendimo būdai

3.1.1. Patyčių situacija mokykloje

Pirmąją kategoriją buvo siekiama atskleisti, kokia yra tyrime dalyvaujančiose mokyklose patyčių situacija, t. y. ar aktuali ši problema jų ugdymo įstaigoje, kokios tikslinės grupės dažniausiai susiduria su patyčiomis, dėl kokių priežasčių bei kokios pagrindinės kliūtys trukdo išspręsti patyčias mokykloje.

Patyčių problemos aktualumas mokykloje. Mokykla yra antrieji vaiko „namai“, kuriuose jis praleidžia labai daug laiko. Tai yra ta vieta, kur vaikas gali realizuoti, atskleisti save, surasti draugų bei jaustis reikšminu, reikalingu bendruomenės nariu. Tačiau ar visada tai bus įmanoma atlikti sėkmingai priklausys nuo to ar vaikas jausis saugus. Deja, vis dažniau tenka išgirsti apie mokykloje patiriamą smurtą, agresiją, patyčias bei įvairių Lietuvoje atliktų tyrimų duomenys byloja, jog patyčios mokyklose tai sparčiai plintantis reiškinys, su kuriuo susiduriama kone kasdien. Taip pat ir dauguma tyrime dalyvavusių informantų pripažino, jog patyčios jų mokykloje yra aktuali bei jiems artima problema, su kuria tenka susidurti gana dažnai arba net kasdien.

„<...> tai sau galiu drąsiai teigti mes mokykloje susiduriame su patyčiom kiekvieną dieną, ištiesai jei ne toj tai kitoj klasėj kas nors įvyko, prasivardžiavo, tyčiojosi ten pastūmė, suspardė, valgykloje valgant įspyre.“ [2]

„Galiu pripažinti, kad aš savo darbe susiduriu su šia problema <...>“ [3]

„Pastaruoju metu su šia problema tenka susidurti vis dažniau, pastebiu, kad tikrai nemažas skaičius mokinių skundžiasi dėl patiriamų patyčių.“ [4]

„Deja tenka pastebėti, kad vis daugiau vaikų susiduria su patyčiomis.“ [5]

Tik vienas informantas [1] teigė, kad jų mokykloje patyčių situacija geresnė lyginant su kitomis ugdymo įstaigomis.

„Šiuo metu mokykloje patyčių situacija sakyčiau patenkinama, netgi gera, lyginant su kitų mokyklų ir visos Lietuvos situacija“. [1]

Galiama daryti prielaidą, jog šioje ugdymo įstaigoje daug dėmesio skiriama patyčių problemai ir žymiai efektyviau vykdoma patyčių prevencija, negu kitose mokyklose, kadangi, kaip teigia informantas [1], pas juos patyčių situacija nėra tokia bloga, lyginat su kitomis mokyklomis.

Tikslinės grupės, kurios patenka į dažniausiai patiriančiųjų patyčias kategoriją. Sprendžiant bet kokią problemą, visų pirma, labai svarbu išsiaiškinti, kurioms grupėms ji yra aktualiausia. Daugelis mokslininkų pastebi, jog siekiant efektyviai vykdyti patyčių prevenciją ir norint gauti teigiamus rezultatus būtina atlikti mokykloje patyčių raiškos tyrimus. Tyrimų metu labai svarbu nustatyti labiausiai pažeidžiamas grupes, kurios dažniausiai susiduria su patyčių problema. Atlikus gautų tyrimų analizę galima numatyti konkrečias prevencines priemones padedančias apsaugoti pačius pažeidžiamiausius ir taip užkirsti kelią, kad jie kuo mažiau pakliūtų į dažniausiai patiriančiųjų patyčias kategoriją.

Daugelis tyrime dalyvavusių informantų nurodė, kad dažniausiai arba ryškiausiai patyčios pasireiškia nuo penktos iki maždaug aštuntos, devintos klasės.

„Na o labiausiai tai paauglystės amžiuje, daugiausiai 7 – 8 klasės.“ [1]

„5 – 8 klasės <...>“ [3]

„Dažniausiai patyčių padidėjimas prasideda kažkur tai nuo penktos, šeštos klasės ir tęsiasi iki aštuntos, devintos.“ [4]

„Kažkur tai pradedant penkta, šešta klase ir tęsiasi iki kokios devintos, o vėliau ima mažėti“. [5]

Pateikti informantų teiginių pavydžiai parodo, jog jų mokyklose yra domimasi patyčių problema bei yra siekiama išsiaiškinti, tikėtina tyrimų pagalba, tikslines grupes, kurios dažniausiai susiduria su patyčiomis. Tačiau vienas informantas neįvardino konkrečios tikslinės grupės(-ių), kuri dažniausiai susiduria su šia problema, jis tiesiog nurodė, kad kiekvienoje klasėje susiduriama su šiuo reiškiniu „<...> ištisai, jei ne toj, tai kitoj klasėj kas nors įvyko <...>“, [2]

Galima daryti prielaidą, jog informanto [2] ugdymo įstaigoje nėra domimasi, kokios yra labiausiai pažeidžiamos patyčių grupės, tiesiog pastebima kad visose klasėse jų pasitaiko arba visose klasėse šis reiškinys reiškiasi panašiu mastu.

Priežastys, dėl kurių būtent tos tikslinės grupės patenka į dažniausiai patiriančiųjų patyčias kategoriją. Kiekvienas vykstantis reiškinys nėra atsitiktinis, jis turi tam tikras priežastis. Taip pat ir tam tikro amžiaus vaikų patekimą į dažniausiai patiriančiųjų patyčias kategoriją sąlygoja bei įtakoja tam tikri veiksniai bei priežastys. Ir tyrimo dalyviai mano, kad patyčios nevyksta šiaip sau, o kad jų pasireiškimą bei vaikų įsitraukimą, o ypač tam tikrame amžiaus tarpsnyje, nulemia vienokios ar kitokios priežastys. Tačiau įvardijant jas, informantų nuomonės išsiskyrė, o kai kurie iš jų nurodė netgi po keletą veiksnių, priežasčių.

Vieno iš informantų [1] nuomone, būtent tame amžiaus tarpe (7-8 klasėse) vaikai patyčias laiko vienu iš saviraiškos būdų.

„Visų pirma vaikai tokio amžiaus labai nori reikštis, reikšti save ir paprastai jie reiškia save žemindami kitus, tyčiodamiesi iš kitų. <...> jie save įprasmina patyčių būdu.“ [1]

Kiti trys informantai [3], [4], [5] mano, kad būtent šiame amžiaus tarpsnyje (5-9 klasėse), atsiranda labai stiprus poreikis turėti draugų, pritapti prie jų, todėl patyčios tampa vienu už būdų padedančių įgyti statusą bendraamžių, draugų rate.

„<...> tai yra pereinamasis laikotarpis iš vaikystės į paauglystę, kai vaikai pradeda burtis į grupes, kurios dažniausiai įtakoja jų elgesį, asmenybės raidą bei saviraišką. <...> tampa svarbi draugų nuomonė ir vaikas siekdamas įgauti tam tikrą statusą jų rate pasitelkia agresiją.“ [3]

„Šiuo laikotarpiu pasidaro labai svarbūs draugai, jų nuomonė ir jeigu vaikas mato, kad patyčios padeda pasiekti tam tikrą statusą bendraamžių ar draugų tarpe tai jis ir panaudoja patyčias kaip būdą šiam tikslui pasiekti.“ [4]

„Pritapimas prie kito tampa svarbiu uždaviniu. Stiprėja bei tampa labai svarbia draugų įtaka o pritapimas prie jų laikomas būtinu. Jei vaikas dėl kokių nors priežasčių tampa išsiskiriančiu iš kitų, tai kiti vaikai jį dažniausiai pradeda persekioti.“ [5]

Kitas svarbus veiksnys, kurį paminėjo dvi informantės [3], [4] – tai vaiką supanti aplinka. Informantės mano, jog namų, šeimos, draugų aplinka tai yra vienas iš pagrindinių vaiko elgesio pavyzdžių įtakojančių jo elgesį.

„<...> nevienodų nuostatų buvimas šeimos aplinkoje ir mokykloje. Pavyzdžiui, jeigu mes vaikui mokykloje aiškinam, koks elgesys yra laikomas nepriimtiniu, kad tyčiojimasis yra blogai, o grįžęs į namus vaikas mato, kaip tėvai smurtauja vienas prieš kitą arba žemina tėtis mamą ir panašiai. Vaikas susipainioja ir nežino kaip jam elgtis, nes mokykloje yra vienos nuostatos, o namuose kitos.“ [3]

„Taip pat vaiko elgseną įtakoja jį supanti aplinka – šeima, draugai, mokykla, pedagogai bei elgesio modeliai, kuriuos jis mato toje aplinkoje ir dažniausiai perima. O ypač tai veikia šiuo laikotarpiu, kai vaikai ieško savęs ir yra pažeidžiamiausi.“ [4]

Pateikti informančių atsakymai sutampa su teorinėje dalyje išsakyta autorių R. Valintėlienės, L. Narkauskaitės (2010) mintimi, jog tėvų elgesys ir santykiai šeimoje yra vienas iš pagrindinių veiksnių lemiančių smurto pasireiškimą tarp jaunimo (Smurtas – visuomenės sveikatos..., 2010). Taip pat informančių atsakymai sutampa su teorinėje dalyje išsakyta autorių R. V. Pivorienės, N. Sturlienės (2005), mintimi, jog vaikai mokosi žiūrėdami į suaugusius ir perima jų elgesio modelį (Pivorienė, Sturlienė, 2005).

Informantai [4], [5] (5 – 9) klasių mokinių pateikimą į dažniausiai patiriančiųjų patyčias kategoriją, būtent šiame tarpsnyje, sieja su paauglystės laikotarpiu.

„Tai yra laikas, kai vaikas bando suprasti save ir mėgina atsakyti į pagrindinį klausimą, kas aš toks esu. Būtent šiuo metu vaikų gyvenime vyksta daug pokyčių, jie pradeda žengti į naują pasaulį – paauglystę. Tai bene maištingiausias gyvenimo etapas, kuris daugeliui jaunų žmonių sukelia daug prieštaringų minčių, permainingų emocijų.“ [4]

„Tai yra vaikams sunkiausias laikotarpis, nes jų gyvenime ir organizme pradeda po truputį vykti pokyčiai, kadangi jie žingsnis po žingsnio įžengia, jiems naują nepažįstamą pasaulį – paauglystę.“ [5]

Informantai mano, jog tai sunkiausias vaikų gyvenimo tarpsnis, nes tiek jų kūne tiek jų gyvenime vyksta permainos, vaikai tampa pažeidžiami, bando atrasti save, tačiau ne visada žino, kas su jais vyksta.

Kliūtys, trukdančios išspręsti patyčias mokykloje. Prieš gerą dešimtmetį apie patyčias mokyklose buvo kalbama nedaug, tačiau paskutiniuoju metu į šią problemą yra atkreipiamas dėmesys. Mokyklose įgyvendinamos prevencinės programos, rengiamos įvairios akcijos, vyksta diskusijos, konferencijos bei vykdoma kita veikla susijusi su patyčių masto mažinimu. Nors šis reiškinys mokykloje sulaukia pakankami dėmesio, tačiau dauguma tiriamųjų nurodė, jog patyčios vis dar išlieka neišspręsta bei opia jų ugdymo įstaigos problema. Informantas [1] mano, jog tokia situacija yra dėl to, jog mokytojai bei apskritai švietimo sistema yra praradusi autoritetą.

„Jau nuo pat nepriklausomybės atkūrimo laikų kalbama apie prioritetą švietimui ir kas padaryta prioritetui švietimo? kol kas švietimas, mokytojai praradę autoritetą kalbama apie juos kaip norima, kas nori ir kaip nori.“ [1]

Tas pats informantas [1] nurodo dar ir kitą priežastį, dėl kurios jo nuomone sunku išspręsti patyčių problemą dėl to, jog tėvai nenori prisiimti atsakomybės.

„Tėvai irgi ne mūsų reikalas mes mokam mokesčius ir taip toliau ir taip toliau. Visi pripratę kalbėti, kad visi mokam mokesčius ir nieko.“ [1]

Taip pat informantas [1], [2] ir [3] mano, kad ir kiek mokykla stengtųsi pakeisti vaikų elgesį bei mėgintų išspręsti patyčių problemą, ji viena to padaryti negali, kadangi vaikas bendrauja ne tik su mokytojais bet ir su kitais jam artimais žmonėmis. Pasak jų, vaiko mąstyseną, elgesį įtakoja bei

formuoja ne tik viena mokykla bet ir kita jį supanti aplinka, o ypač svarbus vaidmuo čia tenka tėvams arba kitiems vaiko artimiesiems asmenims.

„Jeigu vaikai maži, dar nieko nesuprantantys, ten šešių, septinių metų, penkių esant vienuolikos metų mato, kad tėvai, kiti suaugusieji rūko, vartoja alkoholį, tai anksčiau ar vėliau, jie pabandys tai daryti. <..> kad keikiasi, kad vienas kitą skriaudžia, barasi tėvai tai anksčiau ar vėliau vaikai pradės barti ar skriausti katę, šunį ar kitą vaiką. <...> tėvai komentuoja, kalbasi, vaikai girdi, vaikai nekurti nesvarbu, kad jis lygtai negirdi, bet jam ateina, jisai po to atsigamina. Nežinodami tėvai kartais kalba tarp savęs, o vaikui tai persiduoda ir jam kai kas įstringa net nenorint tai padaryti. Ir visa tai po truputį po truputį jame įauga ir jisai pradeda mastyti kaip ir bendra visuomenė, leidžia sau daryti tai ką daro tėvai arba mato per televiziją ar vėliau skaito žiniasklaidoje ir kompiuteryje randa komentarus, skaito žinom kokius apie viską ir apie valdžią ir apie mokytojus ir apie gydytojus ir apie teisėjus.“ [1]

„<..> vaikas kempinė ir viską į save sugeria mūsų melą, mūsų falšą, mūsų vulgarumą, mūsų nepagarbą kitam, net jeigu mes jo nedemonstruojam, bet, pavyzdžiui, kalbame ar ne jei mama tėčiui sako, kad višta ta mokytoja arba ten kažkokį kaimynę kvailė vaikas tai nugirta, o tada pritaiko tą modelį nugirstą“. Įsijungi televizorių nuo pačio ryto pažiūrėkit, kokius rodo multiplikacinius filmukus, kiek ten smurto parodo vaikams.“ [2]

„Kas turi galią tai padoru ir seime viešai kalbėdami vieni iš kitų tyčiojasi, kad tai nėra kažkur mokykloj tarp vaikų, kad tai yra visur ir kai mes baigsim tą daryti tai ir tai baigsis.“ [3]

Trys informantai nurodė dar kitas kliūtis, jų nuomone trukdančias išspręsti patyčių problemą mokykloje.

„<...> tėvų nemokėjimas auginti vaiko arba nemokėjimas būti tėvais, nes jų irgi niekas nemokė <...> užsienį labai mokina tėvus būti tėvais ir labai daug dirba, pavyzdžiui, duoda Anglijoj Praiverio mokykla keturių metų, netgi nuo trijų kaip pas mus darželis ane. Jeigu ten mato, kad vaikas auga be tėvų tuoj pat supuola specialistai, kviečia tėvus į visokias paskaitas, praktinius užsiėmimus, vaidybines situacijas, kad tėvai mokėtų toliau vaiką auginti, kuo greičiau jį išmokinti, kad toliau augtų <...>„ [2]

„Tai vat aš dėl to mokykloje kol kas matau tą akademinę mokytojų paruošimo pusę, jinai yra gera, bet labiau trūksta tos vadinamos socialinės, tai yra, kaip bendrauti, kaip bendrauti su agresyviu, kaip motyvuoti vaikus, kaip užmegzti kontaktą, kaip su lyderiais klasių dirbti iš vat tų tokių grynai kasdienių situacijų taip matau. Kitas dalykas yra mokytojų psichinė sveikata, kad aš matau blogus mokytojus, kurie motyvacijos problemų turi ir tokių vat net simptomų labai aiškių, psichinių sutrikimų tokių, kaip, pavyzdžiui, depresija tokia, kai jau nenori tų vaikų matyti jie. Kai atėjo Vaiko teisių konvencijos laikas, tai jis atėjo su ta žinia, kad mokytojas ir vaikas yra lygūs.

Tai vat jeigu mokytojas nėra to priėmęs tada ir taip gaunasi, jis gali būti geras specialistas, bet jisai neišspręs, nes jisai nurodinėja ką daryti, nes įtariu, kad nurodinėja.“ [4]

„<...> visgi ta pati motyvacija, (apie mokytojus – autoriaus pastaba) dažnai girdim na ir vėl Jūs apie tas patyčias, mes jau girdėjom (nusivylusiu balsu) <...> mes viską apie tas patyčias, bet, kai pradedi truputėlį giliau nuostatas tyrinėti, tai aišku, kad padeda tos patyčios užsigrūdinti, o ką nepadeda? Buvo tos patyčios ir bus ir nieko čia nepadarysi.“ [5]

[2] tyrimo dalyvė mano, jog tėvų nemokėjimas tinkamai auklėti savo vaikų, kadangi jų niekas nemokė kaip tinkamai tai daryti, yra viena iš kliūčių stabdančių sėkmingą patyčių problemos išsprendimą. Informantė kaip gerą pavyzdį pateikia Angliją, kurioje tokioms šeimoms yra skiriamas specialistų dėmesys, tėvai mokomi keisti savo elgesį. Informantai [4] ir [5] mano, jog mokytojų motyvacijos stoka bei nuostatos arba požiūris, jog patyčios grūdina, jog jos buvo ir bus, tai yra didelė kliūtis, trukdanti sėkmingam darbui stabdant patyčias. Taip pat [4] informantas pastebi dar ir kitus aspektus susijusius su mokytojais. Anot jo, silpnai parengiama mokytojų socialinė pusė, ko pasiekoje pedagogai nemoka tinkamai bendrauti su vaikais, nežino kaip užmegsti kontaktą arba kaip galėtų tuos vaikus motyvuoti, bei kyla kitos panašios bendravimo problemos. Anot [4] informanto dar viena kliūtis atsiranda iš mokytojų pusės, kai pedagogui sunku priimti Vaiko teisių konvencijos nuostatą, jog vaikas ir mokytojas yra lygūs. Mokytojas gali būti labai geras savo srities specialistas, bet jeigu jisai vadovausis nuostata, jog jis yra aukščiau už vaiką ir nurodinės, ką jam daryti, toks pedagogas negalės padėti vaikui ar kitaip prisidėti prie patyčių problemos išsprendimo.

Išanalizavus informantų atsakymus išryškėjo, jog pagrindinės kliūtys trukdančios išspręsti patyčių problemą – tėvų vengimas priimti atsakomybę, pedagogų susitaikymas bei priėmimas patyčių, kaip reiškinio, kuris buvo ir bus, taip pat mokytojai nėra tinkami pasiruošę spręsti šią problemą, jiems stinga žinių, kaip užmegzti, kontaktą su vaiku, kaip jį motyvuoti ir panašiai. Darytina išvada, jog labai svarbu vaiko tėvams suteikti žinių apie tai, kaip jų elgesio modelis veikia vaiką, jo mąstyseną, pasaulėžiūrą, bendravimą bei pabrėžti, kad jie yra taip pat atsakingi už savo atžalų elgesį. Nemažiau svarbus ir mokytojų žinių gilinimas bei tobulinimasis sudarant jiems galimybes lankyti seminarus, pavyzdžiui, tokiomis temomis kaip: konfliktų, krizinių situacijų valdymas, tarpininkavimas, patyčių atpažinimo ir kitais panašiais klausimais. Mokslininkai M. Fekkes et al., (2005), konstatavo patyčių sumažėjimą vien dėl mokytojų paruošimo, kuris apėmė patyčių atpažinimą, intervenciją, pagalbą aukoms.

3.1.2. Patyčių prevencija mokykloje

Antrajai kategorijai priskiriamas patyčių prevencijos mokykloje apibrėžimas, kadangi tyrimo dalyviams buvo užduodami klausimai susiję su šio reiškinio prevencija. Buvo siekiama išsiaiškinti:

kokios prevencinės priemonės taikomos jų ugdymo įstaigoje (įgyvendinamos programos, vykdomos akcijos, rengiami seminarai ir pan.) ir kaip pasikeitė situacija bei su kokias sunkumais teko susidurti prevencinės veiklos metu. Taip pat buvo siekiama išsiaiškinti, ar mokyklos pačios vienos sprendžią iškilusias problemas dėl patyčių, ar jos bendradarbiauja su organizacijomis, specialistais, kurie turi reikiamų žinių, įgūdžių bei patirties šioje srityje ir kokią naudą duoda šis bendradarbiavimas.

Mokykloje vykdoma patyčių prevencinė veikla. Lietuvoje jau yra atkreipiamas dėmesys į patyčių problemą, numatomos įvairios priemonės padedančios kovoti su šiuo gan skaudžiu reiškiniu, domimasi užsienio šalių patirtimi bei pasauliniu mastu pripažintomis efektyviomis prevencinėmis programomis. Atlikus tyrimą paaiškėjo, jog ir tyrimo dalyviai nelieta abejingi šiai problemai, ieško būdų kaip sumažinti patyčių mastą, savo mokykloje bei pagal galimybes vykdo prevencinę veiklą.

Dauguma tyrime dalyvavusių informantų nurodė, kad jie įgyvendina pasaulyje pripažintą patyčių mažinimo programą „Olweus“.

„<...> ta pagrindinė prevencinė programa, Norvegų programa „Olweus“ <...> [1]

„<...> mūsų mokykloje buvo įgyvendinama „Olweus“ patyčių prevencinė programa.“ [3]

„<...> nuo 2010 m. patyčių prevencinė programa „Olweus“ <...>„ [4]

„Pagrindė įgyvendinam „Olweus patyčių programą <...>„ [5]

O [1] ir [4] informantų mokyklose dar be „Olweus programos yra įgyvendinama ir „Antrojo žingsnio“ programa.

„<...> ankstyvajam, būtent pradinukų tarpe, įgyvendinama programa „Antras žingsnis.“ [1]

„ Nuo 2009 m. vykdoma programa „Antras žingsnis“, <...>„ [4]

Šios dvi ugdymo įstaigos jau nuo mažens, o ne tada kai atsiranda problemos, skiria dėmesį vaikų emocinių įgūdžių lavinimui bei stiprinimui, kadangi „Antrojo žingsnio“ programa yra skirta pradinių klasių mokiniams. Vaikai yra mokomi empatijos, konfliktinių situacijų sprendimo, pykčio valdymo. Galima daryti prielaidą, jog šiose ugdymo įstaigose vaikai mokės susitvarkyti su konfliktinėmis situacijomis, atsispirti impulsyviai elgesiui, suvaldys savo pyktį bei suvoks savo elgesio pasekmes, ko pasekoje turėtų sumažėti agresyviai besielgiančių vaikų.

[3],[4] bei [5] informantai teigė, kad jie ne tik įgyvendina pasaulyje pripažintas patyčių mastą mažinančias prevencines programas bei ir dalyvauja akcijose, kuriomis siekia atkreipti dėmesį į patyčių problemą bei skatinančiose pagarbius, draugiškus santykius.

„<...> mokykloje vykdoma akcija „savaitė be patyčių.“ [3]

„2010 metų sausio mėnesį mokykla dalyvavo tarpmokyklinėje prevencinėje akcijoje, „Draugystės tiltai“, <...> <...> dar dalyvaujame akcijoje „savaitė be patyčių“ <...> “ [4]

„Dalyvaujame „savaitėje be patyčių“, <...>„ [5]

Trys informantai [2], [4], [5] teigė, jog siekdami sumažinti patyčių paplitimą tarp moksleivių kaip prevencinę priemonę naudoją filmus susijusius su patyčiomis, kuriuos po peržiūros aptaria.

„<...> po to filmukai prevenciniai žiūrėti, <...>“ [2]

„Rodomi videofilmai smurto, patyčių temomis, kurie vėliau yra aptariami.“ [4]

„<...> moksleiviams rodom filmus, neseniai žiūrėjom filmą „Neketėk tyloje“ dar planuojame parodyti tokį gerą „Pykšt pokšt tu negyvas.“ [5]

[5] informantė atskleidė, jog jie be anksčiau minėtų prevencinių priemonių („Olweus prevencinė programa, akcija „savaitė be patyčių“, filmų rodymas) organizuoja paskaitas patyčių tema bei buvo surengę konferenciją šios opios problemos tema.

„<...> turėjom paskaitas temomis: „Aš galiu nesityčioti“, „Konfliktai ir jų sprendimo būdai. Pareitais metais rengėme konferenciją „Patyčios – visų rūpestis.“ [5]

Visi pateikti informantų teiginių pavyzdžiai parodo, jog tėvai prevencinėje veikloje praktiškai nefigūruoja. Visos prevencinės priemonės orientuotos į vaikus. Tik į „Olweus“ prevencinę programą turėtų būti įtraukiami tėvai, nors informantai kaip ir neakcentuoja jų vaidmens. Nei vienas informantas nenurodė, jog jie įgyvendintų prevencines programas skirtas ne tik vaikams, bet visai šeimai, kur tiek tėvai, tiek vaikai būtų mokomi tarpusavio bendravimo, konfliktų sprendimo technikų ir pan. Kaip teigia garsus mokslininkas D. Olweus (2007), suaugusieji turi turėti pakankamai žinių apie įvairias intervencines priemones bei praktinių taikymo jų įgūdžių, tačiau tą padaryti labai sunku jeigu mokykla jų aktyviai neįtraukia į šį procesą. Galima teigti, jog pasitvirtina Lietuvos mokslininkės I.Čižienės (2010), pastebėjimas, kad tik labai maža prevencinių programų dalis skiriama tėvams. Tėvų įtraukimas į prevencinę veiklą bei jų švietimas ir kuo įvairiapusiškesnis supažindinimas su patyčių problema, labai svarbus žingsnis, kurį turi atlikti mokyklos, siekiant sėkmingai išspręsti patyčių problemą.

Pažanga pasiekta vykdant prevencinę veiklą. Prieš tai aprašytoje subkategorijoje atsikleidė, kokios buvo taikomos prevencinės priemonės informantų ugdymo įstaigoje, siekiant sumažinti patyčių pasireiškimą.

Kiekvienas atliktas veiksmas arba kiekviena taikoma prevencinė priemonė duoda vienokius ar kitokius rezultatus. Paklausus tyrimo dalyvių kokia buvo pasiekta pažanga jų mokykloje įgyvendinus numatytas prevencines priemones, trys informantai [1], [4],[5] teigė, kad jie pastebėjo, jog įgyvendinus „Olweus“ programą sumažėjo patyčių mastas.

„<...> tai maždaug 30% mūsų mokykloje sumažėjo patyčių mastas.“ [1]

„Pastebimas patyčių mažėjimo mastas, <...>“ [4]

„<...> patyčių mūsų mokykloje sumažėjo, tiek tarp berniukų, tiek tarp mergaičių.“ [5]

Trys informantai [3], [4] bei [5] pastebėjo, jog dėka prevencinės programos „Olweus“ pasikeitė pati mokyklos bendruomenė, ji tapo nepakanti patyčioms, įgytos žinios bei įgūdžiai padėjo

lengviau atpažinti patyčias bei išmokė jas pamatyti, nes anksčiau ne visada buvo reaguojama į tam tikrus signalus, suteikė pasitikėjimo.

„Mokyklos bendruomenė įgavo žinių ir įgūdžių kaip pastebėti bei atpažinti patyčias bei kaip tinkamai į jas reaguoti. Mokytojai dalyvavę šiuose mokymuose, manau, pradėjo labiau savimi pasitikėti, nes įgavo žinių kaip padėti vaikui.“ [3]

„<...> mokyklos bendruomenė tapo nepakantesnė patyčių apraiškoms.“ [4]

„Olweus programa mus tikrai išmokė pamatyti patyčias. Anksčiau mokytojai, mokiniai į kai kuriuos dalykus išvis nereaguodavo.“ [5]

Vienas iš informantų [5] mano, jog dėka „Olweus“ programos jų ugdymo įstaigoje pradėjo vykti prevenciniai renginiai.

„Po programos „stogu“ vyksta prevenciniai renginiai.“ [5]

[4] informantas dar paminėjo, jog „vaikai tapo laisvesni - išmoko reikšti savo jausmus, savo nuomonę.“ *Mažėja agresyvių konfliktų sprendimo variantų, kadangi vaikai randa kitus būdus padedančius išspręsti jų tarpusavio nesutarimus.* Galima daryti prielaidą, kad šie teigiami rezultatai buvo pasiekti dėl to, jog ši mokykla įgyvendino „Antrojo žingsnio“ programą.

Vienas iš informantų [2], teigia, jog jų mokykloje dėka prevencinės veiklos aprimo konfliktiniai vaikai.

„Šiaip tai tam tikra pažanga iš tikrųjų būna, tie patys aštriausieji vaikai, jie truputėlį kaip ir aš sakau atvėsta ir daugiau mažiau įvažiuoja į tas vėžes. Aišku sumažėja, kaip sakiau, tie patys aštriausieji apsigludina ir kai nueina į dalykinę sistemą būna labai smagu išgirsti, dieve, kokie geri jūsų vaikai, kaip jie myli mokyklą, kaip jiems viskas įdomu, jeigu pakabinai kažkokį darbelį ar ką jie eina ir žiūri. Kaip paklausi, o Tomas kaip nu taip jisai aktyvus, bet šiaip palyginus su kitais vaikais tai labai geras, nu kai tai išgirsti galvoji ačiū dievui vadinasi šiek tiek jau apsišlifavęs.“ [2]

[2] informanto mokykloje teigiamų pokyčių įvyko labai mažai lyginat su kitomis mokyklomis. Galima daryti prielaidą, jog tokią situaciją lėmė tai, kad šioje ugdymo įstaigoje nebuvo įgyvendinama nei viena, pasauliniu mastu pripažinimo sulaukusi, patyčių paplitimą mažinanti, programa.

Sunkumai, kuriuos teko patirti vykdant prevencinę veiklą. Tyrimo dalyviai prieš tai buvusioje subkategorijoje atskleidė, kokie buvo pasiekti teigiami pokyčiai vykdant prevencinę veiklą jų ugdymo įstaigoje. Tačiau tyrimo metu atskleidė ir neigiami prevencinės veiklos aspektai. Dauguma informantų sunkumus patyrė įgyvendindami „Olweus“ prevencinę programą. Tačiau galimai dėl to, jog tai buvo viena iš pagrindinių, daugelio informantų nurodomų, programų, kurią jie įgyvendino savo mokykloje.

Daugelis informantų pabrėžė, jog didžiausia kliūtis, su kuria teko susidurti įgyvendinat minėtą prevencinę programą „Olweus“ tai buvo motyvacijos stoka mokytojų bei kai, kurių administracijos

darbuotojų tarpe, bei netikėjimas arba toks skeptiškas mokytojų požiūris, jog tai eilinė programa, kuri nieko nepakeis.

„<...> mokytojų apmokymų laikas, tai yra po popamokinis laikas, jų darbo laiko sąnaudos, papildomas laikas, neapmokamas laikas, tai yra, savanoriškas darbas. Tai apsunkina ruošti mokytojus, šviesti mokytojus, supažindinti su tos programos vykdymo taisyklėmis, tvarka, todėl ne visi noriai iš pradžių įsijungė į tą programą. Atsainiai žiūrėjo, skeptiškai žiūrėjo, kad čia yra eilinis Lietuvoje aktas ar akcija eilinė kaip ir dažniai būdavo su tom programom.“ [1]

„Aš įvardyčiau tokį vieną pagrindinį sunkumą motyvacijos stoką. Nevisi pedagogai, administracijos darbuotojai norėjo dalyvauti reguliariuose mokymuose, kadangi tam reikėjo skirti nemažai savo laiko. Žinot kai, kurie pedagogai apkrauti darbu, taip pat niekas nenori apsikrauti papildoma veikla bei aukoti savo laisvo laiko kai už tai niekas nemoka pinigų.“ [3]

„Įgyvendinat „Olweus“ programą tai susidūrėm su motyvacijos stoka, abejingumu iš mokytojų pusės. Ši programa reikalauja labai daug laiko sąnaudų ir čia dažniausiai mokytojai, jeigu jos imasi, kartais padaro nekokybiškai, tai yra, ale padaro nei padaro. Reikia susitikti susitinkam, ką darom, kada galim baigti, tai vat čia, aš matau, kartais motyvacijos ir galimybių problemą, tai iš tikro darbuotojai kartais neturi galimybių ir stokoja motyvacijos.“ [4]

Informantai [1], [3], [4] pastebėjo, kad pagrindė priežastis pedagogams trukdanti motyvuotai, entuziastingai įsitraukti į „Olweus“ programą tai, kad ši programa jiems yra papildoma veikla arba tarsi savanoriškas darbas, už kuri niekas nemoka. Taip pat programa reikalauja ir daug papildomo jų laiko, kadangi reikia juos apmokyti, o apmokymų laikas yra popamokinis. Dažniausiai žmonės nenori aukoti savo laiko popamokinei veiklai, nes mokykloje ir taip turi didelius krūvis. Galima daryti prielaidą, jeigu mokytojai gautų kažkokį atlygį arba paskatinimą tada jie žymiai aktyviau, efektyviau ir kokybiškiau dirbtų prevencinį darbą.

Vienas iš informantų [1] mano, jog „Olweus“ programą sunkiau pritaikyti ir gal būt ne viskas tinka mūsų šaliai, nes tai nelietuviška programa, ir dėl to gali iškilti tam tikrų sunkumų, jos įgyvendinimo metu.

„<...> ta programa vis tiek yra Norvegų programa ne Lietuvos programa ir tai kas taikytina Norvegijoje, tas netaikytina Lietuvoje.“ [1]

Organizacijos specialistai, su kuriais bendradarbiauja mokykla patyčių prevencijos klausimais bei bendradarbiavimo nauda mokyklai. Siekiant sumažinti patyčių mastą mokykloje nepakanka vien tik pavienių joje dirbančių specialistų ar pedagogų iniciatyvos. Labai svarbu, kad prie problemos sprendimo prisidėtų kuo daug bendradarbiaujančių bei suinteresuotų asmenų. Buvusi vaiko teisių apsaugos kontrolierė R. Šalaševičiūtė mano, jog didžiausios sėkmės mažinat smurto bei patyčių apraiškas tarp vaikų galima sulaukti arba tikėtis tik tada kai bendradarbiauja įvairios institucijos:

šeima, mokykla, nevyriausybinių organizacijų bei kiti šioje srityje kompetentingi specialistai (Šalaševičiūtė, 2008).

Visi tyrime dalyvavę informantai nurodė, jog jie bendradarbiauja su psichologinę pagalbą teikiančiomis tarnybomis bei linijomis, todėl galima daryti prielaidą, kad jų ugdymo įstaigos negali užtikrinti arba suteikti kokybiškos psichologinės pagalbos savo mokykloje.

„Tai žinoma su psichologinėm tarnybom linijos, <...> su „vaikų linija“ anksčiau bendravom, dabar truputį sumažėjo tas bendravimas ir bendradarbiavimas“ [1]

„vaikų linija“, „paramos vaikams centru“ žvėryne, pedagogine psichologine tarnyba, kuri pavaldi mūsų savivaldybei.“ [2]

„Su psichologinę pagalbą teikiančiomis organizacijomis „vaikų linija“, „jaunimo linija“, pedagogine psichologine tarnyba. Labai daug bendradarbiaujame su „vaikų linijos“ psichologais, juos kviečiamės, kad pravesių paskaitėles vaikams bei mokymus mokytojams.“ [3]

„<...> „jaunimo linija“, pedagogine psichologine tarnyba.“ [4]

„Vilniaus miesto psichologine – pedagoginė tarnyba, <...> „vaikų linija“.“ [5]

Taip pat didžioji dauguma informantų [1], [2], [4], [5] dar bendradarbiauja ir su vaiko teisių apsaugos tarnyba arba seniūnijos vaiko teisių apsaugos inspektore.

„<...> su vaikų teisių apsaugos tarnyba, (trumpa pauzė) <...>“ [1]

„<...> visos institucijos, į kurias vaiko teisių apsaugos specialistai prie savivaldybės, kur yra mes skambindavom prašydavom konsultacijos arba prašydavom gal ateis paskaitys kažkokį tėvams paskaitėlę ar vaikams pamoką.“ [2]

„<...> vaiko teisių apsaugos inspektore, <...>“ [4]

„<...> vaiko teisių apsaugos inspektore, <...>“ [5]

[4] bei [5] informantų ugdymo įstaigos bendradarbiauja ne tik su psichologinę pagalbą teikiančiomis organizacijomis bei vaiko teisių apsaugos inspektore bet į savo komandą įtraukia ir nepilnamečių reikalų pareigūną.

„Policijos komisariato nepilnamečių reikalų pareigūnų veiklos grupės specialistais, <...>“ [4]

„<...> nepilnamečių reikalų pareigūne, <...>“, [5]

Visi informantai vieningai pripažįsta teigiamą bendradarbiavimo naudą, tik išskiria skirtingus teigiamus bendradarbiavimo aspektus.

Vienas iš informantų [1] mano, jog nevyriausybinių organizacijų padeda atskleisti užslėptą vaikų elgesį.

„Žinoma (atsidusimas) tai, kas yra užslėpta, kas yra slepiama mokiniai nepasisako ir tėvai nepasisako, dažniau mums specialioji pedagoginė pagalba, tarnybos tos gali atskleisti ir atskleidžia kartais mokinio elgesį vienokį ar kitokį ir tai padeda, <...>“ [1]

[2] bei [3] informantai mano, jog nevyriausybines organizacijose dirbantys specialistai, turi didesnę patirtį bei gali objektyviai įvertinti situaciją, nes jų darbuotojai dėl to, jog nuolat dirba šioje įstaigoje, gali neadekvačiai įvertinti vieną ar kitą procesą.

„Oi tai labai didžiulė esmė tame, kad mes susiduriame su pavienių vaikų elgesiu, o jų patirtis yra daug didesnė. Ir žinot, kaip aš sakau, tas pats psichologas dirba pas mus mokykloje ir ten tarnyboje ir aš manau taip mūsų šaunus psichologas, bet ten asas. Ir kartais nu būna tokių situacijų, kad nesuvaldo ant tiek suaštrėja <...> nu va tada jau tampa neįmanoma kartais net suvaldyti situacijos to maišto, tos agresijos. Pavyzdžiui, buvo tokia situacija, kai tėvai prašė pašalinti vieną mokinį iš mokyklos. Mūsų psichologas nueina kalbėtis su jais ir aiškiai ima jiems įrodinėti, ką mes turim daryti, tačiau tėvai viską atmesdavo, sako jūs čia visi iš vien, jūs už direktorę nes jūs jos pavaldinys. Suprantant, o gerai, tada išsikvieskim iš tarnybų specialistus tegul jie pasėdi, pastebi ir nusprendžia ir pasako. Tokių situacijų buvo atvažiavo iš tarnybų pasėdėjo, pastebėjo ir sakė, kad nedelsiant reikia tą mokinį perkelti į kitą klasę <....> . Mes tai padarėm, mes pašalinom aš sutinku, kad gali būti procesų, kurių dėl to, kad esame čia visi savi nepastebim ir nematom arba gal čia tiesiog galvojam tik šiandien atsitiko. O atėjęs iš šalies visai kitaip mato tą situaciją. Tai vat, tų tarnybų pagalba yra labai svari bei labai svarbi.“ [2]

„Didelę naudą atneša, pavyzdžiui, „vaikų linijoje“ dirbantys psichologai dažnai susiduria su patyčių problema, turi daugiau patirties ir ją pasidalina.“ [3]

[3] informantas dar mano, jog bendradarbiavimas suteikia naujos patirties, galimybę mokytis bei padeda priimti racionalius sprendimus.

„Tas bendradarbiavimas suteikia naujos patirties, suteikia galimybę mokytis bei leidžia kartu ieškoti racionalių problemos sprendimo būdų.“ [3]

Dar vienas iš teigiamų aspektų, kuriuos išskyrė [4] bei [5] tyrimo dalyviai, yra tai, kad nevyriausybines organizacijose dirbantys specialistai dėka savo patirties ir specifinių žinių gali pravesti mokymus mokyklos bendruomenei, gali teikti rekomendacijas, įsitraukti į prevencinę veiklą bei gali suteikti paslaugas, kurių mokykla neturi galimybių pasiūlyti.

„Gali suteikti paslaugas, kurių mūsų mokykla nepajėgi pasiūlyti bendruomenei. Taip pat rengia seminarus, paskaitas, konsultacijas mūsų pedagogams, moksleiviams, tėvams bei specialistai įsitraukia į prevencinę veiklą.“ [4]

„Didelę naudą tiesiog jie yra pagalbiniai nes mokykla ne visada gali viena susitvarkyti su problemomis. Šiose organizacijose dirbantys specialistai turi didesnę patirtį, daugiau specifinių žinių vienu ar kitu klausimu, todėl gali patarti, pravesti mokymus, seminarus tiek tėvams, tiek vaikams, tiek mokytojams bei pateikti rekomendacijas.“ [5]

Išanalizavus tyrimo dalyvių pasisakymus atsiskleidė, jog visos tyrime dalyvavusios mokyklos siekdamos, jog vaikai augtų saugioje aplinkoje, kurioje nebūtų smurto, patyčių ar kitokio

įžeidžiančio elgesio supranta, jog ne visada gali išspręsti iškilusias problemas, todėl gan aktyviai bendradarbiauja su nevyriausybinėmis organizacijomis. Kviečiasi specialistus, kad pravestų vaikams, tėvams, mokytojams prieš patyčias nukreiptus seminarus, juos įtraukia į prevencinę veiklą, konsultuojasi vienu ar kitu klausimu.

3.1.3. Tėvų įsitraukimo bei dalyvavimo prevencinėje veikloje galimybės

Trečiajai kategorijai priskiriamas tėvų įsitraukimo bei dalyvavimo prevencinėje veikloje galimybių apibrėžimas, kadangi daugelis patyčių reiškiniu besidominčių mokslininkų akcentuoja bei pabrėžia jų vaidmens svarbą šioje srityje. Interviu metu buvo siekiama išsiaiškinti ar tėvai dalyvauja patyčių prevencijoje ir koks yra jų vaidmuo, reikšmingas ar ne, kokios priežastys riboja jų dalyvavimą, kokiais būdais tėvai įtraukiami į prevencinę veiklą ir kokie iškyla sunkumai.

Tėvų dalyvavimas bei vaidmuo patyčių prevencinėje veikloje. Šeima ir mokykla – dvi svarbiausios vaiko ugdymo bei auklėjimo institucijos. Todėl vaikui pradėjus lankyti mokyklą, svarbus tampa jų bei kitų mokykloje dirbančių specialistų bendradarbiavimas. Anot D. Olweus (2007), tėvų, mokytojų bei kito mokyklos personalo įsitraukimas į patyčių prevenciją – tai vienas iš pagrindinių veiksnių, lemiančių jos sėkmę (Olweus, 2008). Visi tyrime dalyvavę informantai vieningai teigė, jog tėvų vaidmuo patyčių prevencijoje yra labai svarbus bei pabrėžė, kad tėvams tenka didesnė atsakomybė už vaiko auklėjimą, vertybių įdiegimą bei puoselėjimą, tai yra pirmoji vieta, kur vaikas gali įgyti netinkamą elgesio modelį, jeigu šeimoje yra matomas blogas pavyzdys arba atvirkščiai.

„(atsiduso) žinoma, kad tėvų vaidmuo, tėvų vaidmuo tai yra šimta procentinis, bet kur ne tik patyčių prevencijoje, bet iš vis vaiko auklėjime, nes tik tėvai išauklėja vaiką. Vaikas jau išauklėtas ateina į mokyklą savaip tik tai priklauso nuo jo amžiaus, galima keisti jo elgesį, požiūrį į tam tikrus dalykus, vertybes ir čia tėvai tikrai vaidina didelį vaidmenį. Tai yra pirmas, pirma vieta kur vaikas gauna patyčių pradžių, <...> jeigu vyras tyčiojasi iš žmonos arba tėvas iš motinos vaikas mato arba tyčiojasi iš to vaiko tarkim. Tą patį dažnai kartoja tam vaikui, kad tu toks ir toks, tai yra jau patyčios. Ir tas vaikas atėjęs į mokyklą tyčiojasi iš kitų.“ [1]

„Labai svarbus, nes vaikai ateina iš šeimos ar ne jei jų šeimoj yra tarpusavy galima žeminti, tyčiotis, šaipytis vienas iš kito, iš vaiko nu klijuoti etiketes <...> “ [3]

„Jisai pirmoj vietoj, nes šiuo atveju tik tai žiūrint kur, jeigu mokykloje vyksta patyčios atsako mokykla, bet tėvai atsako už vaikų auginimą, tai yra koks jisai užaugs. <...> tėvai yra, patys atsakingiausi, antroj vietoj yra mokykla tai yra jie lokaliniai nėra mažiau atsakingi ar daugiau atsakingi jie tiesiog padeda tiek kiek gali ir tiek keik jie sutaria su tėvais.“ [4]

„<...> be galo svarbus, nes vaikai na pusė dienos praleidžia mokykloj tai tame gyvenime yra svarbus mokytojų vaidmuo, bet grįžta namo ir tėvai na pirmiausiai turėtų atkreipti dėmesį tėvai, kas

su vaiku darosi, kodėl jis tylesnis pasidarė, uždaresnis, kodėl jis verkia ar jam reikia pagalbos <...>
“ [5]

Tačiau kiti informantų teiginiai atskleidė, jog tėvų dalyvavimas ne tik prevencinėje veikloje, bet ir apskritai mokyklos gyvenime yra pasyvus.

„<...> mokykloje tai jų aktyvus labai mažas arba sakyčiau nulinis. Vienas, kitas tėvas čia dalyvavo toje programoje „Olweus“, buvo įtraukti, bet nu gal vienintelė ten motina tokia, kuri labiau dalyvavo tos programos vykdyme, bet kiti stebėjo taip pasyviai todėl, kad jie nebuvo išmokyti tai daryti. Atlikome mokykloje vidaus auditą ir iškilo tokia problema, kaip (iii) kaip bendravimo su tėvais problema, ir mes ją bandėme išspręsti, bet pasirodo ne taip lengva ją išspręsti.“ [1]

„Visų pirmą nėra tai, kad jie aktyviai dalyvautų, mes susiduriame su problema, tėvų pasyvumo problema dalyvaujant mokyklos gyvenime. Aktyvesni yra tie tėvai, kurie susiduria su patyčių problema, jie tada gal labiau supranta tą situaciją.“ [3]

„<...> (atsidusta), tėvai kviečiami dalyvauti renginiuose, kad pamatyti vaikų pasiekimus, į tėvų susirinkimus, tačiau dažnai sunku juos prisikviesti anot jų dėl didelio užimtumo. Tačiau aš tą užimtumą aš nematau, kad jisai padidėjęs tiesiog aktyvo problema tu labiau vertini uždirbti šimtą litų, negu aplankyti vaiką mokyklos renginį. Dėl to tokios mūsų šalies vertybinės krizės tėvai jų patyčių prevencijoje arba intervencijoj yra labai nedaug.“ [4]

„<...> dėl didelio užimtumo, dėl gal būt kol neliečia asmeniškai tai atrodo ir nelabai svarbu ir dalis tėvų galvoja, kad čia yra mokytojo problema, atsakomybė jie turi ir mokyti ir auklėti vaikus. Tai mažesnis susidomėjimas ir paprastai mažesnis susidomėjimas yra tų tėvų, kurių vaikai ypatingai tarkim sunkiai valdomi, turi kažkokias elgesio problemas, dėl skirtingų priežasčių gal būt ten viena mama augina tris vaikus ir tiesiog nebespėja, bet yra pastebimas tėvų vangumas ir domėjimais tuomet kai jau kažkas nutiko.“ [5]

Tik vienas informantas pažymėjo, jog tėvai dalyvauja aktyviai ir net patys prisideda, pavyzdžiui, pakviečia pažįstamą specialistą, kad prarastų paskaitą.

„<...> didžioji tėvų dalis pas mus labai noriai, geranoriškai, aktyviai dalyvauja <..> didžioji dauguma labi noriai atsipiepia į mūsų bet kokias idėjas ir kvietimus. <...> padeda surasti specialistus kartais netgi nereikia mokėti. Kartais patys kai ką nu vėl pabendrauja su vaikais ir pamokėles praveda, paskaitėles patys ateina į mokymus.“ [2]

Įvertinus visų informantų teiginius, galima daryti išvadą, jog daugelis tyrime dalyvavusių mokyklų susiduria su labai rimta problema – neaktyviu, netgi pasyviu, tėvų dalyvavimu šios ugdymo įstaigos gyvenime. Tik viena mokykla, atkreiptinas dėmesys, jog tai buvo pradinė, deklaravo, jog tėvai aktyviai įsilieja į mokyklos bendruomenės gyvenimą ir netgi patys pagal galimybes prisideda prie patyčių problemos sprendimo. Galima daryti prielaidą, jog sustabdyti patyčias sunku ir jos išlieka vis dar tokia aktuali ir rimta problema, nes tėvai beveik nedalyvauja

mokyklos gyvenime. Kaip teigia mokslininkai D. Olweus (2008), R. Povilaitis ir kt., (2007), patyčios negali būti sustabdytos, jeigu mokytojai ir tėvai nedirbs kartu, nes tėvų įsitraukimas į patyčių prevenciją yra labai svarbus ir kartais netgi gali nulemti prevencinės veiklos sėkmę.

Formos, būdai kuriais mokykla siekia tėvus įtraukti į patyčių prevenciją. Prieš tai aprašytoje subkategorijoje atsiskleidė, jog daugelis tėvų tiek mokyklos gyvenime, tiek patyčių prevencinėje veikloje dalyvauja pasyviai. Šiek tiek aktyvesni tie tėvai, kuriuos paliečia ši problema. Kyla klausimas gal būt mokykla net ir nesistengia vaiko artimųjų įtraukti į prevencines veiklas. Tačiau dauguma informantų nurodė, kad jie tėvus kviečia į seminarus, renginius, mokymus patyčių temomis, taip pat informuoja apie vykdomas akcijas bei kitą panašią veiklą.

„<...> patys ateina į mokymus. <...> jie ateina ir tas visas dalyvavimas visokiose šventėse, renginiuose irgi labai motyvuoja ir pačius vaikus, mano tėtis veda, mano šeima dalyvavo šventėj.“ [2]

„Mes kviečiam tėvus į renginius, <...>“ [3]

„Taip pat tėvai kviečiami į seminarus, renginius patyčių temomis.“ [4]

„<...> informuojame apie vykdomas akcijas, seminarus ir kitą veiklą.“ [5]

Dar viena iš tėvų įtraukimo į patyčių prevencinę veiklą formų, kurią paminėjo [1] ir [4] tyrimo dalyviai yra tai, kad tėvai įtraukiami į mokykloje įgyvendinamų prevencinių programų vykdymą.

„Vienas kitas tėvas čia dalyvavo toj programoj „Olweus“, buvo įtraukti, bet nu gal vienintelė ten motina tokia, kuri labiau dalyvavo tos programos vykdyme.“ [1]

„Jeigu mokykla vykdo kokias nors patyčių prevencines programas, tokias kaip „Olweus“ „Antras Žingsnis“ ar ten kokias kitas, panašias, tai tada mokykla pagal programą yra įpareigota įtraukti tėvus, kad jie žinotų, dalyvautų ir duotų sutikimus.“ [4]

Vienas iš informantų [2] atskleidė, jog jų ugdymo įstaigos specialistai (psichologė, logopedė) sukūrė programėlę padedančią tėvams suprasti vaiko elgesį – ką vienokia ar kitokia jo elgsena pasako apie jį.

„Mūsų psichologė ir logopedė sukūrė tokią programėlę, kur vat mokina, kaip atpažinti tą elgesį, ką byloja, ką turėtų tėvai pamatyti po tuo vaiko elgesiu, ką jis nori mums pasakyti jeigu vaikas spardosi ir daužosi jis ir ką sako be priežasties.“ [2]

Galima daryti prielaidą, jog tėvai šios programėlės dėka įgaus žinių apie tai, ką vienokia ar kitokia vaiko elgsena reiškia, kokius signalus jis siunčia aplinkiniams, į ką vertėtų atkreipti dėmesį, kada verta susirūpinti, žinos kaip toje situacijoje elgtis bei kokių priemonių imtis, tai gali padėti išvengti tarpusavio konfliktų bei pagerinti tėvų ir vaikų santykius.

Tyrimo metu informantai atskleidė, jog jie pagal galimybes stengiasi tėvus įtraukti į patyčių prevencinę veiklą bei nurodė priežastis, jų nuomone, ribojančias vaiko gimdytojų dalyvavimą bei įsijungimą į šią veiklą.

Priežastys dėl, kurių tėvai pasyviai išitraukia į patyčių prevencinę veiklą. Vienoje iš subkategorijų atsiskleidė, jog daugelio tėvų dalyvavimas tiek mokyklos gyvenime, tiek patyčių prevencinėje veikloje nepasižymi aktyvumu ar gausiu įsijungimu. Paklausus informantų, kodėl jų nuomone yra tokia situacija, visi informantai nurodė vieną pagrindinę priežastį – tėvų užimtumą.

„Taip ir tėvai labai paviršutiniškai išitraukia į šios programos veiklas. Pagrindinis jų argumentas dėl ko jie negali dalyvauti šios programos veiklose tai užimtumas, kadangi daugelis jų dirba.“ [3]

„<...> yra tokių, kurie dėl nepaprasto užimtumo negali dalyvauti, <...>“ [2]

„<...> dažnai sunku juos prisikviesti anot jų dėl didelio užimtumo. Tačiau aš tą užimtumą nematau, kad jisai padidėjęs tiesiog aktyvo problema tu labiau vertini uždirbti šimtą litų, negu aplankyti vaiką mokyklos renginį. Dėl vat tokios mūsų šalies vertybinės krizės tėvai jų patyčių prevencijoje arba intervencijoj yra labai nedaug.“ [4]

„<...> mokykla ieško labai daug kūrybiškų būdų kaip pritraukti tėvus, kviečia į renginius, kviečia padaro taip, kad būtų renginys po to susirinkimas, nes pastebėjo, kad į renginį ateina daugiau tėvų gal tada pasiliks daugiau susirinkime. <....> dėl užimtumo ateina vienas du tėvai.“ [5]

Tačiau [4] informantas mano, jog tėvai linkę prisidengti bei save pateisinti užimtumu ir kartais labiau vertina kelių litų uždirbimą negu laiko skyrimą vaikui.

Vienas informantas dar paminėjo ir kitas priežastis, anot jo tėvai nelabai linkę prisijungti arba prisidėti prie problemos sprendimo kol patys asmeniškai su ja nesusiduria.

„<...> gal būt kol neliečia asmeniškai tai atrodo ir nelabai svarbu <...> pastebimas tėvų <...> ir domėjimaisis tuomet kai jau kažkas nutiko.“ [5]

Taip pat informantas mano, jog tėvai tarsi kaip ir „nusiima“ atsakomybę nuo savęs ir galvoja, kad pedagogai turi ne tik mokyti vaikus bet turi juos ir auklėti.

„<...> ir dalis tėvų galvoja, kad čia yra mokytojo problema, atsakomybė jie turi ir mokyti ir auklėti vaikus. Tai tas užimtumas ir gal būt kažkoks toks perdavimas atsakomybės labiau mokyklai ir bendravimas su vaiku tik po mokyklos ir mažesnis domėjimasis, kas vyksta.“ [5]

Tačiau kažkodėl tai šis atsakomybės primetimas pasireiškia vėlyvesniame vaikų amžiuje, nes kaip pastebėjo informantas, „<...> nuo mažens darželį visi tėvai iki vieno eina į kažkokius renginius, susirinkimus, pradinukų tėvai dar domisi, kuo vyresni tuo mažiau.“ [5]

Pateikti informantų teiginių pavyzdžiai atskleidė, jog pagrindinė priežastis, dėl kurios tėvai negali aktyviai įsijungti į patyčių prevencinę veiklą – tai užimtumas. Tačiau kai kurie tyrimo

dalyviai mano, jog vaiko gimdytojai linkę pasiteisinti darbu arba kita veikla. Taip pat tyrimo duomenys atskleidė, jog kol vaikas būna mažas tai tėvai kaip ir aktyviai dalyvauja mokyklos gyvenime, o vaikui augant tėvai tarsi atsakomybę perduoda ugdymo įstaigai ir jų aktyvumas, domėjimasis mažėja. Tėvai nelabai linkę prisijungti arba prisidėti prie problemos sprendimo kol patys asmeniškai su ja nesusiduria.

Mokyklos ir tėvų bendradarbiavimo sunkumai prevencinėje veikloje. Daugelis mokslininkų akcentuoja šeimos ir mokyklos bendradarbiavimo svarbą sprendžiant patyčių, smurto ar kitas problemas. Tačiau ne visada tas bendradarbiavimas vyksta sklandžiai. Taip pat ir informantų teiginiai atskleidė, jog nors ir nedidelis skaičius tėvų įsitraukia į patyčių prevenciją, vis tiek nepavyksta išvengti sunkumų. Vienas iš informantų mano, jog sunku kokybiškai dirbti prevencinį darbą su tėvais dėl jų tam tikrų kompetencijų bei žinių stokos, vaiko tėvai naudoja senus, iš senelių ar savo tėvų perimtus primityvius auklėjimo metodus.

„Visų pirma, kad gerai spręsti tas problemas, prie kurių tėvai galėtų prisidėti ir įsitraukti į bendruomenės gyvenimą ir vykdytų patyčių prevencijas ir kitas prevencijas <...> turi kalbėtis, bendrauti ir bendradarbiauti kompetentingi žmonės, pedagogai, psichologai su tėvais ta kalba, kuria kalbama auklėjant ir auginant vaikus nuo pat jo gimimo. Jeigu tos bendros kalbos nėra tai mes tada galim vienpusiškai auklėti, tėvai vienaip auklėja, mokykla antraip ar švietimo kita įstaiga, o aplinka daro dar trečiaip ir taip gaunasi kaip toj pasakėčioj vaikas yra likęs be auklės. Jie neturi kompetencijų ir nežino kaip tai daryti, pedagogiškai kaip daryt, nežino. Jie tai daro primityviai, jeigu ir suvokia, kaip jie daro, bet vis tiek jie daro primityvokai, o šiuolaikinis jaunimas reikalauja ir didesnės kompetencijos ir kitokių metodų negu, kad primityvius, tuos paprastus metodus naudoja tėvai pasisėmę iš savo senelių ir tėvų.“ [1]

Dar vienas sunkumas, su kurio tenka susidurti, yra pavienių tėvų piktybiškas atsisakymas priimti siūlomą pagalbą arba nesutinka duoti leidimo mokyklos specialistui dirbti su vaiku.

„Pavyzdžiui, pakvieti ateikit pasikalbėti su psichologu, nes matom bendraudami su vaiku, kad Jūsų elgesys netinkamas, gal ką patars, ne neisiu, manęs nepradėsit auklėti kaip vaiko, ką aš čia Jūs, ką aš čia Jums piemenė, ką aš nežinau kaip savo vaiką auginti. Tokia nuostata ir kartais nepasiseka jos įvykdyti „<...> pavienių tėvų nenoras įsijungti, pavyzdžiui, neduoda leidimo dirbti psichologui ir aiškina ką Jūs norit pasakyti, kad mano vaikas psichas.“ [2]

Trys informantai [3], [4], [5] mano, jog sunkumai kyla dėl to, kad tarp mokyklos ir tėvų nėra bendradarbiaujančio santykio, bendravimas daugiau toks formalus.

„Nėra tokios partnerystės prasme tai nėra tokie partneriški santykiai tarp mokyklos ir tėvų.“ [3]

„<...> kitas kartais labai ir nebendradarbiaujantis santykis tėvų tai yra, kolegos iš kitų mokyklų yra pasakoję ne vieną atvejį, kai tėvai labai agresyviai bendrauja su mokykla, jeigu visą

kalbę ir atsakomybę verčia ir ten teismais grasina ir paduoda į teismus kai vaikas nukenčia. „Tėvai (pauzė) keletas būna problemų, viena iš jų yra tėvų nemotyvuotas dalyvavimas <...> arba labai formalus, <...>“ [4]

„<...> vat gal kažkokio individualaus tokio kontakto su atskiru tėvu ar mama, tas reikalauja labai daug pastangų ir laiko. Aš suprantu, kad auklėtojos neori leisti iš savo pinigų skambinti ten iš savo mobilaus tėvams ir bekiek pinigų leisti. Tai vat gal net finansiškai dabar tas pats klasės auklėtojos darbas nėra populiarus, atsisako žmonės, nes ten jiems prideda trisdešimt, keturiasdešimt litų per mėnesį <...>“ [5]

[4] informantas išskiria dar vieną sunkumą – tėvai nenori prisiimti sau atsakomybės už problemos sprendimą.

„<...> jeigu mokyklos duoda kažkokias rekomendacijas ir net realius pasiūlymus tėvai patys tos atsakomybės nesiima, <...>“ [4]

Dar trys tyrimo dalyviai mano, jog sunkumai kyla ir dėl to, kad tėvai tikisi greitų teigiamų pokyčių arba pagalbos bei, kaip pažymi [3] informantas, tėvai nori, kad pasikeistų vaiko elgesys mokykloje, bet ne šeimoje.

„<...> tėvai kartais laukia greitos pagalbos ir tiksi, kad vieną kartą ateis ir kažkas pasikeis, nori greitų pokyčių, kartais tikisi, kad psichologas gali padėti tik vaikui nekeičiant tos situacijos šeimoy, kartais nori, kad vėlgi lengvai pasikeistų ta situacija mokykloj sakykim ar ne.“ [3]

„<...> tėvai tikisi per labai trumpą laiką gauti tokią maksimalią naudą nu kas neįmanoma, žiūrint į socialinį darbą, psichologines paslaugas.“ [4]

„<...> klausia, ką greitai reikia padaryti, kad mano vaikas pradėtų elgtis gerai staigiai pasakykit vieną receptą, kaip čia viską pakeisti arba nu vat kenčia nuo patyčių staigiai, ką, kokių veiksmų aš turiu imtis, kur aš turiu bėgti vaikas nenori, kad aš tarkim kiščiausi, bet aš bėgsiu, spręsiu aš pasikalbėsiu su skriaudėju.“ [5]

3.1.4. Pagalba patyčių atveju vaikui ir jo šeimai

Ketvirtąją kategoriją buvo siekiama išsiaiškinti, kokią realią pagalbą gali suteikti tyrime dalyvaujančios mokyklos patyčių atveju, ir kas ją gali gauti. Tyrimo metu norėta atskleisti, ar patyčių atveju dirbama tik su vaikais (auka ir skriaudėju), ar dirbama ir su jų šeimomis bei, kokias paslaugas jie gali gauti. Teorinėje dalyje buvo atskleista, jog šeima tai neatsiejama kiekvieno vaiko gyvenimo dalis, jog šeimoje vaikas išmoksta vienokių ar kitokių elgesio normų, formuojasi jo nuostatos bei vertybės. Tai yra pirmoji vieta, kur vaikas gali įgyti netinkamą elgesio pavyzdį, dėl tėvų žinių ar tam tikrų įgūdžių stokos. Todėl labai svarbu sudaryti sąlygas abiejų grupių tėvams – tiek turintiems agresyviai besielgiančių vaikų, tiek turintiems nukentėjusių nuo patyčių, susitikti ir ieškoti bendrų sprendimų taip pat jiems gali būti reikalingos individualios įvairių specialistų (pvz.,

psichologo, socialinio pedagogo) konsultacijos (Girdvainis, Pocevičienė, 2009). Konsultacijų metu tėvai gali gauti patarimų bei žinių, kaip atpažinti patyčias patiriantį vaiką, kaip tokiu atveju elgtis bei kitos naudingos informacijos.

Pagalba mokykloje patyčių aukai ir jos šeimai. Patyčios palieka pėdsakus ne tik vaiko, kuris jas patiria širdyje, bet suteikia skausmo ir tėvams. Jie ne visada žino, kaip elgtis su vaiku, kaip reaguoti bei kaip priimti žinią, jog kažkas nuskriaudė jų atžalą. Beveik visi tyrimo dalyviai teigė, jog jų ugdymo įstaigoje ne tik vaikams, bet ir jų tėvams yra suteikiamos psichologo bei socialinio pedagogo konsultacijos, pavyzdžiui, kaip elgtis patyčių situacijoje, kaip sustiprinti vaiką, kaip spręsti problemą ir panašiai. Socialinis pedagogas padeda vaikui integruotis į klasės gyvenimą bei stebi kaip vyksta šis procesas.

„Žodžiu psichologų, socialinių pedagogų pagalba. <...> psichologų individuali pagalba ir tam pačiam vaikui ir tėvams ir psichologas padeda ir išaiškina, kaip reikia elgtis su tuo vaiku ir tėvams, kaip reikia elgtis ir kaip vaikui elgtis nukentėjusiam ir skriaudžiamajam. „<...> išaiškina ir vaikui ir tėvams dėl ko kyla patyčios, kaip reikia vengti, kad nebūtų, gal būt tas vaikas iššaukia pats ir taip toliau.“ [1]

„Yra psichologas konsultuoja <...>, Taip pat esu ir aš – socialinė pedagogė. Mano darbas apima tėvų konsultavimą, pavyzdžiui, jeigu vaikas dėl patyčių nelanko pamokų kartu su tėvais ieško būdų kaip padėti tam vaikui. „<...> darbas apima ir buvimą šalia vaiko aukos, padėjimą tam vaikui integruotis į klasės gyvenimą.“ [2]

„Visada gali gauti betarpiškai psichologo konsultacijas, tėvai gali gauti konsultacijas dėl vaiko, kaip padėti vaikui spręsti kažkokias problemas, kaip padėti sustiprinti vaiką. Taip pat gali gauti socialinę pedagoginę pagalbą <...> “ [3]

„<...> daugiausia individuali pagalba tai yra psichologo, socialinio pedagogo paslaugos <...> “ [4]

„Visų pirma tiek vaikai, tiek jų tėvai gali sulaukti emocinės paramos tai yra pokalbis, tai yra kartu aptarimas, ką daryti, kaip elgtis, kaip būtų galima spręsti šią problemą. Tą emocinę paramą teikia tiek psichologas, tiek socialinis darbuotojas.“ [5]

Trys informantai [2], [4] ir [5] teigia, kad jie matydami, jog negali patys vieni išspręsti problemos ar suteikti reikalingos paslaugos, tėvus nukreipia pas atitinkamus specialistus arba patys specialistus įtraukia į veiklą.

„Jeigu nepavyksta mokykloje išspręsti problemos tenka nukreipti tėvus į kitas organizacijas dažniausiai į pedagoginę psichologinę tarnybą.“ [2]

„<...> bei galim nukreipti pas socialinius partnerius dėl platesnio spektro paslaugų, kurių negali suteikti mokykla.“ [4]

„Esant reikalui įtraukiam savo socialinius partnerius ir su jais visi kartu dirbam, jeigu reikia nukreipiam į kitas organizacijas.“ [5]

Vienas informantas [1] teigė, jog jie padeda susitaikyti konfliktuojančiom pusėm, vaikui aukai ir „skriaudėjui“, jeigu abi pusės sutinka.

„Jeigu reikia taikyti, taikymas tada jau vyksta kartu dalyvaujant abiems pusėms, jeigu jie sutinka taikytis.“ [1]

Pateikti informantų teiginiai leidžia daryti išvadą, jog visose tyrime dalyvavusiose mokyklose ne tik vaikai patiriantys patyčias, bet ir jų tėvai gali gauti tiek psichologinę, tiek socialinę pagalbą bei nukreipimą pas atitinkamus specialistus.

Pagalba mokykloje skriaudėjui ir jo šeimai. Mokslininkai nustatė, jog egzistuoja ryšys tarp smurto šeimoje ir agresyvumo išsivystymo bei antisocialinio elgesio pas vaikus gyvenančius tokiose šeimose (Baldry, 2003). Taip pat pastebėta, jog patyčių kaltininkai, kitaip vadinamieji skriaudėjai yra iš tų šeimų, kuriose teigiamai vertinama agresija, kur vaikas nejaučia meilės arba yra didelė, perdėta kontrolė (Smith, 2004). Todėl siekiant padėti vaikui skriaudėjui pakeisti elgesį svarbu į šį procesą įtraukti ir jo šeimą. Jeigu vaikas grįš į namus, kur smurtas, agresija vertinami kaip palankios priemonės, tai labai tikėtina, kad darbas su vaiku neduos norimų teigiamų rezultatų, jam bus labai sunku pakeisti savo elgesį.

Informantai teigia, jog vaikas inicijuojantis patyčias ir jo šeima gali gauti mokykloje panašias paslaugas, kaip ir vaikas patiriantis patyčias ir jo tėvai. Suteikiamos mokykloje dirbančių specialistų (psichologo, socialinio pedagogo) konsultacijos, vėlgi aptariamas elgesys, ieškoma būdų, kaip jį būtų galima pakeisti, taip pat įtraukiami specialistai arba esant reikalui tėvai nukreipiami pas juos, pageidaujant šalims padedama susitaikyti.

„<...> yra psichologų individuali pagalba ir tam pačiam vaikui ir tėvams ir psichologas padeda ir išaiškina, kaip reikia elgtis su tuo vaiku ir tėvams, kaip reikia elgtis ir kaip vaikui elgtis nukentėjusiam ir skriaudžiamajam. Ir vieniems ir kitiems vaikams išaiškina šitą individualiai, sutaiko <...> išaiškina ir vaikui ir tėvams dėl ko kyla patyčios, kaip reikia vengti, kad nebūtų, gal būt tas vaikas iššaukia pats ir taip toliau.“ [1]

„Lygiai tokios pačios, suprantant tiek, kiek nuskriaustam, tiek ir skriaudėjui, tik kad tiek su skriaudėju kitokia kalba būna.“ [2]

„Tai lygiai tos pačios ar ne, nes vaikas skriaudėjas yra vistiek vaikas auka ar ne. <...> jis pats gali gauti konsultacijas, jo tėvai gali gauti konsultacijas, <...> mokykloj mes galim pasižiūrėti kas gali paremti ir kokios paramos gali gauti mokykloje tas vaikas, kokių reikia gal būt elgesio skatinimo sistemą įdiegti, kad jis galėtų jaustųsi, saugiau, pilnavertiškiau.“ [3]

„Tai panašią pagalbą gali gauti, kaip ir vaikas auka bei jo šeima. Grupines bei individualias konsultacijas, psichologo, socialinio pedagogo paslaugas bei nukreipimą pas socialinius partnerius.“ [4]

„Kviečiamės vaiką klausiam tiesiog na kaip jis norėtų elgtis, kaip kitaip jis galėtų elgtis. Ieškom būdų, kaip jis galėtų pakeisti savo elgesį. Su tėvais kalbam, kaip jie galėtų padėti vaikui, ką turėtų daryti. Jeigu reikia, vėl įtraukiam socialinius partnerius arba nukreipiam į kitas organizacijas, kurios galėtų suteikti paslaugą, kurios mes negalime. Gal būt ten jie galėtų pasiūlyti kažkokius mokymus ar kursus.“ [5]

Vienas informantas [2] nurodė, jog į šį procesą įtraukia ir vaiko gerovės komisiją ir kontroliuoja kaip ji atlieka savo darbą.

„Taip pat yra vaiko gerovės komisija, su kuria mes dirbam kartu. Iškviečiam vaiko gerovės komisiją ir pirmiausiai, kaip aš sakau nutarkuojam, aiškinam labai konkrečiai ir labai sakyčiau griežtai pasakom, kad mums tai nepriimtina ir, kad mes su vaiku jau dirbom ir niekas nesigauna ir prašom jūsų pagalbos ir vėl nesigauna tai dabar sėdam ir susitariam konkrečiai ką darysim, tuos privalomus daryti žingsnius ir po to kontroliuojame ar jie įvykdyti tuos žingsnius.“ [2]

Pateikti informantų teiginiai leidžia daryti išvadą, jog visose tyrime dalyvavusiose mokyklose vaikas inicijuojantis patyčias ir jo tėvai gali gauti panašias paslaugas kaip ir vaikas auka, bei jo šeima. Jie gali gauti tiek psichologinę, tiek socialinę pagalbą bei nukreipimą pas atitinkamus specialistus. Galima daryti išvadą, jog vaikui skriaudėjui ir jo šeimai suteikiamos daugiau konsultacinio tipo paslaugos, trūksta ilgalaikių priemonių, tokio nuoseklaus darbo, pavyzdžiui, kažkokios bendros programos tiek vaikui, tiek jo šeimai, kuri padėtų pakeisti jų elgesio modelius ir panašiai. Labai svarbu į šį procesą įtraukti ne tik patį veiką bet ir jo artimuosius, kadangi mokslininkai yra nustatę, jog dažniausiai tokie vaikai būna kilę iš šeimų, kur agresija, smurtas vertinami palankiai.

3.1.5. Patyčių problemos sprendimas

Penktajai kategorijai buvo priskiriamas patyčių problemos sprendimo apibrėžimas, kadangi buvo siekiama išsiaiškinti, kokie, informantų nuomone, galimi su patyčiomis susijusių problemų sprendimo būdai.

Pasiūlymai kaip aktyviau įtraukti tėvus į mokyklos bendruomenės gyvenimą. Mokyklos ir tėvų bendradarbiavimas yra svarbus bei reikšmingas. Bendradarbiavimu grįsti tarpusavio santykiai sudaro sąlygas tiek mokytojams, tiek tėvams mokytis vieniems iš kitų, veiksmingai spręsti įvairias socialines problemas. Tačiau tyrimo metu beveik visi informantai pripažino, jog susiduria su labai rimta problema – neaktyviu, netgi pasyviu tėvų dalyvavimu šios ugdymo įstaigos

gyvenime. Paklausus tyrimo dalyvių, kaip būtų galima išspręsti šią problemą, jie pateikė pasiūlymus, jų nuomone, padėsiančius pakeisti šią situaciją.

Du informantai [1] ir [4] mano, jog reikalingas tėvų informavimas apie tai, kuo jie galėtų prisidėti prie mokyklos bendruomenės gyvenimo, nes galbūt ne visada yra aišku, ką čia atėjus veikti. Bei [1] informantas dar galvoja, kad reikalingas ir pedagoginis tėvų švietimas, kad mokykla ir šeima galėtų susikalbėti viena ir ta pačia kalba.

„<...> jeigu taip masiškai kalbėti apie tėvų įtraukimą, tai juos reikia paruošti tam, kad jie žinotų, kaip jie, kuo galėtų prisidėti prie mokyklos bendruomenės, prie mokyklos gyvenimo ir aš vėlgi grįžtu prie to švietimo, reiktų finansuoti tėvų pedagoginį švietimą ir ne tik pedagoginį, bet ir kitokį švietimą teisinį ir dar kažkokį.“ [1]

„<...> tėvams patiems yra klausymas, ką jiems reikėtų daryti, nes jie nelabai žino, kaip jie turėtų ateiti, nu ką pasėdėti, nu kažką pabarti ar tokio, tai vat tėvai, jeigu jie turėtų konkrečių pavyzdžių, aš manau, jie daugiau įsitrauktų.“ [4]

[3] informantas galvoja, kad efektyvi priemonė būtų kuo daugiau tėvų įtraukti į įvairesnę neformalią veiklą, kad jie galėtų susipažinti, susibendrauti.

„<...> tokio neformalaus bendravimo, ką daro tos mažesnės, pavyzdžiui, privačios mokyklos ar ne ten tuos tėvus daugiau į tokį neformalų ten susipažįsta ir dar kažkaip. <...> nu įvairiai čia vat neseniai gavau tokios kolegės iš Kauno tokią nuorodą į filmuką, ten pradinėj mokykloj tėvai kartu su vaikais stato spektaklį ir nu tėvai vaidina. Tikrai toks smagus vaizdelis ir ten tėvai tokie smagūs, gražiai atrodo tas spektaklis, nu vat kažkoks vaizdas. Aš galvoju, nu vat būna įtraukia į tą bendruomenę ir tie tėvai susidraugauja kažkaip berepetuodami.“ [3]

Dar vienas iš būdų padedančių tėvus aktyviau įtraukti į mokyklos gyvenimą, kurį nurodė vienas iš informantų – tai klasės auklėtojo vaidmens sutirpinimas. Pasak [4] informanto, jeigu klasės auklėtojas, kaip kažkada sovietmečiu, lankytųsi kiekvienoje šeimoje, tai padėtų užmegzti asmeninį kontaktą. Taip pat, anot jo, galima bendrauti ne tik telefonu bet ir elektroniniu paštu.

„Per klasės auklėtoją vaidmens kokybės pakėlimą, tai yra, siūlau, kad, pavyzdžiui, kad būtų sugražinta ta praktika, kuri buvo sovietmečiu, kai klasės auklėtojas apsilanko kiekvienoj šeimoj, nes tai labai padeda užmegzti kontaktą ir dažniau būtų bendravimas su tėvais elektroniniu būdu, elektroniniu paštu, nes mokytojai kažkaip tokią turi frazę auksinę, kad jiems per mažai skiria pinigų, kad jie telefonais kalbėtųsi, bet yra elektroninis paštas, kur tu gali bendrauti labai daug tokio.“ [4]

[5] informantas išskiria netgi keletą aspektų, jo nuomone, padedančių suaktyvinti tėvus. Pasak informanto, reikėtų rašyti priminimus apie susitikimus, siekti užmegzti asmeninį kontaktą bei nepamiršti sukurti šiltos atmosferos, nes viena iš priežasčių, kodėl tėvai gali bijoti ateiti į mokyklą, tai nenoras būti užpultiems.

„Rašymas tarkim žinučių priminimas ar jūs ateisite, skambučiai, asmeninis toks kontakto užmezgimas sukūrimas atmosferos šiltos, kodėl neina skriaudėjų tėvai jie bijo, jie nenori čia prieš visą klasę sėdėti nuleidę akis ir klausytis, koks jų vaikas yra baisus ir blogas.“ [5]

Šis informanto atsakymas atitinka teorinėje dalyje pateiktą R. Povilaičio, J. Valiukevičiūtės (2006) teiginį, jog tėvai vengia kreiptis į mokyklos darbuotojus dėl vaiko sunkumų, kadangi mokykla juos į problemų sprendimą įtraukia tuomet, kai patyčios jau yra įvykusios. Pavyzdžiui, skriaudėjo tėvai yra kviečiami pasikalbėti po incidento, o tokie pokalbiai būna sunkūs ir ne visada produktyvūs, nes tėvai į pokalbius ateina nusiteikę būti „pabarti“ ar pasijausti netikusiais tėvais dėl to, kad nesusitvarko su savo vaiku (Povilaitis, Valiukevičiūtė, 2006).

Taip pat [5] informantas mano, jeigu tik mokyklos personalas žino, kad tėvai yra mokykloje turi skirti prioritetą jiems, o visi kiti darbai turi neiti į antrą planą.

„<...> teko bendrauti su viena pavaduotoja na kuri sako, jeigu mokykloje yra tėvų, aš sužinojau, kad atėjo tėvai man tai yra prioritetas, visi kiti darbai nueina į antrą planą. Aš žinau, kad atėjo pas mane arba pas kažką kitą, aš einu ir bendrauju ir bendrauju. Tai yra tas individualus kontaktas į kurį investuojama labai daug laiko.“ [5]

Galima daryti prielaidą, kad toks požiūris ir pastangos leis užmegzti artimą kontaktą ir tėvai tikrai pajus, jog jų dalyvavimas yra svarbus ir kad jie yra laukiami.

Galimi patyčių problemos sprendimo būdai. Kiekvienas tyrimo dalyvis pateikė, jo nuomone, tinkamus patyčių problemos sprendimo būdus.

[1] informantas teigia, jog Lietuvos ugdymo sektoriuje nėra bendrosios tėvų švietimo programos, kuri jo nuomone yra labai reikalinga ir būtina. Informantas mano, jog šią programą turėtų paruošti kompetentingi žmonės, pavyzdžiui, pedagogai, psichologai, atsižvelgdami į vaikų, psichologinį, fiziologinį vystymąsi. Šioje programoje turėtų būti numatyta, kokiais klausimais kalbėti su tėvais ir panaši informacija.

„Atėjo laikai, informaciniai laikai, kada mes primityviom senelių ir tėvų protėvių formom, būdais ir metodais auklėti vaikų negalim turi būti jau giliai psichologinis ir pedagoginis vaikų auklėjimas. Pasirodo Lietuvoje nėra tėvų bendrosios švietimo programos, <...> turėtų būti programa paruošta kompetentingų žmonių, pedagogų, psichologų atsižvelgiant į vaikų amžiaus tarpsnius ir į jų psichologines savybes, į jų fiziologines savybes, vystymąsi. Ir toje programoje turi būti numatyta kaip šviesti tėvus, kokiais klausimais kalbėti, nes (paузė) to dar nėra netgi mokytojai ir tai tam dalykui neparuošti.“ [1]

Tas pas tyrimo dalyvis siūlo „kad, sakykim, ypač pedagoginiame universitete, kuriame mokosi tokią programą galėtų ruošti, tėvų švietimo programą ir paruošti. Sakykim pedagogai, kurie ruošiami, rengiami su savo docентаis ir profesoriais, kurie auklėtojai rengiami ikimokykliniam, priešmokykliniam ugdymui galėtų tėvų švietimo programą paruošti. Pedagoginiam universitete

Šiaulių ar čia vėlgi galėtų toliau ruošti pradinukus ir toliau tą programą atsižvelgiant į tai. Ten dėstomas kuras, ir ten galima rašyti ir magistrinius ir bakalaurinius rašyti darbus kaip po programos pristatymą. Būtų nauda mokykloms ir jiems patiems, kai ateis į mokyklą dirbti.“ [1]

Dar vienas šio informanto siūlymas tai, kad tiek universitetuose, tiek kolegijose būtų įvesta programa arba kuras apie vaikų auklėjimo pagrindus nuo gimimo iki pilnametystės.

„Nes tik pedagoginiai universitetai, aš manyčiau, kad visose aukštosiose mokyklose, kolegijose turėtų būti įvestas jaunimui, dabartiniam jaunimui, kurie turės kažkada vaikų, programa, kursas, mokymo kursas, kuris supažindintų su pagrindais, vaikų auklėjimo pagrindais, nuo jo gimimo iki ten pilnametystės.“ [1]

[2] informantas galvoja, jog reikia stengtis kurti pozityvią, šiltą aplinką. Tuomet ir vaikai pradės kitaip elgtis, nes matys mažiau negatyvo. Taip pat svarbu mokyti žmones nuo mažens džiaugtis mažais pasiekimais.

„Kai nuimsim tą negatyvą ir to elgesio, ir to smurto nėra tiek daug gal ne taip garsiai rėksim, ir tie vaikai pradės kažkaip kitaip elgtis, dabar iš tikrųjų jie mus atkartoja ir atgal gražina. Aš galvoju, reikia mokyti žmones nuo mažų dienų, o tėvus taip mokyti džiaugtis, mokyti džiaugtis (pabrėžiančiai pasakė) menkiausia vaiko sėkme, gražia diena tai, kad mes visi sveiki, kad mokykloj kažkas įvyko šventė nu ir valio.“ [2]

[3] informantas mano, jog reikėtų ugdyti nesityčiojimo kultūrą.

„Nu apskritai turbūt tokios kultūros, bendruomenės kultūros kažkoks tai diegimas, kad nepadoru ten tyčiotis.“ [3]

Dar vieno informanto [4] nuomone, reikėtų padidinti užsiėmimų skaičių, kur būtų daugiau lavinamos socialinės, emocinės kompetencijos, t. y. vaikai būtų mokomi bendravimo, konfliktų sprendimo, jausmų reiškimo, kitaip tariant visko, ko reikia kasdieniniam bendravimui.

„<...> mokyklos programos turėtų būti sumažintos akademine prasme, kad mums nereikia tiek daug žinių, kiek vaikai gauna, o padidintų vadinamų užsiėmimų skaičių tokio ugdymo skaičių, kur daugiau lavinama socialinė ir emocinė kompetencijos. Tai vat čia yra turi kažką išimti tam, kad atsirastų laiko, kada vaikai gali mokytis kaip bendrauti, kaip spręsti konfliktus, kaip išreikšti jausmus tai yra vadinamas toks mokymasis gyventi šiame pasaulyje.“ [4]

Trys informantai [2], [4], [5] akcentuoja bei pabrėžią svarbų apsektą – šeimų švietimą ir darbą su jomis. [2] informantas teigia, jog dirbti su šeima reikia pradėti kuo anksčiau, nuo tada, kai vaikas būna dar pilve arba eina į darželį.

„Reikėtų dirbti su šeimomis <...> Su šeimomis pradėti dirbti dar prieš vaikui atsirandant arba vaikui esant pilvelyje arba darželyje.“ [2]

Pasak [4] informanto, reikia tėvus šviesti bei mokyti kaip reikia šiltai, emociškai bendrauti su vaikais bei kokybiškai leisti laiką su jais. Vaikai nemokėdami tinkamai bendrauti, jie nemoka būti arti kito žmogaus ir pas juos atsiranda trankymasis, daužymasis.

„<...> tėvai turi pripažinti, kad neužtenka finansinių investicijų į vaikus, kad jie kokybiškai užaugtų, tai reiškia pirma tai yra mokėjimas tėvams kokybiškai leisti laiką su vaikais, kokybiškai tai reiškia turi ir ugdomąją prasmę tai, kad vaikai mokosi šilto emocinio bendravimo, nes kai jie nemoka šilto emocinio bendravimo pas juos atsiranda daužymasis toks trankymasis, nes jie tiesiog nemoka būti arti kito žmogaus, jie moka trenkti jeigu kažkas arti prieina <...>“ [4]

[5] tyrimo dalyvis galvoja, kad reikia šeimas šviesti apie tai, kaip sukurti saugią aplinką, kaip tarpusavio santykiai veikia augantį vaiką ir kitais svarbiais klausimais bei nuo pat mažens ugdyti vaiko empatiškumą, tolerantiškumą ir ne tik jo bet ir tėvų.

„Nemažiau svarbus dalykas – šeimų švietimas, kaip sukurti saugią aplinką, kaip jų tarpusavio santykiai šeimoje veikia augantį vaiką ir panašiai. <...> pradėti gal būt šeimoje nuo pat gimimo ugdyti vaikų empatiją, tolerantiškumą, gebėjimą suprasti kitą, priimti kitą, kai vaikas pavadina ten savo klasioką – „ei tu čigone visi jūs vagys“, na juk nesusapnavo tas vaikas, nesugalvojo kažkur tai išgirdo ir matyt šeimoj yra taip kalbama.“ [5]

Apibendrinat empirinio tyrimo duomenis, galima teigti, jog tyrime dalyvavusiose mokyklose patyčios – aktuali problema. Čia dirbantys specialistai (psichologas, socialinis pedagogas) nėra abejingi, jie ieško būdų kaip sumažinti patyčių mastą savo mokykloje bei pagal galimybes vykdo prevencinę veiklą. Tačiau, kad ir kiek mokykla stengtųsi pakeisti vaikų elgesį bei mėgintų išspręsti patyčių problemą, ji viena yra nepajėgi atlikti šią funkciją, nes vaiko mąstyseną, elgesį įtakoja ir kita jį supanti aplinka. Ypač svarbus vaidmuo tenka tėvams bei vaiko artimiesiems asmenims. Todėl tėvų vaidmuo patyčių prevencijoje yra labai svarbus bei reikšmingas.

Taip pat tyrimo metu atsiskleidė, jog mokyklos ne visada gali savarankiškai išspręsti iškilusias problemas todėl gana aktyviai bendradarbiauja su nevyriausybinėmis organizacijomis, įtraukia jas į prevencinę veiklą, konsultuojasi vienu ar kitu klausimu, kviečiasi specialistus vedančius apie patyčias seminarus skirtus vaikams, tėvams, bei mokytojams. Sudaromos galimybės ir tėvams dalyvauti prevencinėje veikloje. Jie kviečiami į seminarus, renginius, mokymus patyčių temomis, taip pat informuojami apie vykdomas akcijas. Mokyklos stengiasi juos įtraukti į mokykloje įgyvendinamų prevencinių programų vykdymą bei kitą panašią veiklą. Tačiau nei vienas informantas nenurodė, jog įgyvendintą prevencinę programą ar projektą skirtą ne tik vaikams bet ir visai šeimai, kur tiek vaikai, tiek jų tėvai būtų mokomi tarpusavio bendravimo, konfliktų sprendimo technikų ir pan.

Taikomos prevencinės priemonės davė teigiamų rezultatų. Įgyvendinus prevencinę programą „Olweus“ sumažėjo patyčių mastas, pasikeitė pati mokyklos bendruomenė. Ji tapo nepakanti patyčioms, įgytos žinios bei įgūdžiai padėjo lengvu atpažinti patyčias, suteikė pasitikėjimo.

Tyrimo metu atsiskleidė ir pagrindinės problemos: mokytojams stinga žinių bei gebėjimų, kaip motyvuoti vaiką, kaip užmegzti kontaktą su juo, kaip valdyti konfliktines situacijas ir pan; pedagogai priima patyčias kaip neišvengiamą reiškinį; jie stokoja motyvacijos dirbant prevencinį darbą, kadangi tai reikalauja papildomo jų laiko, už kuri nėra mokami pinigai. Taip pat tėvai beveik nedalyvauja mokyklos gyvenime bei prevencinėje veikloje dėl jų užimtumo; tėvai linkę atsakomybę perleisti mokyklai, o patys reikalauti rezultatų. Pastebimas tėvų aktyvumas tik tada, kai asmeniškai susiduriama su šia problema. Dar viena išryškėjusi problema yra tai, jog tėvų ir mokyklos bendravimas yra daugiau formalus, trūkta bendradarbiavimo. Kai kurie mokyklos specialistai mano, jog tėvams stinga tam tikrų kompetencijų bei žinių. Jie naudoja senus, iš senelių ar savo tėvų perimtus primityvius auklėjimo metodus apsunkinančius tėvų ir jų atžalų bendradarbiavimą. Stinga prevencinių programų skirtų visai šeimai, kur tiek vaikai, tiek jų tėvai būtų mokomi tarpusavio bendravimo bei šiltų santykių palaikymo. Dabar tiek nukentėjęs vaikas, tiek besityčiojantis iš kitų, gali gauti daugiausiai trumpalaikio poveikio priemonės – mokykloje dirbančių specialistų konsultacijas.

Tyrimo metu buvo pasiūlyti ir galimi patyčių problemos sprendimo būdai. Tyrimo dalyvių nuomone, reikalinga tėvų bendroji švietimo programa, pozityvios aplinkos sukūrimas bei akcentuojamas darbas su šeima, švietimas apie tarpusavio santykių poveikį vaikams, emocinio bendravimo mokymas ir panašūs dalykai. Taip pat buvo pateikti ir įvairūs pasiūlymai, kaip įtraukti tėvus į mokyklos bendruomenę: rašyti priminimus apie susitikimus; asmeninio kontakto užmezgimas; šiltos atmosferos sukūrimas; tėvų įtraukimas į kuo įvairesnę, neformalią veiklą; informavimas apie tai, kuo jie galėtų prisidėti prie bendruomenės veiklos, vadovautis nuostata, jog tėvai yra didžiausias mokyklos prioritetas.

Siekiant efektyviai išspręsti bet kokią mokykloje iškylančią problemą, yra labai svarbu, jog mokykla ir tėvai bendradarbiautų tarpusavyje. Tai tarsi dvi atskiros funkcionuojančios sistemos, kurios veikdamos atskirai nežinos viena apie kitos veiklą ir susitikę gali kaltinti viena kitą arba reikalauti rezultatų. Tik bendradarbiaujant galima keistis informacija, ieškoti kompromisų ir siekti bendro tikslo – vaikų gerovės.

IŠVADOS

1. Išanalizavus mokslinę literatūrą, padarytos tokios išvados:

- Tiek įvairių šalių, tiek Lietuvos mokslininkai patyčių sąvoką apibrėžia skirtingai, išskirdami vieną ar kitą šiam reiškiniui būdingą aspektą. Todėl gana sudėtinga pateikti vieną tikslų apibrėžimą atspindintį visas šio reiškinio sampratos daugiaprasmiškumo puses.
- Išanalizavus patyčių sampratą tarp vaikų ir suaugusių, atsiskleidė, jog pedagogai, vaikai ir tėvai skirtingai vertina tam tikras patyčių elgesio formas.
- Mokslinės literatūros analizė atskleidė, jog patyčių atsiradimui įtakos turi daugelis veiksnių: socialinių įgūdžių stoka, asmeninės savybės asmenį išskiriančios iš kitų. Tačiau daugelis autorių pagrindinius veiksnius sieja su vaiko artima aplinka – šeima, mokykla. Manoma, jog tiek ugdymo institucijoje dirbantys pedagogai, tiek vaiką supantys artimieji savo elgesio pavyzdžiu gali paveikti vaiko psichologinį, emocinį ir socialinį vystymąsi bei tobulėjimą teigimai arba neigiamai.
- Siekiant mokykloje sumažinti patyčių paplitimą, yra labai svarbios visos bendruomenės – tėvų, pedagogų ir kito mokyklos personalo bei mokinių aktyvus bendradarbiavimas ir dalyvavimas prevencinėse programose, kurios orientuotos ne tik į darbą su vaiku bet į darbą su visa šeima.
- Patyčios sukelia tik neigiamas pasekmes visiems jose dalyvaujantiems asmenims bei paveikia daugelį vaiko kasdienio gyvenimo sričių: bendravimą, santykius su bendraamžiais, savijautą, socialinį bei psichologinį prisitaikymą, o ypač pasitikėjimą savimi.
- Apibendrinant išnagrinėtus literatūros šaltinius, galima teigti, jog Lietuvoje į patyčių problemą jau yra atkreipimas dėmesys. Įgyvendinamos pasaulyje pripažintos prevencinės programos, leidžiami leidiniai patyčių tema bei numatomos ir kitos priemonės padedančios kovoti su šia skaudžia socialine problema. Tačiau trūksta prevencinių programų, į kurias būtų įtraukiama visa šeima.

2. Tyrimo duomenų analizė atskleidė, jog tyrime dalyvavusiose mokyklose patyčių problema yra opi bei aktuali. Padarytos tokios išvados:

- Mokyklos ne visada gali išspręsti iškilusias problemas savarankiškai. Todėl gana aktyviai bendradarbiauja su nevyriausybinėmis organizacijomis. Taip pat kviečiasi specialistus, kad prarastų vaikams, tėvams, mokytojams prieš patyčias nukreiptus seminarus, juos įtraukia į prevencinę veiklą, konsultuojasi vienu ar kitu klausimu.
- Taikomos prevencinės priemonės davė teigiamų rezultatų. Įgyvendinus „Olweus“ prevencinę programą, pavyko sumažinti patyčių mastą, pasikeitė pati mokyklos bendruomenė. Įgytos žinios bei įgūdžiai padėjo lengviau atpažinti patyčias, suteikė pasitikėjimo.

- Mokyklos sudaro galimybes tėvams dalyvauti prevencinėje veikloje. Juos kviečia į seminarus, renginius, mokymus patyčių temomis, taip pat informuoja apie vykdomas akcijas, stengiasi įtraukti į mokykloje įgyvendinamų prevencinių programų vykdymą bei kitą panašią veiklą.
- Nei vienas informantas nenurodė, jog įgyvendintų prevencinę programą ar projektą skirtą ne tik vaikams bet ir visai šeimai, kur tiek vaikai, tiek jų tėvai būtų mokomi tarpusavio bendravimo, konfliktų sprendimo technikų ir pan.
- Kad ir kiek mokykla stengtųsi pakeisti vaikų elgesį bei mėgintų išspręsti patyčių problemą, ji viena yra nepajėgi atlikti šią funkciją, nes vaiko mąstyseną, elgesį įtakoja ne tik mokykla, bet ir kita jį supanti aplinka. Ypač svarbus vaidmuo tenka tėvams bei vaiko artimiems asmenims.
- Patyčias patiriantis vaikas, patyčių iniciatorius bei jų tėvai, mokykloje gali gauti psichologo, socialinio pedagogo konsultacijas arba nukreipimą pas atitinkamus specialistus. Stinga ilgalaikio, nuoseklaus darbo, nes konsultacijos – trumpalaikio poveikio priemonės.

3. Tyrimo metu atsiskleidė ir pagrindinės problemos:

- Pedagogams stinga žinių bei gebėjimų kaip užmegzti kontaktą su vaikais arba kaip sugebėti tuos vaikus motyvuoti. Jie priima patyčias kaip neišvengiamą reiškinį. Taip pat stokoja motyvacijos dirbant prevencinį darbą, kadangi tai reikalauja papildomo jų laiko, už kurį nėra mokami pinigai.
- Tėvai beveik nedalyvauja mokyklos gyvenime bei prevencinėje veikloje dėl jų užimtumo. Tėvai linkę atsakomybę perleisti mokyklai, o patys reikalauti rezultatų. Pastebimas tėvų aktyvumas tik tada, kai asmeniškai susiduriama su šia problema.
- Tėvų ir mokyklos bendravimas yra daugiau formalus, trūksta bendradarbiavimo. Kai kurių specialistų manymu, tėvams stinga tam tikrų kompetencijų bei žinių, jie naudoja senus, iš savo tėvų ar senelių perimtus primityvius auklėjimo būdus bei tiksi greito problemos išsprendimo.

4. Siūlomi patyčių sprendimo būdai

- Įvairūs būdai, kaip įtraukti tėvus į mokyklos bendruomenę: rašyti priminimus apie susitikimus, asmeninio kontakto užmezgimas, šiltos atmosferos sukūrimas, tėvų įtraukimas į kuo įvairesnę neformalią veiklą, informavimas apie tai, kuo galėtų prisidėti prie bendruomenės veiklos, vadovautis nuostata, jog tėvai mokykloje turi didžiausią prioritetą.
- Mokykloje vaikams padidinti užsisėmimų skaičių lavinančių socialines, emocines kompetencijas, t. y. vaikai būtų mokomi bendravimo, konfliktų sprendimo, jausmų reiškimo.
- Šviesti šeimas bei dirbti su jomis tokiais svarbiais klausimais: šilto emocinio bendravimo mokymas, informavimas apie tarpusavio santykių poveikį vaikams, tolerantiškumo ugdymas.

REKOMENDACIJOS

Švietimo ir mokslo ministerijai:

- sukurti arba domėtis pasaulyje pripažintomis efektyviomis patyčių prevencinėmis programomis bei projektais skirtais visai šeimai ir juos pritaikyti mūsų šalies ugdymo įstaigoms. Yra labai svarbu, kad būtų dirbama su vaikais ir jų tėvais kartu: juos šviečiant, formuojant atitinkamus įgūdžius, mokant keisti elgesį ir t.t.

Mokykloms:

- sudaryti galimybes pedagogams gilinti žinias seminarų ar kursų metu, tokiomis svarbiomis bei jų darbe reikalingomis temomis: smurtas ir patyčios, savižudybių prevencija, tarpininkavimas sprendžiant konfliktus, patyčių prevencija mokykloje, kontakto užmezgimas su vaiku ir pan.
- Sudaryti galimybes rengti supervizijų grupes, kurių metu pedagogai bei kiti mokykloje dirbantys specialistai galėtų aptarti vykdomos patyčių prevencinės veiklos sėkmes bei nesėkmes, dalintis savo patirtimi.
- Esant galimybei, atsidėkoti pedagogams už prisidėjimą prie patyčių prevencinės veiklos (jie taip pat skiria savo laisvą laiką dalyvaudami prevencinių programų mokymuose ir kitoje panašioje veikloje). Tai galėtų būti dovanojamas bilietas į kiną arba koncertą, knyga, išvyka.
- Atlikti tėvų apklausą siekiant išsiaiškinti: jų įsitraukimo į mokyklos bendruomenės veiklą formas, būdus, prisidėjimo galimybes prie šioje ugdymo institucijoje iškytančių problemų sprendimo.
- Savo mokyklos internetiniame puslapyje pateikti nuorodas su informacija: psichologo patarimai tėvams, kaip elgtis sužinojus, kad vaikas patiria patyčias; kaip elgtis, kai vaikas tyčiojasi iš kitų; galimi pagalbos šaltiniai; literatūra apie paauglių amžiaus tarpsnių ypatumus.

Tėvams:

- domėtis savo vaikų pasiekimais, problemomis mokykloje, vadovautis nuostata, jog vaikas yra didžiausias prioritetas.
- Tartis su darbdaviais bei ieškoti kompromisų dėl galimybės darbo metu dalyvauti tėvų susirinkimuose ar kitoje svarbioje mokyklinėje veikloje.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Abromaitienė, L. Mokinių delinkventinio elgesio problemos mokykloje ir jų sprendimo galimybės. <http://www.mkc.lt/dokumentas/mokymosi_medziaga/mokykla_be_agresijos.doc> [žiūrėta 2012- 11- 14]
2. Ačienė R., Čepukienė V. Patyčių ir kontrolės lokuso sąsajos tarp 16 – 18 metų mokinių // Specialusis ugdymas. 2008, Nr. 1 (18), p. 8 -14. ISSN 1392-5369
3. Aluede, O. Psychological Maltreatment of Students: A Form of Child Abuse and School Violence. <<http://www.krepublishers.com/02-Journals/JHE/JHE-16-0-000-000-2004-Web/JHE-16-4-227-293-2004-Abst-PDF/JHE-16-4-265-270-2004-1180-Aluede-O/JHE-16-4-265-270-2004-Aluede-O.pdf>> [žiūrėta 2012-09-21]
4. Augink atsakingai. <<http://www.omnitel.lt/ziniasklaidai/omnitel-ir-gelbokit-vaikus-pradedaminiatyva-augink-atsakingai-/7907>> [žiūrėta 2012 -03- 05]
5. „Augink atsakingai“ pradeda nacionalinę šeimų ugdymo programą „Šeimų universitetas“. <<http://www.seimu.lt/index.php/naujienos/11>> [žiūrėta 2012 -03- 05]
6. Aukšelis R. Prevencinio darbo realijos ir perspektyvos ugdymo įstaigose. <[http://www.hi.lt/images/previncinis%20darbas%20ugdymo%20istaigose%201%20\[Compatibility%20Model\].pdf](http://www.hi.lt/images/previncinis%20darbas%20ugdymo%20istaigose%201%20[Compatibility%20Model].pdf)> [žiūrėta 2012- 05 -14]
7. Baldry A.C. Bullying in schools and exposure to domestic violence // Child Abuse & Neglect. 2003, No. 27, p. 713–732
8. Banks R. Bullying in Scholls // Education Resources Informantikon Center. 1997, p. 1-6.
9. Beresnevičiūtė V ir kt. Konsultacinių švietimo paslaugų ir pasiūlos Lietuvoje ir užsienyje tyrimas. <<http://www.lyderiulaikas.smm.lt/lt/biblioteka/moksliniai-darbai/tyrimai/751-konsultacini-vietimo-paslaug-ir-pasilos-lietuvoje-ir-usienyje-tyrimas>> [žiūrėta 2012 -09- 10]
10. Bieliauskienė I. Žipio draugai: mokomės draugiškai įveikti šiuolaikinio pasaulio iššūkius. Modernūs požiūriai į patyčias ir smurto prevencija mokyklose: tarptautinės konferencijos medžiaga. Vilnius: Multiplex, 2008.
11. Craig W. M. et al. Observations of Bullying in The Playground and in The Classroom // School Psychology International. 2000, No. 21 (1), p. 22-36.
12. Čižienė I. Olweus programos plėtra prevencinės veiklos švietimo įstaigose kontekste. Mokykla gali būti saugi. Smurto ir patyčių prevencija Lietuvoje: tarptautinės konferencijos medžiaga. Vilnius, 2010.
13. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000.

14. Fekkes M. et al. Bullying: Who Does What, When and Where? Involvement of Children, Teachers and Parents in Bullying Behavior. //Health Education Research. 2005, No. 20(1), p. 81-91.
15. Gilbert L. Vaikų linija, chips ir kitos draugiškos organizacijos; veiksmingas bendraamžių paramos sistemų įgyvendinimo būdas. Modernūs požiūriai į patyčias ir smurto prevencija mokyklose: tarptautinės konferencijos medžiaga. Vilnius: Multiplex, 2008.
16. Gilligan J. Smurto prevencija. Vilnius: Eugrimas, 2002.
17. Girdvainis G., Pocevičienė R. Patyčių problema ir jos prevencijos bendrojo lavinimo mokykloje analizė //Jaunųjų mokslininkų darbai. 2009 a, Nr. 4 (25), p. 127–135. ISSN1648-8776
18. Grigutytė N ir kt. Smurto mokyklose paplitimo, formų, priežasčių, prevencijos ir pagalbos priemonių : tyrimo ataskaita.
<http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/tyrimai/kiti/Smurtas%20mokykloje%202008%20tyrimas%20Vaiko%20namas.pdf> [žiūrėta 2012 -10- 21]
19. Gumuliauskienė A. ir kt. Tyrimais grįstos smurto ir patyčių prevencijos galimybių paieškos // Mokytojų ugdymas. 2010, Nr. 14(1), p.194 – 207.
20. Jonikaitė – Kievišienė J., Ivanauskienė F. Bausmės šeimoje: edukacinės analizės kontekstas // Jaunųjų mokslininkų darbai. 2008, Nr. 1 (17), p. 75 – 81. ISSN 1648-8776
21. Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija // Valstybės žinios.1995, Nr. 60-1501.
22. Kairienė B., Ščerbakova D. Vaikų patiriamo smurto mokykloje prevencinės galimybės // Socialinis darbas. 2008, Nr. 7(2), p. 67-75.
23. Kardelis K. Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai : vadovėlis. Kaunas: Judex, 2002.
24. Karmaza E. ir kt. Smurtas mokykloje: prevencija ir pagalba: metodinės rekomendacijos. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras, 2007.
25. Kovalev V.A., Muranova I.V. Bullying in Different spheres of life.<http://www.ufabist.ru/assets/files/problems_and_prospects_1.pdf#page=97> [žiūrėta 2012- 02-15]
26. Kurienė, A. Ką kiekvienas vaikas turi žinoti apie smurtą ir kaip išlikti saugiam. Vilnius: ŠAC, 2007.
27. Legauskas V., Jakimavičiūtė A. Mokinių dalyvavimo patyčiose mokykloje ir šeimoje patiriamos fizinės ar emocinės prievartos sąsajos // Socialiniai mokslai. 2007, Nr. 3(57), p. 47-53. ISSN 1392 – 0758
28. Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas // Valstybės žinios. 2011, Nr.72 – 3475.
29. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas // Valstybės žinios. 1991, Nr. 23 – 593.

30. Leonavičius J. Sociologijos žodynas. Vilnius: Akademija, 1993.
31. Lietuvos rytas. Po skambučio savižudybė.
<http://m.lrytas.lt/?data=20100302&id=akt02_a3100302&p=2&sk_id=&view=2>
[žiūrėta 2012 05 20]
32. Lietuvos rytas. Šeštokų klasę kausto smurto ir patyčių baimė.
<http://m.lrytas.lt/?data=20100302&id=akt02_a3100302&p=2&sk_id=&view=2>
[žiūrėta 2012 05 20]
33. Lila C. et al. Bullying among middle-school students in low and middle income countries // Health Promotion International. 2009, No 1 (25), p. 73 – 84.
34. Mellor A. Bullying at School. Advice for families.
<http://jotamac.typepad.com/jotamacs_weblog/files/bullying_at_school.pdf> [žiūrėta 2012- 02- 15]
35. Milsom A., Gallo L. Bullying in Middle Schools: Prevention and Intervention // Middle School Journal. 2006, p. 12 – 19.
36. Minton S.J. et al. A review of scientifically evaluated good practices of preventing and reducing bullying at school in the EU member states. The European Commission, 2004.
37. Nacionalinė smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2008-2010 metų programa // Valstybės žinios. 2008, Nr. 51-1892.
38. Olweus D. Bullying – victim problems among school children: Basic facts and effects of a school based intervention programs. - In D.J. Pepler & K.H., Rubin (eds.) Development and treatment of childhood aggression. Hillsdale, NJ: Lawrence Elbraum Associates, Inc. 1991, p. 411-448.
39. Olweus D. Bullying at school: What we know and what we can do. Oxford and Cambridge, MA: Backwell Publisher, 1993.
40. Olweus D. Annotation: Bullying at school: Basic facts and effects of school based intervention Program // Journal of Child psychology and Psychiatry, 1994, vol. 35, p. 1171-1190.
41. Olweus D. Patyčios mokykloje: faktai ir intervencija. Modernūs požiūriai į patyčias ir smurto prevencija mokyklose: tarptautinės konferencijos medžiaga. Vilnius: Multiplex, 2008.
42. Paramos vaikams centras. <<http://www.pvc.lt/apie-mus>> [žiūrėta 2012- 11- 05]
43. Patyčios Lietuvos mokyklose: problemos ir jų sprendimo būdai // Švietimo naujienos. 2009, Nr. 11 (39), p. 2 – 8. ISSN 1822-4156
44. Pivorienė J., Jurkonytė R. Moksleivių smurtas prieš pedagogus mokyklose // Socialinis darbas. 2008, Nr. 7(2), p. 76-81.

45. Pivorienė R.V., Sturlienė N. Mūsų klasė. Knyga klasės auklėtoji. Vilnius: Tyto alba, 2005.
46. Plaušinitienė A., Masiliauskienė E. Vaikų smurto mokykloje priežastys ir pasekmės (vaikų patirties reprezentacijos) // Jaunųjų mokslininkų darbai. 2009, Nr.2 (23), p. 174 – 182. ISSN 1648 - 8776
47. Povilaitis R., Valiukevičiūtė J. Patyčių prevencija mokyklose. Vilnius: UAB Multiplex, 2006.
48. Povilaitis, ir kt. Kuriame mokyklą be patyčių. Vilnius: UAB Multiplex, 2007.
49. Pūras D. ir kt. Vaikų ir jaunimo psichikos sveikata. Smurtas, prievarta šeimoje. Savižudybių prevencija: nacionalinės sveikatos tarybos metinis pranešimas. 2005, p. 55-61. Vilnius: Baltijos kopija, 2006.
50. Rigby K. Peer victimization at school and the health of secondary school students // British Journal of Educational Psychology. 1999, No. 69, p.95-104.
51. Robichaud M. G. R. Vaikas kenčia pažeminimus mokykloje. Vilnius: Baltos lankos, 2007.
52. Salukhova N.A .Bullying at school.
<http://www.ufabist.ru/assets/files/problems_and_prospects_1.pdf#page=97> [žiūrėta 2012 -02 -15]
53. Sapukh T. V. Critical thinking: the concept and basic characteristics.
<http://www.ufabist.ru/assets/files/problems_and_prospects_1.pdf#page=97> [žiūrėta 2012 -02 -15]
54. Slušnys L. Lions Quest ugdymo programos. Modernūs požiūriai į patyčias ir smurto prevencija mokyklose: tarptautinės konferencijos medžiaga. Vilnius: Multiplex, 2008.
55. Smith P. K. Bullying and Harassment in Schools and the Rights of Children // Children and Society. 2000, No. 14, p.294-303.
56. Smith P.K. Bullying: Recent Developments // Child and Adolescent Mental Health. 2004, No. 3, p. 98–103.
57. Smurtas - visuomenės sveikatos problema. Smurto masto ir priežasčių nustatymas //Visuomenės sveikata. 2010, Nr. 1 (48), p. 5 – 107. - ISSN 1392-2696
58. Smurto paplitimas ir jo prevencija Lietuvoje.
<<http://www.hi.lt/images/Smurto%20paplitimas%20ir%20jo%20prevencija%20Lietuvoje%20%282%29.pdf>> [žiūrėta 2012 -02- 01]
59. Šalaševičiūtės R. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos patirtis sprendžiant patyčių ir smurto problemas mokykloje. Modernūs požiūriai į patyčias ir smurto prevencija mokyklose: tarptautinės konferencijos medžiaga. Vilnius: Multiplex, 2008.

60. Targamadžė V., Valeckienė Dž. Patyčių bendrojo lavinimo mokykloje samprata: priežasčių, formų ir pasekmių diskursas // *Acta Paedagogica Vilnensia*. 2007, Nr. 19, p. 159-170. ISSN 1392–5016
61. Thompson D. et al. Bullying. The effective strategies for long-term improvement // Great Britain Routledge / Falmer, 2002.
62. Tarptautinis žodžių žodynas. Vilnius: Alma litera, 2001.
63. Tidikis R. Socialinių mokslų tyrimo metodologija. Vilnius, 2003.
64. Valeckienė Dž. Patyčių tarp bendraamžių prevencijos strategijų mokykloje analizė: užsienio šalių patirtis // *Tiltai*. 2007, Nr. 4, p. 53-65. ISSN 1392-3137
65. Vaikų linija.< <http://www.vaikulinija.lt/> >[žiūrėta 2012- 11- 05]
66. Vareikienė I. Patyčių ir jų formų paplitimas tarp Kauno miesto mokyklų moksleivių (pradiniai patyčių prevencijos programos duomenys) // *Lietuvos bendrosios praktikos gydytojas*. 2009, Nr. 12, p. 738 – 743.
67. Williams S. E. Patyčių suvokimas įvairiuose aplinkose. Pasiūlymas, kaip suvokti išorines ir vidines įtakas patyčioms ir kaip su jomis dirbti. Modernūs požiūriai į patyčias ir smurto prevencija mokyklose: tarptautinės konferencijos medžiaga. Vilnius: Multiplex, 2008.
68. Zaborskis A. ir kt. Moksleivių patyčios Lietuvos mokyklose 1994–2002 m. // *Medicina* (Kaunas). 2005, Nr.41 (7), p.614 – 620.
69. Zaborskis A., Vareikienė I. Patyčios mokykloje ir jų sąsajos su moksleivių sveikata bei gyvenimu // *Medicina* (Kaunas). 2008, Nr. 44(3), p. 232-239.
70. Žakaitienė R. Smurto prevencija mokyklose. Modernūs požiūriai į patyčias ir smurto prevencija mokyklose: tarptautinės konferencijos medžiaga. Vilnius: Multiplex, 2008.

Kisly I. Patyčios mokykloje: problemos ir galimi jų sprendimo būdai / Vaiko teisių apsaugos magistro baigiamasis darbas. Vadovė doc. dr. E. Vileikienė. – Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas, Socialinės politikos fakultetas, 2013. – 125p.

ANOTACIJA

Šiame darbe išanalizuota patyčių situacija mokykloje, atskleistos pagrindinės su tuo susijusios problemos, bei pateikti galimi jų sprendimo būdai. Pirmoje darbo dalyje teoriniu aspektu analizuojama patyčių sąvokos samprata, šio reiškinio samprata vaikų ir suaugusiųjų (tėvų, mokytojų) tarpe, atskleidžiami patyčių atsiradimą lemiantys veiksniai ir patyčių pasekmės. Antroje dalyje aptariami pagrindiniai patyčių prevencijos organizavimo principai bei pati prevencinė veikla Lietuvoje. Taip pat atskleidžiamas tėvų ir mokytojų vaidmuo joje. Trečioje dalyje aprašoma tyrimo metodologija ir pateikiama kokybinio tyrimo duomenų analizė. Šioje dalyje atskleista patyčių situacija mokykloje, pagrindinės problemos ir pateikti galimi sprendimo būdai. Taip pat nagrinėjama prevencinė veikla, tėvų įsitraukimo bei dalyvavimo galimybės joje, mokykloje suteikiamų paslaugų pobūdis patyčių atveju.

Raktiniai žodžiai: patyčios, prevencinė veikla, vaikas, šeima, mokykla, bendruomenė.

Kisly I. Bullying at school: problems and possible solutions / Master's Work of Child's Rights Protection. Supervisor doc. dr. E. Vileikienė. – Vilnius: Faculty of Social Policy, Mykolas Romeris University, 2013. – 125p.

ANNOTATION

In this paper the author analyses the situation of bullying at school, reveals the main problems related thereto and presents possible solutions of those problems. In the first part the author analyses the perception of the concept of bullying from the theoretical aspect and how children and adults (parents and teachers) understand this phenomenon and reveals factors that cause bullying and the consequences of bullying. In the second part the main principles of organizing the prevention of bullying and the preventive activities in Lithuania are discussed. In addition, the role of parents and teachers in those activities is revealed. In the third part the research methodology is described and the analysis of the qualitative research data is presented. In this part the situation of bullying at school is revealed, the main problems are discussed and the possible solutions are presented. Moreover, the preventive activities, possibilities for parents to get involved and participate in those activities as well as the nature of services provided by the school in case of bullying are analysed.

Keywords: bullying, preventive activities, children, family, school, community.

Kisly I. Patyčios mokykloje: problemos ir galimi jų sprendimo būdai / Vaiko teisių apsaugos magistro baigiamasis darbas. Vadovė doc. dr. E. Vileikienė. – Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas, Socialinės politikos fakultetas, 2013. – 125p.

SANTRAUKA

Lietuvoje atliktų tyrimų duomenys byloja, jog patyčios mokyklose tai yra sparčiai plintantis reiškiny, su kuriuo susiduriama kone kasdien. Nors į šią socialinę problemą jau atkreipiamas dėmesys ugdymo įstaigose, įgyvendinamos pasauliniu mastu pripažintos prevencinės programos, vykdomi projektai, įvairios akcijos ir kita panaši veikla, tačiau mokykla viena nėra pajėgi išspręsti šią opią problemą. Vaikai ateina iš šeimų, kur tėvai yra pirmieji vaiko ugdytojai perduodantys vaikams savo patirtį bei formuojantys atitinkamas jų vertybes. Atliktų tyrimų apie visos šeimos dalyvavimo galimybes mokykloje vykdomoje patyčių prevencinėje veikloje, išskylančias tarpusavio bendradarbiavimo problemas, nėra daug. Šiame magistriniame darbe nuspręsta ištirti, kokios yra tėvų įsitraukimo bei dalyvavimo galimybės prevencinėje veikloje, kokios kyla pagrindinės problemos, kokios pagalbos patyčių atveju gali sulaukti ne tik vaikai, bet ir jų artimieji, kokie galimi šių problemų sprendimo būdai. Šio darbo tyrimo objektas – patyčių problemos mokykloje, tikslas – atskleisti patyčių mokykloje problemas ir pateikti galimus jų sprendimo būdus. Tyrimo uždaviniai: 1) išanalizuoti patyčių sąvokos sampratą bei patyčių sampratą vaikų ir suaugusių tarpe. 2) Atskleisti patyčių atsiradimą lemiančius veiksnius bei patyčių pasekmes. 3) Išryškinti patyčių prevencijos organizavimo principus bei išanalizuoti Lietuvoje vykdomą patyčių prevencinę veiklą. 4) Atskleisti tėvų ir mokyklos vaidmenį patyčių prevencijoje. 5) Kokybinio tyrimo pagrindu ištirti pagrindines problemas susijusias su patyčiomis mokykloje bei pateikti galimus jų sprendimo būdus.

Atliktas tyrimas atskleidė pagrindinės problemos: pasyvus tėvų dalyvavimas mokyklos gyvenime bei atsakomybės perdavimas šiai švietimo institucijai; mokyklos ir tėvų formalus bendravimas, stinga bendradarbiavimo; tėvams stinga tam tikrų žinių ir kompetencijų apie vaikų auklėjimą; pedagogams stinga žinių bendravimo su vaikais srityje; pedagogų susitaikymas su patyčiomis bei jų priėmimas; mokytojų motyvacijos stoka dirbant prevencinį darbą. Respondentų pasiūlyti sprendimo būdai: bendrosios tėvų švietimo programos parengimas; šiltos, pozityvios aplinkos kūrimas; užsiėmimų skaičių padidinimas, kur būtų daugiau lavinamos vaikų socialinės, emocinės kompetencijos; šeimų švietimas ir darbas su jomis. Respondentų pasiūlyti tėvų įtraukimo į mokyklos bendruomenę būdai: priminimų apie susitikimus rašymas; asmeninio kontakto užmezgimas; šiltos atmosferos sukūrimas; tėvų įtraukimas į kuo įvairesnę neformalią veiklą; informavimas apie tai, kuo galėtų prisidėti prie bendruomenės veiklos; vadovavimasis nuostata, jog tėvai mokykloje yra didžiausias prioritetas.

Kisly I. Bullying at school: problems and possible solutions / Master's Work of Child's Rights Protection. Supervisor doc. dr. E. Vileikienė. – Vilnius: Faculty of Social Policy, Mykolas Romeris University, 2013. – 125p.

SAMMARY

Researches carried out in Lithuania show that bullying at school is a fast spreading phenomenon which is faced almost on a daily basis. Although attention is paid already to this social problem in educational institutions, the school is unable to solve this acute problem on its own. Children come from their families where parents are the first educators of their children who pass their experience on their children and shape their values. There are not many researches into the possibilities for the whole family to participate in the preventive activities carried out in schools and cooperation problems arising. This Master's thesis aims at analysing the possibilities for the whole family to get involved and participate in the preventive activities, the main problems arising, what help not only children but also the whole family may get in case of bullying and the possible solutions of those problems. The object of this research is the bullying related issues at school. The aim of the research is to reveal the bullying related issues at school and to present their possible solutions. The objectives of the research are the following: 1) to analyse the perception of the concept of bullying among children and adults; 2) to reveal factors that cause bullying and the consequences of bullying; 3) to highlight the principles of organizing the prevention of bullying and to analyse the preventive activities carried out in Lithuania; 4) to reveal the role of parents and the school in the prevention of bullying; 5) to analyse the main problems related to bullying at school on the basis of a qualitative analysis and to present possible solutions of those problems.

The research revealed the main problems, namely: passive participation of parents in the school life and transference of responsibility to this educational institution; formal communication between the school and parents and lack of cooperation; parents lack certain knowledge and competences regarding education of their children; pedagogues lack knowledge in the field of communicating with children; pedagogues reconcile themselves to and accept bullying; teachers lack motivation to do preventive work. The respondents suggested the following solutions: development of general educational programme for parents; creation of warm and positive atmosphere; increasing the number of activities aimed at developing children's social and emotional competences; education of and work with families. The respondents suggested the following ways to involve parents into the school community: sending out reminders about meetings; establishing a personal contact; creation of warm atmosphere; involving parents into non-formal activities as various as possible; informing parents about how they can contribute to the activities of the community; following the principle that parents are the highest priority in the school.

PRIEDAI

Interviu klausimai

I (patyčių situacija mokykloje)

1. Gal galėtumėte apibūdinti, kokia Jūsų mokykloje yra patyčių situacija?
2. Kaip laikui bėgant situacija keitėsi(-čiasi)?
3. Kuriose klasėse dažniausiai vyksta patyčios?
4. Kaip manote, kodėl?
5. Kokios patyčių prevencinės programos įgyvendinamos Jūsų mokykloje?
6. Kiek laiko jas taikote?
7. Kokia, Jūsų nuomone, pasiekta pažanga taikant šias prevencines programas?
8. Su kokias sunkumais susidūrėte įgyvendinami šias prevencines programas?
9. Kaip manote, kodėl?
10. Kaip manote, ar mokytojai turi pakankamai kompetencijų įgyvendinat šias patyčių prevencines programas?
11. Jūsų nuomone, su kokiais sunkumais tenka susidurti mokytojams, vykdant patyčių prevenciją bei dirbant su tėvais ir jų vaikais?
12. Su kokiomis organizacijomis ir specialistais bendradarbiauja Jūsų mokykla, siekiant išspręsti su patyčiomis susijusias problemas?
13. Kaip manote, kokią naudą atneša Jūsų mokyklai šis bendradarbiavimas?
14. Jūsų nuomone, kas daroma neteisingai, kad patyčios nemažėja?

II (tėvų įsitraukimas bei dalyvavimas mokyklos gyvenime)

1. Kaip (ar) tėvai noriai įsitraukia į mokyklos bendruomenės gyvenimą?
2. Kaip tėvai prisideda prie mokykloje iškilusių problemų sprendimų?
3. Kaip tėvai įsitraukia į patyčių prevencines programas?
4. Kaip manote, koks tėvų vaidmuo yra patyčių prevencijoje?
5. Su kokias sunkumais susiduriate bendraudami su tėvais?
6. Kaip manote, kodėl?
7. Kaip manote, kaip būtų galima tėvelius aktyviau įtraukti į mokyklos bendruomenę?

III (pagalba vaikui ir jo šeimai)

1. Kokios pagalbos iš mokyklos gali sulaukti nukentėjusio nuo patyčių vaiko tėvai ir pats vaikas?
2. Kokios pagalbos iš mokyklos gali sulaukti skriaudžiančio kitus vaikus moksleivio tėvai ir pats vaikas?

IV (galimas problemos sprendimas)

1. Jūsų nuomone, kas turi būti daroma, kad patyčios mažėtų?

2 PRIEDAS

Tyrimo duomenų analizės lentelė

Kategorija	Subkategorija	Teiginių pavyzdžiai
Patyčių situacija mokykloje	Patyčių problemos aktualumas mokykloje	„<...> tai sau galiu drąsiai teigti mes mokykloje susiduriame su patyčiomis kiekvieną dieną, ištiesai jei ne toj tai kitoj klasėj kas nors įvyko, prasivardžiavo, tyčiojosi ten pastūmė, suspardė, valgykloje valgant išpyrė.“ [2] „Galiu pripažinti, kad aš savo darbe susiduriu su šia problema <...> .“ [3] „Pastaruoju metu su šia problema tenka susidurti vis dažniau, pastebiu, kad tikrai nemažas skaičius mokinių skundžiasi dėl patiriamų patyčių.“ [4] „Deja tenka pastebėti, kad vis daugiau vaikų susiduria su patyčiomis.“ [5] „Šiuo metu mokykloje patyčių situacija sakyčiau patenkinama, netgi gera, lyginant su kitų mokyklų ir visos Lietuvos situacija“. [1]
Patyčių situacija mokykloje	Tikslinės grupės, kurios patenka į dažniausiai patiriančiųjų patyčias kategoriją	„Na o labiausiai tai paauglystės amžiuje, daugiausiai 7 – 8 klasės.“ [1] „5 – 8 klasės <...> “ [3] „Dažniausiai patyčių padidėjimas prasideda kažkur tai nuo penktos, šeštos klasės ir tęsiasi iki aštuntos, devintos.“ [4] „Kažkur tai pradeda penkta, šešta klase ir tęsiasi iki kokios devintos, o vėliau ima mažėti.“ [5] „<...> ištiesai jei ne toj tai kitoj klasėj kas nors įvyko <...> “ [2]

Patyčių situacija mokykloje	Priežastys, dėl kurių būtent tos tikslinės grupės patenka į dažniausiai patiriančiųjų patyčias kategoriją	„Visų pirma vaikai tokio amžiaus labai nori reikštis, reikšti save ir paprastai jie reiškia save žemindami kitus, tyčiodamiesi iš kitų. <...> jie save įprasmina patyčių būdu.“ [1] „<...> tai yra pereinamasis laikotarpis iš vaikystės į paauglystę, kai vaikai pradeda burtis į grupes, kurios dažniausiai įtakoja jų elgesį, asmenybės raidą bei saviraišką. <...> tampa svarbi draugų nuomonė ir vaikas siekdamas įgauti tam tikrą statusą jų rate pasitelkia agresiją.“ [3] „Šiuo laikotarpiu pasidaro labai svarbūs draugai, jų nuomonė ir jeigu vaikas mato, kad patyčios padeda pasiekti tam tikrą statusą bendraamžių ar draugų tarpe tai jis ir panaudoja patyčias kaip būdą šiam tikslui pasiekti.“ [4] „Pritapimas prie kito tampa svarbiu uždaviniu. Stiprėja bei tampa labai svarbia draugų įtaka o pritapimas prie jų laikomas būtinu. Jei vaikas dėl kokių nors priežasčių tampa išsiskiriančiu iš kitų, tai kiti vaikai jį dažniausiai pradeda persekioti.“ [5] <...> nevienodų nuostatų buvimas šeimos aplinkoje ir mokykloje. Pavyzdžiui, jeigu mes vaikui mokykloje aiškinam koks elgesys yra laikomas nepriimtiniu, kad tyčiojimasis yra blogai, o grįžęs į namus vaikas mato, kaip tėvai smurtauja vienas prieš kitą arba žemina tėtis mamą ir panašai. Vaikas susipainioja ir nežino kaip jam elgtis, nes mokykloje yra vienos nuostatos, o namuose kitos.“ [3] „Taip pat vaiko elgseną įtakoja jį supanti aplinka - šeima, draugai, mokykla, pedagogai bei elgesio modeliai, kuriuos jis mato toje aplinkoje ir dažniausiai perima. O ypač tai veikia šiuo laikotarpiu kai vaikai ieško savęs ir yra pažeidžiamiausi.“ [4]
Patyčių situacija mokykloje	Kliūtys trukdančios išspręsti patyčias mokykloje	„Jau nuo pat nepriklausomybės atkūrimo laikų kalbama apie prioritetą švietimui ir kas padaryta prioritetui švietimo? kol kas švietimas, mokytojai praradę autoritetą kalbama apie juos kaip norima, kas nori ir kaip nori.“ [1] „Tėvai irgi ne mūsų reikalas mes mokam mokesčius ir taip toliau ir taip toliau. Visi pripratę kalbėti, kad visi mokam mokesčius ir nieko.“ [1] „Jeigu vaikai maži, dar nieko nesuprantantys, ten šešių, septinių metų, penkių esant vienuolikos metų mato, kad tėvai, kiti suaugusieji rūko, vartoja alkoholį tai ankščiau ar vėliau jie pabandys tai daryti. <..> kad keikiasi, kad vienas kitą skriaudžia, barasi tėvai tai ankščiau ar vėliau vaikai pradės barti ar skriausti katę, šunį ar kitą vaiką. <...> tėvai komentuoja, kalbasi, vaikai girdi, vaikai nekurti nesvarbu, kad jis lygtai negirdi, bet jam ateina, jisai po to atsigamina. Nežinodami tėvai kartais kalba tarp savęs, o vaikui tai persiduoda ir jam kai kas įstringa net nenorint tai padaryti. Ir visa tai po truputį po truputį jame įauga ir jisai pradeda mastyti kaip ir bendra visuomenė, leidžia sau daryti tai ką daro tėvai arba mato per televiziją ar vėliau skaito žiniasklaidoje ir kompiuteryje randa komentarus, skaito žinom kokius apie viską ir apie valdžią ir apie mokytojus ir apie gydytojus ir apie teisėjus.“ [1]

		„<...> vaikas kempinė ir viską į save sugeria mūsų melą, mūsų falšą, mūsų vulgarumą, mūsų nepagarbą kitam net jeigu mes jo nedemonstruojam, bet, pavyzdžiui kalbame ar ne jei mama tėčiui sako, kad višta ta mokytoja arba ten kažkokį kaimynę kvailė vaikas tai nugirta, o tada pritaiko tą modelį nugirstą“. Įsijungi televizorių nuo pačio ryto pažiūrėkit kokius rodo multiplikacinius filmukus, kiek ten smurto parodo vaikams.“ [2] „Kas turi galią tai padoru ir seime viešai kalbėdami vieni iš kitų tyčiojasi, kad tai nėra kažkur mokykloj tarp vaikų, kad tai yra visur ir kai mes baigsim tą daryti tai ir tai baigsis.“ [3] „<...> tėvų nemokėjimas auginti vaiko arba nemokėjimas būti tėvais, nes jų irgi niekas nemokė <...> užsienį labai mokina tėvus būti tėvais ir labai daug dirba, pavyzdžiui, duoda Anglijoj Praiverio mokykla keturių metų, netgi nuo trijų kaip pas mus darželis ane. Jeigu ten mato, kad vaikas auga be tėvų tuoj pat supuola specialistai, kviečia tėvus į visokias paskaitas, praktinius užsiėmimus, vaidybines situacijas, kad tėvai mokėtų toliau vaiką auginti, kuo greičiau jį išmokinti, kad toliau augtų <...>“ [2] „Tai vat aš dėl to mokykloje kol kas matau tą akademinę mokytojų paruošimo pusę jinai yra gera, bet labiau trūksta tos vadinamos socialinės tai yra kaip bendrauti, kaip bendrauti su agresyviu, kaip motyvuoti vaikus, kaip užmegzti kontaktą, kaip su lyderiais klasių dirbti iš vat tų tokių grynai kasdienių situacijų taip matau. Kitas dalykas yra mokytojų psichinė sveikata, kad aš matau blogus mokytojus, kurie motyvacijos problemų turi ir tokių vat net simptomų labai aiškių, psichinių sutrikimų tokių, kaip, pavyzdžiui, depresija tokia kai jau nenori tų vaikų matyti jie. Kai atėjo Vaiko teisių konvencijos laikas tai jis atėjo su ta žinia, kad mokytojas ir vaikas yra lygūs. Tai vat jeigu mokytojas nėra to priėmęs tada ir taip gaunasi, jis gali būti geras specialistas, bet jisai neišspręs, nes jisai nurodinėja ką daryti, nes įtariu, kad nurodinėja.“ [4] „<...> visgi ta pati motyvacija, (apie mokytojus – autoriaus pastaba) dažnai girdim na ir vėl Jūs apie tas patyčias, mes jau girdėjom (nusivylusiu balsu) <...> mes viską apie tas patyčias, bet kai pradedi truputėlį giliau nuostatas tyrinėti, tai aišku, kad padeda tos patyčios užsigrūdinti, o ką nepadeda? Buvo tos patyčios ir bus ir nieko čia nepadarysi.“ [5]
Patyčių prevencija mokykloje	Mokykloje vykdoma patyčių prevencinė veikla	„<...> ta pagrindinė prevencinė programa, Norvegų programa „Olweus“ <...> [1] „<...> mūsų mokykloje buvo įgyvendinama „Olweus“ patyčių prevencinė programa.“ [3] „<...> nuo 2010 m. patyčių prevencinė programa „Olweus“ <...>„ [4] „Pagrinde įgyvendinam „Olweus patyčių programą <...>„ [5] „<...> ankstyvajam, būtent pradinukų tarpe, įgyvendinama programa „Antras žingsnis.“ [1]

		„Nuo 2009 m. vykdoma programa „Antras žingsnis“, <...> “ [4] „<...> mokykloje vykdoma akcija „savaitė be patyčių.“ [3] „2010 metų sausio mėnesį mokykla dalyvavo tarpmokyklinėje prevencinėje akcijoje, „Draugystės tiltai“, <...> <...> dar dalyvaujame akcijoje „savaitė be patyčių“ <...> “ [4] „Dalyvaujame „savaitėje be patyčių“, <...>„ [5] „<...> po to filmukai prevenciniai žiūrėti, <...>„ [2] „Rodomi videofilmai smurto, patyčių temomis, kurie vėliau yra aptariami.“ [4] „<...> moksleiviams rodom filmus, neseniai žiūrėjom filmą „Neketėk tyloje“ dar planuojame parodyti tokį gerą „Pykšt pokšt tu negyvas.“ [5] „<...> turėjom paskaitas temomis: „Aš galiu nesitytioti“, „Konfliktai ir jų sprendimo būdai. Pareitais metais rengėme konferenciją „ Patyčios – visų rūpestis.“ [5]
Patyčių prevencija mokykloje	Pažanga pasiekta vykdančią prevencinę veiklą	„<...> tai maždaug 30% mūsų mokykloje sumažėjo patyčių mastas.“ [1] „Pastebimas patyčių mažėjimo mastas, <...> “ [4] „<...> patyčių mūsų mokykloje sumažėjo, tiek tarp berniukų, tiek tarp mergaičių.“ [5] „Mokyklos bendruomenė įgavo žinių ir įgūdžių kaip pastebėti bei atpažinti patyčias bei kaip tinkamai į jas reaguoti. Mokytojai dalyvavę šiuose mokymuose manau pradėjo labiau savimi pasitikėti, nes įgavo žinių kaip padėti vaikui.“ [3] „<...> mokyklos bendruomenė tapo nepakantesnė patyčių apraiškoms.“ [4] „Olweus programa mus tikrai išmokė pamatyti patyčias. Anksčiau mokytojai, mokiniai į kai kuriuos dalykus išvis nereaguodavo.“ [5] „Po programos „stogu“ vyksta prevenciniai renginiai.“ [5] „Šiaip tai tam tikra pažanga iš tikrųjų būna, tie patys aštrūs vaikai jie truputėlį kaip ir aš sakau atvėsta ir daugiau mažiau įvažiuoja į tas vėžes. Aišku sumažėja kaip sakiau tie patys aštrūs vaikai jie apsigludina ir kai nueina į dalykinę sistemą būna labai smagu išgirsti dieve kokie geri jūsų vaikai, kaip jie myli mokyklą, kaip jiems viskas įdomu, jeigu pakabinai kažkokį darbėlį ar ką jie eina ir žiūri. Kaip paklausi, o Tomas kaip nu taip jisai aktyvus, bet šiaip palyginus su kitais vaikais tai labai geras, nu kai tai išgirsti

		<i>galvoji ačiū dievui vadinasi šiek tiek jau apsišlifavęs.“ [2]</i>
Patyčių prevencija mokykloje	Sunkumai kuriuos teko patirti vykdant prevencinę veiklą	<i>„Aš įvardyčiau tokį vieną pagrindinį sunkumą motyvacijos stoka. Nevisi pedagogai, administracijos darbuotojai norėjo dalyvauti reguliariuose mokymuose, kadangi tam reikėjo skirti nemažai savo laiko. Žinot kai, kurie pedagogai apkrauti darbu, taip pat niekas nenori apsikrauti papildoma veikla bei aukoti savo laisvo laiko kai už tai niekas nemoka pinigų.“ [3]</i> <i>„Įgyvendinat „Olweus“ programą tai susidūrėm su motyvacijos stoka, abejingumu iš mokytojų pusės. Ši programa reikalauja labai daug laiko sąnaudų ir čia dažniausiai mokytojai jeigu jos imasi, kartais padaro nekokybiškai tai yra ale padaro nei padaro. Reikia susitikti susitinkam, ką darom, kada galim baigti tai vat čia aš matau, kartais motyvacijos ir galimybių problemą, tai iš tikro darbuotojai kartais neturi galimybių ir stokoja motyvacijos.“ [4]</i> <i>„<...> mokytojų apmokymų laikas, tai yra po popamokinis laikas, jų darbo laiko sąnaudos, papildomas laikas, neapmokamas laikas, tai yra savanoriškas darbas. Tai apsunkina ruošti mokytojus, šviesti mokytojus, supažindinti su tos programos vykdymo taisyklėmis, tvarka, todėl ne visi noriai iš pradžių įsijungė į tą programą. Atsainiai žiūrėjo, skeptiškai žiūrėjo, kad čia yra eilinis Lietuvoje aktas ar akcija eilinė kaip ir dažniai būdavo su tom programom.“ [1]</i> <i>„<...> ta programa vis tiek yra Norvegų programa ne Lietuvos programa ir tai kas taikytina Norvegijoje, tas netaikytina Lietuvoje.“ [1]</i>
Patyčių prevencija mokykloje	Organizacijos, specialistai, su kuriais bendradarbiauja mokykla patyčių prevencijos klausimais bei bendradarbiavimo nauda mokyklai	<i>„Tai žinoma su psichologinėm tarnybom linijos, <...> su „Vaikų linija“ anksčiau bendravom dabar truputį sumažėjo tas bendravimas ir bendradarbiavimas“ [1]</i> <i>„Vaikų linija“, „paramos vaikams centru“ žvėryne, pedagogine psichologine tarnyba, kuri pavaldi mūsų savivaldybei.“ [2]</i> <i>„Su psichologinę pagalbą teikiančiomis organizacijomis „Vaikų linija“, „jaunimo linija“, pedagogine psichologine tarnyba. Labai daug bendradarbiaujame su „Vaikų linijos“ psichologais, juos kviečiamės, kad pravestų paskaitėles vaikams bei mokymus mokytojams.“ [3]</i> <i>„<...> „Jaunimo linija“, pedagogine psichologine tarnyba.“ [4]</i> <i>„Vilniaus miesto psichologine – pedagoginė tarnyba, <...> „Vaikų linija“.“ [5]</i> <i>„<...> su Vaikų teisių apsaugos tarnyba, (trumpa pauzė) <...>“ [1]</i> <i>„<....> visos institucijos į kurias vaiko teisių apsaugos specialistai prie savivaldybės kur yra mes skambindavom prašydavom</i>

		<i>konsultacijos arba prašydavom gal ateis paskaitys kažkokį tėvams paskaitėlę ar vaikams pamoką.” [2]</i> <i>„<...> vaiko teisių apsaugos inspektore, <...> “ [4]</i> <i>„<...> Vaiko teisių apsaugos inspektore, <...> “ [5]</i> <i>„Policijos komisariato nepilnamečių reikalų pareigūnų veiklos grupės specialistais, <...> “ [4]</i> <i>„<...> nepilnamečių reikalų pareigūne, <...>]“ [5]</i> <i>„Žinoma (atsipūtimas) tai kas yra užslėpta, kas yra slepiama mokiniai nepasisako ir tėvai nepasisako, dažniau mums specialioji pedagoginė pagalba, tarnybos tos gali atskleisti ir atskleidžia kartais mokinio elgesį vienokį ar kitokį ir tai padeda, <...>]“ [1]</i> <i>„Oi tai labai didžiulę esmė tame, kad mes susiduriame su pavienių vaikų elgesiu, o jų patirtis yra daug didesnė. Ir žinot kaip aš sakau tas pats psichologas dirba pas mus mokykloje ir ten tarnyboje ir aš manau taip mūsų šaunus psichologas, bet ten asas. Ir karatais nu būna tokių situacijų, kad nesuvaldo ant tiek suaštrėja <...> nu va tada jau tampa neįmanoma kartais net suvaldyti situacijos to maišto, tos agresijos. Pavyzdžiui, buvo tokia situacija, kai tėvai prašė pašalinti vieną mokinį iš mokyklos. Mūsų psichologas nueina kalbėtis su jais ir aiškiai ima jiems įrodinėti ką mes turim daryti, tačiau tėvai viską atmesdavo sako jūs čia visi iš vien, jūs už direktorę nes jūs jos pavaldinys. Suprantant, o gerai, tada išsikvieskim iš tarnybų specialistus tegul jie pasėdi, pastebi ir nusprendžia ir pasako. Tokių situacijų buvo atvažiavo iš tarnybų pasėdėjo, pastebėjo ir sakė, kad nedelsiant reikia tą mokinį perkelti į kitą klasę <....> Mes tai padarėm, mes pašalinom aš sutinku, kad gali būti procesų, kurių dėl to, kad esame čia visi savi nepastebim ir nematom arba gal čia tiesiog galvojam tik šiandieni atsitiko. O atėjęs iš šalies visai kitaip mato tą situaciją. Tai vat tų tarnybų pagalba yra labai svari bei labai svarbi.“ [2]</i> <i>„Didelę naudą atneša, pavyzdžiui „Vaikų linijoje“ dirbantys psichologai dažnai susiduria su patyčių problema, turi daugiau patirties ir ją pasidalina.“ [3]</i> <i>„Tas bendradarbiavimas suteikia naujos patirties, suteikia galimybę mokytis bei leidžia kartu ieškoti racionalių problemos sprendimo būdų.“ [3]</i> <i>„Gali suteikti paslaugas, kurių mūsų mokykla nepajėgi pasiūlyti bendruomenei. Taip pat rengia seminarus, paskaitas, konsultacijas mūsų pedagogams, moksleiviams, tėvams bei specialistai įsitraukia į prevencinę veiklą.“ [4]</i> <i>„Didelę naudą tiesiog jie yra pagalbiniai nes mokykla ne visada gali viena susitvarkyti su problemomis. Šiose organizacijose dirbantys specialistai turi didesnę patirtį, daugiau specifinių žinių vienu ar kitu klausimu, todėl gali patarti, praveisti mokymus,</i>
--	--	---

		seminarus tiek tėvams, tiek vaikams, tiek mokytojams bei pateikti rekomendacijas.“ [5]
Tėvų įsitraukimo bei dalyvavimo prevencinėje veikloje galimybės	Tėvų dalyvavimas bei vaidmuo patyčių prevencinėje veikloje	„(atsiduso) žinoma, kad tėvų vaidmuo, tėvų vaidmuo tai yra šimta procentinis, bet kur ne tik patyčių prevencijoje, bet iš vis vaiko auklėjime, nes tik tėvai išauklėja vaiką. Vaikas jau išauklėtas ateina į mokyklą savaip tik tai priklauso nuo jo amžiaus, galima keisti jo elgesį, požiūrį į tam tikrus dalykus, vertybes ir čia tėvai tikrai vaidina didelį vaidmenį. Tai yra pirmas, pirma vieta kur vaikas gauna patyčių pradžią, <...> jeigu vyras tyčiojasi iš žmonos arba tėvas iš motinos vaikas mato arba tyčiojasi iš to vaiko tarkim. Tą patį dažniai kartoja tam vaikui, kad tu toks ir toks tai yra jau patyčios. Ir tas vaikas atėjęs į mokyklą tyčiojasi iš kitų.“ [1] „Labai svarbus, nes vaikai ateina iš šeimos ar ne jei jų šeimoj yra tarpusavy galima žeminti, tyčiotis, šaipytis vienas iš kito, iš vaiko nu klijuoti etiketes <...> “ [3] „Jisai pirmoj vietoj, nes šiuo atveju tik tai žiūrint kur, jeigu mokykloje vyksta patyčios atsako mokykla, bet tėvai atsako už vaikų auginimą, tai yra koks jisai užaugęs. <...> tėvai yra, patys atsakingiausi, antroj vietoj yra mokykla tai yra jie lokaliniai nėra mažiau atsakingi ar daugiau atsakingi jie tiesiog padeda tiek kiek gali ir tiek keik jie sutaria su tėvais.“ [4] „<...> be galo svarbus, nes vaikai na pusė dienos praleidžia mokykloj tai tame gyvenime yra svarbus mokytojų vaidmuo, bet grįžta namo ir tėvai na pirmiausiai turėtų atkreipti dėmesį tėvai kas su vaiku darosi, kodėl jis tylesnis pasidarė, uždaresnis, kodėl jis verkia ar jam reikia pagalbos <...> “ [5] „<...> mokykloje tai jų aktyvus labai mažas arba sakyčiau nulinis. Vienas kitas tėvas čia dalyvavo toj programoj „Olweus“, buvo įtraukti, bet nu gal vienintelė ten motina tokia, kuri labiau dalyvavo tos programos vykdyme, bet kiti stebėjo taip pasyviai todėl, kad jie nebuvo išmokyti tai daryti. Atlikome mokykloje vidaus auditą ir iškilo tokia problema, kaip (iii) kaip bendravimo su tėvais problema, ir mes ją bandėme išspręsti, bet pasirodo ne taip lengva ją išspręsti.“ [1] „Visų pirmą nėra tai, kad jie aktyviai dalyvautų, mes susiduriame su problema tėvų pasyvumo problema dalyvaujant mokyklos gyvenime. Aktyvesni yra tie tėvai, kurie susiduria su patyčių problema, jie tada gal labiau suprantą tą situaciją.“ [3] „<...> (atsidusta), tėvai kviečiami dalyvauti renginiuose, kad pamatyti vaikų pasiekimus, į tėvų susirinkimus, tačiau dažnai sunku juos prisikviesti anot jų dėl didelio užimtumo. Tačiau aš tą užimtumą aš nematau, kad jisai padidėjęs tiesiog aktyvo problema tu labiau vertini uždirbti šimtą litų, negu aplankyti vaiką mokyklos renginį. Dėl vat tokios mūsų šalies vertybinės krizės tėvai jų patyčių prevencijoje arba intervencijoj yra labai nedaug.“ [4] „<...> dėl didelio užimtumo, dėl gal būt kol neliečia asmeniškai tai atrodo ir nelabai svarbu ir dalis tėvų galvoja, kad čia yra

		<i>mokytojo problema, atsakomybė jie turi ir mokyti ir auklėti vaikus. Tai mažesnis susidomėjimas ir paprastai mažesnis susidomėjimas yra tų tėvų, kurių vaikai ypatingai tarkim sunkiai valdomi, turi kažkokias elgesio problemas, dėl skirtingų priežasčių gal būt ten viena mama augina tris vaikus ir tiesiog nebespėja, bet yra pastebimas tėvų vangumas ir domėjimaisiu tuomet kai jau kažkas nutiko.“ [5]</i> <i>„<...> didžioji tėvų dalis pas mus labai noriai, geranoriškai, aktyviai dalyvauja <..> didžioji dauguma labi noriai atsipiečia į mūsų bet kokias idėjas ir kvietimus. <...> padeda surasti specialistus kartais netgi nereikia mokėti. Kartais patys kai ką nu vat pabendrauja su vaikais ir pamokėles praveda, paskaitėles patys ateina į mokymus..“ [2]</i>
Tėvų įsitraukimo bei dalyvavimo prevencinėje veikloje galimybės	Formos, būdai kuriais mokykla siekia tėvus įtraukti į patyčių prevenciją	<i>„<...> patys ateina į mokymus. <....> jie ateina ir tas visas dalyvavimas visokiose šventėse, renginiuose irgi labai motyvuoja ir pačius vaikus, mano tėtis veda, mano šeima dalyvavo šventėj.“ [2]</i> <i>„Mes kviečiam tėvus į renginius, <...> “ [3]</i> <i>„Taip pat tėvai kviečiami į seminarus, renginius patyčių temomis.“ [4]</i> <i>„<...> informuojame apie vykdomas akcijas, seminarus ir kitą veiklą.“ [3]</i> <i>„Vienas kitas tėvas čia dalyvavo toj programoj „Olweus“, buvo įtraukti, bet nu gal vienintelė ten motina tokia, kuri labiau dalyvavo tos programos vykdyme.“ [1]</i> <i>„Jeigu mokykla vykdo kokias nors patyčių prevencines programas, tokias kaip „Olweus“ „Antras Žingsnis“ ar ten kokias kitas, panašias, tai tada mokykla pagal programą yra įpareigota įtraukti tėvus, kad jie žinotų, dalyvautų ir duotų sutikimus.“ [4]</i> <i>„Mūsų psichologė ir logopedė sukūrė tokią programėlę kur vat mokina kaip atpažinti tą elgesį, ką byloja, ką turėtų tėvai pamatyti po tuo vaiko elgesiu, ką jis nori mums pasakyti jeigu vaikas spardosi ir daužosi jis ir ką sako be priežasties.“ [2]</i>
Tėvų įsitraukimo bei dalyvavimo prevencinėje veikloje galimybės	Priežastys dėl, kurių tėvai pasyviai įsitraukia į patyčių prevencinę veiklą	<i>„Taip ir tėvai labai paviršutiniškai įsitraukia į šios programos veiklas. Pagrindinis jų argumentas dėl ko jie negali dalyvauti šios programos veiklose tai užimtumas, kadangi daugelis jų dirba.“ [3]</i> <i>„<...> yra tokių, kurie dėl nepaprasto užimtumo negali dalyvauti, <...> “ [2]</i> <i>„<...> dažnai sunku juos prisikviesti anot jų dėl didelio užimtumo. Tačiau aš tą užimtumą aš nematau, kad jisai padidėjęs tiesiog aktyvo problema tu labiau vertini uždirbti šimtą litų, negu aplankyti vaiką mokyklos renginį. Dėl vat tokios mūsų šalies vertybinės krizės tėvai jų patyčių prevencijoje arba intervencijoj yra labai nedaug.“ [4]</i>

		„<...> mokykla ieško labai daug kūrybiškų būdų kaip pritraukti tėvus, kviečia į renginius, kviečia padaro taip kad būtų renginys po to susirinkimas, nes pastebėjo, kad į renginį ateina daugiau tėvų gal tada pasiliks daugiau susirinkime. <....> dėl užimtumo ateina vienas du tėvai.“ [5] „<...> gal būt kol neliečia asmeniškai tai atrodo ir nelabai svarbu <...> pastebimas tėvų <...> ir domėjimaisiu tuomet kai jau kažkas nutiko.“ [5] „<..> ir dalis tėvų galvoja, kad čia yra mokytojo problema, atsakomybė jie turi ir mokyti ir auklėti vaikus. Tai tas užimtumas ir gal būt kažkoks toks perdavimas atsakomybės labiau mokyklai ir bendravimas su vaiku tik po mokyklos ir mažesnis domėjimasis kas vyksta.“ [5] „<...> nuo mažens darželį visi tėvai iki vieno eina į kažkokius renginius, susirinkimus, pradinukų tėvai dar domisi, kuo vyresni tuo mažiau.“ [5]
Tėvų įsitraukimo bei dalyvavimo prevencinėje veikloje galimybės	Mokyklos ir tėvų bendradarbiavimo sunkumai prevencinėje veikloje	„Visų pirma, kad gerai spręsti tas problemas prie kurių tėvai galėtų prisidėti ir įsitraukti į bendruomenės gyvenimą ir vykdytų patyčių prevencijas ir kitas prevencijas <...> turi kalbėtis, bendrauti ir bendradarbiauti kompetentingi žmonės, pedagogai, psichologai su tėvais ta kalba, kuria kalbama auklėjant ir auginant vaikus nuo pat jo gimimo. Jeigu tos bendros kalbos nėra tai mes tada galim vienpusiškai auklėti, tėvai vienaip auklėja, mokykla antraip ar švietimo kita įstaiga, o aplinka daro dar trečiaip ir taip gaunasi kaip toj pasakėčioj vaikas yra likęs be auklės.“ [1] „Jie neturi kompetencijų ir nežino kaip tai daryti, pedagogiškai kaip daryt, nežino. Jie tai daro primityviai, jeigu ir suvokia kaip jie daro, bet vis tiek jie daro primityvokai, o šiuolaikinis jaunimas reikalauja ir didesnės kompetencijos ir kitokių metodų negu, kad primityvius, tuos paprastus metodus naudoja tėvai pasisėmę iš savo senelių ir tėvų.“ [1] „Pavyzdžiui, pakvieti ateikit pasikalbėti su psichologu, nes matom bendraudami su vaiku, kad Jūsų elgesys netinkamas gal ką patars, ne neisiu, manęs nepradėsit auklėti kaip vaiko, ką aš čia Jūs, ką aš čia Jums piemenė, ką aš nežinau kaip savo vaiką auginti. Tokia nuostata ir kartais nepasiseka jos įvykdyti „<...> pavienių tėvų nenoras įsijungti, pavyzdžiui, neduoda leidimo dirbti psichologui ir aiškina ką Jūs norit pasakyti, kad mano vaikas psichas.“ [2] „Nėra tokios partnerystės prasme tai nėra tokie partneriški santykiai tarp mokyklos ir tėvų.“ [3] „<...> kitas kartais labai ir nebendradarbiaujantis santykis tėvų tai yra, kolegos iš kitų mokyklų yra pasakoję ne vieną atvejį kai tėvai labai agresyviai bendrauja su mokykla jeigu visą kaltę ir atsakomybę verčia ir ten teismai grasina ir paduoda į teismus kai

		vaikas nukenčia. „Tėvai (pauzė) keletas būna problemų, viena iš jų yra tėvų nemotyvuotas dalyvavimas <...> arba labai formalus, <...> “ [4] „<...> vat gal kažkokio individualaus tokio kontakto su atskiru tėvu ar mama, tas reikalauja labai daug pastangų ir laiko. Aš suprantu, kad auklėtojos neori leisti iš savo pinigų skambinti ten iš savo mobilaus tėvams ir bekiek pinigų leisti. Tai vat gal net finansiškai dabar tas pats klasės auklėtojos darbas nėra populiarus, atsisako žmonės, nes ten jiems prideda trisdešimt, keturiasdešimt litų per mėnesį <...> „ [5] „<...> jeigu mokyklos duoda kažkokias rekomendacijas ir net realius pasiūlymus tėvai patys tos atsakomybės nesiima, <...> “ [4] „<...> tėvai kartais laukia greitos pagalbos ir tiki, kad vieną kartą ateis ir kažkas pasikeis, nori greitų pokyčių, kartais tikisi, kad psichologas gali padėti tik vaikui nekeičiant tos situacijos šeimoj, kartais nori, kad vėlgi lengvai pasikeistų ta situacija mokykloj sakykim ar ne.“ [3] „<...> tėvai tikisi per labai trumpą laiką gauti tokią maksimalią naudą nu kas neįmanoma, žiūrint į socialinį darbą, psichologines paslaugas.“ [4] „<...> klausia ką greitai reikia padaryti, kad mano vaikas pradėtų elgtis gerai staigiai pasakykit vieną receptą, kaip čia viską pakeisti arba nu vat kenčia nuo patyčių staigiai ką kokių veiksmų aš turiu imtis, kur aš turiu bėgti vaikas nenori, kad aš tarkim kiščiausi, bet aš bėgsiu, spręsiu aš pasikalbėsiu su skriaudėju.“ [5]
Pagalba patyčių atveju vaikui ir jo šeimai	Pagalba mokykloje patyčių aukai ir jos šeimai	„Žodžiu psichologų, socialinių pedagogų pagalba. <...> psichologų individuali pagalba ir tam pačiam vaikui ir tėvams ir psichologas padeda ir išaiškina kaip reikia elgtis su tuo vaiku ir tėvams kaip reikia elgtis ir kaip vaikui elgtis nukentėjusiam ir skriaudžiamajam. „<...> išaiškina ir vaikui ir tėvams dėl ko kyla patyčios, kaip reikia vengti, kad nebūtų, gal būt tas vaikas iššaukia pats ir taip toliau.“ [1] „Yra psichologas konsultuoja <...> „Taip pat esu ir aš - socialinė pedagogė. Mano darbas apimą tėvų konsultavimą, pavyzdžiui jeigu vaikas dėl patyčių nelanko pamokų kartu su tėvais ieško būdų kaip padėti tam vaikui. „<...> darbas apimą ir buvimą šalia vaiko aukos, padėjimą tam vaikui integruotis į klasės gyvenimą.“ [2] „Visada gali gauti betarpiškai psichologo konsultacijas, tėvai gali gauti konsultacijas dėl vaiko, kaip padėti vaikui spręsti kažkokias problemas, kaip padėti sustiprinti vaiką. Taip pat gali gauti socialinę pedagoginę pagalbą <...> “ [3] „<...> daugiausia individuali pagalba tai yra psichologo, socialinio pedagogo paslaugos <...> “ [4]

		„Visų pirma tiek vaikai tiek jų tėvai gali sulaukti emocinės paramos tai yra pokalbis, tai yra kartu aptarimas ką daryti, kaip elgtis, kaip būtų galima spręsti šią problemą. Tą emocinę paramą teikia tiek psichologas, tiek socialinis darbuotojas.“ [5] „Jeigu nepavyksta mokykloje išspręsti problemos tenka nukreipti tėvus į kitas organizacijas dažniausiai į pedagoginę psichologinę tarnybą.“ [2] „<...> bei galim nukreipti pas socialinius partnerius dėl platesnio spektro paslaugų, kurių negali suteikti mokykla.] (4) „Esant reikalui įtraukiam savo socialinius partnerius ir su jais visi kartu dirbam, jeigu reikia nukreipiam į kitas organizacijas.“ [5] „Jeigu reikia taikyti, taikymas tada jau vyksta kartu dalyvaujant abiems pusėms, jeigu jie sutinka taikytis.“ [1]
Pagalba patyčių atveju vaikui ir jo šeimai	Pagalba mokykloje skriaudėjui ir jo šeimai	„<...> yra psichologų individuali pagalba ir tam pačiam vaikui ir tėvams ir psichologas padeda ir išaiškina kaip reikia elgtis su tuo vaiku ir tėvams kaip reikia elgtis ir kaip vaikui elgtis nukentėjusiam ir skriaudžiamajam. Ir vieniems ir kitiems vaikams išaiškina šitą individualiai, sutaiko <...> išaiškina ir vaikui ir tėvams dėl ko kyla patyčios, kaip reikia vengti, kad nebūtų, gal būt tas vaikas iššaukia pats ir taip toliau.[1] „Lygiai tokios pačios, suprantant tiek kiek nuskriaustam tiek ir skriaudėjui, tik, kad tiek su skriaudėju kitokia kalba būna.“ [2] „Tai lygiai tos pačios ar ne, nes vaikas skriaudėjas yra vistiek vaikas auka ar ne. <...> jis pats gali gauti konsultacijas, jo tėvai gali gauti konsultacijas, <...> mokykloj mes galim pasižiūrėti kas gali paremti ir kokios paramos gali gauti mokykloje tas vaikas, kokių reikia gal būt elgesio skatinimo sistemą įdiegti, kad jis galėtų jaustis, saugiau, pilnavertiškiau.“ [3] „Tai panašią pagalbą gali gauti, kaip ir vaikas auka bei jo šeima. Grupinės bei individualias konsultacijas, psichologo, socialinio pedagogo paslaugas bei nukreipimą pas socialinius partnerius.“ [4] „Kviečiamės vaiką klausiam tiesiog na kaip jis norėtų elgtis, kaip kitaip jis galėtų elgtis. Ieškom būdų kaip jis galėtų pakeisti savo elgesį. Su tėvais kalbam kaip jie galėtų padėti vaikui, ką turėtų daryti. Jeigu reikia vėl įtraukiam socialinius partnerius arba nukreipiam į kitas organizacijas, kurios galėtų suteikti paslaugą, kurios mes negalime. Gal būt ten jie galėtų pasiūlyti kažkokius mokymus ar kursus.“ [5] „Taip pat yra vaiko gerovės komisija su kuria mes dirbam kartu. Iškviečiam vaiko gerovės komisiją ir pirmiausiai, kaip aš sakau nutarkuojam, aiškinam labai konkrečiai ir labai sakyčiau griežtai pasakom, kad mums tai nepriimtina ir, kad mes su vaiku jau dirbom ir niekas nesigauna ir prašom jūsų pagalbos ir vėl nesigauna tai dabar sėdam ir susitariam konkrečiai ką darysim, tuos

		<i>privalomus daryti žingsnius ir po to kontroliuojame ar jie įvykdyti tuos žingsnius.“ [2]</i>
Patyčių problemos sprendimas	Pasiūlymai kaip aktyviau įtraukti tėvus į mokyklos bendruomenės gyvenimą	„<...> jeigu taip masiškai kalbėti apie tėvų įtraukimą tai juos reikia paruošti tam, kad jie žinotų kaip jie, kuo galėtų prisidėti prie mokyklos bendruomenės, prie mokyklos gyvenimo ir aš vėlgi grįžtu prie to švietimo reiktų finansuoti tėvų pedagoginį švietimą ir ne tik pedagoginį, bet ir kitokį švietimą teisinį ir dar kažkokį.“ [1] „<...> tėvams patiems yra klausymas ką jiems reikėtų daryti, nes jie nelabai žino kaip jie turėtų ateiti nu ką pasėdėti nu kažką pabarti ar tokio, tai vat tėvai jeigu jie turėtų konkrečių pavyzdžių aš manau, jie daugiau įsitrauktų.“ [4] „<...> tokio neformalaus bendravimo ką daro tos mažesnės, pavyzdžiui, privačios mokyklos ar ne ten tuos tėvus daugiau į tokį neformalų ten susipažįstą ir dar kažkaip. <...> nu įvairiai čia vat neseniai gavau tokios kolegės iš Kauno tokią nuorodą į filmuką ten pradinėj mokykloj tėvai kartu su vaikais stato spektaklį ir nu tėvai vaidina . Tikrai toks smagus vaizdelis ir ten tėvai tokie smagūs, gražiai atrodo tas spektaklis nu vat kažkoks vaizdas. Aš galvoju nu vat būna įtraukia į tą bendruomenę ir tie tėvai susidraugauja kažkaip berepetuodami, tie kurie gal ten kai susidraugauja.“ [3] „Per klasės auklėtoją vaidmens kokybės pakėlimą, tai yra siūlau, kad, pavyzdžiui, kad būtų sugražinta ta praktika, kuri buvo sovietmečiu kai klasės auklėtojas apsilanko kiekvienoj šeimoj, nes tai labai padeda užmegzti kontaktą ir dažniau būtų bendravimas su tėvais elektroniniu būdu, elektroniniu paštu, nes mokytojai kažkaip tokią turi frazę auksinę, kad jiems per mažai skiria pinigų, kad jie telefonais kalbėtųsi, bet yra elektroninis paštas, kur tu gali bendrauti labai daug tokio.“ [4] „Rašymas tarkim žinučių priminimas ar jūs ateisite, skambučiai, asmeninis toks kontakto užmezgimas sukūrimas atmosferos šiltos, kodėl neina skriaudėjų tėvai jie bijo, jie nenori čia prieš visą klasę sėdėti nuleidę akis ir klausytis koks jų vaikas yra baisus ir blogas.“ [5]
Patyčių problemos sprendimas	Galimi patyčių problemos sprendimo būdai	„Atėjo laikai, informaciniai laikai kada mes primityviom senelių ir tėvų protėvių formom, būdais ir metodais auklėti vaikų negalim turi būti jau giliai psichologinis ir pedagoginis vaikų auklėjimas. Pasirodo Lietuvoje nėra tėvų bendrosios švietimo programos, <...> turėtų būti programa paruošta kompetentingų žmonių, pedagogų, psichologų atsižvelgiant į vaikų amžiaus tarpsnius ir į jų psichologines savybes, į jų fiziologines savybes, vystymąsi. Ir toj programoj turi būti numatyta kaip šviesti tėvus, kokiais klausimais kalbėti, nes (pauzė) to dar nėra netgi mokytojai ir tai tam dalykui neparuošti.“ [1] „kad sakykim ypač pedagoginiame universitete, kuriame mokosi tokią programą galėtų ruošti, tėvų švietimo programą ir paruošti. Sakykim pedagogai, kurie ruošiami, rengiami su savo docентаis ir profesoriais, kurie auklėtojai rengiami ikimokykliniam,

		priešmokykliniam ugdymui galėtų tėvų švietimo programą paruošti. Pedagoginiam universitete Šiaulių ar čia vėlgi galėtų toliau ruošti pradinukus ir toliau tą programą atsižvelgiant į tai. Ten dėstomas kuras, ir ten galima rašyti ir magistrinius ir bakalaurinius rašyti darbus kaip po programos pristatymą. Būtų nauda mokykloms ir jiems patiems kai ateis į mokyklą dirbti.“ [1] „Nes tik pedagoginiai universitetai, aš manyčiau, kad visose aukštosiose mokyklose, kolegijose turėtų būti įvestas jaunimui, dabartiniam jaunimui, kurie turės kažkada vaikų, programa, kursas, mokymo kursas, kuris supažindintų su pagrindais, vaikų auklėjimo pagrindais, nuo jo gimimo iki ten pilnametystės.“ [1] „Kai nuimsim tą negatyvą ir to elgesio ir to smurto nėra tiek daug gal ne taip garsiai rėksim ir tie vaikai pradės kažkaip kitaip elgtis, dabar iš tikrųjų jie mus atkartoja ir atgal gražina. Aš galvoju reikia mokyti žmones nuo mažų dienų, o tėvus taip mokyti džiaugtis, mokyti džiaugtis (pabrėžiančiai pasakė) menkiausia vaiko sėme, gražia diena tai, kad mes visi sveiki, kad mokykloj kažkas įvyko šventė nu ir valio.“ [2] „<...> mokyklos programos turėtų būti sumažintos akademine prasme, kad mums nereikia tiek daug žinių, kiek vaikai gauna, o padidintų vadinamų užsiėmimų skaičių tokio ugdymo skaičių kur daugiau lavinama socialinė ir emocinė kompetencijos. Tai vat čia yra turi kažką išimti tam, kad atsirastų laiko kada vaikai gali mokytis kaip bendrauti, kaip spręsti konfliktus, kaip išreikšti jausmus tai yra vadinamas toks mokymasis gyventi šiame pasaulyje.“ [4] „Reikėtų dirbti su šeimomis <...> Su šeimomis pradėti dirbti dar prieš vaikui atsirandant arba vaikui esant pilvelyje arba darželyje.“ [2] „<...> tėvai turi pripažinti, kad neužtenka finansinių investicijų į vaikus, kad jie kokybiškai užaugtų, tai reiškia pirma tai yra mokėjimas tėvams kokybiškai leisti laiką su vaikais, kokybiškai tai reiškia turi ir ugdomąją prasmę tai, kad vaikai mokosi šilto emocinio bendravimo, nes kai jie nemoka šilto emocinio bendravimo pas juos atsiranda daužymasis toks trunkymaisis, nes jie tiesiog nemoka būti arti kito žmogaus, jie moka trenkti jeigu kažkas arti prieina <...>“ [4] „Nemažiau svarbus dalykas šeimų švietimas, kaip sukuri saugią aplinką, kaip jų tarpusavio santykiai šeimoje veikia augantį vaiką ir panašiai. <...> pradėti gal būt šeimoje nuo pat gimimo ugdyti vaikų empatiją, tolerantiškumą, gebėjimą suprasti kitą, priimti kitą, kai vaikas pavadina ten savo klasioką ei tu čigone visi jūs vagys na juk nesusapnavo tas vaikas, nesugalvojo kažkur tai išgirdo ir matyt šeimoj yra taip kalbama.“ [5]
--	--	---

Transkribuota interviu medžiaga

Interviu Nr.1

I.K klausymas: gal galėtumėte apibūdinti kokia Jūsų mokykloje patyčių situacija?

Informantas atsakymas: šiuo metu mokykloje patyčių situacija sakyčiau patenkinama, netgi gera, lyginant su kitų mokyklų ir visos Lietuvos situacija. Drįstu teigti tai, nes žinau atlikti tyrimai tą iliustruoja.

I.K klausymas: kaip laikui bėgant situacija keitėsi (-čiasi)?

Informantas atsakymas: taigi patyčios mokyklose ir ne mokyklose yra sena problema (*su šypsena pasakyta*). Jinai yra (*su šypsena pasakyta*) ir egzistuos tol kol mes gyvensime visi. Visiškai patyčių išvengti neįmanoma, nei mokykloje nei už mokyklos ribų, tačiau jas sumažinti įmanoma. Ir tai mums pavyko. Visų pirma tai yra (*atsidūsta*) kompleksas priemonių, kurios leidžia pakeisti situaciją mokykloje, keičiant mokinių elgesį, socializaciją ir kitus klausimus. Konkrečiai patyčių prevenciją mes pradėjome 2006 metais vykdėme pilotinį projektą kartu su „Vaikų linijos“ vadovu Robertu Povilaičiu. Mokykla buvo vienintelė Vilniuje, antra mokykla buvo paimta kaip kontrolinė mokykla. Ir mes 18 mėnesių vykdėme tą programą „Olweus“ ir situacija pasikeitė 15 % sumažėjo patyčios mokykloje. Antrą kartą, antras laikotarpis jau toks laikotarpis kada būtent mes, mūsų mokykla ir Vilniaus Ažuolyno dabar jau progimnazija, jau ta kuri buvo kontrolinė mokykla įsijungė (*pauzė*) Pristatėm šitą problemą (*atsidūsta*) seime, prezidentūroje ir iškėlėm šitą problemą į nacionalinį lygmenį. Ir buvo susidomėta. Atvažiavo Norvegai, pateikė savo programą ir įvyko konferencija ir mūsų valdžia, seimas, vyriausybė pritarė tai programai ir jinai dabar yra vykdoma nacionaliniu mastu. Ir mes ją vykdėm 2008 – 2009 mokslo metais, po kurios dar sumažėjo apie irgi 15%, tai maždaug 30% mūsų mokykloje sumažėjo patyčių mastas.

I.K klausymas: kuriose klasėse dažniausiai vyksta patyčios?

Informantas atsakymas: (*gilus atsidusimas*) šiaip kiekvienoje klasėje rasim patyčių, bet dažniausiai jos vyksta pradinėse, pradedant trečiąja klase beveik. Žinoma ten patyčios truputį kitokio masto. Na o labiausiai tai paauglystės amžiuje, daugiausiai 7 – 8 klasės.

I.K klausymas: kaip manote kodėl?

Informantas atsakymas: patyčios atsiranda (*pauzė*) dėl daugelio priežasčių, tai yra veikia daug veiksnių ir čia vienu sakiniu atsakyti kodėl negalima. Visų pirma vaikai tokio amžiaus labai nori reikštis, reikšti save ir paprastai jie reiškia save žemindami kitus, tyčiodamiesi iš kitų. Jiems reikia užimtumo, jiems reikia dėmesio, juos reikia vertinti, jų mąstysena yra dar neišsivysčiusi ir jie mąsto visiškai kitaip ir paprastai jie save įprasmina patyčių būdu.

I.K klausymas: kokios patyčių prevencinės programos įgyvendinamos Jūsų mokykloje

Informantas atsakymas: ta pagrindinė prevencinė programa, Norvegų programa „Olweus“, įgyvendinama ir ankstyvajam, būtent pradinukų tarpe, įgyvendinama programa „Antras žingsnis“. Ten yra vaikams skirta pirmųjų, antrųjų klasių mokiniams. Mes ją taikėm ir trečiokams.

I.K klausymas : kiek maždaug laiko, tai yra nuo kada taikote programą „Antras žingsnis“?

Informantas atsakymas: na senokai, ko gero nuo 2007 metų, jau kokie penkti metai.

I.K klausymas: kokia Jūsų nuomone pasiekta pažanga taikant šias prevencines programas?

Informantas atsakymas: žinoma, kiekviena programa, tuo labiau patikrinta programa, kaip „Olweus“ ar „Antras žingsnis“ ją gerai, kompetentingai įgyvendinus duoda rezultatų, bet jeigu kompetencijos trūksta įgyvendintojams, šiuo atveju mokytojams, tėvams ir mokiniams kartu, tai tokia programa gali duoti ir kitokių poveikių, netgi žalingą poveikį. Tačiau mūsų mokykloje to neįvyko. Ačiū mokytojams, kad jie sugebėjo įgyti tiek kompetencijų, kad pakaktų įgyvendinti „Olweus“ patyčių programą ir „Antras žingsnis“ programą, nors sunkumų buvo.

I.K klausymas: su kokias sunkumais susidūrėte įgyvendinami šias prevencines programas? Kaip manote kodėl?

Informantas atsakymas: sunkumai buvo tokie, kad ta programa vis tiek yra Norvegų programa ne Lietuvos programa ir tai kas taikytina Norvegijoje, tas netaikytina Lietuvoje. Toliau mokytojų apmokymų laikas, tai yra po popamokinis laikas, jų darbo laiko sąnaudos, papildomas laikas, neapmokamas laikas, tai yra savanoriškas darbas. Tai apsunkina ruošti mokytojus, šviesti mokytojus, supažindinti su tos programos vykdymo taisyklėmis, tvarka, todėl ne visi noriai iš pradžių įsijungė į tą programą. Atsainiai žiūrėjo, skeptiškai žiūrėjo, kad čia yra eilinis Lietuvoje aktas ar akcija eilinė kaip ir dažniai būdavo su tom programom. Programa kuri buvo parengta Lietuvos mastu kovai su narkotikais bet ta programa man atrodo, kažkodėl tai sunkiai skinasi kelią.

I.K klausymas: su kokiais sunkumais tenka susidurti mokytojams sprendžiant patyčių problemas bei vykdančią patyčių prevenciją?

Informantas atsakymas: pirmiausiai tai (*pauzė*) patyčių pačių patyčių (*trumpa pauzė*) įvertinime ne visada mokytojas, tuo labiau mokiniai ir tėvai, neatskiria kur yra patyčios, kur yra pajuokavimas, kur yra smurtas, kur yra vienkartinis, sakykime vienkartinės muštynės tai dar nėra patyčios, bet sakykim jeigu daug kartų pasikartoja tokie dalykai tai jau čia aišku smurtas ir patyčios fizinės. Tų patyčių formų yra labai daug ir labai sudėtinga jas atskirti, todėl mokytojam labai sunku atskirti sakykim mokinys parašė žinutę, žinutėje kažkas yra, kitam, o tas kitas mokinys tyli ir nepasisako. Ir labai sunku bendrauti tada su tuo vaiku, jis yra nuskriaustas, bet nepasisako dėl ko, nes ten sakykim labai žiauriai parašyta ta žinutė. Tylėjimas, vaikų tylėjimas, nepasisakymas, taip pat tėvų tylėjimas, nepasakymas, kad iš to vaiko tyčiojasi yra pagrindinė problema.

I.K klausymas: kaip manote ar mokytojai turi pakankamai kompetencijų įgyvendinti šias patyčių prevencines programas?

Informantas atsakymas: na sakyčiau, kad ne. Jeigu sakyčiau, kad taip tai būčiau tikrai neteisingas. Ta programa „Olweus“ vis tik tai atėjo per trumpą laiką pas mus ir mokytojai apmokami buvo vis tik nepakankamą laiką. Aš jau minėjau, kad tai žinoma vyko po pamokų, bet kada mokytojai pavargę visa kita. Visus mokytojus apmokyti reikalinga laiko. Pirmiausiai buvo ruošiami instruktoriai, kurie mokė tuos mokytojus, bet žinoma sakau, kad tos kompetencijos per mažai ir tokių kursų reikėtų testinių ir jie turėtų būti.

I.K klausymas: su kokiomis organizacijomis ir specialistais bendradarbiauja Jūsų mokykla siekiant išspręsti su patyčiomis susijusias problemas?

Informantas atsakymas: patyčių prevencijos klausymais ar ir kitais klausymais?

I.K klausimo patikslinimas: patyčių prevencijos klausymais

Informantas atsakymas: tai žinoma su psichologinėm tarnybom linijos, su Vaikų teisių apsaugos tarnyba, (*trumpa pauzė*) su „Vaikų linija“ anksčiau bendravom dabar truputį sumažėjo tas bendravimas ir bendradarbiavimas. Na maždaug viskas su kuo mes čia bendraujam.

I.K klausymas: kaip manote kokią naudą atneša Jūsų mokyklai šis bendradarbiavimas?

Informantas atsakymas: žinoma (*atsipūtimas*) tai kas yra užslėpta, kas yra slepiama mokiniai nepasisako ir tėvai nepasisako, dažniau mums specialioji pedagoginė pagalba, tarnybos tos gali atskleisti ir atskleidžia kartais mokinio elgesį vienokį ar kitokį ir tai padeda, bet tai nėra labai dažnas reiškinys.

I.K klausymas: kaip (ar) tėvai noriai įsitraukia į mokyklos bendruomenės gyvenimą?

Informantas atsakymas: (*gilus atodūsis*) taigi prieš tai esantis klausimas ir visi kiti klausimai susiję su vaikų ugdymu, auklėjimu yra sėkmingi tik tada, kada bet kokia švietimo įstaiga, šiuo atveju bendrojo lavinimo, ar tai pradinė mokykla ar gimnazija ar progimnazija, tuo labiau ikimokyklinio ar priešmokyklinio ugdymo įstaigos sėkmingai gali dirbti jeigu tai yra labai tamprus ir glaudus ryšys su tėvais. Deja Lietuvoje šito nėra. Ir visos mokyklos tą patį išgyvena, mus vis primetama tokia pretenzija, kad mokykla nesugeba, nemoka įtraukti tėvus į mokyklos bendruomenės gyvenimą. Čia yra problema visoje Lietuvoje, nežinau kaip kitur visam pasauly ar ne, Lietuvoje tai yra, nes žinau. Atlikome mokykloje vidaus auditą ir iškilo tokia problema, kaip (*iii*) kaip bendravimo su tėvais problema, ir mes ją bandėme išspręsti, bet pasirodo ne taip lengva ją išspręsti. Visų pirma, kad gerai spręsti tas problemas prie kurių tėvai galėtų prisidėti ir įsitraukti į bendruomenės gyvenimą ir vykdytų patyčių prevencijas ir kitas prevencijas, ir alkoholio ir tabako, kitaip tariant elgesio, aš vadinu kultūringo elgesio prevencija, turi kalbėtis, bendrauti ir bendradarbiauti kompetentingi žmonės, pedagogai, psichologai su tėvais ta kalba, kuria kalbama auklėjant ir auginant vaikus nuo pat jo gimimo. Jeigu tos bendros kalbos nėra tai mes tada galim vienpusiškai auklėti, tėvai vienaip auklėja, mokykla antraip ar švietimo kita įstaiga, o aplinka daro dar trečiaip ir taip gaunasi kaip toj pasakėčioj vaikas yra likęs be auklės

I.K klausymas: kaip tėvai prisideda prie mokykloje iškilusių problemų sprendimų?

Informantas atsakymas: . ir šitą klausimą mes kėlėme ir aš asmeniškai seniai keliu šitą klausimą aukštesniuose lygmenyse ir siūliau ne kartą ir čia problema neišspręsta. Pasirodo Lietuvoje nėra tėvų bendrosios švietimo programos, o liepiame mokyklai pačiai sukurti tokią programą ir ją vykdyti. Aš manyčiau, kad tokia programa Lietuvoje turi būti bendra. Priešmokyklinio dirbant reiškia nuo pat gimimo vaiko turi tėvai žinoti, kaip jį auginti ir auklėti ir mokykloje iki 18 metų aš taip manyčiau. Na čia dar galima tartis iki šešiolikos, aštuoniolikos, bet tikrai turėtų būti programa paruošta kompetentingų žmonių, pedagogų, psichologų atsižvelgiant į vaikų amžiaus tarpsnius ir į jų psichologines savybes, į jų fiziologines savybes, vystymąsi. Ir toj programoj turi būti numatyta kaip šviesti tėvus, kokiais klausimais kalbėti, nes (*pauzė*) to dar nėra netgi mokytojai ir tai tam dalykui neparuošti. Nes tik pedagoginiai universitetai, aš manyčiau, kad visose aukštosiose mokyklose, kolegijose turėtų būti įvestas jaunimui, dabartiniam jaunimui, kurie turės kažkada vaikų, programa, kursas, mokymo kursas, kuris supažindintų su pagrindais, vaikų auklėjimo pagrindais, nuo jo gimimo iki ten pilnametystės. To nėra mes dabar vejamės iš paskos, vienas į kitą badydami nėra nei atsakingų už tą švietimo programą, tos programos tiksliau nėra. Atsakingi yra paskirti tai

mokytojai tai yra tėvai, pedagogai specialistai, finansavimo nėra, Jeigu aš noriu pasikviesti specialistą, labai gerą specialistą, kuris paskaitytų paskaitą, pravestų renginį su tėvais, vaikų auklėjimo klausimais, aš neturiu netgi tam specialistui, tam lektoriui užmokėti. Nėra netgi tokio finansavimo, nėra programos, nėra finansavimo. Tai kaip mes galime bendrauti su tėvais, vaikus auklėti bendrai, vienu tikslu siekti kai tėvai nesupranta apie ką eina kalba. Štai neseniai įvyko pokalbis su vienos iš devintų klasių tėvais, atėjo tėvai, kurie yra baigę pedagoginį universitetą arba psichologai mes susitarėm labai greitai ir radom priemones ir susitarėm, kaip veikti ir veikėm ir efektyvu. Bet kai ateina tėvai ne pedagoginio išsilavinimo ir su aukštuoju, bet visai ką kitą kalba, tuo labiau nustato namuose prieš mokyklą vaikus jokio auklėjimo mokykloje negali būti. Todėl būtina šitą problemą spręsti, būtina pirmiausia turi būti sukurta programa ji yra, egzistuoja šalyse, buvo atvešta programa iš Amerikos čia pristatyta Lietuvai kažkodėl Latvijoje ji veikia, o Lietuvoje nelabai.

I.K klausymas: kaip manote koks tėvų vaidmuo yra patyčių prevencijoje?

Informantas atsakymas: (*atsiduso*) žinoma, kad tėvų vaidmuo, tėvų vaidmuo tai yra šimta procentinis, bet kur ne tik patyčių prevencijoje, bet iš vis vaiko auklėjime, nes tik tėvai išauklėja vaiką. Mokykla tik gali padėti tėvams auklėti arba pakeisti auklėjimo kryptį. Vaikas jau išauklėtas ateina į mokyklą savaip tik tai priklauso nuo jo amžiaus, galima keisti jo elgesį, požiūrį į tam tikrus dalykus, vertybes ir čia tėvai tikrai vaidina didelį vaidmenį. Vienų tėvų vaikai ateina nesityčioja niekada, kitų labai tyčiojasi. Taigi pirmiausiai tėvų vaidmuo, tai yra santykiai abiejų tėvų šeimoje ir santykiai tarp savęs abiejų tėvų, vyro ir žmonos santykiai, mamos ir tėvo tarp savęs ir santykiai su savo vaikais. Ar vienodai jie vertina vaikus ar vienodai jie auklėja vaikus ir taip toliau. Labai didelis dėmesys. Tas pats ir su patyčiom, jeigu vyras tyčiojasi iš žmonos arba tėvas iš motinos vaikas mato arba tyčiojasi iš to vaiko tarkim. Tą patį dažniai kartoja tam vaikui, kad tu toks ir toks tai yra jau patyčios. Ir tas vaikas atėjęs į mokyklą tyčiojasi iš kitų. Tai yra pirmas, pirma vieta kur vaikas gauna patyčių pradžią, galimybę pradėti tyčiotis, nes jeigu vaiką kiti smerkia tai jis visada būtinai kažkur ras vietą, atsilygins tuo pačiu tik kitoje vietoje ir kitiems. Jeigu jisai to tą negali padaryti prieš tėvą, prieš motiną tai jis padarys prieš kitus. Ir tai yra didelis vaidmuo, žinoma didžiulis vaidmuo. Bet tai, kad galėtų tą patyčių prevenciją vykdyti tai jie turi suvokti savo vietą šeimoje. Dažniausiai dabar matote kokios yra santuokos, šeima pas mus kokia dabar nežinau koka čia yra šeima santuokoje ar nesantuokoje, bet nespėjo pagyventi jau skiriasi po pusmečio ar po metų, tai ir jeigu dar vaikas mato tokią šeimą tai aš manau kai nieko gero iš to, vaikas gali paslysti.

I.K klausymas: kaip (ar) tėvai įsitraukia į patyčių prevencines programas?

Informantas atsakymas: na sakyčiau, kur tai man spręsti kaip tėvai tai daro namuose, bet mokykloje tai jų aktyvus labai mažas arba sakyčiau nulinis. Vienas kitas tėvas čia dalyvavo toj programoj „Olweus“, buvo įtraukti, bet nu gal vienintelė ten motina tokia, kuri labiau dalyvavo tos programos vykdyme, bet kiti stebėjo taip pasyviai todėl, kad jie nebuvo išmokyti tai daryti.

I.K klausymas: su kokiais sunkumais susiduriate bendraudami su tėvais? Ir kaip manote kodėl?

Informantas atsakymas: vėlgi grįžtu prie tėvų pedagoginio švietimo. Jie neturi kompetencijų ir nežino kaip tai daryti, pedagogiškai kaip daryt, nežino. Jie tai daro primityviai, jeigu ir suvokia kaip jie daro, bet vis tiek jie daro primityvokai, o šiuolaikinis jaunimas reikalauja ir didesnės kompetencijos ir kitokių metodų negu, kad primityvius, tuos paprastus metodus naudoja tėvai pasisėmę iš savo senelių ir tėvų.

I.K klausymas: kaip manote kaip būtų galima tėvelius aktyviau įtraukti į mokyklos bendruomenę?

Informantas atsakymas: taigi mes darėme apklausą tėvų, ko tėvai norėtų. Kokios pagalbos, ką jie norėtų sužinoti auklėjant vaikus. Gavome atsakymus, žinoma, bet įgyvendinti šią programą mums nepakanka jėgų, pirmiausia gal kai kuriais klausymais ir mokytojai, pedagogai, psichologai galėtų konsultuoti ir konsultuoja tėvus, jų dalį, bet jeigu taip masiškai kalbėti apie tėvų įtraukimą tai juos reikia paruošti tam, kad jie žinotų kaip jie, kuo galėtų prisidėti prie mokyklos bendruomenės, prie mokyklos gyvenimo ir aš vėlgi grįžtu prie to švietimo, reiktų finansuoti tėvų pedagoginį švietimą ir ne tik pedagoginį, bet ir kitokį švietimą teisinį ir dar kažkokį. Kad tėvai suprastų kas vyksta mokykloje su tais vaikais ir kas vyksta su tais vaikais, jų pačių vaikais, kai jie yra namuose. Skirtingas mokinių elgesys dažniausiai būna, ypač tų, kurie blogai elgiasi, jie maskuoja savo elgesį. Jie šeimoje būna vienokie, kai susitinka su draugais, kompanijoje jie visiškai kitaip elgiasi. Ir štai tėvams dažniai kyla klausimas, kodėl šeimoje mano vaikas auksinis maždaug, o atėjęs čia, ką mokykla daro blogai, kad mano vaikas taip elgiasi. Štai čia ir yra tėvams, turi būti duotas atsakymas, kompetentingas atsakymas su tyrimais, su išvadom su viskuo. Šiuo atveju mokykla nepajėgi atlikti kažkokių didelių, išsamių tyrimų, nes tai vėlgi yra kompetencijos stoka ir laiko stoka ir visa kita. Turi užsiimti specialistai, yra pedagoginės tarnybos, yra institutai, universitetai, galų gale studentai magistrantai ar bakalai. Ir aš siūliau, kad sakykim ypač pedagoginiame universitete, kuriame mokosi tokią programą galėtų ruošti, tėvų švietimo programą ir paruošti. Sakykim pedagogai, kurie ruošiami, rengiami su savo docentais ir profesoriais, kurie auklėtojai rengiami ikimokykliniam, priešmokykliniam ugdymui galėtų tėvų švietimo programą paruošti. Pedagoginiame universitete Šiaulių ar čia vėlgi galėtų toliau ruošti pradinukus ir toliau tą programą atsižvelgiant į tai. Ten dėstomas kuras, ir ten galima rašyti ir magistrinius ir bakalaurinius rašyti darbus kaip po programos pristatymą. Būtų nauda mokykloms ir jiems patiems kai ateis į mokyklą dirbti. Dabar kol kas aš nežinau kodėl šito nėra. Ačiū jums, kad jūs susidomėjote šiuo dalyku.

I.K klausymas: kokios pagalbos iš mokyklos gali sulaukti nukentėjusio nuo patyčių vaiko tėvai ir pats vaikas? Bei kokios pagalbos iš mokyklos gali sulaukti skriaudžiančio kitus vaikus moksleivio tėvai ir pats vaikas?

Informantas atsakymas: na pirmiausiai pagalba tai jeigu yra laiku kreiptasi tai tada pagalba efektyvi ir jinai pirmiausiai eina iš specialistų tai yra psichologų individuali pagalba ir tam pačiam vaikui ir tėvams ir psichologas padeda ir išaiškina kaip reikia elgtis su tuo vaiku ir tėvams kaip reikia elgtis ir kaip vaikui elgtis nukentėjusiam ir skriaudžiamajam. Ir vieniems ir kitiems vaikams išaiškina šią individualiai, sutaiko ir jeigu nepavyksta sutaikyti tada jau aišku vyksta didesni procesai jau eina iki teismų dalykai. Bet paprastai mokykla tikrai pirminį ką padaro tai būtent apsaugo vaikus nuo tolesnių patyčių, ypač tas, kurs skriaudžia išaiškina ir vaikui ir tėvams dėl ko kyla patyčios, kaip reikia vengti, kad nebūtų, gal būt tas vaikas iššaukia pats ir taip toliau. Žodžiu psichologų, socialinių pedagogų pagalba.

I.K klausymas: bet bendrauja ir su vieno ir su kito tėvais?

Informantas atsakymas: taip atskirai su vieno su kito tėvais. Su vaiku leidžiant tėvams individualiai, su tėvais vienų atskirai ir viskas vyksta atskirai ne kartu. Jeigu reikia taikyti, taikymas tada jau vyksta kartu dalyvaujant abiems pusėms, jeigu jie sutinka taikytis.

I.K klausymas: o nuskriausto vaiko tėvai noriai dalyvauja?

Informantas atsakymas: taip vis tik tai, šitą dalyką supranta tėvai jeigu jau yra tikrai nuskriaustas vaikas tai kitas vaikas ir nuskriaustas sakykim kito tėvo ar mamos tai tėvai atsiliepia į tai ir pas mus praktika tokia, kad nu yra iškart ateina į mokyklą aiškinasi, nėra, kad vengtų ateiti ar bėgtų, slėptųsi.

I.K klausymas: nėra taip, kad to vaiko, kuris skriaudžia kitus, tėvai pasyviau dalyvautų?

Informantas atsakymas: ne kaip tik jie nepasimeta, o kaip tik jie bando apginti savo vaikus. Dažniai tai nėra žinoma blogai. Kiekvienas tėvas ir mama stengiasi apginti savo vaiką. Tai yra diskusinis klausimas būtent į įvykusiais patyčias pažiūrėti iš abiejų pusių ir nukentėjusiojo ir skriaudžiančio pusių ir pasižiūrėti gal tikrai reikia naikinti priežastis, kurios sukelia tas patyčias. Taip, kad čia tikrai bendradarbiavimas yra.

I.K klausymas: Jūsų nuomone kas daroma neteisingai, kad patyčios nemažėja?

Informantas atsakymas: labai platus klausimas, mes dažnai susiaurinam tuos dalykus ir suvedam viską į mokyklą į švietimo įstaigą. Patyčių situacija gerai, kad parašyta patyčių situacija ne mokykloje, Jūs gerai parašėte, patyčių situacija mokykloje pagerės, kai patyčių situacija visuomenėje pagerės. Jeigu suaugę žmonės tyčiojasi vienas iš kito ir tai mato vaikai, tai kaip tai, gaunasi užburtas ratas. Tas pats ir su tabako ir alkoholio prevencijomis. Jeigu vaikai maži, dar nieko nesuprantantys, ten šešių, septinių metų, penkių esant vienuolikos metų mato, kad tėvai, kiti suaugusieji rūko, vartoja alkoholį tai anksčiau ar vėliau jie pabandys tai daryti. Jeigu mato, kad keikiasi, kad vienas kitą skriaudžia, barasi tėvai tai anksčiau ar vėliau vaikai pradės barti ar skriausti katę, šunį ar kitą vaiką. Tai yra jeigu mes Lietuvoje ir visam pasauliui tai yra pati problema, jeigu mes nepakelsime savo mentaliteto, kultūros lygio visuomenėje, kaip visuomenė, būsim neatsakingi ir žiūrėsime tik savo vartotojiškąją materialinę naudą matysime gyvenime, o nematysime dvasinių vertybių, pagrindinė mūsų dvasinė vertybė tai mūsų vaikai (*labai pabrėžiančiai pasakė, aukšta intonacija*). Dažniai kalbam mūsų vaikai mūsų ateitis, bet darom atvirkščiai paprastai Lietuvoje, viskas atvirkščiai aukštyn kojom apversta. Jeigu vaikas yra Lietuvos ateitis jisai tai taip ir yra nebus žmonių nebus reiškia kam gyventi tai jam pirmumas ir turi būti. Jau nuo pat nepriklausomybės atkūrimo laikų kalbama apie prioritetą švietimui ir kas padaryta prioritetui švietimo? kol kas švietimas, mokytojai praradę autoritetą kalbama apie juos kaip norima, kas nori ir kaip nori. Tėvai irgi ne mūsų reikalas mes mokam mokesčius ir taip toliau ir taip toliau. Visi pripratę kalbėti, kad visi mokam mokesčius ir nieko. Reiškia matom, kad Lietuvoje bendra kultūra valdžios, seimo išrinktųjų ir neišrinktųjų, teisingumas reiškia teismai, prokuratūros viską mes matom, tėvai komentuoja, kalbasi, vaikai girdi, vaikai nekurti nesvarbu, kad jis lygtai negirdi, bet jam ateina, jisai po to atsigamina. Nežinodami tėvai kartais kalba tarp savęs, o vaikui tai persiduoda ir jam kai kas įstringa net nenorint tai padaryti. Ir visa tai po truputį po truputį jame įauga ir jisai pradeda mastyti kaip ir bendra visuomenė, leidžia sau daryti tai ką daro tėvai arba mato per televiziją ar vėliau skaito žiniasklaidoje ir kompiuteryje randa komentarus, skaito žinom kokius apie viską ir apie valdžią ir apie mokytojus ir apie gydytojus ir apie teisėjus.

I.K klausymas: Jūsų nuomone, kas turi būti daroma, kad patyčios mažėtų?

Informantas atsakymas: tai štai patyčių situacija pagerės tada kai mes ne akcijomis ne kiek norim programų galim surašyti ir tėvams ir mokiniams ir mokytojams, nepagerės tol kol mes nesuvoksime, kad mūsų pagrindinės vertybės yra ne materialinės, o dvasinės. Pagrindinė vertybė yra vaikai jų kompetentingas auklėjimas, kompetentingas apmokytas auklėjimas. Atėjo laikai, informaciniai laikai kada mes primityviom

senelių ir tėvų protėvių formom, būdais ir metodais auklėti vaikų negalim turi būti jau giliai psichologinis ir pedagoginis vaikų auklėjimas.

I.K ačiū už skirtą laiką.

Interviu Nr.2

I.K klausymas.: gal galėtumėte apibūdinti kokia Jūsų mokykloje patyčių situacija?

Informantas atsakymas: tai jeigu vadovautis mūsų mokykloje atliekamais tyrimais, spręsti pagal tų tyrimų rezultatus, pagal vaikų apklausą, galėčiau sakyti, kad situacija gal nėra labai bloga. Nes procentaliai jeigu gaunam maksimum iki 12% vaikų, kurie įvardiją vienokias ar kitokias patyrę patyčias tai gal ir neblogai, o kai pradedi aiškintis, pastūmė, pravardžiavo tai galvoju gal ir dar geresnė situacija. Tai nesumušė, nesuspardė ten, bet visa tai tik sąlyginis dalykas, jeigu žiūrėti kiek klasėje vaikų, kurie nemoka socialiai elgtis tada man kaip socialiniui pedagogui visą laiką būna liūdna, mes neturime klasės, kurioje nebūtų vaikų, kurie nemoka visiškai, ne tai, kad truputį, bet visiškai nemoka socialiai elgtis bendruomenėje, su kitais vaikais. Ir visiškai nuneigia, ignoruoja, nepripažįsta kito vaiko buvimo čia, šalia jo, jo interesų, jo norų esu aš pagal mane ir ne kitaip. Ir vat tada kaip galvoji iš šito taško žiūri į tą situaciją labai liūdna, tai sau galiu drąsiai teigti mes mokykloje susiduriame su patyčiom kiekvieną dieną, ištiesai jei ne toj tai kitoj klasėj kas nors įvyko, prasivardžiavo, tyčiojosi ten pastūmė, suspardė, valgykloje valgant įsipyre.

I.K klausymas.: kaip laikui bėgant situacija keitėsi (-čiasi)?

Informantas atsakymas: aš galiu tikrai sąžiningai, neužaštrindama sakyti nepaprastai grėsmingai tai didėja.

I.K Jūs kaip ir teigiate, kad patyčių dabar daugėja?

Informantas atsakymas: taip kuo mes daugiau kovojam, kuo daugiau apie tai šnekam padidintomis emocijomis su daugiau šaukiančiu tonu oi, oi, oi kas čia darosi toj Lietuvoj (*pasakė emociškai, šaukiančiai*), tai man atrodo, visa ta tokia aplinka kuriama įtakoja vaikų elgesį ir kaip nekeista..tai blogėja.

I.K klausymas.: kokios patyčių prevencinės programos įgyvendinamos Jūsų mokykloje?

Informantas atsakymas: mes esame parašę projektą „kuriu mokyklą be smurto ir patyčių“ patys, kuriame labai daug žingsnių. Kūrėme tokį projektą, kuriame siekiame, kad nuolat būtų dirbama kad tai nebūtų įvyko incidentas ir mes bėgame gesinti kaip gaisrą, kitoje vietoje įsiplieskė vėl bėgame, kad būtų nuoseklus darbas. Tai, pavyzdžiui, vaikai ten ir laiškus rašome vieni kitiems, ten gerumo medį ar ten gėlę augina ir ženkliuką turi mokykla be smurto ir patyčių. Tėveliai parėmė šitą mūsų projektą, užsisakė ir nešiojo tą ženkliuką ir kai vaikas prasižengia tą dieną iš jo tas ženkliukas paimamas, kitą dieną jam gražinamas, kaip švarus baltas lapas. Kiekvieną dieną turi teisę ir pareigą pradėti savo dieną nuo švaraus lapo, tai kas vakar dienoje liko tas tegul ir lieka, bet šiandien vėl bandyk gyventi gražiai ir draugiškai. Tas projektas sakau yra nuoseklus klasių valandėlės vedamos, po to filmukai prevenciniai žiūrėti, psichologai, policijos darbuotojai, tėvai pamokėles veda. Dar renkame draugiškiausią klasę, kuri mėnesio gale apdovanojama. Taip pat turime gerumo savaites tai: gerumo savaitė su vyresniuoju draugu bei gerumo savaitė „nusišypsok draugui“.

I.K klausymas: o kiek laiko Jūs tą projektą vykdyte?

Informantas atsakymas: projektą pradėjom vykdyti nuo 2009 m., tai keturis metus jį vykdomė.

I.K klausymas: bet taip jau nuosekliai?

Informantas atsakymas: taip kiekvienais metais, mėnesio gale, pavyzdžiui, vaikai gauna šeimyninę picą klasėj ir ją paskui pasidalina už tą siekį būti draugiškiems žiemos sezonui, o vasarą, pavasarį arba ankstyvo rudens kol dar šilta gauna ledų klasėj net tokius prizus apgalvojam. Paskui renkam, pavyzdžiui, metųietis, ne tik už mokslus, bet ir už elgesį tas vaikas turi nominaciją baltoji varnelė. Tiesiam kilimą ir tuo kilimu plojant mokyklos bendruomenei leidžiam praeiti garbingiausiems mūsų bendruomenės nariams tai gali būti tėvelis mokyklos rėmėjas tai gali būti pats draugiškiausias nei karto nenuskriaudęs kito vaiko vaikas, tai gali būti nežinau geriausias mokinys tokių visokių dalykų prisigalvojam ir darom. Ta prasme renginys veja renginį aš sakau gal mes jau per daug tų renginių (*nusijuokė*) darom, bet nu norsi, kad jie tikrai nesipyktų, dieve jie tokie mažiukai, bet yra tokių dalykų kur aš gal jau pasenusi, bet galvoju priešingai nu tikrai galiu prisiekti mano laidų mokiniai, pradinukai šito dar nedarė. Jeigu per pamoką antrokas brauko pirštu mergaitei per stuburą ir ieško liemenuko nu nebuvo suprantant niekada. Aš galvoju, kad mūsų aplinka ant tiek užteršta, kurioj gyvena vaikas kol mes nesusivoksime suaugusieji, kaip mes gyvenam ką mes darom, kad vaikas kempinė ir viską į save sugeria mūsų melą, mūsų falšą, mūsų vulgarumą, mūsų nepagarbą kitam net jeigu mes jo nedemonstruojam, bet, pavyzdžiui kalbame ar ne jei mama tėčiui sako, kad višta ta mokytoja arba ten kažkokį kaimynė kvailė vaikas tai nugirta, o tada pritaiko tą modelį nugirstą. Tai kol mes šito nesuvoksime tol mes negalim daug ko padaryti .

I.K klausymas: kokia Jūsų nuomone pasiekta pažanga taikant šias prevencines programas? Su kokias sunkumais susidūrėte įgyvendinami šias prevencines programas?

Informantas atsakymas: šiaip tai tam tikra pažanga iš tikrųjų būna, tie patys aštriausi vaikai jie truputėlį kaip ir aš sakau atvėsta ir daugiau mažiau įvažiuoja į tas vėžes. Vienintelis šitoj programoj kas mane neramina, kad pradėjom išsiaiškinti, kad ši programa mažiau paliečia atstumtuosius. Mes akcentuojamės į tuos vis probleminio elgesio vaikus, kurie matomai mušasi, matomai spardosi, matomai žnaibosi ar dar ką nors, o tiek kurie stovi nosį nukabinę kampe pusę metų, metus jie kažkaip nematomi. Tai aš manu, kad tos programos minusas ir vat reikės pergaltoti kaip šitą įtraukti . Aišku sumažėja kaip sakiau tie patys aštriausieji apsigludina ir kai nueina į dalykinę sistemą būna labai smagu išgirsti dieve kokie geri jūsų vaikai, kaip jie myli mokyklą, kaip jiems viskas įdomu, jeigu pakabinai kažkokį darbelį ar ką jie eina ir žiūri. Kaip paklausi, o Tomas kaip nu taip jisai aktyvus, bet šiaip palyginus su kitais vaikais tai labai geras, nu kai tai išgirsti galvoji ačiū dievui vadinasi šiek tiek jau apsišlifavęs. Tai šitas yra, negali sakyti, kad neturim jokių rezultatų. Didžiausios problemos turbūt yra nesusikalbėjimas su tėvais, kai kurie tėvai aišku labai sunku pripažinti savo problemas. Žinot aš gal ir neteisi, bet aš manau, kad visos šitos elgesio problemos mokykloje ir ne tik... ne mokykla suformuluoja tokį elgesį, mes jau skiname žiedelius ir vaiselius, o sudaigino ir užaugino tai šeima. Ir kad tas rezultatas būtų geras ir kiek galima greitesnis reikėtų, kad labai įsitrauktų šeima, kad labai savo elgesio modelį pakeistų šeima. O kaip suaugusieji kartais elgiasi, žinot lietuvių patarlė tokia yra, jį grabas tik ištaisys. Tai žinokit turime tokių atvejų ir ten kur tokia situacija šeimoje..... ir tai padarom pokyčius jis tiesiog supranta, kad čia atėjus į mokyklą kitaip negalima jis turi nustoti muštis, keiktis, nes prie jo amžinai lys mokytojai, ten kažkur ves, jam ten kažką aiškinis, su juo ten kažką darys . Ir vaikas galų gale paima ir palūžta ir pasiduoda ir nustoja tai daryti, bet jisai išėjęs už tvoros tuoj pat vat čia pat už tvoros jau tai daro ir mes jau dabar tame projekte jau esame numatę kai kuriuos žingsnius, kad ne tik

tai mokykla be smurto ir patyčių tai nereškia, kad tik mokykla ir jos teritorija tai reiškia kelias iki namų va kaip mes dabar sakome. Kas yra mokykla kelias nuo namų iki pačios mokyklos ir nuo mokyklos iki namų irgi įeina į sąvoką mokykla, nes sakau čia lyg sumažinom problemas ar ne tai gavosi paskui jie išeina ir išsikrauna kitas dalykas vaikam turi būti erdvės ištiktųjų .kaip sakiau turi išsikrauti ...yra tokia problema Vat turim mokyklą darželio tipo (neaišku)... pastate neapgalvota net ir nebuvo apgalvota kai statė, pavyzdžiui, kur pradinukams praleisti pertrauką šitam siauručiam koridoriui kur du suaugę žmonės vienas pro kitą praeidami turi šonu pasisukti. Jie neturi kur palakstyti, neturi kur išsidūkti išskyrus lauką kiek to gero oro Lietuvoje. Va ta problema gal dar dėl to paaštrėja kai mes sugalvojom, pavyzdžiui, pripirkę esam futbolo stalų, stalo teniso stalų pristatę, aktų salė žaidimų kambariuose, kuriuos klasės turi, kad galėtų bent kiek, kad veikla būtų kiek galima su judesiu, bet tvarkinga, žaidybinė. Tai iš šitos pusės irgi problema..... Vaikui reikia kažkaip pailsėti jei hiperaktyvumas padidėjęs gal tikrai kaip sako nuo to maisto... bet iš tikrųjų jų daugiau didesnis procentas vaikų jeigu turėdavai, pavyzdžiui, kokius tris hiperaktyvius tai dabar turi septynis, dvylika deagnuozuotų klasėje iš dvidešimt galit įsivaizduojat pusė jų hiperaktyvūs. Tai vat čia irgi tokia problema kuri ne nuo mokyklos priklauso, bet kai kur ir nuo mūsų priklauso.

I.K klausymas: kaip manote ar mokytojai turi pakankamai kompetencijų įgyvendinat šias patyčių prevencines programas ir su kokiais sunkumais jie susiduria?

Informantas atsakymas: (*atsiduso*) matot kai mes kūrėme tą projektą ten buvo numatyta prieš-projektinės veiklos žingsniai tai mokymai mokytojų. Mes ištiktųjų labai daug įvairių mokymų kiekvienais metais nemažiau kaip du... du seminarus išklauso mūsų mokytojai apie prevenciją, apie tai kaip dirbti su probleminiais vaikais, apie tai kaip dirbti su vaikais turinčiais elgesio problemų ir taip toliau. Ir šiemet ir pernai ir užpernai kol vyks šis projektas, kad ir nevyktų jis tai į šitą vis tiek nepaprastai dėmesį kreipsim ir kreipiam. ir kompetencijų mokytojai tų kaip ir turi kaip ir viskas šioj profesijoj pirmiausiai priklausai nuo mokytojo asmenybės. Jeigu paklausti kas yra geras mokytojas ar ne tai pagrindas yra mokytojo asmenybės savybės, bruožai tik ten kur mokytojas asas vadinkim ar ne dirba, bet jų yra vienetai jie už rankos atvesti į šitą profesiją kaip ir į bet kurią kitą kaip ir į kunigų profesiją, kaip ir į gydytojų profesiją ten kur bendravimo su žmogumi kai kurie turi tą dovaną tai ten kaip ir savaime net be projektų nukrenta ta problema patyčių. Ten kur mokytojas sakykim nu amatininkas tiesiog reikia aišku daug dėmesio ir pačiam mokytojui skirti ir Šitas problemas įgyvendinti kompetencijų reikia visą laiką stengiamės, kad turėtų, mokytųsi, domėtųsi, bet kita problema yra, mokytojas turi norėti spręsti tas problemas. Kaip žmogų priversti tu gali jį mokinti, kad jis atpažinti sugebėtų, jeigu vaikas rėjaloja per pamoką tai ką reiškia kur jis jaučia baimę, jeigu vaikas spardo kitus tai ką tai reiškia kur jisai jaučia baimę. Išmokyti kaip pagal vaiko elgesį atpažinti jo problemas, kaip parinkti sprendimo kelius, kad juos taikytų mokytojas, jisai turi mokėti tai daryti. Tai vat turime ten tokią problemą netgi mūsų projektas kai vyktų tai tegul viskas.... o kai tu kai kur matai, kad tiesiog daro dėl varnelės ir nesuka sau galvos. Kartais net mestelnia tokį sakinį, kad turi tėvus kiek galima. Žinot aš galvoju ateina mokytojams nuovargis, šitoje profesijoje. Tai baisiausias dalykas nu tegul jam tai patinka kiek aš čia galiu dirbti ir kiek laiko kariauti. Bet iš kitos pusės aš manau, kad šita pozicija ateina dėl to, kad mokyklai priskirta tiek funkcijų kiek ji fiziškai nepajėgi padaryti. Aš kitą kartą galvoju ar mes kaip mes suprantame sąvoką mokykla. Mokykloje ateina mokytis ar tapti socialinės pagalbos ir socialinės

rūpybos įstaiga aš jau net taip pradedu galvoti, nes lytiškai auklėti turi, narkotikų prevenciją turi, elgesio prevenciją turi, kaip tvarkingai gyventi, švariai rengtis, maitintis turi ar ištikusių mokykla viską turi, ar ji gali aprėpti tiek visko padaryti. Todėl pradeda daryti atmestinai ir ypač mokytojų tas darbas vien tik erzina ir manau, kad mokykla ne viską pajėgia taip kiek kiek turi daryti, bet aš manau, kad didžioji atsakomybė turėtų būti ant šeimos. Reikėtų dirbti su šeimomis ir tada jūs klausite, o šie mokyklos dirba su šeimomis? Tam tikra prasme taip mokykla turi kažkiek dirbti, bet aš vėl grįžtu, prie to, kad mokyklos pagrindinė funkcija turėtų būti mokytis, mokytis, o su šeimomis žiedelius ir vaisiukus skinam. Su šeimomis pradėti dirbti dar prieš vaikui atsirandant arba vaikui esant pilvelyje arba darželyje. O dabar visuomenė aš manau, kad ir politikai ir švietimo strategai akcentuojasi tik į mokyklą. Aišku ten dar yra tos kitos tarnybos, bet jeigu kas nutinka tai kas būna kaltas? Mokykla nepadare, mokykla neišauklėjo, mokykla neprižiūrėjo mokykla nesulaikė, mokykla fiziškai nepajėgi to jau padaryti, nes be tų darbų ji dar turi visą šūsnį kitokių priskirtų darbų padaryti, gaunasi daro labai daug visko bet kai kuriuos darbus bet jeigu kalbėti apie mokytojo kompetencijas jos kaip ir yra bet atsiranda toksai vadovas turi galvoti kaip palaikyti, kaip tą dvasią pakelti.

I.K klausymas: su kokiomis organizacijomis ir specialistais bendradarbiauja Jūsų mokykla siekiant išspręsti su patyčiomis susijusias problemas?

Informantas atsakymas: „vaikų linija“, „paramos vaikams centru“ žvėryne, pedagogine psichologine tarnyba, kuri pavaldi mūsų savivaldybei. Specialistų organizacija, institucija, kuri padeda visoms mokykloms, bet mes ją irgi įsitraukėm į partnerius, sakau netgi mūsų vaikų reikalų inspektorė. Šiaip daug ištriktųjų galiu drąsiai teigti, kad visos institucijos į kurias vaiko teisių apsaugos specialistai prie savivaldybės kur yra mes skambindavom prašydavom konsultacijos arba prašydavom gal ateis paskaitys kažkokį tėvams paskaitėlę ar vaikams pamoką. Mes nei karto negavome atsisakymo nei karto gal būt reikėdavo paderinti laiką, bet mes ištriktųjų partnerių turim nemažai.

I.K klausymas: kaip manote kokią naudą atneša Jūsų mokyklai šis bendradarbiavimas?

Informantas atsakymas: oi tai labai didžiulė esmė tame, kad mes susiduriame su pavienių vaikų elgesiu, o jų patirtis yra daug didesnė. Ir žinot kaip aš sakau tas pats psichologas dirba pas mus mokykloje ir ten tarnyboje ir aš manau taip mūsų šaunus psichologas, bet ten asas. Ir karatais nu būna tokių situacijų, kad nesuvaldo ant tiek suaštrėja, pavyzdžiui, tėvų bendruomenė prieš tą vaiką sukyta ir ką dažniausiai rėkia išmest von jį kodėl jis turi čia mūsų vaikus skriausti (*pakeltu, rėkiančiu tonu pasakė*). Žmogiškai supranti tuos tėvus iš tikrųjų aš irgi nenorėčiau kaip mama, kad kiekvieną kartą praeinant mano vaikui kažkas įžnybtų, juodu pieštuku į jį nusivalytų rankas ar dar ką nors. Aš šitą žmogiškai suprantu, bet jeigu taiko pedagoginę apatiją mokinių atžvilgiu tai ją reikia pritaikyti ir tos mamos to vaiko mamos atžvilgiu ir tada ką tai mamai daryti? Vat šitaip jau yra ką mums jį gyvą į žemę užkasti? nu va tada jau tampa neįmanoma kartais net suvaldyti situacijos to maišto, tos agresijos. Pavyzdžiui, buvo tokia situacija, kai tėvai prašė pažalinti vieną mokinį iš mokyklos. Mūsų psichologas nueina kalbėtis su jais ir aiškiai ima jiems įrodinėti ką mes turim daryti, tačiau tėvai viską atmesdavo sako jūs čia visi iš vien, jūs už direktorę nes jūs jos pavaldinys. Suprantant, o gerai, tada išsikvieskim iš tarnybų specialistus tegul jie pasėdi, pastebi ir nusprendžia ir pasako. Tokių situacijų buvo atvažiavo iš tarnybų pasėdėjo, pastebėjo ir sakė, kad nedelsiant reikia tą mokinį perkelti į kitą klasę. Akivaizdžiai svetimas žmogus sėdi, mokytojas žino, kad stebi situaciją klasėje ir net

tokiu būdu nesugeba susivaldyti ir terorizuoja tą vaiką. Nu žodžiu gal grėsmingos.. jam pastabą jeigu kelią ranką jį ignoruoja buvo matomai nu suprantant. Mes tai padarėm, mes pašalinom aš sutinku, kad gali būti procesų, kurių dėl to, kad esame čia visi savi nepastebim ir nematom arba gal čia tiesiog galvojam tik šiandieni atsitiko. O atėjęs iš šalies visai kitaip mato tą situaciją. Tai vat tų tarnybų pagalba yra labai svari bei labai svarbi.

I.K klausymas: kaip (ar) tėvai noriai įsitraukia į mokyklos bendruomenės gyvenimą?

Informantas atsakymas: didžioji dauguma taip yra kaip ir visur. Kaip aš sakau du procentai žemėje žmonių gimsta nelaimingi, jie nelaimingi dėl to, kad gimė, jie nelaimingi dėl to, kad gyvena, jie nelaimingi dėl to, kad saulė šviečia. Tiesiog nu yra pesimistų (*juokiasi*) ir jie mums irgi kaip aš sakau truputėlį atskiedžia kraują tai čia nėra blogai. Į šią situaciją mes žiūrime ramiai yra tokių, kurie dėl nepaprasto užimtumo negali dalyvauti, bet didžioji tėvų dalis pas mus labai noriai, geranoriškai, aktyviai dalyvauja. Mes turime superinį projektą, tėvų paramos mokyklai projektą, kuris kiekvienais metais turi tam tikrą atspalvį. Šie metai vadinasi mama, tėti kur tu dirbi? Tai vat tėveliai suskirstę po penkis po keturis į komandas kiekvieną mėnesį savo klasėj praveda renginį arba nuveža į darbą parodo kur dirba ir papasakoja ar atvažiuavę praveda pamoką apie savo darbą. Pernai metais šitas projektas nebuvo orientuotas į profesinį orientavimą tai kokių tik, pavyzdžiui, edukacinės. Mūsų tėvai bijau dabar jums kažkur yra statistika pravedė per 60 turbūt renginių . Iš jų virš 20 pamokų buvo edukacinės pamokos tikrąją to žodžio prasme su vaizdinėmis priemonėmis, nu profesionalas veda ane, gamtos apsaugos ministerijos specialistas veda pamoką apie gamtą apsaugą, apie Lietuvos oro užterštumą, kokios Vilniuje zonos lapausiai užterštos, vat kiek jis gali papasakoti nei viena mokytoja to nepapasakos. Tai vat tokių pamokų buvo edukacinės buvo galų gale paprasčiausia smagūs pasibuvimai, pažaidimai mamytės vienoje klasėje suorganizavo pižamų vakarėlį mergaitėms. Tai nėra privaloma tiesiog ta grupelė keturių, penkių žmonių paskelbė atvažiuokit pas mane į namus su nakvyne šeštadienį pralesim pas mus, ten pavakarieniausim, o sekmadienį atskelsim papusryčiausim ir galėsit jau važiuoti į namus. Sakau tai ką jūs ten veikėte? Mes darėme ekologiškus kremus ir išbandėme ant savęs ir vat mamos ir mergaitės taip pat, ką prastas renginys? Tėvų bendruomenė vienas tėtis atsikeršydamas padarė tėvėlių vakarėlį šitam nu kaip ten kur ritulį ridena baulinge. Nu toks gavosi tas projektas labai šaunus ir labai žaismingas. Išiktųjų labai įvairiai klasės įsitraukė, pavyzdžiui, buvo klasių kur tik keturis renginius per metus padarė, nors pagal viską turėtų būti septyni, o buvo klasių kur trylika padarė. Nėra prievartos mes išsakėm idėją, mes galim paraginti, mes elektroniniu paštu pasidžiaugiam, išsiunčiam visiems nuotraukų iš vienos ar kitos klasės to renginio pasižiūrėti. Mes apdovanojome tortu aktyviausią klasę metų gale, tą tėvų bendruomenę.

I.K klausymas: kaip tėvai prisideda prie mokykloje iškilusių problemų sprendimų?

Informantas atsakymas: ieškom formų, kaip juos paskatinti, bet kad tas projektas vyksta ir vyksta puikiai ir tarp kitko tame projekte buvo labai gražių renginių susijusių būtent su prevenciniais dalykais, pavyzdžiui, garsus psichologas Kramza skaitė vaikams paskaitėlę, nes viena mama jį pažinojo ir susitarė su juo dėl paskaitėlės kiti ten kitokius specialistus pakvietė su lytiniu brendimu susijusius, pavyzdžiui. Tai, kad tėvų indėlis į mokyklos veiklą pas mus yra, aš čia tik vieną projektą pasakiau yra daug, pavyzdžiui, akcija padovanok mokyklai tulpę, mes visą vidinį kiemą užsodinom tulpėmis, pievoj tiesiog prikišom. Pavasarį jūs neišsivaizduojant kas darosi pas mus vidiniam kieme tulpynas didžiausias. Tai vėlgi tėvų ir dar daug tokių

visokių mokyklos švenčių. Tėvai aš galvoju aktyviai įsitraukia aišku jiems labai skaudu būna girdėti tas individualias pastabas apie jų vaikų elgesį, o dar būna sudėtingiau išgirsti, kad Jūs kaltas, kad Jūsų vaikas šitaip elgiasi, nes jeigu vaikas vartoja sąvokas čiulpk ir taip toliau ir kai pasikvieti tėtį ir jisai sako nežinau iš kur jisai čia tokią nesąmonę išgirdo ir kas čia su tavim darosi. Tas vaikas sako pas tave telefone teta chalata praskleidžia ir čiulpia ir tėvas stovi raudonom dėmėm išmuštu veidu. Tu aiškiai suvoki, kad jam tai labai nesmagu ir nemalonu. Turim pripažinti, kad problema tai ne vaike, problema tai jame pačiame. Va tai tada sunku su tėvais bendradarbiauti, bet šiaip tai iš principo didžioji dauguma labi noriai atsipiepia į mūsų bet kokias idėjas ir kvietimus.

I.K klausymas: kaip tėvai įsitraukia į patyčių prevencines programas?

Informantas atsakymas: (*atsiduso*) apart to, kad sakau tam tikrus suranda ir padeda surasti specialistus kartais netgi nereikia mokėti. Kartais patys kai ką nu vat pabendrauja su vaikais ir pamokėles praveda, paskaitėles patys ateina į mokymus. Mūsų psichologė ir logopedė sukūrė tokią programėlę kur vat mokina kaip atpažinti tą elgesį, ką byloja, ką turėtų tėvai pamatyti po tuo vaiko elgesiu, ką jis nori mums pasakyti jeigu vaikas spardosi ir daužosi jis ir ką sako be priežasties. Iš tiesų nebe priežasties jis nemoka įvardinti kas ten pas jį viduje širdelėje darosi suprantant tai vat tokius mokymus ir aišku į juos sukviesti nėra lengva. Tai jie ateina ir tas visas dalyvavimas visokiose šventėse, renginiuose irgi labai motyvuoja ir pačius vaikus, mano tėtis veda, mano šeima dalyvavo šventėj. Tai vaikus nu kaip čia Jums pasakyt jie nori elgtis geriau, gražiau, nes mes tokie, mes šaunūs tokia nuostata. Žinot kaip aš sakau kaip mokytojas taip ir šeima, tėvai vaikui turi būti vėliavnešiai, jeigu šeimoj tėvai vėliavnešiai į juos vaikas žiūri iš apačios į viršų čia mano tėtis ir mama jis niekada netinkamai nepasielgs.

I.K klausymas: su kokias sunkumais susiduriate bendraudami su tėvais patyčių prevencijoje? Ir kaip manote kodėl?

Informantas atsakymas: tai vat didžiausias yra pavienių tėvų nenoras įsijungti, pavyzdžiui, neduoda leidimo dirbti psichologui ir aiškina ką Jūs norit pasakyti, kad mano vaikas psichas. Tai, kad jis daužo į sieną galvą susinervavęs tai jis šitai ir darželį darė tai ką Jūs norit pasakyti, kad jisai psichas. Tai tada pradedi aiškinti atskirkite psichologiją nuo psichiatrijos, mes dabar kalbam apie psichologinę pagalbą ne neduosiu ir viskas. Ir gali ką nori aiškinti ir neįrodysi yra tų pavienių atvejų.

I.K klausymas: tai tiesiog daugiau pavieniai atvejai?

Informantas atsakymas: taip daugiau pavieniai. Pavyzdžiui, pakvieti ateikit pasikalbėti su psichologu, nes matom bendraudami su vaiku, kad Jūsų elgesys netinkamas gal ką patars, ne neisiu, manęs nepradėsit auklėti kaip vaiko, ką aš čia Jūs, ką aš čia Jums piemenė, ką aš nežinau kaip savo vaiką auginti. Tokia nuostata ir kartais nepasiseka jos įvykdyti, kartais taip ir išleidžiam vaikas tiesiog supranta. Turim net atvejų kai vaikas mato mamos elgesys ant tiek netinkamas, kad jisai ateina ir sako direktore aš labai pasistengsiu tik jei galima nieko nesakyki jai, nes jinai vėl pradės nesąmones išdaryt. Vaikas supranta, kad mamos netinkamas elgesys tada kas belieka tartis tik su vaiku, nes yra tokių atvejų aš nesu specialistas, kad diagnozuočiau, bet aš manau mes turim keletą atvejų kur reikia ne tik psichologinės, labai daugeliu atvejų reikia psichologinės pagalbos, nes aplinka parastai labai įtempta socialinė tėvams, nes yra, kad kai kur reikia psichiatrinės pagalbos

išpuoliai, agresija būna pliūpsniai tokie. Tai vat tokios tos nesėkmės, bet sakau jos pavienės ir kiek galim tiek įtakojam.

I.K klausymas: kokios pagalbos iš mokyklos gali sulaukti nukentėjusio nuo patyčių vaiko tėvai ir pats vaikas?

Informantas atsakymas: taip kaip aš ir sakiau nu apart to, kad klasės mokytojas turėtų labai intensyviai šitoj sritį dirbti, nes geriau neišmokink rašyti ir skaityti, bet padaryk viską, kad jisai augtų laimingas. Tai turim psichologą aišku labai nedaug, pusė etato liko, turėjom etatą, bet kadangi dabar lėšų trūksta mokytojui pamokų nenuimsi jina vis tiek tas pamokas turi pradinukui praveisti. Yra psichologas konsultuoja kadangi bendradarbiaujam su pedagogine, psichologine tarnyba reikalui esant net į čia jeigu tėvelis nenuėina, pavyzdžiui, dėl to, kad ten reikia važiuoti, tai mes net susitariam ir atvažiuoja į čia padeda. Čia pat, pavyzdžiui, turim du kabinetus dirba psichologas ir įvykus kažkokiam, kažkokiai situacijai mes čia pat išimam, pavyzdžiui agresorių iš pamokos į tą kabinetą arba atvirkščiai jei vaikui kažkuriam tiesiog reikia atsigauti. Nu tokius dalykus irgi darom. Taip pat esu ir aš - socialinė pedagogė. Mano darbas apimą tėvų konsultavimą, pavyzdžiui jeigu vaikas dėl patyčių nelanko pamokų kartu su tėvais ieško būdų kaip padėti tam vaikui. Kartu su mokytojais ir klasės auklėtojais rengiu projektus bei organizuoju prevencinius renginius. Jeigu nepavyksta mokykloje išspręsti problemos tenka nukreipti tėvus į kitas organizacijas dažniausiai į pedagoginę psichologinę tarnybą. Taip pat mano darbas apimą ir buvimą šalia vaiko aukos, padėjimą tam vaikui integruotis į klasės gyvenimą. Taip pat dažnai tenka stebėti situaciją klasėse ypač tada kai įvyksta incidentai susiję su patyčiomis arba smurtu ir panašus atvejai.

I.K klausymas: kokios pagalbos iš mokyklos gali sulaukti vadinamas skriaudėjas ir jo tėvai?

Informantas atsakymas: lygiai tokios pačios, suprantant tiek kiek nuskriaustam tiek ir skriaudėjui, tik, kad tiek su skriaudėju kitokia kalba būna. Taip pat yra vaiko gerovės komisija su kuria mes dirbam kartu. Iškviečiam vaiko gerovės komisiją ir pirmiausiai, kaip aš sakau nutarkuojam, aiškinam labai konkrečiai ir labai sakyčiau griežtai pasakom, kad mums tai nepriimtina ir, kad mes su vaiku jau dirbom ir niekas nesigauna ir prašom jūsų pagalbos ir vėl nesigauna tai dabar sėdam ir susitariam konkrečiai ką darysim, tuos privalomus daryti žingsnius ir po to kontroliuojame ar jie įvykdyti tuos žingsnius. Pavyzdžiui, turėjom psichologinės pagalbos kreipsis už mokyklos ribų, nes mūsų psichologas nepajėgia tokia aštri situacija, kad nepajėgus, nekompetentingas ir net nurodėm kam paskambinti tai kariavom žinokit gal pusė metų, kol paskambino, į ten kol nusiuntėm. Bet mes tą procesą kontroliuojame.

I.K klausymas: o būna tokių atvejų kai patys tėvai nežino ką daryti?

Informantas atsakymas: taip ir labai dažniai žinokit.

I.K klausymas: o kurie tėvai, to vaiko kuris skriaudžia kitus ar nukentėjusio vaiko tėvai?

Informantas atsakymas: gal tų kur skriaudžia daugiau, nes iš jų didesnis procentas pačių vaikų toksai yra gal ir dėl to ir jų daugiau kreipiasi, bet yra kai ateina ir sako tai ką man daryti kai jisai toks uždaras, jis ten nelaimingas visokiausių dalykų bandom paaikškinti. Kiekvienais metais mes turi po atvejį kai vaiką perkeliame į kitą klasę ir jisai žinokit atsigauja, mokytojo temperamento nesuderinamumas su tuo vaiku gali būti kliūtimi, kad vaikas jausis vienišas, atsiskyręs, nelaimingas. Kai vaikas perkeliamas į kitą klasę jis ten tiesiog atsiskleidžia, pakelia galvą einant sakai labas Tomai jisai atsako tau, o visą laiką eidavo galvą panarinęs ir iš

viršaus žiūrėjo. Būna įvairios pagalbos, pavyzdžiui, ateina pagalbos ir sako ką man daryti su vyru jeigu vat kalbam apie vaiko netinkamą elgesį, pas psichologą nuėjo mama net kažkokią kitą dar konsultaciją susirado, vaikui dailės terapiją taiko ir psichologė sako labai gerai poveikis yra, bet jį griaua tėčio elgesys, kuris vadina tu durnė, tau pačiai reikia psicho pagalbos tu pati tą vaiką, nu išvaizduokit vaiko akivaizdoj vat šitaip. Ateina ir man sako ką man daryti, padėkit, ką man daryt. Ir ką mes kviečiamės tą tėtį bandom kalbėtis, būna, kad neateina, aš su psichais nebendrauju padeda ragelį. Visokių situacijų, bet žinot šitoks darbas, atsimuši į stiklą kaip ta peteliškė apsukai ratą ir vėl iš naujo, kol kažkokį rezultatą gauni. Ateina įvairiausiai klausimais, pavyzdžiui, kaip paaiškinti mergaitei apie mėnesines mama ateina ir sako aš nedirštu, o žinokit jos kūne viskas taip bręsta aš matau, kai nueina praustis, matau, kad ją jau reikia kažkaip paruošti, patarkit ką man daryt. Tada einu pas medseserį ir sakau būkit gera ketvirtokams praveskit higienos pamokėles atskirai berniukams atskirai mergaitėms, pašnekėti apie tai, nes yra tokia situacija gal ir kitiems bus naudinga. Taip, kad tėvai ateina ir prašo pagalbos ir mes, pavyzdžiui, suradom yra toks projektas, kur tėvai susikūrę tokią kaip ir asociaciją ir paskui jie mokina kitus tėvus, kurie turi probleminių vaikų, kaip jie sprendė. Mes nusprendėm šiemet pasikviesti juos į užsiėmimus, kad jie atvažiuotų pas mus, tos programos tėvai ir gal būt suburtų tuos tėvelius, kad gal būt patys tėvai kuo daugiau tėvams atsakys į tokius visokius klausimus.

I.K klausymas: Jūsų nuomone kas daroma neteisingai, kad patyčios nemažėja?

Informantas atsakymas: čia kalbėti apie savo mokyklą ar apskritai?

I.K : apskritai.

Informantas atsakymas: aš galvoju, kad tiek daug negatyvo (*pauzė*) aplinkoje, jeigu aš jums atversčiau, kad ir dienraščio „Lietuvos rytas“ tinklalapį pažiūrėkit antraštes, tas bankrutavo ir neaišku kaip čia bus, ten tas nepadarė, tas ten pavogė ir taip toliau, vien tik skaitant aprašus viskas eina per negatyvą. Įsijungi televizorių nuo pačio ryto pažiūrėkit kokius rodo multiplikacinius filmukus, kiek ten smurto parodo vaikams. Išlydime pabudusius vaikus į dieną įdomumo dėlei aš tam tikrą tyrimą atlikinėjau savo laiku. Aš galvoju, kad kol mes neišvalysime, išvalyti visiškai neįmanoma aš tą puikiai suprantu, juk ne iš dangaus iškritau, tos aplinkos tiek, kad bent jau būtų 51% pozityvo o kiti tik negatyvo tol mes manau klysim, užauginsim vaikų kartą kuri jau eis į gyvenimą nusiteikusi nelaimingai tai vienas dalykas. Kitas dalykas ką aš pastebėjau vaikai kaip kempinė viską sugeria, kaip tik pasirodė reportažai apie tai kai nufilmavo ten kažkokį nežinau sumušimą, žinot ką mes turėjo po dviejų dienų klasėje antrokas pas mane prašė atsisekti klyną, ir parodyti pimpaliuką, kad jis galėtų nufilmuoti. Tas vaikas iš kur nors gavo iš namų iš mokyklos šitą pavyzdį, vaikas nedaro nieko ko nepatyrė. Suprantant reikia įbesti sėklą, kad ji sudygtų, kol nėra tos sėklos ji nesudygs. Tai aš galvoju, kad ir televizija turi labai didžiulę atsakomybę jausti ir ką ji gali, ką negali. Nu vat klabėti viešai, aš suprantu, kad reikia diskutuoti, nu tai aš nežinau tegul dvylikta nakties tos diskusijos vyksta. Mes dar kita blogybė, kad vaikams primėtėme tokią suaugusiųjų funkciją, dabar ta humaniškoji psichologija su vaiku reikia tartis tegu vaikas, leisti vaikui nuspręsti. Žinot aš esu visiškai priešininkė, vaikas yra vaikas aš esu bosas, bet aš esu mama ir kaip aš pasakiau taip ir bus aš galiu išklausyti tavęs ko tu nori, aš galiu išklausyti tavęs kaip tu jautiesi ir pasistengti jeigu tau labai blogai tuos sunkumus padėti sutvarkyti, bet ne tu spręsi ką nupirkti, ne tu nuspręsi kur mes važiuosim aš tai padarysiu. O mes dabar dažnai taikydami tą humanistinę psichologiją paverčiam vaiką suaugusiu ir jisai pradeda formuotis, kad aš esu pasaulio centras. Kartais net

kai kur, kai kuriose knygose ir sako vaikas pasaulio centras, bet tai yra netiesa pasaulis yra centras, o mes jame ir vaiką auginti ir auklėti reikia būtent iš šitos pozicijos, kad tu augi pasaulyje, kuris tave supa ir taip tave pasaulis turi priimti tokį koks tu esi, bet tai nėra pats geriausias variantas, žmogus turi tobulėti ir keistis kaip augalėlis auga, mes medelį kai ji krypta įsmeigiam kuoliuką ir patiesinam, o aš toks esu sako žmogus, tai labai blogai kalk prie savęs kuoliuką, pririšk virvę ir patiesink. Šitaip reiktų auginti vaiką, o ne aš toks esu ir priimti mane tokį koks aš esu. Aš galiu kalbėti apie vaiką, kuris gimė be ausyčių, be rankyčių, kad aš toks esu, bet mes kalbam apie bendravimą ane, apie vaiko buvimą bendruomenėje, visuomenėje. Ir tu nuspręsk jisai dar vaikas negali priimti tų sprendimų. Aš galvoju, kad kita blogybė, kad vaikai tokie būtent tokie būtų šitaip kaip aš noriu ir jeigu tu nedarai kaip aš noriu jeigu tu mano bendraamžis tai še tai į dantis, o jeigu tu mokytoja tai eik tu šikt. Taip sako tu mane nenervuok antros, trečios klasės vaikai ir ne dėl to, kad prarasta pagarba mokytojui, o dėl to, kad jam suteikta teisė būti suaugusiuoju, pirma laiko ir jisai nežino kaip su tuo susidoroti. Nu čia mano pasvarstymai ir papaistaliojimai tai ką aš stebiu ir matau suprantat. Ir paskui toks elgesys vaikais užstringa ir žiūri koks trečiokas, ketvirtokas elgiasi, kaip koks trijų metų vaikas nu aš nenoriu arba aš noriu, aš noriu ir viskas ar girdit aš noriu rėkia, tai žinot mano trijų metų sūnus kartą man iškrėtė tokį man turbūt daugeliui krito ant žemės, kai jis ten parduotuvėj kažko užsimanė ir pradėjo rėkt. Tai vat dabar aš matau tuose vaikuose va šitą elgesį, kai kuriuose ir aš galvoju. Labai dažnai padarom tą vaiką pasaulio centru iš didelės meilės iš to, kad jis vienas vienintelis pas mane nu įvairų būna priežasčių esmė tame šita vat. Tas užteršta nepaprastai negatyvu aplinka ir ta humanistinė psichologija auklėjant vaiką padaryti jį lygiaverčiu partneriu, draugu. Vaikas mano draugas sako mama labai dažnai pažiūrėkit per televizorių, jisai mano draugas, nu nenormalu, jis tavo vaikas, jis tavo sūnus, tavo dukrytė, o tu mama tu vis tiek už jį aukščiau ir tai vaikas turi justi, tada atsiras pagarba mamai, tėčiui, pagarba mokytojai, pagarba suaugusiajam, o kai aš vienam lygmeny suprantat. Gal aš neteisi, bet aš taip galvoju, manau turiu tokią teisę, o kai suklysiu sakysiu, kad klydau. Aš stebiu aplinką, man labai patinka stebėti procesus ne tik mokykloje vykstančius, mano hobis sutampa su mano darbu. Kartais aš net fiksuoju stebėjimą tą savo, pavyzdžiui, kaip apie tą televiziją, atlikau savaitinį tyrimą todėl drąsiai galiu sakyti taip yra nei vienos tos antraštės pozityvios neradau, jeigu stebėjau ten nu Lietuva užkariavo rinkas, pasirodo, kad ten neigiamai užkariavo, nors pati antraštė atrodo buvo teigiama. Aš galvoju, kad kita blogybė, kodėl vaikai būtent tokie yra prašau, kad būtų šitaip kaip aš noriu... Aišku yra dar kita priežastis labai svari užsienį labai mokina tėvus būti tėvais ir labai daug dirba, pavyzdžiui, duoda Anglijoje Praiverio mokykla keturių metų, netgi nuo trijų kaip pas mus darželis ane. Jeigu ten mato, kad vaikas auga be tėvų tuoj pat supuola specialistai, kviečia tėvus į visokias paskaitas, praktinius užsiėmimus, vaidybines situacijas, kad tėvai mokėtų toliau vaiką auginti, kuo greičiau jį išmokinti, kad toliau augtų ir tai pažiūrėkit kokių problemų turi jie, tai nereškia, kad pas juos jų nėra. Bet sakau ten truputėlį atskirta tai mokyklai duota daugiau laisvės vaiką mokyti. Jau jau vyksta mūsų pedagoginė, psichologinė tarnyboje šaunūs vyksta užsiėmimai grupiniai tėvams, bet tarnyba miestui per maža suprantat ir jie neapima visų, ten eilė tai, pavyzdžiui dirba viena grupė tu turi laukti po pusmečio, kol į tą kitą papulsi, o kartais reikia čia ir dabar. Tai vat tokios didžiausios problemos tėvų nemokėjimas auginti vaiko arba nemokėjimas būti tėvais, nes jų irgi niekas nemokė specialistai kviečia tėvus į paskaitas, praktinius užsiėmimus.

I.K klausymas: Jūsų nuomone, kas turi būti daroma, kad patyčios mažėtų?

Informantas atsakymas: Nu gal tokios trys didžiausios tėvų nemokėjimas auginti vaiko arba nemokėjimas būti tėvais, nes jų irgi niekas nemokino jie remiasi savo patirtim, o ta patirtis irgi nėra teisinga ,sakau vaiko pirma laiko darymas suaugusiuoju, jam iškreipiam visą tą vaizdinį pasaulio, visuomenės, santykių, bendravimo. Karais kalbamės su tėvais ir jie kartoja tas blogai tas blogai, aš sakau pasakykit man , kuris pradeda rytą ateinant , pažadinat vaiką duodami butuką ir sakot labas rytas sūneli, labas rytas dukryte. Ir žinot kiek esu kartų šitą pasakymą panaudojus ir būna tylą jina man daug man ką pasako suprantat. Pažiūrėkit kol kalbėjomės išlindo saulė, jau fantastika nu ar ne. Sveiki pavalgyt turim, karas nevyksta atrodo dabar čia kalbu kažkokias nesąmones ane , bet iš tikrųjų tai taip yra vaikas nei invalidas, aš ne invalidė . Aš galvoju reikia mokyti žmones nuo mažų dienų, o tėvus taip mokyti džiaugtis, mokyti džiaugtis (*pabrėžiančiai pasakė*) menkiausia vaiko šeimoje , gražia diena tai, kad mes visi sveiki , kad mokykloje kažkas įvyko šventė nu ir valio. Kai nuimsim tą negatyvą ir to elgesio ir to smurto nėra tiek daug gal ne taip garsiai rėksim ir tie vaikai pradės kažkaip kitaip elgtis, dabar iš tikrųjų jie mus atkartoja ir atgal gražina.

I.K ačiū už skirtą laiką.

Interviu Nr.3

I.K klausymas: gal galėtumėte apibūdinti kokia Jūsų mokykloje patyčių situacija?

Informantas atsakymas: patyčios deka, egzistuoja ir mūsų mokykloje. Galiu pripažinti, kad aš savo darbe susiduriu su šia problema, bet manau, kad nėra tokios mokyklos, kuri nesusidurtų su patyčiomis vienoje jos tiesiog labiau įsiskaknijusi, kitose mažiau. Grįžtant prie mūsų mokyklos neseniai buvo atliktos apklausos, kurios parodė, kad 9% mūsų mokinių jaučiasi nesaugūs. Tiesiog anksčiau nebuvo kreipiamas dėmesys į vaikų pasityčiojimus, pasiūlymus kaip dabar juk nebuvo vartojamas ir šis žodis. Daugiau dėmesys buvo atkreipimas fizinį smurtą , nes jį lengviau pastebėti ir dažniausiai aplinkiniai labiau reaguoja į jį. Dabar ir vaikai kitokie negu anksčiau, gauna daugiau informacijos yra laisvesni, gali išsakyti savo nuomonę yra mažiau suvaržyti.

I.K klausymas: kaip laikui bėgant situacija keitėsi (-čiasi)?

Informantas atsakymas: ne negaliu sakyti, kad tai pakito ar kažkaip tai galbūt daugiau tą patį terminą, tą žodį įvardija, kad tyčiojasi, kad diskriminuoja, bet va tą apie tai kalbėdavo ir dėl to išgyvendavo, daugiau gal jų tėvai tą matydavo, įžvelgdavo, kad jų vaikas yra atstumiamas, mokykloje, kad ten mokytojai gal būtų daugiau. Aišku tėvai daugiau rūpinasi vaiko ir mokytojo santykiais ane, kad vaikas gautų gerus santykius iš mokytojo, gerą palaikymą, mažiau gal būtų žino apie vaikus. Bet tai konkrečiai į mane tai negaliu pasakyti, kad keičiasi labai stipriai, kad aš susiduriu su pokyčiais gal daugiau tą terminą vartoja.

I.K klausymas: kuriose klasėse dažniausiai vyksta patyčios ir kaip manote kodėl?

Informantas atsakymas: 5 – 8 klasėse. Mano nuomone tam yra kelios priežastys. Visų pirma tai yra pereinamasis laikotarpis iš vaikystės į paauglystę, kai vaikai pradeda burtis į grupes, kurios dažniausiai įtakoja jų elgesį, asmenybės raidą bei saviraišką. Kitaip tariant tampa svarbi draugų nuomonė ir vaikas siekdamas įgauti tam tikrą statusą jų rate pasitelkia agresiją. Taip pat vyksta ir asmenybės pokyčiai vaikai bando suprasti kas vyksta su jais, ieško savęs. Dar viena iš priežasčių tai nevienodų nuostatų buvimas šeimos aplinkoje ir mokykloje. Pavyzdžiui, jeigu mes vaikui mokykloje aiškinam koks elgesys yra laikomas nepriimtiniu, kad tyčiojimasis yra blogai, o grįžęs į namus vaikas mato, kaip tėvai smurtauja vienas prieš kitą

arba žemina tėtis mamą ir panašai. Vaikas susipainioja ir nežino kaip jam elgtis, nes mokykloje yra vienos nuostatos, o namuose kitos.

I.K klausymas: kokios patyčių prevencinės programos įgyvendinamos Jūsų mokykloje?

Informantas atsakymas: 2008 – 2010 m. mūsų mokykloje buvo įgyvendinama „Olweus“ patyčių prevencinė programa. Taip pat mokykloje vykdoma akcija „savaitė be patyčių“.

I.K klausymas: kokia jūsų nuomone buvo apsiepta pažanga įgyvendinant minėtą Jūsų programą?

Informantas atsakymas: mokyklos bendruomenė įgavo žinių ir įgūdžių kaip pastebėti bei atpažinti patyčias bei kaip tinkamai į jas reaguoti. Mokytojai dalyvavę šiuose mokymuose manau pradėjo labiau savimi pasitikėti, nes įgavo žinių kaip padėti vaikui. Mokymų metu buvo rengiamos supervizijos, tai buvo naujovė mūsų mokyklai. Taip buvo stengiamasi išaiškinti pavojingos vietas mokykloje, kuriose dažniausiai vyksta patyčios ir pagal tai pakoreguotas mokytojų budėjimas.

I.K klausymas: su kokiais sunkumais susidūrėte įgyvendinami šią prevencinę programą?

Informantas atsakymas: aš įvardyčiau tokį vieną pagrindinį sunkumą motyvacijos stoką. Nevisi pedagogai, administracijos darbuotojai norėjo dalyvauti reguliariuose mokymuose, kadangi tam reikėjo skirti nemažai savo laiko. Žinot kai, kurie pedagogai apkrauti darbu, taip pat niekas nenori apsikrauti papildoma veikla bei aukoti savo laisvo laiko kai už tai niekas nemoka pinigų. Taip ir tėvai labai paviršutiniškai įsitraukia į šios programos veiklas. Pagrindinis jų argumentas dėl ko jie negali dalyvauti šios programos veiklose tai užimtumas, kadangi daugelis jų dirba.

I.K klausymas: kaip manote ar mokytojai turi pakankamai kompetencijų įgyvendinat šias patyčių prevencines programas?

Informantas atsakymas: aš galvoju, kad čia turbūt aš nežinau ar čia kompetencijų klausimas. Čia turbūt yra ir asmenybių klausimas ir tokio mentaliteto ir kultūros ir čia turbūt mokytojai to stokoja. Nežinau ar kompetencijos, nes jie vis tiek kažkas dalyvauja seminaruose, mokymuose prieš įdiegiant bet kokią programą tai turėtų ten ir suteikti tos kompetencijos, bet kaip ir sakiau tuo pačiu kaip vat suaugęs vadina vaikus ar ne ir atrodo, kad tai yra nu nieko tokio čia tai čia mokytojai turbūt stokoja tos jautrumo ir tokio takto. Dažniai ir aš pati, pavyzdžiui, susiduriu su mokytojais seminarų metu jie ateina patys į seminarus ir kaip dalyviai jų elgesy nu sakykim su suaugusiuoju kaip, tarp suaugusiųjų ir su suaugusiu žmogumi tiek su lektorium tiek su savais pedagogais nu tai kartais atrodo, kad tokios kultūros ir bendravimo kultūros tokios būtent ne apie patyčias, bet jau apie apskritai kad ten daug stokos yra. Nežinau turbūt gal stokoja ir galbūt jie tada ir mechaniškai atlieka prevenciją. Kai kalbama apie taisykles, kad reikalingos taisyklės, tai mokytojai dažniai sako, kad jas sulaužė. Bet kuri ta sistema jinai nebus veiksi jeigu patys ja netikės.

I.K klausymas: Jūsų nuomone su kokiais sunkumais tenka susidurti mokytojams vykdant patyčių prevenciją, bei dirbant prevencinį darbą su tėvais ir jų vaikais?

Informantas atsakymas: lūkesčių sunkumai, tėvai kartais laukia greitos pagalbos ir tiksi, kad vieną kartą ateis ir kažkas pasikeis, nori greitų pokyčių, kartais tikisi, kad psichologas gali padėti tik vaikui nekeičiant tos situacijos šeimoj, kartais nori, kad vėlgi lengvai pasikeistų ta situacija mokykloj sakykim ar ne. Psichologas nueitų ir kažką paveiktų, padarytų ir pasikeistų ten greitai čia tokios bendros pastabos. Ir čia būna kartais suderinti tas visas pozicijas, visų lūkesčius dėl išsivaizdavimo kaip turi vykti darbas, ką turi

daryti psichologas. Su vaikais tai to tokio kontakto užmezgimas, nes nevisi vaikai greitai apsitikti ir gali atsiverti ir pasipasakoti. Vis tiek juk tai svetimas žmogus reikia iškovoti pasitikėjimą.

I.K klausymas: su kokiomis organizacijomis ir specialistais bendradarbiauja Jūsų mokykla siekiant išspręsti su patyčiomis susijusias problemas?

Informantas atsakymas: su psichologinę pagalbą teikiančiomis organizacijomis „Vaikų linija“, „jaunimo linija“, pedagogine psichologine tarnyba. Labai daug bendradarbiaujame su „Vaikų linijos“ psichologais, juos kviečiamės, kad prvestų paskaitėles vaikams bei mokymus mokytojams.

I.K klausymas: kaip manote kokią naudą atneša Jūsų mokyklai šis bendradarbiavimas?

Informantas atsakymas: didelę naudą atneša, pavyzdžiui „Vaikų linijoje“ dirbantys psichologai dažnai susiduria su patyčių problema, turi daugiau patirties ir ją pasidalina. Jeigu nepavyksta išspręsti problemos mokykloje tai kreipiamės į pedagoginę psichologinę tarnybą kuri teikia betarpiškai psichologo konsultacijas. Taip pat tėvai gali gauti konsultacijas dėl vaiko, kaip padėti vaikui spręsti kažkokias problemas, kaip padėti sustiprinti vaiką. Dar ši tarnyba organizuoja tėvystės įgūdžių mokymus tėvams tarnyboje, esant reikalui mes nukreipiam tėvus į tarnybą ir pasakojam apie tuos mokymus. Karu su jų psichologais ir mokytojais analizuojam problemines situacijas ir aiškinamės kaip galim jas įspręsti. Tas bendradarbiavimas suteikia naujos patirties, suteikia galimybę mokytis bei leidžia kartu ieškoti racionalių problemos sprendimo būdų.

I.K klausymas: kaip (ar) tėvai noriai įsitraukia į mokyklos bendruomenės gyvenimą?

Informantas atsakymas: prievarta neverčiam (*juokiasi...*) noriai dalyvauja tiesiog aš išskirčiau kitą problemą - tėvų pasyvumą dalyvaujant mokyklos gyvenime.

I.K klausymas: kaip tėvai prisideda prie mokykloje iškilusių problemų sprendimų?

Informantas atsakymas: dalyvaudami, diskutuodami, išsakydami savo nuomonę vienu ar kitu klausimu, susitikimų metu. Taip pat gali teikti ir savo siūlymus, kaip būtų galima išspręsti vieną ar kitą problemą. Pavyzdžiui, iškilus problemai visada kviečiamės juos pas save ir analizuojam esamą situaciją bei ieškom priimtinių sprendimo variantų.

I.K klausymas: kaip tėvai įsitraukia į patyčių prevencines programas?

Informantas atsakymas: visų pirmą nėra tai, kad jie aktyviai dalyvautų, mes susiduriame su problema tėvų pasyvumo problema dalyvaujant mokyklos gyvenime. Aktyvesni yra tie tėvai, kurie susiduria su patyčių problema, jie tada gal labiau supranta tą situaciją. Mes kviečiam tėvus į renginius, informuojame apie vydoms akcijas, seminarus ir kitą veiklą.

I.K klausymas: kaip manote koks tėvų vaidmuo yra patyčių prevencijoje?

Informantas atsakymas: labai svarbus, nes vaikai ateina iš šeimos ar ne jei jų šeimoj yra tarpusavy galima žeminti, tyčiotis, šaipytis vienas iš kito, iš vaiko nu klijuoti etiketes tai aišku, kad nemalonu kai tavo vaiką kažkas nu svetimoj vietoj skriaudžia ar ne jam ten blogai, bet nu kaip mes patys bendraujam šeimoj su vaiku, tai tada, kai jį auginam tai aišku, kad jeigu tėvai įsitraukia ir jeigu tėvai supranta vėlgi per tėvystės įgūdžius, per tobulinimą tos kalbos, kaip jie klaba su vaiku. Šiuo atveju visa bendruomenė turi dalyvauti lokalizuotai tos problemos neišspręsi.

I.K klausymas: su kokias sunkumais susiduriate bendraudami su tėvais?

Informantas atsakymas: vėlgi pasikartosiu, kad pagrindinė problema tai tėvų pasyvumas dalyvaujant mokyklos gyvenime, tiesiog nežinome kaip juos prisikviesti, ką daryti, kad jiems būtų įdomu. Nėra tokios partnerystės prasme tai nėra tokie partneriški santykiai tarp mokyklos ir tėvų.

I.K klausymas: kaip manote kaip būtų galima tėvelius aktyviau įtraukti į mokyklos bendruomenę?

Informantas atsakymas: *(ilga pauzė)* nu įvairiai čia vat neseniai gavau tokios kolegės iš Kauno tokią nuorodą į filmuką ten pradinėj mokykloj tėvai kartu su vaikais stato spektaklį ir nu tėvai vaidina . Tikrai toks smagus vaizdelis ir ten tėvai tokie smagūs, gražiai atrodo tas spektaklis nu vat kažkoks vaizdas. Aš galvoju nu vat būna įtraukia į tą bendruomenę ir tie tėvai susidraugauja kažkaip berepetuodami, tie kurie gal ten kai susidraugauja labiau susipažįsti tokio neformalaus bendravimo ką daro tos mažesnės, pavyzdžiui, privačios mokyklos ar ne ten tuos tėvus daugiau į tokį neformalų ten susipažįstą ir dar kažkaip. Tose vidurinėse mokyklose, didesnėse mokyklose tai yra priklauso nuo mokytojo asmenybės, kiek pradinių klasių mokytojas yra ten sakykim įtraukiantis, toks nu įkvėpiantis ir kaip susirenka kokia klasė. Aš turiu du vaikus pas vieną klasėj buvo vienaip, pas kitą visai kitaip ir tėvai neina ir ten tokius tėvus labai sunku įtraukti į tą bendradarbiavimą ir jie sėdi tyli ir nieko nesako ir nieko nenori ir nesuprasi kaip juos įtraukti, o yra kur viskas vyksta ir pasako . Ir vis tiek ten bendri renginiai, bendrosios pusės kažkokios paskaitos dar kažkas ir turbūt tai, kad tėvai kartais jaučiasi mokykloj per... jie ateina, jie pasako, bet jie nieko neklausia tai tada irgi tokio pokalbio, diskusijos tokios nu kultūros irgi mokykloj nėra. Tai kartais ir tėvai turbūt jaučiasi aš atėjau ar neatėjau nu visai niekas nepasikeitė.

I.K klausymas: kokios pagalbos iš mokyklos gali sulaukti nukentėjusio nuo patyčių vaiko tėvai ir pats vaikas?

Informantas atsakymas: visada gali gauti betarpiškai psichologo konsultacijas, tėvai gali gauti konsultacijas dėl vaiko, kaip padėti vaikui spręsti kažkokias problemas, kaip padėti sustiprinti vaiką. Taip pat visada analizuojam situaciją ir žiūrim kaip ją būtų galima išspręsti. Bandom ieškoti būdų, bendradarbiaujančių asmenų, kaip galima keisti situaciją su suaugusiais. Taip pat gali gauti socialinę pedagoginę pagalbą bei vaikai ir tėvai pagal galimybes yra įtraukiami į prevencinę veiklą, vykdomas mokykloje programos, akcijos.

I.K klausymas: kokios pagalbos iš mokyklos gali sulaukti skriaudžiančio kitus vaikus moksleivio tėvai ir pats vaikas?

Informantas atsakymas: tai lygiai tos pačios ar ne, nes vaikas skriaudėjas yra vis tiek vaikas auka ar ne. Ir vėlgi tą žiūrim situaciją kokioje jis yra, jis pats gali gauti konsultacijas, jo tėvai gali gauti konsultacijas, tėvai gali ugdyti savo gal būt tinkamesnius tuos tėvystės įgūdžius nukreipiam jeigu reikia į tą pedagoginę, psichologinę tarnybą, bet mokykloj mes galim pasižiūrėti kas gali paremti ir kokios paramos gali gauti mokykloje tas vaikas, kokių reikia gal būt elgesio skatinimo sistemą įdiegti, kad jis galėtų jaustųsi, saugiau, pilnavertiškiau. Mes nesam policija, nebaudžiam vaikų.

I.K klausymas: Jūsų nuomone kas daroma neteisingai, kad patyčios nemažėja?

Informantas atsakymas: ta gaisro gesinimo metodika. Nu apskritai turbūt tokios kultūros, bendruomenės kultūros kažkoks tai diegimas, kad nepadoru ten tyčiotis. Kas turi galią tai padoru ir seime viešai kalbėdami

vieni iš kitų tyčiojasi, kad tai nėra kažkur mokykloj tarp vaikų, kad tai yra visur ir kai mes baigsim tą daryti tai ir tai baigsis.

I.K klausymas: Jūsų nuomone, kas turi būti daroma, kad patyčios mažėtų?

Informantas atsakymas: nu tai turbūt visiems tokio sąmoningumo turbūt kažkokio kai mes būsim mažiau pažeisti mažiau patys busim įžeisti čia kaip toj pasakoj kur vištytė ir gaidelis, kodėl man gaidelis, o tau vištytė, kodėl tau vištelė, o man gaidelis ožka nugraužė tai mes visi ten kažkokie pagraužti, išmuštom akelėm suplėšytais sijonėliais ir kelnytėm ta prasme aš čia nežinau nuo ko to galo aišku, kad mokykla viena sunku išsivaizduoti, kad tie vaikai ateis ir mes juos susitiguosim, kad jie jau nedarys to paties ką mes, ką visi visur daro, nes mes juo užauginom. Mažai bendrauja tėvai su vaikais mokytojai irgi kai kalbam su mokytojais kitą kartą sakom reikia užmegzti asmeninį ryšį, kontaktą sako mes neturim laiko, mes negalim to daryti. Tai iš tikrųjų mes nežinom, suaugę praktiškai neturi priėjimo prie to tik tai vieni ledkalnio viršūnės išlenda kai jau drastiškai iš savo terpės iškiša kažkokius dalykus, ko nepaslėpsi. Visas internetas ten tos visos svetainės ten vien patyčios ar ne kaip ir reikėtų uždrausti, bet pasižiūrėkit komentarus suaugusiems smagu ar ne ten kur straipsnis yra ten irgi yra patyčios.

I.K ačiū Jums už skirtą laiką.

Interviu Nr. 4

I.K klausymas: gal galėtumėte apibūdinti kokia Jūsų mokykloje patyčių situacija?

Informantas atsakymas: pastaruoju metu su šia problema tenka susidurti vis dažniau, pastebiu, kad tikrai nemažas skaičius mokinių skundžiasi dėl patiriamų patyčių. Bet dažnai pasitaiko ir tokių atvejų, kai vaikai vengia kreiptis pagalbos, o bando su šiomis problemomis susidoroti patys. Tai lemia įvairios baimės: keršto baimė, baimė kitų būti pavadintam skundiku, taip pat neretai galvojama, kad jam niekas nepadės.

I.K klausymas: kaip laikui bėgant situacija keitėsi (-čiasi)?

Informantas atsakymas: aš nemanau, kad problema ne padidėjo aš manau, kad tiesiog žmonės žymiai pradėjo atviriau kalbėti, pripažinti, kad tai yra problema.

I.K klausymas: kuriose klasėse dažniausiai vyksta patyčios? Kaip manote kodėl?

Informantas atsakymas: dažniausiai patyčių padidėjimas prasideda kažkur tai nuo penktos, šeštos klasės ir tęsiasi iki aštuntos, devintos. Tai yra laikas kai vaikas bando suprasti save ir mėgina atsakyti į pagrindinį klausimą kas aš toks esu. Būtent šiuo metu vaikų gyvenime vyksta daug pokyčių, jie pradeda žengti į naują pasaulį - paauglystę. Tai bene maištingiausias gyvenimo etapas, kuris daugeliui jaunų žmonių sukelia daug prieštarų minčių, permainingų emocijų. Šiuo laikotarpiu pasidaro labai svarbūs draugai, jų nuomonė ir jeigu vaikas mato, kad patyčios padeda pasiekti tam tikrą statusą bendraamžių ar draugų tarpe tai jis ir panaudoja patyčias kaip būdą šiam tikslui pasiekti. Taip pat vaiko elgseną įtakoja jį supanti aplinka - šeima, draugai, mokykla, pedagogai bei elgesio modeliai, kuriuos jis mato toje aplinkoje ir dažniausiai perima. O ypač tai veikia šiuo laikotarpiu kai vaikai ieško savęs ir yra pažeidžiamiausi.

I.K klausymas: kokios patyčių prevencinės programos įgyvendinamos Jūsų mokykloje?

Informantas atsakymas: nuo 2009 m. vykdoma programa „Antras žingsnis“, o nuo 2010 m. patyčių prevencinė programa „Olweus“. 2010 metų sausio mėnesį mokykla dalyvavo tarpmokyklinėje prevencinėje akcijoje, „Draugystės tiltai“, dar dalyvaujame akcijoje „savaitė be patyčių“ ir jos renginiuose. Taip pat mūsų

mokykloje vykdoma ir kitokia veikla susijusi su patyčių problemos sprendimu. Vykdomas teisinis moksleivių švietimas paskaitų forma. Nuolat vyksta individualus darbas su rizikos grupės mokiniais. Rodomi videofilmai smurto, patyčių temomis, kurie vėliau yra aptariami. Organizuojami renginiai, pavydužiui, praeitų metų gegužę turėjom renginį „Gegužės mėnuo – be smurto prieš vaikus“.

I.K klausymas: kokia Jūsų nuomone pasiekta pažanga taikant šias prevencines programas?

Informantas atsakymas: tai aš manyčiau, kad mes einam tokia palyginus paskutinius penkerius metus teigiama linkme, kad mes pripažįstam problemą, mes pradėdam daryti renginius, kurie yra trumpalaikiai ir kokas aš manau kitas žingsnis turėtų būti į ilgalaikius ir labiau specializuotus. Taip pat diegiam ir vykdom pasaulyje pripažintas patyčių prevencines programas. Pastebimas patyčių mažėjimo mastas, mokyklos bendruomenė tapo nepakantesnė patyčių apraiškomis. Buvo sustiprintas mokytojų budėjimas pertraukų metu, kadangi buvom susidūrę su problema - nepakankamu drausmės užtikrinimu mokykloje pertraukų metu. Vaikai tapo laisvesni - išmoko reikšti savo jausmus, savo nuomonę. Mažėja agresyvių konfliktų sprendimo variantų, kadangi vaikai randa kitus būdus padedančius išspręsti jų tarpusavio nesutarimus.

I.K klausymas: su kokias sunkumais susidūrėte įgyvendinami šias prevencines programas

Informantas atsakymas: įgyvendinat „Olweus“ programą tai susidūrėm su motyvacijos stoka, abejingumu iš mokytojų pusės. Ši programa reikalauja labai daug laiko sąnaudų ir čia dažniausiai mokytojai jeigu jos imasi, kartais padaro nekokybiškai tai yra ale padaro nei padaro. Reikia susitikti susitinkam, ką darom, kada galim baigti tai vat čia aš matau, kartais motyvacijos ir galimybių problemą, tai iš tikro darbuotojai kartais neturi galimybių ir stokoja motyvacijos.

I.K klausymas: kaip manote kodėl?

Informantas atsakymas: Aš manyčiau, kad pagrindinė kliūtis didelis mokytojų krūvis, nes kai kurie pedagogai tikrai labai apkrauti o čia dar papildoma veikla.

I.K klausymas: kaip manote ar mokytojai turi pakankamai kompetencijų įgyvendinat šias patyčių prevencines programas?

Informantas atsakymas: ne, nes jų niekas nemokė ir norint turėti kompetencijas čia žodis kompetencija jis korektiškas ir labai abstraktus, bet iš esmės baigus pedagoginį universitetą ar kitas aukštąsias kai tu jau gali eiti dirbti mokytoju tenai nėra tokių labai esminių gebėjimų, kuriuos mokytojas turėtų ir vienas iš jų mokėti save kontroliuoti, nes vaikai labai moka mokytojus išbalansuoti, kad mokytojai pradėtų tyčiotis. Tai iš esmės tik tie, kurie jau sakykim dirba su savim kažkur nevyriausybinėse organizacijose tai jie jau kažkiek išmoksta tokios savikontrolės, nes mokytojams savikontrolė čia irgi turi išmokti ir labai stipriai, o kitas dalykas yra mokytojai neturi tų gebėjimų užmegzti kontaktą tai yra, nes abstraktus žodis socialinės kompetencijos, bet jos yra apima labai daug ten užmegzti kontaktą, išlaikyti, spręsti konfliktus tokią butį mokytojai turi tą ir niekur nemokė. Mokytojas gali vadovautis skirtingais jis gali pradėti draugauti, jis gali diktuoti tai reiškia tas autoritarinis toks kontaktas yra, bet vat ko trūksta to autoritetinio kokybiško, lygiavertūs. Kai atėjo Vaiko teisių konvencijos laikas tai jis atėjo su ta žinia, kad mokytojas ir vaikas yra lygūs. Tai vat jeigu mokytojas nėra to priėmęs tada ir taip gaunasi, jis gali būti geras specialistas, bet jisai neišspręs, nes jisai nurodinėja ką daryti, nes įtariu, kad nurodinėja, o dar vienas iš gebėjimų tai mokėjimas spręst vaikų konfliktus, nes jų daug

yra ir čia to tiesiog gebėjimo neužtenka juos suvesti ir parašyti, kad atsiprašytų, čia būna visas toks nu kaip ir. Kitas dalykas yra mokytojų psichinė sveikata, kad aš matau blogus mokytojus, kurie motyvacijos problemų turi ir tokių vat net simptomų labai aiškių, psichinių sutrikimų tokių, kaip, pavyzdžiui, depresija tokia kai jau nenori tų vaikų matyti jie. Tai vat aš dėl to mokykloje kol kas matau tą akademinę mokytojų paruošimo pusę jinai yra gera, bet labiau trūksta tos vadinamos socialinės tai yra kaip bendrauti, kaip bendrauti su agresyviu, kaip motyvuoti vaikus, kaip užmegzti kontaktą, kaip su lyderiais klasių dirbti iš vat tų tokių grynai kasdienių situacijų taip matau.

I.K klausymas: Jūsų nuomone su kokiais sunkumais tenka susidurti mokytojams vykdant patyčių prevenciją bei dirbant su tėvais ir jų vaikais? **(jaučiu reikia perdaryti su kokias jūs sunkumais susiduriate, o ne mokytojais)**

Informantas atsakymas: su vaikais dirbti nėra sunku kai su jais užmezgi kontaktą tai tu su jais gali labai ilgai dirbti. Sunkiau su tėvais, kad jie galėtų suorganizuoti tokį nuolatinį darbą. Taip pat kartais susiduriame su dar viena problema, tai, kad tėvai tikisi per labai trumpą laiką gauti tokią maksimalią naudą nu kas neįmanoma, žiūrint į socialinį darbą, psichologines paslaugas. Dar tėvai neretai užima ir gynybinę poziciją, jie linkę pateisinti savo vaiką, pavyzdžiui, ateina mama ir sako mano vaikas niekuomet nepradeda pirmas, jis taip negalėjo apsielgti jį tikriausiai išprovokavo taip pasielgti. Maždaug kitas kaltas, o mano vaikas tai tikrai taip negalėjo pasielgti.

I.K klausymas: su kokiomis organizacijomis ir specialistais bendradarbiauja Jūsų mokykla siekiant išspręsti su patyčiomis susijusias problemas?

Informantas atsakymas: policijos komisariato nepilnamečių reikalų pareigūnų veiklos grupės specialistais, vaiko teisių apsaugos inspektore, „Jaunimo linija“, pedagogine psichologine tarnyba. Taip pat artimiausiu metu planuojame sudaryti sutartis su naujais socialiniais partneriais.

I.K klausymas: kaip manote kokią naudą atneša Jūsų mokyklai šis bendradarbiavimas?

Informantas atsakymas: gali suteikti paslaugas, kurių mūsų mokykla nepajėgi pasiūlyti bendruomenei. Taip pat rengia seminarus, paskaitas, konsultacijas mūsų pedagogams, moksleiviams, tėvams bei specialistai įsitraukia į prevencinę veiklą.

I.K klausymas: kaip (ar) tėvai noriai įsitraukia į mokyklos bendruomenės gyvenimą?

Informantas atsakymas: ne (*atsidusta*), tėvai kviečiami dalyvauti renginiuose, kad pamatytų vaikų pasiekimus, į tėvų susirinkimus, tačiau dažnai sunku juos prisikviesti anot jų dėl didelio užimtumo. Tačiau aš tą užimtumą aš nematau, kad jisai padidėjęs tiesiog aktyvo problema tu labiau vertini uždirbti šimtą litų, negu aplankyti vaiką mokyklos renginį. Dėl vat tokios mūsų šalies vertybinės krizės tėvai jų patyčių prevencijoje arba intervencijoj yra labai nedaug.

I.K klausymas: kaip tėvai prisideda prie mokykloje iškilusių problemų sprendimų?

Informantas atsakymas: dalyvaudami pagal galimybes jų sprendime. Tėvai kviečiami pasikalbėti apie problemas, bėdas, kurias reikia spręsti. Ieškom priimtinių sprendimo būdų, jeigu nepavyksta išspręsti problemos tada mėginam nukreipti juos pas socialinius partnerius.

I.K klausymas: kaip tėvai įsitraukia į patyčių prevencines programas?

Informantas atsakymas:. jeigu mokykla vykdo kokias nors patyčių prevencines programas, tokias kaip „Olweus“ „Antras Žingsnis“ ar ten kokias kitas, panašias, tai tada mokykla pagal programą yra įpareigota įtraukti tėvus, kad jie žinotų, dalyvautų ir duotų sutikimus. Taip pat tėvai kviečiami į seminarus, renginius patyčių temomis.

I.K klausymas: kaip manote koks tėvų vaidmuo yra patyčių prevencijoje?

Informantas atsakymas: jisai pirmoj vietoj, nes šiuo atveju tik tai žiūrint kur, jeigu mokykloje vyksta patyčios atsako mokykla, bet tėvai atsako už vaikų auginimą, tai yra koks jisai užaugs. Aš kaip manyčiau tėvai yra, patys atsakingiausi, antroj vietoj yra mokykla tai yra jie lokaliniai nėra mažiau atsakingi ar daugiau atsakingi jie tiesiog padeda tiek kiek gali ir tiek kiek jie sutaria su tėvais. Ir tėvai jie turi atsakyti už keletą dalykų viena iš jų yra, kad nu aišku užtikrinti vaikų tą fizinę vystymąsi, kad vaikas būtų išsimiegojęs ir pavalgęs ir išsijudęs, nes pagrindiniai baziniai dalykai ką tėvai turi stebėti, o kitas dalykas yra tas mokymasis tai, bet trečias yra tai, kaip vaikas mokosi būti su kitais žmonėmis, socialinis vystymasis čia irgi tėvų atsakomybė. Kokius vaikas draugus renkasi, pagal ką jisai renkasi nekontroliuoju, bet aš tiesiog duodu vaikui pačiam susirasti draugus, užmegzti santykius, nutraukti jeigu nereikalingi. Ir lygiai taip pat kai atsitinka patyčios tai yra ką daryti, tėvų atsakomybė yra išmokyti tuos korektiškus sprendimo būdus, o neagresyvius. Tai vat aš matau tėvų pirmoj vietoj, bet problema ta, kad pas mus daug šeimų yra pažeistos grynai bendravimo prasme su vaikais tėvai dažniau į mokyklą žiūri, nu kaip į tokią tarnaitę, kuri turi viską išmokyti, o tėvai tiesiog uždirbs pinigus ir pasiims vaisius. Žodžiu aš šiuo atveju ištikro tokia labai pažeista bendravimo sfera, o atsakomybė išlieka vis tiek.

I.K klausymas: su kokias sunkumais susiduriate bendraudami su tėvais?

Informantas atsakymas: tėvai (*pauzė*) keletas būna problemų, viena iš jų yra tėvų nemotyvuotas dalyvavimas būna labai retas arba labai formalus, kitas kartais labai ir nebendradarbiaujantis santykis tėvų tai yra, kolegos iš kitų mokyklų yra pasakoję ne vieną atvejį kai tėvai labai agresyviai bendrauja su mokykla jeigu visą kaltę ir atsakomybę verčia ir ten teismai grasina ir paduoda į teismus kai vaikas nukenčia. Trečia tai yra, kad jeigu mokyklos duoda kažkokias rekomendacijas ir net realius pasiūlymus tėvai patys tos atsakomybės nesiima, tas labai sunku aišku tėvams tarpusavyje organizuotis. Yra keletas pavyzdžių kurių aš mačiau labai gerų kur tėvai susiburia daugiau yra pradinėse klasėse, iš tikro kalbant apie tėvus tai aš daugiau sakyčiau mamos, nes aš pati dirbdama ir bendradarbiaudama su tėvais mokykloje aš mačiau kokios tai yra mamos ir ten tokie pavieniai egzemplioriai vienas kitas tėtis. Tai vat tokios pagrindinės keturios

I.K klausymas: kaip manote kaip būtų galima tėvelius aktyviau įtraukti į mokyklos bendruomenę?

Informantas atsakymas: per klasės auklėtoją vaidmens kokybės pakėlimą, tai yra siūlau, kad, pavyzdžiui, kad būtų sugrąžinta ta praktika, kuri buvo sovietmečiu kai klasės auklėtojas apsilanko kiekvienoj šeimoj, nes tai labai padeda užmegzti kontaktą ir dažniau būtų bendravimas su tėvais elektroniniu būdu, elektroniniu paštu, nes mokytojai kažkaip tokią turi frazę auksinę, kad jiems per mažai skiria pinigų, kad jie telefonais kalbėtųsi, bet yra elektroninis paštas, kur tu gali bendrauti labai daug tokio. Iš kitos pusės aš matau auklėtojus, kurie daug informuoja, bet klausymas ar tėvai tiek prima, nes tėvams atrodo, kad vaikų auklėtojas gerai dirba nu tai čia nėra jiems daug ką veikt. Kita pusė tai yra, kad tėvams patiems yra klausymas ką jiems

reikėtų daryti, nes jie nelabai žino kaip jie turėtų ateiti nu ką pasėdėti nu kažką pabarti ar tokio, tai vat tėvai jeigu jie turėtų konkrečių pavyzdžių aš manau, jie daugiau įsitrauktų.

I.K klausymas: kokios pagalbos iš mokyklos gali sulaukti nukentėjusio nuo patyčių vaiko tėvai ir pats vaikas?

Informantas atsakymas tai vat psichologiniai grupiniai, daugiausia individuali pagalba tai yra psichologo, socialinio pedagogo paslaugos, bei galim nukreipti pas socialinius partnerius dėl platesnio spektro paslaugų, kurių negali suteikti mokykla.

I.K klausymas: kokios pagalbos iš mokyklos gali sulaukti skriaudžiančio kitus vaikus moksleivio tėvai ir pats vaikas?

Informantas atsakymas: mes besityčiojantį vaiką priskiriam taip pat, kaip ir vaikas, kuris turi elgesio problemų. Vaikas, kuris nukenčia jisai turi tada masinių problemų, elgesio problemų tiksliau gali būti, kad jisai nedaug kuom skiriasi, tik tai, kad dar turi gebėjimų dar padaryti tai ką nori. Tai panašią pagalbą gali gauti, kaip ir vaikas auka bei jo šeima. Grupines bei individualias konsultacijas, psichologo, socialinio pedagogo paslaugas bei nukreipimą pas socialinius partnerius.

I.K klausymas: Jūsų nuomone kas daroma neteisingai, kad patyčios nemažėja?

Informantas atsakymas: aš nemanau, kad ji yra labai gerai pamatuota jina yra bandyta pamatuoti du kartus, pasaulio sveikatos organizacija matavo apie patyčių paplitimą mokyklose ir parodė katastrofišką padėtį pagal Europos mastus mes esam pirmaujantys tai prieš dešimt metų kur buvo ir dabar kai tyrimas buvo pakartotas dešimtų metų pristatymas mes vėl tarp lyderių išliekam tai aš nežinau ar ji didėja ar mes ją atrandam tokią ar net gerėja aš net nežinau. Bet pradeda gerėti keletas dalykų tai vienas iš jų, kad problemos pripažinimas. Gerėja tokia nu iš tikro vis daugiau vaikų ir lengviau apie tai kalbėti be patyčių apie patyčias, Nu tokias pradeda priimti, kad tai nėra nu normalu, o kas lemia dar tai, kad iš esmės mūsų valstybė pradėjo kai kurias programas aštuntų metų smurto prieš vaikus prevencijos programa, buvo įtraukė. Bet deja dėl krizės tos programos buvo daug apkarpytos, uždarytos, bet yra kita pusė Europos sąjungos iniciatyvos kur, pavyzdžiui, bendrą „Vaikų linijos“ numerį 1611 ar koks ten nepamenu tikslai tokia kur dauguma vaikų turinys daugiausiai su patyčiom susijęs, tai, kad varo ant tavęs žemina kas nors tokio.

I.K klausymas: Jūsų nuomone, kas turi būti daroma, kad patyčios mažėtų

Informantas atsakymas: aš kaip ir sakiau apibendrinsiu tai yra pirmiausia tėvų vertybių peržiūrėjimas, tėvai turi pripažinti, kad neužtenka finansinių investicijų į vaikus, kad jie kokybiškai užaugtų, tai reiškia pirma tai yra mokėjimas tėvams kokybiškai leisti laiką su vaikais, kokybiškai tai reiškia turi ir ugdomąją prasmę tai, kad vaikai mokosi šilto emocinio bendravimo, nes kai jie nemoka šilto emocinio bendravimo pas juos atsiranda daužymasis toks trankymasis, nes jie tiesiog nemoka būti arti kito žmogaus, jie moka trenkti jeigu kažkas arti prieina tokio tai vat aš čia matau tėvų lygyje. Mokyklų lygyje tai aš matau sustiprintą klasių auklėtojų vaidmenį tiek prevencine tiek intervencine prasme. Klasės auklėtojas įgytų didesnę autoritetą mokykloj, vien dėl to, kad klasės auklėtojas pagarbą turėtų ir būtų daugiau ką jis konkrečiai gali daryti. Trečia yra, kad mokyklos programos turėtų būti sumažintos akademine prasme, kad mums nereikia tiek daug žinių, kiek vaikai gauna, o padidintų vadinamų užsiėmimų skaičių tokio ugdymo skaičių kur daugiau lavinama socialinė ir emocinė kompetencijos. Tai vat čia yra turi kažką išimti tam, kad atsirastų laiko kada

vaikai gali mokytis kaip bendrauti, kaip spręsti konfliktus, kaip išreikšti jausmus tai yra vadinamas toks mokymasis gyventi šiame pasaulyje.

I.K: ačiū Jums už skirtą laiką

Interviu Nr. 5

I.K klausymas: gal galėtumėte apibūdinti kokia Jūsų mokykloje patyčių situacija?

Informantas atsakymas: nors tai senas reiškinys, tačiau paskutiniu metu patyčių daugėja. Deja tenka pastebėti, kad vis daugiau vaikų susiduria su patyčiomis. Mes savo mokykloje nuo 2008 m. atliekame kas porą metų mokinių apklausas siekiant išsiaiškinti ar jie saugiai jaučiasi mokykloje. Dabar tikslai rezultatų nepamenu, bet 2008 m. apklausos parodė, kad berots kažkur tai virš 25% mokinių patiria patyčias.

I.K klausymas: kaip laikui bėgant situacija keitėsi (čiasi)?

Informantas atsakymas: sumažėjo rizikos grupės mokinių, kurie linkę įsivelti į konfliktus, muštynes ir panašius dalykus. Mano nuomone šiuos pokyčius įtakojo individualus darbas su šiais mokiniiais ir jų tėvais bei socialinės pedagoginės bei psichologinės pagalbos teikimas. Tačiau vis dar yra nemažai mokinių, kurie yra pasyvūs stebėtojai, kurie nesiima jokių veiksmų siekiant užkertant kelią patyčioms ar net patys jose dalyvauja

I.K klausymas: kuriose klasėse dažniausiai vyksta patyčios? Kaip manote kodėl?

Informantas atsakymas: kažkur tai pradeda penkta, šešta klase ir tės iki kokios devintos, o vėliau ima mažėti. Tai yra vaikams sunkiausias laikotarpis, nes jų gyvenime ir organizme pradeda po truputį vykti pokyčiai, kadangi jie žingsnis po žingsnio įžengia, jiems naują nepažįstamą pasaulį - paauglystę. Pritapimas prie kito tampa svarbiu uždaviniu. Stiprėja bei tampa labai svarbia draugų įtaka o pritapimas prie jų laikomas būtinu. Jei vaikas dėl kokių nors priežasčių tampa išsiskiriančiu iš kitų, tai kiti vaikai jį dažniausiai pradeda persekioti. Deja, mes gyvename visuomenėje, kurioje bet koks išsiskyrimas iš kitų gali tapti patyčių ir persekiojimo priežastimi tai dažnai kopijuojama iš tėvų, ir tai, kaip taisyklė, pasikartoja ateinančioje kartoje.

I.K klausymas: kokios patyčių prevencinės programos įgyvendinamos Jūsų mokykloje?

Informantas atsakymas: pagrinde įgyvendinam „Olweus patyčių programą nuo 2010 m. bei siekiant užtikrinti nuoseklų ir tęstinį smurto ir patyčių mažinimą, mes dalyvaujame akcijose tai rengiam renginius ir vykdom kitą veiklą padedančią sumažinti patyčias, smurtą. Gal dar šiek tiek paminėsiu konkrečiau ką mes darom ir darom. Turėjom tokį projektą „Aš matau – ir man ne tas pats“; turėjom paskaitas temomis: „Aš galiu nesityčioti“, „Konfliktai ir jų sprendimo būdai“. Dalyvaujame „savaitėje be patyčių“, moksleiviams rodome filmus, neseniai žiūrėjom filmą „Neketėk tyloje“ dar planuojame parodyti tokį gerą „Pykšt pokšt tu negyvas“. Po filmų peržiūros vyksta jo patarimas, diskusijos. Pareitais metais rengėme konferenciją „Patyčios – visų rūpestis“.

I.K klausymas: kokia Jūsų nuomone pasiekta pažanga taikant šias prevencines programas?

Informantas atsakymas: Olweus programa mus tikrai išmokė pamatyti patyčias. Anksčiau mokytojai, mokiniai į kai kuriuos dalykus išvis nereaguodavo. Pavyzdžiui, prisimenu kartą keli vaikai atbėga ir sako : matėme patyčias, taip nudžiugino, pagalvojau na neveltui dirbam vis dėlto yra šokie tokie rezultatai. Programos įgyvendinimo metu buvo atliekamos dvi apklausos, kur paskutinioji mus nudžiugino kadangi

patyčių mūsų mokykloje sumažėjo, tiek tarp berniukų, tiek tarp mergaičių. Kiekviename kabinete kabo 4 pagrindinės „Olweus“ programos taisyklės, manau, kad mokiniai jas įsidėmi. Po programos „stogu“ vyksta prevenciniai renginiai. Atsisakėme mokinių budėjimo per pertraukas, nes tai gali skatinti patyčias, dabar budi tik mokytojai.

I.K klausymas: su kokiais sunkumais susidūrėte įgyvendinami šias prevencines programas

Informantas atsakymas: sakyčiau su tokiu tėvų nesusikalbėjimu ir greitų rezultatų tikėjimusi. Prisimenu viena auklėtoja tėvų susirinkimo metu pasikvietė, kad tėvams padėčiau pristatyti „Olweus“ programą, tai po pristatymo sulaukiau iš karto klausimo – o kada bus rezultatas? Kažkaip jie tikisi, kad per labai trumpą laiką bus pasiektas maksimalus rezultatas. Sakau kartais jaučiu tokį nusivylimą: atrodo kalbi, kalbi su tais tėvais jiems aiškini ir atsimuši kaip į sieną.

I.K klausymas: kaip manote kodėl?

Informantas atsakymas: kaip ir minėjau, kad tėvai nori labai greito ir akivaizdaus rezultato, kažkaip jiems sunku suprasti, kad sunku keisti vaikų elgesį, mąstymą ir kad tam reikia daug pastangų ir laiko. O svarbiausia tarpusavio bendradarbiavimo.

I.K klausymas: kaip manote ar mokytojai turi pakankamai kompetencijų įgyvendinti šias patyčių prevencines programas?

Informantas atsakymas: jie turi būti apmokomi šiaip sau vat paimti ir pradėti įgyvendinti ne. Jeigu apskritai kalbant apie prevenciją visoje mokykloje tai turėtų būti bendras sprendimas tai neturėtų būti viena mokytoja tarkim penktos B klasės auklėtoja nusprendė vykdyti prevenciją, o visi kiti daro ką nori. Tai tada čia turėtų būti bendras sprendimas kažkokia nu galų gale bendra tokia viena koordinavimo grupelė į kurią turėtų įsitraukti administracijos atstovai būtinai visi mokykloje dirbantys specialistai, būtinai tėvų atstovai, būtinai mokinių atstovai ir jie sprendžia kas yra daroma ir ką reikėtų keisti. Tada jau eina darbas su atskirais mokytojais jie vėlgi visi turi būti apmokyti, išklausti vėl kažkokius teorinius mokymus apie tai kas yra patyčios ir kaip jas reikia stabdyti. Ir aišku turėtų tada stabdyti ir jau pastebėję tas patyčias reaguoti. tai turėtų būti nuolatinė priežiūra jie praėję mokymus jie žino turi koordinavimo grupelę stebėti. Mokytojai gali aišku jiems reikia specialistų konsultacijų, jiems reikia mokymų, bet tai yra tie žmonės, kurie gali jie turi pedagoginį išsilavinimą. Tačiau tie patys mokytojai yra skirtingos asmenybės vienas mokytojas išgirdęs jis panorės, jis kažką pradėjo daryti, kitas a paklausė į vieną ausį įėjo pro kitą išėjo. Nėra to vieningumo galėtų tą vieningumą sukurti tik tai vadovybės tam tikras sprendimas, bendri apsitarimai, nes ta prevencija vykdoma vienoje vietoje taip kitoje vietoje taip, vienas mokytojas pastebi stabdo kitas mokytojas praeina net nepamato tai vaikams susiformuoja toks įspūdis šiaip negalima tyčiotis, bet kartais galima. Tai vat gali, bet aišku reikia vadovybės pagalbos ir specialistų pagalbos.

I.K klausymas: Jūsų nuomone su kokiais sunkumais tenka susidurti mokytojams (**Jums**) vykdant patyčių prevenciją bei dirbant su tėvais ir jų vaikais?

Informantas atsakymas: na dirbant su vaikais gal toks sunkumas tai bejėgiškumo jausmas, kad vaikas labai ilgai patiria patyčias, jis jau išbandęs skirtingus būdus, bet tarkime tėvai nereaguoja taip kaip turėtų reaguoti o gal būtų pats vaikas perėmęs aukos vaidmenį. Tai vat tas bejėgiškumo jausmas vienas iš sunkumų kai tikrai atrodo nieko neįmanoma padaryti, nes jau pats vaikas jau nelabai nori ir žino. Iš tėvų pusės, tai, kaip ir

minėjau, kad jie tikisi greito ir akivaizdaus rezultato per trumpą laiką. Taip pat iš tėvų pusės gal dar toks skubėjimas, pavyzdžiui, klausia ką greitai reikia padaryti, kad mano vaikas pradėtų elgtis gerai staigiai pasakykit vieną receptą, kaip čia viską pakeisti arba nu vat kenčia nuo patyčių staigiai ką kokių veiksmų aš turiu imtis, kur aš turiu bėgti vaikas nenori, kad aš tarkim kiščiausi, bet aš bėgsiu, spręsiu aš pasikalbėsiu su skriaudėju. Na vat toks skubotas sprendimas ir tada sunkumas yra klabėti ir stengtis įtikinti, kad nereikia skubėti, kad reikia spręsti, bet nereikia skubėti.

I.K klausymas: su kokiomis organizacijomis ir specialistais bendradarbiauja Jūsų mokykla siekiant išspręsti su patyčiomis susijusias problemas?

Informantas atsakymas: Vilniaus miesto psichologine – pedagoginė tarnyba, nepilnamečių reikalų pareigūne, Vaiko teisų apsaugos inspektore, „Vaikų linija“

I.K klausymas: kaip manote kokią naudą atneša Jūsų mokyklai šis bendradarbiavimas?

Informantas atsakymas: didelę naudą tiesiog jie yra pagalbiniai nes mokykla ne visada gali viena susitvarkyti su problemomis. Šiose organizacijose dirbantys specialistai turi didesnę patirtį, daugiau specifinių žinių vienu ar kitu klausimu, todėl gali patarti, praveisti mokymus, seminarus tiek tėvams, tiek vaikams, tiek mokytojams bei pateikti rekomendacijas.

I.K klausymas: kaip (ar) tėvai noriai įsitraukia į mokyklos bendruomenės gyvenimą?

Informantas atsakymas: deja tik dalis tėvų bendradarbiauja su klasių vadovais, mokykloje dirbančiais specialistais ieškodami vaikų ugdymosi bei auklėjimo problemų sprendimo būdų. Todėl vienas iš mūsų mokyklos prioritetų siekis gerinti mokyklos ir tėvų bendradarbiavimą. Esame numatę atlikti tėvų apklausą siekiant išsiaiškinti efektyviausias bendradarbiavimo formas bei metodus, kurie padėtų aktyviai įtraukti tėvus į mokyklos gyvenimą

I.K klausymas: kaip tėvai prisideda prie mokykloje iškilusių problemų sprendimų?

Informantas atsakymas: daugiausiai bendravimas vyksta elektroninėje erdvėje, kadangi elektroninių dienynų dėka tėvai gali sužinoti informaciją apie vaiko lankomumą, pažymius, pažangą. Esant reikalui jeigu yra kažkokių problemų su vaiku tai atvyksta į mokyklą pas klasės auklėtoją. Bet atvyksta tada kai prašo klausės auklėtojas. Nėra tokio artimo kontakto tiesiog pažiūri jeigu viskas gerai ir džiaugiasi, kad nereikia bendrauti kažką kalbėti, aiškintis.

I.K klausymas: kaip tėvai įsitraukia į patyčių prevencines programas?

Informantas atsakymas: aš manau, kad pakankamai stengiasi daugelis mokytojų, bet ne visada tas būna sėkmingai, dėl didelio užimtumo, dėl gal būt kol neliečia asmeniškai tai atrodo ir nelabai svarbu ir dalis tėvų galvoja, kad čia yra mokytojo problema, atsakomybė jie turi ir mokyti ir auklėti vaikus. Tai mažesnis susidomėjimas ir paprastai mažesnis susidomėjimas yra tų tėvų, kurių vaikai ypatingai tarkim sunkiai valdomi, turi kažkokių elgesio problemas, dėl skirtingų priežasčių gal būt ten viena mama augina tris vaikus ir tiesiog nebespėja, bet yra pastebimas tėvų vangumas ir domėjimais tuomet kai jau kažkas nutiko.

I.K klausymas: kaip manote koks tėvų vaidmuo yra patyčių prevencijoje?

Informantas atsakymas labai svarbus (*nusijuokė*) gaila tik tai, kad vykdant tas pačias užsiėmimus tarkim ateina trisdešimt mokytojų jeigu vyksta paskaita tėvams ateina penki ar ten du ar trys tėvai, labai vangus dalyvavimas ir atrodo, kad susimąsto tik tai tuomet kai jau susiduriama su tuo. Tai vat kai patiria tai tada

pradedama ieškoti galimybių ką ir kaip daryti, bet vaidmuo yra be galo svarbus, nes vaikai na pusė dienos praleidžia mokykloje tai tame gyvenime yra svarbus mokytojų vaidmuo, bet grįžta namo ir tėvai na pirmiausiai turėtų atkreipti dėmesį tėvai kas su vaiku darosi, kodėl jis tylėsnis pasidarė, uždaresnis, kodėl jis verkia ar jam reikia pagalbos ir po to jau vėlgi pokalbis su skriaudėjo tėvais, su mokytojais tam reikia suaugusio, kuris vaiką atstovautų ir tvarkytųsi.

I.K klausymas: su kokiais sunkumais susiduriate bendraudami su tėvais?

Informantas atsakymas: sunkumai tai yra užimtumas pagrindinis sunkumas tai tikriausiai yra užimtumas, nes mokykla ieško labai daug kūrybiškų būdų kaip kaip pritraukti tėvus, kviečia į renginius, kviečia padaro taip kad būtų renginys po to susirinkimas, nes pastebėjo, kad į renginį ateina daugiau tėvų gal tada pasiliks daugiau susirinkime. Jau stengiasi daryti įdomius susirinkimus ne visi aišku būna mokytojų, kurie irgi atsainiai į tą žiūri. Aš nenoriu apibendrinti, bet ieškoma labai daug tokių sąlyčio taškų mokymai organizuojami kažkokie, švietimas kitoks, bet na pastebi dėl užimtumo ateina vienas du tėvai. Ne visada aišku nuo mažens darželį visi tėvai iki vieno eina į kažkokių renginių, susirinkimų, pradinukų tėvai dar domisi, kuo vyresni tuo mažiau. Tai tas užimtumas ir gal būt kažkoks toks perdavimas atsakomybės labiau mokyklai ir bendravimas su vaiku tik po mokyklos ir mažesnis domėjimasis kas vyksta. Gal individualių pokalbių, aišku yra tam tikras konfidencialumas nėra grupėje aptarinėjama konkrečių dabar ten slepia visą tą informaciją ir pažymių nevaidina drąsiai kaip anksčiau, bet na vat gal kažkokio individualaus tokio kontakto su atskiru tėvu ar mama, tas reikalauja labai daug pastangų ir laiko. Aš suprantu, kad auklėtojos neori leisti iš savo pinigų skambinti ten iš savo mobilaus tėvams ir bekiek pinigų leisti. Tai vat gal net finansiškai dabar tas pats klasės auklėtojos darbas nėra populiarius, atsisako žmonės, nes ten jiems prideda trisdešimt, keturiasdešimt litų per mėnesį nu aš dabar aišku dramatinuoju gal kažkiek daugiau, bet tas nepasimoka, o kas už tai užsiima su tėvais aišku klasių auklėtojai, o jeigu niekas nenori būti klasių auklėtojai būna ten vienas auklėtojas per dvi klases arba iš vis būna klasės kur nesuprasi ar jie turi auklėtoją. Tai na gal būt kažkoks toks finansinis paskatinimas mokytojams, kad jie galėtų užmegzti tą individualų ryšį su tėvais. Na vat aš gal dar paskutinį pavyzdį pasakysiu administracijos irgi labai svarbus vaidmuo tarkim teko bendrauti su viena pavaduotoja na kuri sako, jeigu mokykloje yra tėvų, aš sužinojau, kad atėjo tėvai man tai yra prioritetas visi kiti darbai nueina į antrą planą aš žinau, kad atėjo pas mane arba pas kažką kitą aš einu ir bendrauju ir bendrauju. Tai yra tas individualus kontaktas į kurį investuojama labai daug laiko.

I.K klausymas: kaip manote kaip būtų galima tėvelius aktyviau įtraukti į mokyklos bendruomenę?

Informantas atsakymas: na čia yra sunkus darbas, kuris tenka mokyklos darbuotojams na yra labai daug tų visokių būdų, bendraujama elektronikai na išties tai reikalauja pastangų iš mokyklos darbuotojų ir tam tikrų pinigų. Rašymas tarkim žinučių priminimas ar jūs ateisite, skambučiai asmeninis toks kontakto užmezgimas, sukūrimas atmosferos šiltos, kodėl neina skriaudėjų tėvai jie bijo, jie nenori čia prieš visą klasę sėdėti nuleidę akis ir klausytis koks jų vaikas yra baisus ir blogas.

I.K klausymas: kokios pagalbos iš mokyklos gali sulaukti nukentėjusio nuo patyčių vaiko tėvai ir pats vaikas?

Informantas atsakymas: visų pirma tiek vaikai tiek jų tėvai gali sulaukti emocinės paramos tai yra pokalbis, tai yra kartu aptarimas ką daryti, kaip elgtis, kaip būtų galima spręsti šią problemą. Ta emocinė

paramą teikia tiek psichologas, tiek socialinis darbuotojas. Stengiamės kalbėti, ieškoti problemos sprendimo būdų. Esant reikalui įtraukiam savo socialinius partnerius ir su jais visi kartu dirbam, jeigu reikia nukreipiam į kitas organizacijas. Esant reikalui kviečiamės kitos pusės tėvus.

I.K klausymas: kokios pagalbos iš mokyklos gali sulaukti skriaudžiančio kitus vaikus moksleivio tėvai ir pats vaikas?

Informantas atsakymas:. vėlgi per emocinę paramą tiek vaikui, tiek jo tėvams. Kviečiamės vaiką klausiam tiesiog na kaip jis norėtų elgtis, kaip kitaip jis galėtų elgtis. Ieškom būdų kaip jis galėtų pakeisti savo elgesį. Su tėvais kalbam kaip jie galėtų padėti vaikui, ką turėtų daryti. Jeigu reikia vėl įtraukiam socialinius partnerius arba nukreipiam į kitas organizacijas, kurios galėtų suteikti paslaugą, kurios mes negalime. Gal būt ten jie galėtų pasiūlyti kažkokius mokymus ar kursus.

I.K klausymas: Jūsų nuomone kas daroma neteisingai, kad patyčios nemažėja?

Informantas atsakymas:..... mažėja nelabai, bet mažėja tai džiaugėmės dėl to, kas dar daroma neteisingai visgi ta pati motyvacija, dažnai girdim na ir vėl Jūs apie tas patyčias, mes jau girdėjom (*nusivylusiu balsu*) tarkim per mokymus žinom mes viską apie tas patyčias, bet kai pradedi truputėlį giliau nuostatas tyrinėti, tai aišku, kad padeda tos patyčios užsigrūdinti, o ką nepadeda? Ką jūs čia šnekate mes žinom, kad tai yra blogai, mes viską darom, bet iš kitos pusės jie galvoja, kad viskas yra okei su tuo. Arba čia yra išpūsta problema, čia daug kalbama ne tiek problema kiek apie tai yra kalbama, ką ten jūsų statistika rodo nieko čia nesąmonės. Buvo tos patyčios ir bus ir nieko čia nepadarysi. Tai pirmaisiai nuostatos ir motyvacija aš sakyčiau atrodo kalbam kalbam nu kažkiek sumažėjimas yra, bet norėtusi daugiau.

I.K klausymas: Jūsų nuomone, kas turi būti daroma, kad patyčios mažėtų

Informantas atsakymas: platus klausymas (*juokiasi*) na kaip ir minėjau pradėti gal būt šeimoje nuo pat gimimo ugdyti vaikų empatiją, tolerantiškumą, gebėjimą suprati kitą, priimti kitą, kai vaikas pavadina ten savo klasioką ei tu čigone visi jūs vagys na juk nesusapnavo tas vaikas, nesugalvojo kažkur tai išgirdo ir matyt šeimoj yra taip kalbama. Nuo pat mažens ugdyti toleranciją ir empatiją kitiems mokėjimą, nes tai yra menas empatiškai pasižiūrėti į kitą ir įsijausti. Nemažiau svarbus dalykas šeimų švietimas, kaip sukuri saugią aplinką, kaip jų tarpusavio santykiai šeimoje veikia augantį vaiką ir panašiai.

I.K ačiū už skirtą laiką.